



วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2564

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
UTTARADIT RAJABHAT UNIVERSITY

เจ้าของ

ISSN 2350-9317

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000
โทรศัพท์ 05541 6601-20 ต่อ 1428

กำหนดการพิมพ์ : วารสารราย 6 เดือน (2 ฉบับ/ปี)

ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน)

ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

สาขาและขอบเขต วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวารสารสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิชาการ บทความวิชาการ และบทความวิจัย
2. เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการทำผลงานวิชาการ
3. เพื่อใช้เป็นแหล่งตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการเผยแพร่สู่สาธารณชน
4. เพื่อใช้เป็นแหล่งรวบรวม แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางวิชาการ และสร้างเครือข่ายวิชาการร่วมกัน

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี สัตยาภรณ์

รักษาราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สุริยา คำกุนะ

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

รองคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้ช่วยคณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์
2. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมบัติ กาญจนกิจ
3. ศาสตราจารย์ ดร.จิรวรรณ พิระสันต์
4. รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ นภาศรี
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ เวชกามา
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไสยเพ็ญ เฉิดเจิม
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภีร์วัฒน์ นนทะโชติ
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอกฤทัย ฉัตรชัยเดช

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยพะเยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยเสนอ ตรีวิเศษ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์
3. รองศาสตราจารย์กึ่งแก้ว เพ็ชรราช
4. รองศาสตราจารย์สมพิศ สุขแสน
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ภรณ์ รอดทรัพย์
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปวิพันธ์ อุทยานกุล
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชาติ นภาศรี
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ เวชกามา
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ บุญอนันท์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยิ่งศักดิ์ เพชรนิล
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจน์รัตน์ ไหมรินทร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์เครือวัลย์ อินทรสุข
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์

- มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยพะเยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
มหาวิทยาลัยพะเยา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ออกแบบและจัดพิมพ์

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ 27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000
รูปปกวารสาร ที่มา : สัญลักษณ์คณะ, บทความวิชาการ, กิจกรรมคณะ

หมายเหตุ

1. บทความทุกเรื่องที่ดีพิมพ์ได้ผ่านการพิจารณาถ้อยแถลงประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน
2. เนื้อหา ข้อความ ข้อคิดเห็นต่างๆ ในบทความวารสารฉบับนี้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความเองทั้งนี้ไม่ถือเป็นภาระและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ



Owner

Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University
27 Injaime Rd. Tha-it Subdistrict, Muang District, Uttaradit Province, 53000
Telephone 05541 6601-20 Ext. 1428

Publishing Schedule: Six monthly (2 issues/year)

- 1st Issues January – June
- 2nd Issues July – December

Scope : Journal of Humanities and Social Sciences

humanities and social sciences.

Objectives

- 1. To prepare the journal for promotions in publication of academic performance, articles and research reports.
- 2. To develop the potentials of individuals of person for more academic performance.
- 3. To be the center and source of journal publication and dissemination to public.
- 4. To be the source of collecting and sharing knowledge and build co-operative networks.

Advisors

Assoc. Prof. Dr.Supavinee Sattayaporn

Acting President of Uttaradit Rajabhat University

Editor

Dr.Suriya khamguna

Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences

Assistant editor

Deputy Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University
Assistant Dean of Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University

Editorial Staff

- 1. Prof. Emeritus Dr.Anurak Panyanuwat
- 2. Prof. Emeritus Dr.Sombat Karnjanakit
- 3. Prof. Dr.Jirawat Phirasant
- 4. Assoc. Prof. Dr.Premvit Vivattanaseth
- 5. Assoc. Prof. Dr.Suchat Saengthong
- 6. Assist. Prof. Dr.Wunchart Napsri
- 7. Assist. Prof. Dr.Sombat Watchkama
- 8. Assist. Prof. Dr.Saipen Cherdjerm
- 9. Assist. Prof. Dr.Perawat Nonthachot
- 10. Assist. Prof. Eakruthai Chutchaidej

Chiang Mai University
Chulalongkorn University
Naresuan University
University of Phayao
Nakhon Sawan Rajabhat University
Maejo University
Uttaradit Rajabhat University
Uttaradit Rajabhat University
Uttaradit Rajabhat University
Uttaradit Rajabhat University



Peer Reviewers

- | | |
|--|--------------------------------|
| 1. Assoc. Prof. Dr.Bunsanoe Triwiset | Buriram Rajabhat University |
| 2. Assoc. Prof. Dr.Premvit vivattanaseth | University of Phayao |
| 3. Assoc. Prof.Kingkeow Petcharaj | Uttaradit Rajabhat University |
| 4. Assoc. Prof.Sompit Sooksaen | Uttaradit Rajabhat University |
| 5. Assist. Prof. Dr.Narongkan Rodsub | University of Phayao |
| 6. Assist. Prof. Dr.Patipan Uttayanukul | Chiang Rai Rajabhat University |
| 7. Assist. Prof. Dr.Wunchart Napasri | Maejo University |
| 8. Assist. Prof. Dr.Sombat Watchkama | Uttaradit Rajabhat University |
| 9. Assist. Prof. Dr.Amnat Boonanont | Uttaradit Rajabhat University |
| 10. Assist. Prof.Yingsak Pechnil | Dhonburi Rajabhat University |
| 11. Assist. Prof.Kanchanarat Mairin | University of Phayao |
| 12. Assist. Prof.Khruawan Intharasuk | Phetchabun Rajabhat University |
| 13. Assist. Prof.Parichat Lajunnon | Phetchabun Rajabhat University |

Designer and Print

URU. Publisher 27 Injaime Rd. Tha-it Subdistrict, Muang District, Uttaradit Province, 53000

Cover photo sources: the faculty logo, academic articles, and activities

Note

1. All articles apparent in the journal are under publication consideration of double blind eminent peers.
2. The contents, passages, and viewpoints in the articles are under the responsibility of the writers. It is not the responsibility of the editors.



บทนำ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เป็นวารสารวิชาการที่มีการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สู่สาธารณชนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งฉบับนี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 1 นับเป็นแหล่งเรียนรู้อีกช่องทางหนึ่งให้กับท่านที่สนใจได้สืบค้นและนำไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะกรรมการบรรณาธิการได้จัดทำวารสารทางวิชาการฉบับนี้โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาถ้อยแถลงและคัดเลือกบทความเพื่อนำมาตีพิมพ์เผยแพร่ จึงมีบทความวิชาการและบทความวิจัยที่มีคุณภาพน่าสนใจหลายเรื่องที่มีองค์ความรู้และคุณค่าทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษาและท้องถิ่นควรค่าแก่การศึกษาและเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาบทความ คณะกรรมการกองบรรณาธิการ และเจ้าของบทความวิชาการทุกท่าน ตลอดจนท่านที่สนใจ ติดตามวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาโดยตลอด ในนามบรรณาธิการวารสารขอขอบคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้ หากมีข้อเสนอแนะใดที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของวารสารให้ดียิ่งขึ้นคณะกรรมการขอน้อมรับนำไปปรับปรุงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

อาจารย์ ดร.สุรียา คำกุนะ
บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐสู่วิถีปฏิบัติเพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการรัฐบาลดิจิทัล จุฬา ม่วงกล้า, มนุชดา สุพรจักร, สาวีณี รอดสิน, อุทัย ละชั่ว.....	1
กลองปู่จาในประวัติศาสตร์ล้านนา พิธีกรรม ความเชื่อในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ณัฐพงศ์ ปันดอนทอง.....	15
กิตาร์บลูส์ : ความเป็นมาและเทคนิคการบรรเลง ปฐมพงษ์ ธรรมลังกา, พงษ์พิทยา สัพโส, กฤษฎา วงศ์คำจันทร์.....	29
ความเชื่อเรื่องสัตว์ในพิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยา เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์.....	41
การประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุกในมหากาติเวสสันดรชาดกล้านนา ยุทธพงษ์ สุขะ, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์, วรัญญา ยิ่งยงค์ดี.....	58
วรรณลีลาในหนังสือเขมตชีวิต ตอน “แผนที่คูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ1” รัชตา มาอากาศ, ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, อรทัย ชินอัครพงศ์.....	68

สารบัญ

หน้า

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก วรรณชัย พรหมรักษ์, สุนีย์ มัลลิกะมาลย์.....	81
กฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะเพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของ ประชาชนในคดีอาญา สันติพงษ์ กุมารสิงห์, สุนีย์ มัลลิกะมาลย์.....	98
กลวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษผ่านงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญย์ อิทธิพงษ์ เพ็ชรเกิด.....	116
ลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนการทำรำตรวจพลตัวพระในการแสดงโขนและละครใน ปรมัตถ์ บุญยศิริ, ศุภชัย จันทร์สุวรรณ, อัครวิทย์ เรืองรอง.....	132
คำแนะนำสำหรับผู้ส่งบทความวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	148



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐสู่วิปฏิบัติเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการรัฐบาลดิจิทัล Data Governance for Government for the Development of Administrative System of a Digital Government

จุฬา ม่วงกล้า^{*}, มณชดา สุพรจักร^{**}, สาวินี รอดสิน^{***}, อุทัย ละชั่ว^{***}

Chula Muangklam^{*}, Molchuda Supornjak^{**}, Sawinee Rodsin^{***}, Uthai Lachuo^{***}

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

การพัฒนากระบวนการจัดการรัฐบาลดิจิทัล เป็นแนวความคิดการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของระบบราชการต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับโลกเทคโนโลยีดิจิทัล ให้เข้าสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ตามแนวนโยบายการบริหารระบบราชการที่เอื้อประโยชน์ในการบริการสาธารณะ ที่สามารถขับเคลื่อนระบบราชการด้วยการบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เพราะข้อมูล ถือเป็นทรัพยากรทางการบริหารประเทศที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแผนให้มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล การจัดทำคุณภาพของข้อมูล การเปิดเผยข้อมูล และการไม่นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เป็นประเด็นปัญหาและอุปสรรคอาจเป็นผลมาจากการบริหารจัดการข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมและไม่ชัดเจน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีมาตรการและแนวปฏิบัติในการใช้ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เป็นเครื่องมือทางสู่การปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จบทความนี้เป็นกระบวนการศึกษาข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำเสนอแนวความคิดพัฒนาระบบราชการไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล แนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลและความเชื่อมโยงกับการบริหารระบบราชการดิจิทัล แนวทางการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลข้อมูลสู่การปฏิบัติในการพัฒนาระบบราชการไทย อันนำมาสู่บทสรุปการนำธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐสู่วิปฏิบัติเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการรัฐบาลดิจิทัล ให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม นำมาซึ่งการเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่จะสามารถขับเคลื่อนการบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ในยุคดิจิทัลได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ, การพัฒนากระบวนการจัดการ, รัฐบาลดิจิทัล

^{*}, ^{**}, ^{***}, ^{****}อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

^{*}, ^{**}, ^{***}, ^{****} Lecturer of the Bachelor of Public Administration Program Faculty of Humanities and Social Sciences Uttaradit Rajabhat University

^{*}Corresponding author e-mail: ajulauru@gmail.com



Abstract

The development of administrative system of a digital is an idea that the mode of operation of the state bureaucracy which must adapt to the world dominated by digital technology with a goal of becoming a digital government, according to the policy of a bureaucracy that benefits citizens, which is able to drive the bureaucratic system through effective data management because data is considered an administrative resource indispensable to the development of effective plans. Nowadays, data security, data quality, data leak, and ineffective use of data are problematic issues, and the obstacles are possibly caused by incomprehensive and unclear data management. Thus, there needs to be measures and policies on data governance as a tool to achieve practical success. This article's this paper is an educational process through the study of documents, objective is to present the goal to transform Thai bureaucracy into a digital government, the concept of data governance and its relation to digital bureaucracy, and strategies to apply data governance to a Thai bureaucracy development practice towards the end of applying data governance to a practice to develop the digital governmental administrative system with concrete success, thus creating an administrative tool which is able to drive the development of the civil service that can effectively respond to needs of citizens and continuously develop the country according to the digital age strategy.

Keywords: Data Governance for Government, Administrative System Development, Digital Government.

บทนำ

เมื่อโลกพัฒนาเข้าสู่ยุคดิจิทัล การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคล องค์กรไปจนถึงระหว่างประเทศมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น นำไปสู่ยุคของการแข่งขันกันในด้านที่ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต้องเร่งปรับกลยุทธ์การทำงาน รวมถึงการแสวงหารูปแบบการปฏิบัติงาน และรูปแบบการบริการที่ตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจ เพื่อให้เกิดการบริการที่มีความสะดวก รวดเร็ว มีความแม่นยำ นำมาซึ่งเป็นแนวคิดสู่การกระตุ้นให้ภาครัฐเกิดการปรับตัวให้เกิดการปรับเปลี่ยนให้เกิดการบริหารจัดการให้มีมาตรฐานเทียบเท่าภาคเอกชนในหลายๆประเทศ การพัฒนาระบบราชการมาจากกระแสการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารที่ส่งผลต่อการก้าวสู่ยุคโลกาภิวัตน์นำมาสู่การสื่อสารแบบไร้พรมแดน (Global Communication) สังคมแห่งความรู้ รวมทั้งกระแสประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล เพื่อ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความอยู่รอดและความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ ประเทศไทยประสบปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่บ่งบอกถึงสถานะของความเป็นประเทศที่ยังไม่ก้าวข้ามประเทศที่กำลังพัฒนา ด้วย กระแสสถานการณ์บ้านเมือง การเรียกร้องเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศ การเปลี่ยนแปลงใน กระแสโลกาภิวัตน์ในสังคมโลก ทำให้ประเทศไทยต้องยอมรับการปรับตัวเข้าสู่การติดต่อ แข่งขัน และพัฒนา ประเทศให้มีความเท่าทันนานาประเทศ ทั้งการศึกษา การพัฒนาทางการแพทย์ ความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์ โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งที่สำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชน ผ่านกลไกแห่ง รัฐ ด้วยการบริหารที่มีความก้าวหน้าต่อสมัยการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ด้วยการปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยสู่การ เป็นรัฐบาลดิจิทัล (รัชพร วงศาโรจน์. 2564, ออนไลน์)

การปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล เป็นแนวคิดที่มุ่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปรับปรุง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐอย่างมีแบบแผนและเป็นระบบจนสามารถพัฒนาสู่การ เป็นรัฐบาลดิจิทัลโดยสมบูรณ์ โดยลักษณะของบริการภาครัฐหรือบริการสาธารณะจะอยู่ในรูปแบบดิจิทัลที่ ขับเคลื่อนโดยความต้องการของประชาชนหรือผู้ใช้บริการ (Citizen Driven) ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชน สามารถเข้าถึงบริการได้โดยไม่มีข้อจำกัดทางกายภาพ พื้นที่ และภาษาซึ่งความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล จะช่วยให้รัฐบาลสามารถหลอมรวมการทำงานของภาครัฐเสมือนเป็นองค์กรเดียว บทบาทสำคัญในการบริหาร จัดการภาครัฐ ที่สามารถขับเคลื่อนการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพประการหนึ่งคือ การบริหาร จัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เพราะข้อมูล ถือเป็นที่มาของแผนการบริหารประเทศ หากมีระบบการบริหาร จัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) อย่างเป็นระบบจะส่งผลต่อการบริหารจัดการแผนให้มีความแม่นยำ และมี ประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2564, ออนไลน์)

สิ่งสำคัญในการบริหารจัดการแผนและนโยบายของภาครัฐให้นำไปสู่ความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ คือ “ข้อมูล” ซึ่งจัดเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรที่ เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพเพื่อนำมาใช้สนับสนุนการขับเคลื่อน แผนการบริหารประเทศและสังคมดิจิทัลให้กับทุกภาคส่วน แต่ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐยังประสบกับปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล (คณะกรรมการศึกษากระบวนการธรรมาภิ บาลและการเปิดเผยข้อมูลดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดิน. 2562 : 28-29) ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาเชิง นโยบายและปฏิบัติ ทั้งในเรื่องความซ้ำซ้อนของข้อมูล ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล (เช่น การรักษา ความลับ การเข้าถึงข้อมูล การรักษาความเป็นส่วนตัวส่วนบุคคล) คุณภาพของข้อมูล (เช่น ความถูกต้อง ความ ครบถ้วน ความเป็นปัจจุบัน) การเปิดเผยข้อมูล และยังไม่มีหรือนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2564, ออนไลน์) ประเด็นปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้อาจเป็นผลมา จากการบริหารจัดการข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมและไม่ชัดเจนของหน่วยงาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้หน่วยงาน ภาครัฐมีมาตรการและแนวปฏิบัติในธรรมาภิบาลข้อมูลและบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ประสิทธิผล เพื่อให้การได้มาและการนำไปใช้ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน มั่นคง ปลอดภัย รักษาความเป็นส่วนบุคคล และสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคงปลอดภัยได้จริง (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2564, ออนไลน์) ธรรมนูญข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government) จึงถูกจัดทำขึ้น เพื่อกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้เสียในการบริหารจัดการข้อมูล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับบทบาทในธรรมนูญข้อมูลภาครัฐ จะมีหน้าที่ในการกำหนดขอบเขต กฎเกณฑ์ และนโยบายข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการธรรมนูญข้อมูลภาครัฐ เพื่อควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ตั้งแต่การสร้าง การจัดเก็บ การประมวลผล การใช้ การเผยแพร่ จนถึงการทำลาย โดยกฎเกณฑ์และนโยบายข้อมูลต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละหน่วยงาน การวัดผลการดำเนินการช่วยให้เห็นระดับการดำเนินการของธรรมนูญข้อมูลภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการหรือคุณภาพของข้อมูล ธรรมนูญข้อมูลภาครัฐจะเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และหน่วยงานของรัฐรูปแบบใหม่ นำไปปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของแต่ละหน่วยงานเพื่อให้สามารถปรับตัวตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (คณะกรรมการศึกษากระบวนการธรรมนูญและการเปิดเผยข้อมูลดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดิน. 2562 : 31)

อย่างไรก็ตามประสิทธิผลของแนวนโยบายการบริหารระบบราชการด้วยระบบดิจิทัล จะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสมจึง ตลอดจนต้องอาศัยแนวทางการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ ในบทความนี้ผู้เขียนจึงขอเสนอธรรมนูญข้อมูลภาครัฐสู่วิปฏิบัติเพื่อพัฒนาระบบรัฐบาลดิจิทัล จึงมุ่งที่จะนำเสนอ (1) การพัฒนาระบบราชการไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (2) แนวคิดธรรมนูญข้อมูลและความเชื่อมโยงกับการบริหารระบบราชการดิจิทัล (3) การขับเคลื่อนธรรมนูญข้อมูลสู่การปฏิบัติในการพัฒนาระบบราชการไทย (4) สรุปประเด็นสำคัญในการนำธรรมนูญข้อมูลภาครัฐสู่วิปฏิบัติเพื่อพัฒนาระบบรัฐบาลดิจิทัล

แนวคิดการพัฒนาระบบราชการไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล

การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานของระบบราชการ นอกจากสิ่งที่รัฐต้องการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารงานด้วยเทคนิคทางการบริหารจัดการสมัยใหม่แล้ว สิ่งที่ภาครัฐจะต้องปรับเปลี่ยน(สมอุษา วิไลพันธ์. 2562 : 5) คือ การปรับตัวในการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบการให้บริการแทนรูปแบบที่เป็นเอกสาร และการให้บริการผ่านเจ้าหน้าที่ และตามขั้นตอนกระบวนการของระบบราชการ ซึ่งทำให้รูปแบบการบริหารเกิดความไม่คล่องตัว และไม่เป็นระบบเท่าที่ควร การแสวงหาแนวทางการให้บริการประชาชนด้วยความรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ และลดขั้นตอนระยะเวลา (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน 2564, ออนไลน์) ตลอดจนการลดการใช้ทรัพยากรที่สิ้นเปลือง เป็นประเด็นที่รัฐควรตระหนักในการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้นภาครัฐต้องมีการพัฒนาทั้ง คน ความรู้ เครื่องมือ และการเรียนรู้ตามกระแส



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การเปลี่ยนแปลงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันกับโลกเทคโนโลยีดิจิทัล ให้เข้าสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) (ชัยทวี เสนะวงศ์. 2560 : 18-20).

แนวคิดการปรับเปลี่ยนและยกระดับภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลจำเป็นต้องดำเนินการ(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2559 : 7-8) ดังต่อไปนี้

1. การปรับเปลี่ยนการทำงานภาครัฐด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ให้มีประสิทธิภาพ และมีธรรมาภิบาลเน้นการเชื่อมโยงข้อมูล และการทำงานของหน่วยงานภาครัฐเข้าด้วยกัน (Connected Government) โดยบูรณาการข้อมูลข้ามหน่วยงานจนเสมือนเป็นองค์กรเดียว (One Government) ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรดิจิทัลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะลดความซ้ำซ้อนในการลงทุนในทรัพยากร

2. การสนับสนุนให้มีการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ (Open Data) และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานของรัฐ (Open Government) เพื่อนำไปสู่การเป็น Digital Thailand โดยการส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและประชาชน เปิดเผย จัดเก็บ แลกเปลี่ยน และบูรณาการข้อมูล ตามมาตรฐาน Open Data เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาฐานข้อมูล รวมถึงชุดข้อมูลด้านต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงข้อมูลจากทุกหน่วยงานภาครัฐโดยไม่ยึดติดความเป็นเจ้าของ และเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมบริการ และสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ทะเบียนข้อมูลประชาชน ที่เก็บรวบรวมข้อมูลบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย สำหรับการวางแผนพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิต ข้อมูลสุขภาพที่จะพัฒนาสู่บริการสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Healthcare) ทะเบียนข้อมูลเกษตร เป็นต้น การเชื่อมโยงการบริหารจัดการ การพัฒนา และการให้บริการของภาครัฐ จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจที่เกิดจากการหลอมรวมทางสังคม รวมทั้งเกิดการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ นำไปสู่ความโปร่งใสและลดปัญหาการทุจริต

3. การพัฒนาแพลตฟอร์มบริการพื้นฐานภาครัฐ (Government Service Platform) เพื่อรองรับการพัฒนาแอปพลิเคชันหรือบริการรูปแบบใหม่ที่เป็นบริการพื้นฐานของทุกหน่วยงานภาครัฐ โดยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแพลตฟอร์ม ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการและการให้บริการที่เป็นบริการพื้นฐานของทุกหน่วยงานภาครัฐ เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับทุกหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เช่น บริการใบรับรองอิเล็กทรอนิกส์ บริการยืนยันตัวตน บริการชำระเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้สะดวก รวดเร็ว และมีความปลอดภัยในการใช้งานและให้บริการ

4. การจัดให้มีบริการอัจฉริยะ (Smart Service) ที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนตามความต้องการของประชาชนผู้รับบริการ บริการอัจฉริยะเป็นการแปรสภาพการบริการภาครัฐจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบการบริการที่ประชาชนผู้รับบริการสามารถเลือกใช้บริการสาธารณะผ่านระบบดิจิทัลตามความต้องการของแต่ละบุคคลได้ด้วยตนเอง รวมทั้งการพัฒนาไปสู่การบริการสาธารณะในลักษณะอัตโนมัติ (Automated Public Services) ตามหลักการออกแบบที่เป็นสากล และเข้ากับสถานการณ์ โดยประชาชนผู้รับบริการไม่ต้อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ร้องขอหรือยื่นเรื่องต่อรัฐ เช่น เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ ประชาชนไม่ต้องแจ้งเกิดต่อภาครัฐ แต่ระบบจะเชื่อมโยงกับข้อมูลการแจ้งเกิดโดยโรงพยาบาล และบันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูลทะเบียนราษฎร รวมทั้งส่งหลักฐานให้ผู้ปกครองของเด็กเกิดใหม่เอง เป็นต้น

การปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล นับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่หน่วยงานภาครัฐกำลังตื่นตัว และพยายามเรียนรู้ และปรับใช้ในองค์การภาครัฐในการให้บริการประชาชน ด้วยความแปลกใหม่ ย่อมมีข้อจำกัดที่นำไปสู่แนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการให้บริการแก่ภาคประชาชน ซึ่งปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการบริหารระบบราชการดิจิทัล ที่ไม่สามารถตอบสนองการให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจมีหลายมูลเหตุ เช่น การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของคนในองค์การ ข้อจำกัดขององค์ความรู้ด้านดิจิทัล

แนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลและความเชื่อมโยงกับการบริหารระบบราชการดิจิทัล

ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government) คือ “การกำหนดสิทธิในการตัดสินใจและความรับผิดชอบ ในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการจัดทำ การใช้งาน และการบริหารจัดการข้อมูล รวมถึงกระบวนการที่กำหนดบทบาท นโยบาย และมาตรฐาน ที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อมูลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้หน่วยงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้”

ในมุมมองของภาครัฐ ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government) หมายถึง “การกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้เสียในการบริหารจัดการข้อมูลทุกขั้นตอน เพื่อให้การได้มาและการนำไปใช้ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน รักษาความเป็นส่วนบุคคล และสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคงปลอดภัย โดยใช้ข้อมูลเป็นหลักในการขับเคลื่อนประเทศ (สุกัญญา เรืองสุวรรณ. 2553 : 72-75) เช่น การใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์การตัดสินใจเชิงนโยบาย และการบริหารราชการแผ่นดิน การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการประชาชน การเสริมสร้างและผลักดันธุรกิจที่เกิดจากการใช้นวัตกรรมข้อมูล”

Intra-governmental Group on Geographic Information กำหนดองค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐที่ดี (IGGI, 2005) ประกอบไปด้วย

1. มีความมั่นคงปลอดภัยและรักษาความเป็นส่วนบุคคล โดยมีมาตรการช่วยป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับข้อมูลและการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล
2. มีมาตรการควบคุมและจัดการระบบบริหารและกระบวนการจัดการข้อมูลหรือวงจรชีวิตของข้อมูล ตั้งแต่กระบวนการเก็บข้อมูลและการทำลายข้อมูล
3. มีนโยบายการใช้ข้อมูลที่ชัดเจน โดยกำหนดนโยบายและกฎเกณฑ์ของข้อมูลสำหรับธรรมาภิบาลข้อมูลและการบริหารจัดการข้อมูล



วารสารวิชาการ

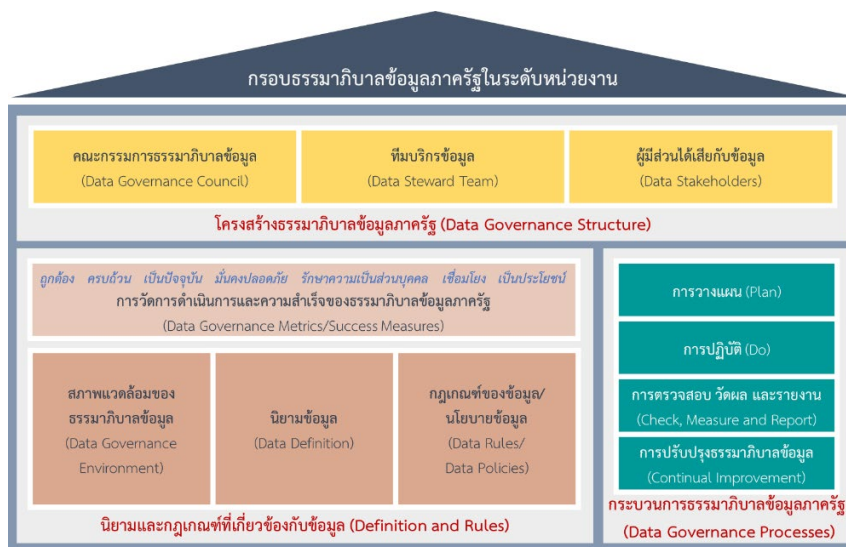
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

4. มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของเจ้าของข้อมูล โดยกำหนดวิธีการที่ผู้ดูแลข้อมูลหรือเจ้าของข้อมูลสามารถจัดการ เปลี่ยนแปลง หรือส่งผ่านข้อมูลให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในกรณีที่ชุดข้อมูลหรือฐานข้อมูลบางแหล่งอาจจะมีผู้ดูแล ผู้ใช้งาน หรือเจ้าของข้อมูลหลายคนหรือหลายหน่วยงาน

5. ข้อมูลมีเมทาดาทา (Meta Data) โดยจะช่วยให้ผู้ใช้งานเข้าใจว่าข้อมูลชุดนี้คือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอะไร สามารถนำไปใช้งานอย่างไร และมีข้อจำกัดอะไร โดยมีมาตรฐานของเมทาดาทา (Meta Data) ที่เหมาะสมกับการใช้งาน

6. ข้อมูลมีคุณภาพ โดยมีมาตรการในการควบคุมคุณภาพของข้อมูลให้มีคุณภาพสูง ซึ่งจะสนับสนุนให้การดำเนินงานของหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ดังนั้น สรุปได้ว่า ธรรมชาติของข้อมูลภาครัฐ หมายความว่า การกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้เสียในการบริหารจัดการข้อมูลภาครัฐทุกขั้นตอน เพื่อให้การได้มาและการนำข้อมูลของหน่วยงานของรัฐไปใช้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน รักษาความเป็นส่วนบุคคล และสามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยน และบูรณาการระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคงปลอดภัย โดยใช้ข้อมูลเป็นหลักในการบริหารงานภาครัฐและการบริการสาธารณะ โดยการกำหนดกรอบแนวคิดธรรมชาติของข้อมูลภาครัฐในการบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). 2564, ออนไลน์) ดังนี้



ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). 2564, (ออนไลน์)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากกรอบแนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐในการบริหารจัดการภาครัฐ ประกอบด้วย โครงสร้างธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance Structure) นิยามและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล (Definition and Rules) และกระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance Processes) ทำให้ทราบรายละเอียดรูปแบบการทำงานของธรรมาภิบาลข้อมูลในการบริหารระบบราชการ (คณะกรรมการศึกษากระบวนการธรรมาภิบาลและการเปิดเผยข้อมูลดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดิน. 2562 : 39) ดังรายละเอียดดังนี้

1. โครงสร้างธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance Structure)

การกำหนดโครงสร้างธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐเพื่อแสดงลำดับชั้นระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ และแสดงถึงสิทธิในการสั่งการตามลำดับชั้น ทั้งนี้จำนวนบุคลากรและความลึกของลำดับชั้นให้พิจารณาตามความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐสามารถจัดตั้งส่วนงานธรรมาภิบาลข้อมูลในรูปแบบที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย

1) คณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance Council) คณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูลมีอำนาจสูงสุดในธรรมาภิบาลข้อมูลภายในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่ตัดสินใจเชิงนโยบาย แก้ไขปัญหา และบริหารจัดการภายในคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล ทั้งนี้ผู้บริหารเทคโนโลยีสารสนเทศระดับสูงอาจจะทำหน้าที่แทนผู้บริหารข้อมูลระดับสูง ซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมของหน่วยงาน

2) ทีมบริการข้อมูล (Data Steward Team) มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐที่ดีภายในหน่วยงานภาครัฐ ทีมบริการข้อมูลรับคำสั่งโดยตรงจากคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล ในขณะเดียวกันมีการให้ข้อมูลสนับสนุนในการตัดสินใจต่อคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล โดยบริการข้อมูลด้านธุรกิจเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านธุรกิจ ขณะที่บริการข้อมูลด้านเทคนิคเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

3) ผู้มีส่วนได้เสียกับข้อมูล (Data Stakeholders) ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐต่อทีมบริการข้อมูลและคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล

2. นิยามและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล (Definition and Rules)

1) สภาพแวดล้อมของธรรมาภิบาลข้อมูล (Data Governance Environment)

กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ แผนนโยบาย และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ ปัจจุบันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ข่าวสาร หรือสิทธิส่วนบุคคลในประเทศไทย มีประเด็นที่อาจส่งผลกระทบต่อหลักแนวคิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ นอกจากนี้วัฒนธรรมของหน่วยงานที่เอื้อต่อการมีธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐมีองค์ประกอบหลายอย่างที่น่าสนับสนุนให้เกิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐที่ดีในขณะเดียวกันจะต้องคำนึงถึงข้อจำกัดที่อาจส่งผลในเชิงลบต่อการปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปให้เกิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐในหน่วยงานด้วย วัฒนธรรมองค์กร และสภาพแวดล้อมเป็นหนึ่งในข้อจำกัดที่อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในธรรมาภิบาลข้อมูลภายในหน่วยงานได้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

2) การนิยามข้อมูล (Data Definition) การนิยามข้อมูลต้องมีความถูกต้องและชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งนี้การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลทำให้มองเห็นถึงภาพรวมของข้อมูล ขณะที่การทำเมทาเดตาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3) กฎเกณฑ์ข้อมูล (Data Rules) กฎเกณฑ์ข้อมูลมักจะอ้างอิงถึงนโยบายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล โดยนโยบายข้อมูลอธิบายถึงข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามปฏิบัติ ขณะที่มาตรฐานข้อมูลอธิบายถึงวิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมาภิบาลข้อมูลและการบริหารจัดการข้อมูลของหน่วยงาน

3. กระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance Processes)

กระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เป็นขั้นตอนที่ใช้สำหรับกำกับดูแลการดำเนินการใด ๆ ต่อข้อมูลให้เป็นไปตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล กระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1) การวางแผน (Plan) การวางแผนเริ่มตั้งแต่กำหนดวิสัยทัศน์และประเด็นปัญหา ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญเนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่จะกำหนด กฎระเบียบ นโยบาย มาตรฐาน หรือแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อใช้ในธรรมาภิบาลข้อมูลและการบริหารจัดการข้อมูล หลังจากที่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์และประเด็นปัญหาที่ชัดเจนแล้ว

2) การปฏิบัติ (Do) การปฏิบัติ การดำเนินการใด ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูล และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สถาปนิกข้อมูล นักออกแบบข้อมูล นักจัดการฐานข้อมูลวิศวกรข้อมูล นักวิเคราะห์ข้อมูล นักวิทยาการข้อมูล เจ้าของข้อมูล เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลผู้สร้างข้อมูล ผู้บริหาร ผู้ใช้ข้อมูล ซึ่งต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับกฎระเบียบ นโยบาย มาตรฐาน และแนวปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้ ขณะที่บริการข้อมูลจะให้ความรู้และสนับสนุนให้บุคคลที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านั้น รวมถึงรายงานความก้าวหน้า ผลการปฏิบัติงานและประเด็นปัญหาที่พบระหว่างปฏิบัติงานจะถูกรายงานไปยังคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูล

3) การตรวจสอบ วัดผล และรายงาน (Check, Measure and Report) ในการตรวจสอบบริการข้อมูลจะดำเนินการตรวจสอบความสอดคล้องกันระหว่างกฎระเบียบ นโยบาย และมาตรฐานที่กำหนด กับ การปฏิบัติงานของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ พร้อมทั้งทำการวัดผลด้านคุณภาพข้อมูล หลังจากนั้นรายงานผลความสอดคล้อง คุณภาพข้อมูล ความมั่นคงปลอดภัย และความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลไปยังคณะกรรมการธรรมาภิบาลข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานและประเด็นปัญหาที่พบ

4) การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Continual Improvement) ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดระบบบริหารและกระบวนการจัดการข้อมูล หรือวงจรชีวิตของข้อมูล จะถูกใช้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สำหรับการปรับปรุงกระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ นโยบาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล เกณฑ์การประเมินความพร้อมของธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เกณฑ์การวัดระดับคุณภาพข้อมูล และโครงสร้างธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐยังประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาเชิงนโยบายและการปฏิบัติ ทั้งในเรื่องความซ้ำซ้อนของข้อมูล ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล เช่น การรักษาความลับ การเข้าถึงข้อมูล การรักษาความเป็นส่วนตัวบุคคล คุณภาพของข้อมูล เช่น ความถูกต้อง ความครบถ้วน ความเป็นปัจจุบัน การเปิดเผยข้อมูล เช่น หน่วยงานเจ้าของข้อมูลไม่อนุญาตให้เข้าถึงข้อมูล กระบวนการขอใช้ข้อมูลซับซ้อนและใช้เวลานาน ข้อมูลไม่อยู่ในรูปแบบที่ใช้งานต่อได้ง่าย และยังไม่มีหรือนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน). 2560 : 37-38) ประเด็นปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากการบริหารจัดการข้อมูลที่ไม่ครอบคลุมและไม่ชัดเจนของหน่วยงาน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้หน่วยงานภาครัฐมีมาตรการและแนวปฏิบัติในธรรมาภิบาลข้อมูลและบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้การได้มาและการนำไปใช้ข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน มั่นคงปลอดภัย รักษาความเป็นส่วนตัว และสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคงปลอดภัยได้จริง กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับบทบาทในธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ จะมีหน้าที่ในการกำหนดขอบเขต กฎเกณฑ์ และนโยบายข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เพื่อควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ตั้งแต่การสร้าง การจัดเก็บ การประมวลผล การใช้ การเผยแพร่ จนถึงการทำลาย โดยกฎเกณฑ์และนโยบายข้อมูลต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละหน่วยงาน การวัดผลการดำเนินการช่วยให้เห็นระดับการดำเนินการของธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการหรือคุณภาพของข้อมูล ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐจะเป็นแนวทางให้หน่วยงานภาครัฐ ทั้งส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และหน่วยงานของรัฐรูปแบบใหม่ นำไปปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของแต่ละหน่วยงานเพื่อให้สามารถปรับตัวตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

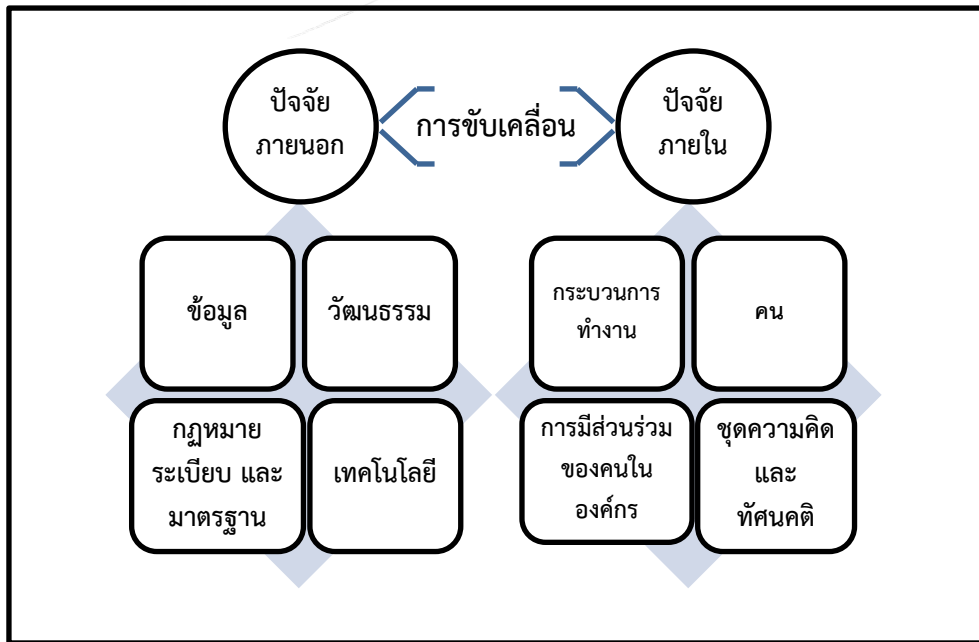
การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลข้อมูลสู่การปฏิบัติในการพัฒนาระบบราชการไทย

ธรรมาภิบาลข้อมูลถือว่าเป็นเครื่องมือทางการบริหารที่ถูกออกแบบเพื่อพัฒนาระบบการบริหารราชการไทยในยุคดิจิทัล นับว่าเป็นเครื่องมือที่มีการพัฒนาระบบที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงแบบทางการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับการบริหารงานในยุคดิจิทัลให้เกิดประสิทธิภาพในการให้บริการมากขึ้น อย่างไรก็ตามเครื่องมือทางการบริหารจะไม่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพได้หากขาดปัจจัยในการขับเคลื่อนการดำเนินงานไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ดังนั้นกลไกสู่การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลข้อมูลสู่การปฏิบัติในการพัฒนาระบบราชการไทย (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์กรมหาชน). 2560 : 39-55.) ดังต่อไปนี้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



จากแผนภาพข้างต้นได้กล่าวถึงรูปแบบการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลด้วยการปรับใช้ธรรมาภิบาลข้อมูลสู่การปฏิบัติในการพัฒนาระบบราชการไทยต้องขับเคลื่อนด้วยปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ดังรายละเอียดดังนี้

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดแนวปฏิบัติให้มีกรอบการทำงานให้มีความชัดเจน ดังนั้นปัจจัยภายนอกต้องถูกวางรากฐานที่เป็นระบบ และได้มาตรฐาน ดังนี้

1. ข้อมูล มีรูปแบบการจัดการข้อมูลที่ได้มาตรฐาน ปลอดภัย ถูกต้อง มั่นคงปลอดภัยรักษาความเป็นบุคคล รวมถึงการทำลายข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ
2. กฎหมาย กฎระเบียบ และมาตรฐาน การสร้างมาตรฐานและกฎระเบียบในการรองรับเป็นการสร้างแนวปฏิบัติ การควบคุม และการให้โทษ ที่ถูกต้องตามหลักการบริหารระบบราชการ
3. เทคโนโลยี การขับเคลื่อนการบริหารจัดการระบบราชการด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร และการประสานงานด้วยนวัตกรรมที่ทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์
4. วัฒนธรรม การสร้างวัฒนธรรมผ่านกระบวนการทำงาน การพัฒนาองค์ความรู้ และความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี เพื่อลดแรงต้านการปรับเปลี่ยนสู่ยุคดิจิทัล

ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยระดับบุคคลและองค์กรจะต้องมีการปรับแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนารัฐบาลดิจิทัล

1. คน การพัฒนาคนในองค์กรทั้งผู้นำ พัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ ให้เกิดการเรียนรู้ ยอมรับ และพัฒนาศักยภาพในการบริหารราชการด้วยระบบดิจิทัล
2. ชุดความคิดและทัศนคติ การมีทัศนคติที่มุ่งเน้นการให้บริการและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

3. การมีส่วนร่วมของคนในองค์กร กระบวนการเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของบุคลากร
4. กระบวนการทำงาน การปรับกระบวนการให้เกิดประสิทธิภาพ ด้วยการมุ่งเน้นผลลัพธ์ของการให้บริการด้วยนวัตกรรมทางการบริหารด้วยระบบดิจิทัล
ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐที่ดีนั้น หน่วยงานควรคำนึงถึง
 1. บทบาทของผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการผลักดันให้เกิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ ดังนั้นผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานต้องมีความมุ่งมั่นในการผลักดันให้เกิดธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ
 2. จัดตั้งคณะทำงาน จัดตั้งคณะทำงานให้สอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่ง ตามที่ได้กำหนดไว้ในกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ ทั้งนี้หน่วยงานสามารถดูความเหมาะสมในการบริหารจัดการบุคลากรที่มีหน้าที่ในการปฏิบัติงาน
 3. กำหนดกระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ การกำหนดกระบวนการธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance Process) ตามที่ได้กำหนดไว้ในกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ เริ่มตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ วัดผลและรายงานไปจนถึงการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
 4. กำหนดนโยบาย กฎเกณฑ์ของข้อมูล การกำหนดนโยบายข้อมูลจัดเป็นหนึ่งในพื้นฐานของธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ นโยบายที่กำหนดสามารถใช้รายละเอียดตามที่ระบุในกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐได้โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งหรือข้อกำหนดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีการเผยแพร่และสื่อสารให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน
 5. การปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ กลุ่มคนที่ได้กำหนดไว้ในธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ มีหน้าที่ในการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การลงมือปฏิบัติการตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ตามลำดับ
 6. ตรวจสอบเพื่อการประเมินผล การทำงานในภาพรวมเพื่อเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับการตัดสินใจ เพื่อการปรับปรุงหรือพัฒนาในอนาคต และบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ตลอดจนเป็นแนวทางในการบริหารจัดการต่อไป

การปรับเปลี่ยนภาครัฐไทยสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล นับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่หน่วยงานภาครัฐกำลังตื่นตัว และพยายามเรียนรู้ และปรับใช้ในองค์กรภาครัฐในการให้บริการประชาชน ด้วยความแปลกใหม่ ย่อมมีข้อจำกัดที่นำไปสู่แนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการให้บริการแก่ภาคประชาชน ซึ่งปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการบริหารระบบราชการดิจิทัล ที่ไม่สามารถตอบสนองการให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาจมีหลายสาเหตุ เช่น การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงของคนในองค์กร ข้อจำกัดขององค์ความรู้ด้านดิจิทัล



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สรุปประเด็นสำคัญในการนำธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐสู่วิถีปฏิบัติเพื่อการพัฒนาธรรมาภิบาลดิจิทัล

ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government) เปรียบเสมือนเป็นแนวทางในการริเริ่มกำหนดกลไกต่าง ๆ ในธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการข้อมูล ให้ได้ซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัย สร้างมูลค่า และสามารถเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานทั้งการเปิดเผยข้อมูล เชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูล และการสร้างประโยชน์จากข้อมูลต่อไปในอนาคต ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินงานและการแข่งขันของประเทศจากกรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐแสดงให้เห็นถึงโครงสร้าง กระบวนการและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ กรอบธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐนั้นจะต้องจัดทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ดังนั้นหน่วยงานควรต้องดำเนินการและวัดผล ปรับปรุงประสิทธิภาพอยู่เสมอเพื่อยกระดับการดำเนินงานให้มีธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐที่มีให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน เพิ่มศักยภาพ ส่งผลดีทั้งต่อประชาชนและประเทศชาติ

ความเชื่อมโยงสู่การนำเครื่องมือ ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ (Data Governance for Government) สู่การปฏิบัติจะยังคงเป็นกระบวนการเชิงนโยบายที่เป็นนามธรรม หากไม่มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน ตลอดจนการรายงานผล และวัดผลการปฏิบัติงานในเชิงประจักษ์ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การวัดผลจากภาพสะท้อนของความพึงพอใจในการรับบริการของประชาชนจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการในระบบรัฐบาลดิจิทัล

ดังนั้น การพัฒนาการระบบการจัดการภาครัฐ เพื่อก้าวเข้าสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลจะต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ พัฒนารูปแบบการพัฒนาสังคมดิจิทัลให้สอดคล้องกับบริบททางการบริหารของประเทศ รวมถึงการวัดผลการปฏิบัติงานโดยยึดถือความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนเป็นสำคัญ ตลอดจนการพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อก้าวสู่การเป็นประเทศแห่งการพัฒนาทางด้านดิจิทัลที่เป็นที่ยอมรับในสังคมโลก



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2553). **คู่มือการจัดทำมาตรฐานเพื่อการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐ (Data Standardization for e-Government Interoperability Manual)**. สืบค้น 27 เมษายน 2564. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.mdes.go.th/assets/portals/1/file/download/2558_04_08%204.pdf
- คณะกรรมการศึกษากระบวนการธรรมาภิบาลและการเปิดเผยข้อมูลดิจิทัลเพื่อการบริหารราชการแผ่นดิน. (2562). **ธรรมาภิบาลข้อมูลภาครัฐ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน).
- ชัยทวี เสนะวงศ์. (2560). **คุณลักษณะของ Digital Organization**. วารสารคน. 37(2) : 22-29.
- รัชพร วงศาโรจน์. (2564) **Big data ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล กับความท้าทายที่ต้องเผชิญ**. กรุงเทพธุรกิจ สืบค้น 27 เมษายน 2564. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/636201>
- สมอุษา วิไลพันธุ์. (2562). **การปฏิรูปกระบวนการทำงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**. วารสารรามคำแหง, ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์ 2 (2) : 1-27.
- สุกัญญา เรืองสุวรรณ. (2553). **การพัฒนาคุณภาพข้อมูลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพองค์การ**.วารสารสารสนเทศศาสตร์, 28(3) : 73-79.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2564). **แนวทางพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล**. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2564. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/process_devskill_digital.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน). (2560). **รายงานการศึกษาเพื่อยกระดับการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน).
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2564). **ภาครัฐไทยกับการก้าวเข้าสู่รัฐบาลดิจิทัล**. สืบค้น 28 เมษายน 2564. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/mar2559-7.pdf
- _____ (2559). **ภาครัฐไทยกับการก้าวเข้าสู่รัฐบาลดิจิทัล**. สืบค้น 20 เมษายน 2564.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/mar2559-7.pdf
- Intra-governmental Group on Geographic Information (IGGI). (2005). **The Principles of Good Data Management**. The Office of the Deputy Prime Minister.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

กลองปู่จาในประวัติศาสตร์ล้านนา พิธีกรรม ความเชื่อในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง
"Bhu-Cha" drums in Lan Na History: the ceremonies and beliefs in the
Mekong Delta

ณัฐพงศ์ ปันดอนตอง*

Nattapong pundontong*

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึง ประวัติศาสตร์ของกลองปู่จาที่ใช้ประกอบใน พิธีกรรมและความเชื่อของชาวล้านนา ที่มีต่อพระพุทธศาสนาตั้งแต่ในสมัยที่เครื่องดนตรีประเภทกลอง ชาว ล้านนา ชีวิตนี้ยังมีบทบาทในการศึกษาสงครามจนถึงสมัยการเปลี่ยนแปลง ปักสถานไปใช้เพื่อพระพุทธศาสนาใน สมัยของ พญาเกือนา ปี พ.ศ. 1898 ที่อาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกาย ลามันลังกา วงศ์หรือ นิกายสวนดอก โดยพระสุเมธเถระจากรัฐสุโขทัย จะมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ จากการนับถือผี บรรพบุรุษมาเป็นการนับถือหาพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นมากลองปู่จา ก็มีบทบาท สำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในสมัยนั้นด้วย โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อถวายตัวเป็น กัลปนาข้าพระโยมสงฆ์สืบทอดวิธีการตีกลองปู่จาเพื่อพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา

ผลของการวิจัยพบว่ากลองปู่จายังเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญอยู่ในพิธีกรรม ความเชื่อ พระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในล้านนาอย่างเหนียวแน่น วิถีวัฒนธรรมและสืบทอดความเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ทำให้พระพุทธศาสนายังคงอยู่ในสังคมของชาวล้านนา ถึงแม้ว่าจะมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่กลองปู่จาก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งเป็น ส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขงอย่างแยกกันออกได้ยากจนถึงปัจจุบัน และเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดี ว่ากลองปู่จายังมีความสำคัญต่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อมีต่อพระพุทธศาสนา อย่างเหนียวแน่นจนถึงปัจจุบันด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ : กลองปู่จา, อัตลักษณ์, วิถีวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

*นักศึกษาปริญญาเอก (Ph.D.) สาขา ดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

*Corresponding author e-mail:



Abstract

The objectives of this study is to describe the history of the “Bhu-Cha” drums that play large a role in Lan Na people’s rites and beliefs about Buddhism. It was first used as a war drums but later used in Buddhist ceremonies, since the reign of Phaya Kue Na since 1355 AD. During his reign, the Lamanlankawong or the Suan-Dok School of Buddhism was speeded by a monk named Sumana The-ra form Sukhothai. As a result, people widely converted from believing in spirits to Buddhism. Since then the Bhu-Cha drums have to come to play a large part in promoting Buddhism, with Tai Lü people declaring themselves Buddhists and passing down the tradition of playing Bhu-Cha drums in Buddhist ceremonies.

The study reveals that Bhu-Cha drums are still a deeply important instrument in ceremonies and Tai Lü people’s faith in Buddhism. This crucial Tai Lü’s culture and the practice of passing down its identity allow Buddhism to remain a part of Lan Na society. Although things have changed with the time, Bhu-Cha drums are still a part of Tai Lü people’s way of life. And these people are still an indistinguishable part of the ethnic groups living around the Mekong Delta. This is a testament that proves the importance of Bhu-Cha drums to the Tai Lü people’s unwavering faith in Buddhism.

Keywords: Bhu-Cha drum, identity, Tai Lü’s culture

บทนำ

ล้านนาเป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยพญามังราย พระองค์ทรงปกครองอาณาจักรล้านนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1804-1854 ทรงสร้างเวียงกุมกามและเชียงใหม่เป็นราชธานี ทรงเลื่อมใสและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่สืบสายมาจากพระพุทธศาสนาสมัยอาณาจักรหริภุญไชยเรียกว่า “นิกายพื้นเมือง” เนื่องจากกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรหริภุญไชยคือ “พญายีบา” ได้เสียดอกขี้เหล็กให้แก่พญามังรายในปีพ.ศ. 1824 พระพุทธศาสนาแบบหินยานในอาณาจักรหริภุญไชยจึงได้แพร่กระจายเข้ามาสู่ที่เวียงกุมกามและเชียงใหม่ตามลำดับ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว; 2539, หน้า 1-2)

ต่อมาในสมัยของพญากือนา กษัตริย์ราชวงศ์มังรายลำดับที่ 6 ทรงปกครองเชียงใหม่ระหว่างปีพ.ศ. 1898-1928 อาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาฝ่ายรามัญลังkawงศ์หรือที่เรียกว่า “นิกายสวนดอก” โดยพญากือนาส่งอาราธนาพระสุมนเถระจากรัฐสุโขทัยเข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนานิกายนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1912 พระองค์โปรดให้สร้างวัดบุปผารามเหมือนสวนดอกไม้ถวายพระสุมนเถระเพื่อให้อำนาจพระราชา จึง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ทำให้วัดสวนดอกไม้หรือที่ชาวเมืองจะเรียกสั้นๆ ว่า “วัดสวนดอก” เป็นวัดสำคัญในการเผยแพร่พุทธศาสนา นิกายรามัญหรือนิกายสวนดอกนี้ให้แพร่หลายในล้านนา (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว; 2539, หน้า 1-2)

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเกณฑ์ให้เป็นกัลปนาข้าพระโยมสงฆ์ในสมัยพญาเกือนานี้ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ทำให้ พระพุทธรูปศาสนาในสมัยนั้นมีความเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งยังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักษาอัตลักษณ์ และวิถีทาง วัฒนธรรมในการจรจรลงพระพุทธรูปศาสนาให้คงอยู่ผ่านเครื่องดนตรีที่เรียกว่า “กลองปู่จา” ซึ่งแต่เดิมเคยใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมการบูชาผีบรรพบุรุษเฝ้าบรรพบุรุษ ผีฟ้าผีแถน กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อได้ปรับเปลี่ยนกลองปู่จาให้ มาเป็นส่วนหนึ่งและใช้ในการบูชาทางพระพุทธรูปศาสนาแทน

กลองปู่จา หรือกลองบูชา เป็นวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มาอยู่อาศัยในอาณาจักรล้านนา และ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่มีตำนานมาเป็นเวลากว่า 1,300 ปี ซึ่งเดิมกลองปู่จาถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น สัญลักษณ์บอกเหตุต่าง ๆ ทางสังคม ในอดีตเสียงย่ากลองจะดังกังวาลขึ้นทุกครั้งก่อนที่จะออกไปรบทัพจับศึก กับศัตรู และจะเป็นเครื่องประโคมชัยที่ดังก้องเมื่อชนะศึกสงคราม กลองปู่จา ในสมัยก่อนจึงเป็นกลองประจำ เมือง เนื่องจากกลองชนิดนี้ใช้ตีบอกเหตุ และบอกข่าวต่าง ๆ จึงทำให้ชาวเมืองมีความรู้สึกสบายใจ บ้านเมือง สงบสุขบางครั้งจึงเรียกกลองชนิดนี้ว่า “กลองอุ่นเมือง” และมีชื่อเรียกตามลักษณะที่เป็นมงคลได้หลายชื่อ เช่น นันทเกรี เดชเกรี ชัยยะเกรี และมังคละเกรี

นอกจากกลองปู่จา จะเป็นอาณัติสัญญาณในราชการสงครามหรือบอกเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง แล้ว หลังจากที่มีอาณาจักรล้านนาได้รับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อได้ถูก ถวายเป็นกัลปนาข้าวัดจึงมีวิถีทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน คือ การนำกลองปู่จามาเป็นส่วนหนึ่ง ของพระพุทธรูปศาสนา รวมถึงเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธรูปศาสนา โดยใช้ตีเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณการเริ่มต้นและสิ้นสุดกิจกรรมทางพระพุทธรูปศาสนา ตีเพื่อบอกกล่าว แก่เหล่าพุทธศาสนิกชนอุบาสกอุบาสิกาให้ได้รับทราบเนื่องในวันศีล วันพระธรรมสวนะ หรือบอกเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นภายในวัด อาทิ เจ้าอาวาสมรณภาพ เป็นต้น

กลองปู่จาจึงถือว่าเป็นวิถีทางวัฒนธรรมหนึ่งของการเลื่อมใสในพระพุทธรูปศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ลื้อ และยังมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้กลอง การเลือกหนังกลอง การประกอบพิธีซึ่งหนัง กลอง การบรรจุหัวใจกลอง จนกระทั่งการนำกลองปู่จาขึ้นหอกกลองล้วนแล้วแต่ต้องมีพิธีกรรมที่มีความพิถีพิถัน โดยอาศัยการกำหนดฤกษ์ยามยามตี นอกจากอัตลักษณ์ของกลองปู่จาที่กล่าวมาเบื้องต้นแล้ว ยังมีอัตลักษณ์ ด้านการจัดเรียงกลองลูกคู่บ ซึ่งมีความแตกต่างกันตามพื้นที่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการตีกลองปู่จา รวมถึงระบำที่ใช้ในการตีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อก็มีความคล้ายคลึงกัน หรือแม้แต่เครื่องดนตรีที่ใช้ใน การตีประกอบการตีกลองปู่จาก็มีการใช้เครื่องดนตรีที่ใกล้เคียงกัน อาทิ การใช้ฆ้องวงใหญ่ ฉาบขนาดใหญ่ และมะโหระทึกมาเป็นเครื่องดนตรีประกอบ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บทความงานวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นการศึกษาเพื่อมุ่งเน้นไปในเรื่องของ อัตลักษณ์ของกลองปู่จาที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา โดยเป็นการศึกษาความเป็นตัวตนของกลองปู่จา และมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มีต่อกลองปู่จา และเพื่อให้กลองปู่จาอยู่คู่กับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไปในดินแดนลุ่มน้ำโขง บทความวิจัยฉบับนี้จึงจะได้กล่าวถึงข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า และพัฒนาวิธีการที่จะอนุรักษ์ รักษาอัตลักษณ์ตัวตนของกลองปู่จาในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาวิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา รวมถึงสภาพปัจจุบันของกลองปู่จาในวิถีวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อเพื่อนำข้อมูลไปสู่การวิเคราะห์ อธิบาย และทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ วิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง งานวิจัยชิ้นนี้ได้รวบรวมข้อมูล และค้นคว้าโดยการลงพื้นที่ในชุมชนไทลื้อหลายพื้นที่ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ ภายนอกประเทศได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย แขวงไซยะบุรี แขวงหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ประกอบด้วย เชียงตุง สาธารณรัฐประชาชนจีน ประกอบด้วย สิบสองปันนา โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีกำหนดระยะเวลาในการทำวิจัย 1 ปี ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการผสมผสานแบบไม่เป็นทางการ มารัณดหมายล่วงหน้าอย่างชัดเจน มีการแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ กำหนดสถานที่ และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเข้าร่วม สร้างความเป็นกันเองในชุมชนที่เข้าไปเก็บข้อมูล หลังจากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดทำการวิเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ในเชิงพรรณนาวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยตามลักษณะของดนตรีในกลุ่มดนตรีชาติพันธุ์ไทลื้อในแถบลุ่มน้ำโขง

ผลการวิจัย

คติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับกลองปู่จาความเชื่อดั้งเดิมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงแห่งนี้ มีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในกลุ่มชาติพันธุ์มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และผีที่บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ต่อสภาพแวดล้อมที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาก็เช่นเดียวกัน ซึ่งได้รับเอาวัฒนธรรมรูปแบบของการผสมวงกลองเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษ โดยรูปแบบที่ใช้ผสมวงกลองนั้นจะมีรูปแบบที่ใช้กลองชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นประธาน และใช้ฆ้องเป็นเครื่องดนตรีประกอบหลักทำให้จังหวะในการตีกลองนั้น ๆ มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ดังจะสามารถ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พบเห็นการผสมวงกลองในลักษณะเช่นนี้ได้จากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้คำพูดในตระกูลกลุ่มภาษาไทในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงแห่งนี้มาเป็นเวลาช้านาน



ภาพประกอบที่ 1 ภาพการตีกลองสำริด เพื่อการบูชาผีบรรพบุรุษของชนชาวไทลื้อในแถบอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน (ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

ในยุคสมัยหอคำ นครลำปาง ได้มีการสร้างกลองปู่จาคู่ตำแหน่งวัดอนาคตนานสะตือเมือง ซึ่งเป็นวัดประจำนครลำปางในสมัยนั้น มีตำนานกล่าวว่า กลองที่ถูกสร้างขึ้นนี้เป็นกลองที่มียันต์คาถาอาคมบรรจุในลูกน้ำเต้าแล้วแขวนซ่อนอยู่ในเรือนกลอง น่าจะเป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับกลองปู่จามาตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อทำให้กลองมีอานุภาพ เมื่อตีครั้งใดแล้วก็จะทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่เมือง และทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง การสืบเสาะหาที่มาของกลองปู่จาคู่ตำนานเกี่ยวกับยุคกษัตริย์ของล้านนาก็ค่อยถูกประติดประต่อกันขึ้นทีละน้อย จากคำบอกเล่าของปราชญ์รุ่นหลัง ที่กำลังพยายามสืบสาน อนุลักษณ์ พื้นฟูความเป็นมาของกลองปู่จาล้านนาให้กลับมามีชีวิตคู่กับล้านนาอีกครั้งนั้น การฟื้นฟูนี้จะมีเลยไปถึงพื้นที่บางส่วนของสิบสองปันนา เชียงตุง และไปอีกหลายพื้นที่แถบตอนบนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

คำว่า “ก่องปู่จา” ตามในภาษาถิ่นของชาวไทลื้อ หรือตามในภาษาถิ่นของชาวล้านนานั้น จะออกเสียงคล้ายกัน แต่ต่างกันตรงที่สำเนียงในการพูด ทั้งนี้ภาษาถิ่นของชาวไทลื้อก็ดี หรือภาษาถิ่นของชาวล้านนาโดยทั่วไปก็ดี คำว่า “กลอง” จะไม่อ่านออกเสียงตัวควบกล้ำ “ล” จึงออกเสียงเป็น “ก่อง” แทนคำว่า “กลอง” ส่วนคำว่า “ปู่จา” เป็นภาษาถิ่นทางภาคเหนือ รวมไปถึงภาษาพูดของชนชาวไทลื้อ จะหมายถึงคำว่า “บูชา” ซึ่งในรูปแบบการเขียนอักษรธรรมล้านนาจะเขียนด้วยตัว “บ” แต่ออกเสียงเป็นคำว่า “ป๊ะ” ส่วนตัวอักษร “ช” จะออกเสียงว่า “จ๊ะ” ดังนั้นการออกเสียงด้วยสำเนียงภาษาถิ่นเช่นนี้ จึงทำให้คำว่า “กลองบูชา” ออกเสียงเป็น “ก่องปู่จา” แทนด้วยเหตุผลนี้ จากพจนานุกรมล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง พ.ศ.2547 ได้ให้ความหมายของกลองปู่จาไว้ว่า

“กลองปู่จา น1. กลองขนาดใหญ่หน้าตัดประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 2.50 เมตร มีกลองขนาดเล็ก 3 ใบ ประกอบอยู่ด้านข้าง ในการตีทำนองทั่วไปจังหวะช้า และทำนองสลับซับซ้อนจะมีฉาบใหญ่และฆ้องโหม่งประกอบ ถ้าตีทำนองล่องน่านจังหวะเร็ว จะมีฉาบใหญ่และฆ้องชุด กลองนี้จะตีในวัน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

โกน วันพระ เพื่อพุทธบูชา และเพื่อเตือนชาวบ้านให้สำรวมอยู่ในคลองธรรม น2. กลองแบบเดียวกับ น1. แต่ใช้ไม้แสะ คือไม้ก๊ีบเป็นเครื่องตีประกอบจังหวะร่วมกับไม้กลอง ใช้ตีในงานบุญของวัด เช่นงานบุญสลากภัตต์ เป็นต้น ” (อุดม รุ่งเรืองศรี 2547 : 18 พจนานุกรมล้านนา ฉบับแม่ฟ้าหลวง)

จากความหมายคำว่า “กลองปู่จา” ในพจนานุกรมล้านนา ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ด้านการสร้างกลองปู่จา จากชุมชนไทลื้อในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงนั้นได้ข้อมูลการสร้างกลองปู่จาที่น่าสนใจ คือ แต่ละชุมชนไทลื้อจะสร้างกลองปู่จาโดยมีความยาว และหน้ากว้างของกลอง รวมถึงวัสดุที่นำมาใช้สร้างกลองปู่จาแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยที่การสร้างกลองปู่จาของชาวไทยลื้อในฝั่งประเทศไทยจะนิยมสร้างรูปแบบ และลักษณะของกลองปู่จาชุดหนึ่งจะประกอบไปด้วย กลองใบใหญ่ 1 ใบ และกลองขนาดเล็กอีก 2 – 3 ใบ ใช้ตีประกอบด้วยฆ้องอีกจำนวนหนึ่ง กลองใบเล็กที่อยู่ด้านข้างกลองใบใหญ่ทั้ง 2 หรือ 3 ใบนั้น จะถูกเรียกว่า “กลองลูกต๊อบ” มีลักษณะเหมือนโหนดหัวของชาวล้านนา กลองใบประธานซึ่งมีขนาดใหญ่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง โดยส่วนใหญ่แล้วนั้นจะเป็นไม้ประดู่ ลำตัวของกลองใบใหญ่จะมีความยาวโดยประมาณ 120 นิ้ว หน้าตัด หรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 24 – 26 นิ้ว ส่วนกลองลูกต๊อบใบเล็กที่อยู่ด้านข้างจะมีความยาวประมาณ 20 นิ้ว หน้าตัด หรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 – 14 นิ้ว หน้ากลองทั้งหมดนิยมหุ้มด้วยหนังวัวทั้งสองด้าน ส่วนกลองลูกต๊อบใบเล็กจะนิยมหุ้มหนังหน้ากลอง 2 แบบ คือ แบบแรกจะหุ้มหนังหน้ากลองทั้งสองด้าน ส่วนแบบที่ 2 จะหุ้มหนังหน้ากลองด้านหนึ่ง ส่วนอีกด้านหนึ่งไม่หุ้มหนังปล่อยให้โล่งไว้



ภาพประกอบที่ 2 ภาพการขึ้นหนังกลองลูกต๊อบทั้ง 2 แบบ คือ แบบหุ้มหน้าเดียว และแบบหุ้ม 2 หน้า (ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

พิธีกรรมการตีกลองปู่จาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

การตีกลองปู่จาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จะมีลักษณะการตี 2 ประการ ดังนี้

1. การตีกลองปู่จาเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา เป็นการตีกลองปู่จาที่ต้องมีฆ้องเป็นชุดหลาย ๆ ใบ และฉาบประกอบในการตี จะต้องใช้คนตีจำนวน 5-7คน การตีแบบนี้ จะใช้ในช่วงเวลากลางคืน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ก่อนวันพระ 1 วัน ซึ่งบางท้องถิ่นในแถบอำเภอบัวจะตีคืนวันพระอีก 1 วัน เรียกว่า “ตีส่ง” เพื่อเป็นการส่งเทวดาและขอบคุณชาวบ้านที่มาทำบุญ ช่วงระยะเวลาการตีนั้นบางท้องถิ่นในเมืองน่านจะตีเฉพาะในช่วงฤดูเข้าพรรษาเท่านั้น บางแห่งตีตลอดปี การตีประเภทนี้ มักมีท่วงทำนองการตี เรียกว่า ระเบ้า (ภาษาถิ่น) ได้แก่ ระเบ้าเสือบข้าง ระเบ้าเสือบงัว ระเบ้าเสือบตุ้ ระเบ้าสาวน้อยเก็บผัก ระเบ้าแม่ร้างตัวขึ้น ระเบ้าตุ้พิลึกซ์ ระเบ้าล่องสา ระเบ้าลูกทางเหนื่อมาสู้บ ระเบ้าย่าสาสู้บกับ ระเบ้าจกอีลุ่ม และระเบ้าล่องน่าน ในวัฒนธรรมการตีกลองปู่จาของชาวไทลื้อเมืองน่านนั้น ชาวบ้านที่ทำการตีกลองปู่จา จะตี 3 – 4 ครั้ง เรียกว่า “วรรค” นิยมตี 4 วรรคต่อการตีในวันหนึ่งวัน กล่าวคือ วรรค 1 – 3 จะตีกลองปู่จา ระเบ้าต่าง ๆ ตามแต่ละท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติมา มีท่วงทำนองจังหวะที่ซ้ำ ส่วนวรรค 4 หรือ วรรคสุดท้าย เรียกว่าตีหลบ จะตีระเบ้าล่องน่านที่มีจังหวะการกระชับเร็วและเร้าใจ ระเบ้านี้บางวัดไม่นิยมตีเพราะเชื่อว่าจะทำให้พระภิกษุสามเณรมีความอึกเขม และจะประพดติผิดนอกพระธรรมวินัย คงเหลือแต่การตีวรรค 1 - 3 ไว้เท่านั้น และเรียกการตีกลองปู่จาเช่นนี้ว่า การตีกลองปู่จาแบบ 3 วรรค

2. การตีกลองปู่จาแบบระเบ้าตีฟาดแะสะบัดชัย เป็นการตีที่มีลักษณะท่วงทำนองการตีเร็ว เร่งเร็ว ใช้ผู้ตีจำนวน 2 คน คือ คนตีกลองใหญ่ 1 คน และคนตีไม้แะสะ 1 คน การตีแะสะ คือ การใช้ไม้ไผ่ซีกตีกระทบหน้ากลองใหญ่ เพื่อบอกจังหวะช้าหรือเร็ว และกำหนดความสม่ำเสมอของท่วงทำนอง ในชุมชนชาวไทลื้อเมืองน่านมีระเบ้าฟาดแะสะที่ใช้ตี ได้แก่ ระเบ้าต้องแน่น (สัมภาษณ์เจ้าอธิการเพทาย พรหมโชโต : 10 มีนาคม 2552) ระเบ้าม้าทืบคอก ระเบ้าม้าอย่าไฟ ระเบ้าสบก้อน ระเบ้าสาวเกี้ยวเกล้า (สัมภาษณ์นายศรีลัษณ์ เทนุรักษ์ : 19 เมษายน 2544) ระเบ้าข้างข้ามท่ง เป็นต้น ทำนองการตีกลองปู่จาแบบตีฟาดแะสะนี้ ในว่าจะใช้ตีในวันพระช่วงค่ำ หรือการทำบุญในวันพระนั้น ๆ เสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อเป็นการบูชาและส่งเทวดาที่มาร่วมบุญในวันพระนั้น อีกทั้งยังเป็นการบอกสัญญาณขอบคุณชาวบ้านที่ทำให้การทำบุญในวันพระนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อย่างไรก็ตามการตีกลองปู่จาทั้งสองลักษณะนี้ก็เกินไปเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองคงอยู่คู่กับชาวไทลื้อ และชาวล้านนาสืบไปในพื้นที่ ถึงแม้ในปัจจุบันการตีกลองปู่จาใน 2 ลักษณะนี้ในบางพื้นที่ของชุมชนชาวไทลื้อจะได้หลงลืมไปบ้างแล้วเพราะขาดผู้สืบทอด แต่ก็ยังมีชุมชนไทลื้ออีกหลายพื้นที่ได้อนุรักษ์และสืบทอดเอาไว้ให้คงอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนไทลื้อในอำเภอน้ำโง อำเภอบัว จังหวัดน่าน และไทลื้อที่อยู่ในแขวงไซยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่มีเขตติดต่อกัน ไทลื้อทั้งสองพื้นที่ยังรักษาการตีกลองปู่จาทั้ง 2 ลักษณะนี้ไว้อย่างเหนียวแน่น สืบทอดกันในหมู่พระสงฆ์และชาวบ้านไทลื้อที่มีความรู้จนถึงปัจจุบันนี้



ภาพที่ 2.40 ภาพลักษณะการตีกลองปู่จากระบ้ำฟาดชะ ของชาวบ้านพื้นที่ชุมชนไถลื้อ ในจังหวัดน่าน
(ที่มา: ผู้วิจัย, 2561)

ลักษณะการตีกลองปู่จาที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นการแบ่งลักษณะการตีกลองปู่จาที่แบ่งการใช้ในกลุ่มชนชาวไถลื้อที่อยู่ในแถบจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และน่าน ที่หลงเหลือร่องรอยการใช้มาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังมีรูปแบบลักษณะรูปแบบของการตีกลองปู่จาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้น้อยในชุมชนชาวไถลื้อที่อยู่ในแถบจังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ และกลุ่มไถลื้อที่อยู่เมืองเชียงตุง เมืองยอง ในเขมรัฐ สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า อีกรูปแบบหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน โดยพื้นที่ชุมชนไถลื้อในแถบนี้จะแบ่งรูปแบบการตีออกเป็น 2 ประเภทดังนี้คือ

1. การตีกลองปู่จาแบบสะบัดชัย คือ การตีกลองปู่จาเพื่อใช้สำหรับบอกเหตุนัดหมาย ตีเพื่อเฉลิมฉลองงานบุญงานกุศล ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ตีต้อนรับขบวนแห่ครัวทานถวายวัด ตีรับขบวนกลืนขบวนผ้าป่า และที่สำคัญในวันธรรมสวนะ หรือที่คนพื้นถิ่นเรียกว่า “วันศีล” ก็จะใช้ทำนองระบำสะบัดชัยนี้ตีก่อนพระขึ้นเทศ และหลังพระเทศเสร็จลงจากธรรมาสน์เรียบร้อยแล้ว การตีกลองปู่จาแบบสะบัดชัยนี้ จะใช้คนตี 2 คน คือ คนตีกลองปู่จา 1 คน และคนตีไม้แซะเพื่อเป็นการเคาะจังหวะอีก 1 คน ระบำสะบัดชัยนี้แต่ละพื้นที่ในแถบจังหวัดน่านยังมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปอีก เช่น ระบำฟาดชะ ระบำตุบต้าง ระบำม้าย่าไฟ เป็นต้น

2. การตีกลองปู่จาแบบบอกเหตุ หรือการตีกลองปู่จาแบบตีหน้าเดียว คือ การตีกลองปู่จาเพื่อบอกเหตุร้ายแรง เช่น ตีกลองปู่จาเพื่อบอกเหตุเจ้าอาวาสมรณภาพ ตีกลองปู่จาเพื่อเรียกประชุมลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้าน ทั้งนี้การตีกลองปู่จาในลักษณะแบบตีหน้าเดียวนี้นี้จะตีเพื่อบอกเหตุการณที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน วัด และเมืองเท่านั้น รวมไปถึงการตีกลองปู่จาเพื่อบอกเวลาที่เรียกว่ากลองย่าค่านั่นเอง

ทั้งนี้ การตีกลองปู่จาแบบบอกเหตุนี้ ผู้ตีกลองใหญ่จะมีลีลา หรือ เจิงประกอบการตีเพื่อสร้างความสนุกสนาน และความสวยงามประกอบการตีกลองปู่จาไปด้วย การตีกลองปู่จาชนิดนี้มักใช้ตีในโอกาส ดังนี้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี

1. ตีเมื่อธรรมขึ้น กล่าวคือ เมื่อได้เวลาที่พระสงฆ์จะเริ่มเทศนาพระธรรม หรือสลับเปลี่ยนกันเทศน์ ในการเทศน์มหาชาติ (สัมภาษณ์นายทองคำ พุทธรังค์ : 10 มีนาคม 2544) 2. ตีเมื่อขบวนแห่เครื่องไทยทานต่าง ๆ เช่น ขบวนแห่องค์ผ้าป่า ขบวนแห่องค์กฐิน หรือขบวนแห่งานประเพณี ต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อเริ่มเคลื่อนขบวนเข้าสู่บริเวณวัดเพื่อเป็นการเตือนให้พระภิกษุสงฆ์เตรียมตัวรับการถวายไทยทานของชาวบ้าน 3. ตีในงานตานสลากภัต คือ เป็นการตีช่วงกลางคืนก่อนวันถวายสลากภัต และก่อนที่จะทำพิธีถวายสลากภัต เรียกว่า “ ตีก่อนสลากออก ”

ในสมัยประวัติศาสตร์ล้านนา เริ่มตั้งแต่สมัยของการก่อตั้งราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนอันมีพญา มังรายเป็นต้นราชวงศ์ คำว่า “เจ้าเจ็ดตน” มาจากการที่พระเจ้ากาวิละได้ร่วมกับพระอนุชาทั้ง 6 พระองค์ และพระยาเจ้าบ้านเจ้านครเชียงใหม่ในกาลครั้งนั้นช่วยกันกอบกู้ล้านนาจากการปกครองของพม่าภายใต้การสนับสนุนจากทัพหลวงของสมเด็จพระเจ้าตากสินในปี พ.ศ. 2317 และจากเวลานั้นเป็นต้นมาได้มีการนำเอากลองปู้จามาใช้เพื่อประโยชน์ภายนอกวัดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการนำเอากลองปู้จามาเป็นอาณัติสัญญาณด้านการเมืองการปกครอง ถือเป็นบทบาทสำคัญในยุคสมัยนั้น เนื่องจากบุคคลที่อยู่ในชนชั้นปกครองและประชาชนจะสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางก็ต้องอาศัยอาณัติสัญญาณจากเสียงกลองปู้จาเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เองจึงมีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการตีกลองปู้จาเพื่อแจ้งเหตุในชุมชนให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย โดยกำหนดให้สามารถตีกลองปู้จาได้เมื่อมีเหตุที่จำเป็นเท่านั้น เพราะหากตีกลองปู้จาโดยไม่จำเป็นแล้วนั้น อาจทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตระหนกและเกิดความโกลาหลขึ้นได้ จึงต้องมีการควบคุมหรือมีข้อจำกัดในการตีกลองปู้จากำหนดเอาไว้ ดังเช่นกฎหมายธรรมศาสตร์และกฎหมายมังรายศาสตร์ที่คัดลอกสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นข้อกำหนดสำหรับใช้ปกครองบ้านเมืองในอดีตกล่าวไว้ว่า เมื่อมีเหตุการณ์จำเป็นเกิดขึ้นในชุมชนให้ชาวบ้านรีบตีกลองปู้จา เพื่อให้อาณัติสัญญาณแก่ชุมชนได้ทราบถึงเหตุการณ์นั้น ๆ หากมีผู้ใดตีกลองปู้จาโดยไม่มีเหตุจำเป็น หรือไม่มีเหตุอันควรให้ต้องตีกลองปู้จา ผู้ที่ตีกลองปู้จานั้นจะต้องถูกปรับเป็นเงิน 66 บาท ในขณะที่กฎหมายธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าหากมีเหตุการณ์จำเป็นเกิดขึ้นดังเช่น โจรปล้นบ้าน โจรปล้นวัด ไฟไหม้หมู่บ้าน เป็นต้น สามารถตีกลองปู้จาให้สัญญาณได้ เมื่อเสียงกลองปู้จาดังขึ้นแล้วถ้าประชาชนคนใดได้ยินเสียงกลองปู้จาแล้วไม่มาร่วมจับโจร หรือไม่มาร่วมตัวชุมชนย่อมมีความผิด ต้องถูกปรับเป็นเงิน 100 บาท (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2520, หน้า 214) ดังความปรากฏในกฎหมายธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ตอนหนึ่งกล่าวว่า

“.....ถ้าโจรรบบ้านได้ หื้อตีกลอง หื้อบ้านเหนือมาช่วย โจร รบบ้านเหนือ หื้อตีกลอง หื้อบ้านใต้มาช่วย บ่ช่วยมีความผิด.....”

กฎหมายโบราณล้านนาดังกล่าวนี้นี้ ถือเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของกลองปู้จาที่มีต่อสังคมล้านนา ที่นอกเหนือจากเครื่องดนตรีที่ให้ความรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว ยังใช้เป็นอาณัติสัญญาณแจ้งข่าวสาร



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เหตุการณ์ทางสังคมล้านนาในสมัยนั้นด้วย โดยมีกฎหมายบางฉบับควบคุมกำกับการติ่กลองปู่จาตั้งกล่าวให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อย่างไรก็ตามประโยชน์ใช้สอยของกลองปู่จาในยุคสมัยนี้ก็ยังคงดำเนินไปเพื่อพระพุทธศาสนาเป็นหลัก อย่างเช่นเดิมในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา ความสัมพันธ์ระหว่างกลองปู่จากับสังคมล้านนาและวัฒนธรรมล้านนาที่เห็นได้ชัดจนอีกประการหนึ่งในยุคสมัยประวัติศาสตร์ล้านนา ได้แก่ งานบุญประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่มักมีการประโคมกลองปู่จាកันอย่างครึกครื้น ทำให้ผู้คนเกิดความศรัทธาและปิติยินดีในงานบุญประเพณีนั้น ๆ ดังนั้น กลองปู่จาในวัฒนธรรมล้านนานอกจากจะเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในราชการบ้านเมือง และกิจกรรมภายในหมู่ประชาราษฎร์แล้ว ก็ยังนับได้ว่ากลองปู่จาเป็นเครื่องดนตรีประจำพระพุทธศาสนาในล้านนาอีกด้วย

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกลองปู่จาในล้านนา มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างต่อเนื่อง และจัดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาด้านดุริยางคศิลป์ ที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย และมีเอกลักษณ์โดดเด่น ทั้งทางด้านคติและรูปแบบของกลองปู่จาเอง ชาวล้านนารับรู้ถึงความมีอยู่จริง และสัมผัสถึงบทบาทของกลองปู่จาในลักษณะดังกล่าวมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนาแล้ว จึงมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับกลองปู่จามาโดยตลอด จนอาจกล่าวได้ว่า ในบรรดาเครื่องดนตรีของล้านนา กลองปู่จานับเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมและแพร่หลายมากที่สุดที่เป็นเครื่องดนตรีใช้บูชาในพระพุทธศาสนาในล้านนา และถือเป็นเครื่องดนตรีที่ทำให้คนต่างถิ่นรู้จักดินแดนล้านนามากยิ่งขึ้น และการที่กลองปู่จามีบทบาทต่อสังคมล้านนาดังกล่าว จึงทำให้การดำรงชีวิตประจำวันของชาวล้านนามักนำเอาคุณลักษณะของกลองปู่จาเป็นสื่ออ้างอิงเพื่อใช้อบรมสั่งสอน สร้างความบันเทิง และบอกกล่าวหรือทำนายเหตุการณ์ทางสังคมอีกด้วย

จากอดีตในสมัยยุคประวัติศาสตร์ล้านนาที่ผ่านมาทำให้กลองปู่จามีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมของชนชาวไทลื้อและชาวล้านนา หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าไปสู่ดินแดนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการส่งคายนามะโรไตรปิฎกครั้งที่ 3 หลังพุทธปรินิพพาน 234 ปี (สุเทพ พรหมเลิศ, 2552, หน้า 93) พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ และพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งเมืองปาฏลิบุตรได้จัดส่งสมณทูตออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ จำนวน 9 สาย ในบรรดาสายสมณทูตทั้ง 9 สายนั้น พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ หรือเอเชียอาคเนย์ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยดินแดนแถบประเทศไทย พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นต้น นักโบราณคดีไทยส่วนมากให้ความเห็นว่าศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในขณะนั้นน่าจะอยู่ที่จังหวัดนครปฐม เพราะพบเสาธรรมจักรร่วมสมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราชจำนวนมากในแถบบริเวณนี้ ครั้นต่อมาพระพุทธศาสนาที่แพร่หลายและเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นและเข้าสู่อาณาจักรล้านนาในที่สุด

ดินแดนลุ่มน้ำโขงนับเป็นถิ่นอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ ที่มีคติความเชื่อดั้งเดิมที่หลากหลาย แต่พระพุทธศาสนาที่สามารถประดิษฐานตั้งมั่นและหยั่งรากลึกลงสู่จิตใจของผู้คนในภูมิภาคแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

เมื่อพระพุทธศาสนามีอิทธิพลมากขึ้นในดินแดนล้านนา จึงทำให้เกิดการสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างคติทางพระพุทธศาสนากับคติแบบพราหมณ์ในดินแดนล้านนา และเกิดการผสมผสานระหว่างคติของท้องถิ่นล้านนาเกิดขึ้นได้อย่างลงตัว จนกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในภูมิภาคแห่งนี้

กลองปู่จานับเป็นคติทางวัฒนธรรมด้านดนตรีชนิดหนึ่งที่ปรากฏขึ้นโดยทั่วไปในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีลักษณะเป็นกลองที่หุ้มด้วยหนัง 2 ด้าน เมื่อตีหรือเคาะด้วยมือหรือไม้จะมีเสียงดังกังวานไพเราะตามคุณลักษณะของวัสดุที่นำมาทำและขนาดของกลองปู่จาใบนั้น ๆ สันนิษฐานเบื้องต้นว่าบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่อยู่ในภูมิภาคแถบนี้ ได้แก่ ไทลื้อ ไทยวน ไทเขิน ไทใหญ่ ไทยอง ฯลฯ กลุ่มชาติพันธุ์ไทเหล่านี้น่าจะมีกลองใช้อยู่ก่อนแล้ว ดังจะสังเกตเห็นได้จากคำศัพท์ว่า “กลอง” อ่านว่า “ก่อง” ซึ่งเป็นคำศัพท์พื้นฐานดั้งเดิมมีการใช้อย่างแพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทในแถบล้านนา มีลักษณะเป็นคำโดดบัญญัติขึ้นใช้ตามลักษณะของสำเนียงภาษาพูดที่ปรากฏขึ้นในท้องถิ่น หรือเรียนแบบธรรมชาติของเสียงกลอง แต่อาจจะออกเสียงสำเนียงแตกต่างกันออกไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่นอยู่บ้าง ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามายังดินแดนล้านนาจึงทำให้มีคำศัพท์ภาษาบาลีว่า “เกร์” เกิดขึ้นมาใช้อีกคำหนึ่ง และกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้รับเอาคติการสร้างกลองที่ปรากฏขึ้นในพระไตรปิฎกเข้ามาผสมผสาน จึงทำให้ถือคติว่ากลองเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะกลองปู่จา และเชื่อว่ามิวิญญานเทพศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ดุริยเทพ” หรือวิญญานของครูบาอาจารย์สถิตอยู่ในกลองปู่จา ดังนั้นกลองปู่จาในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจึงมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติที่แตกต่างจากวัฒนธรรมดนตรีชนิดอื่นที่อยู่ในล้านนา มีความเชื่อทางคตินิยมสืบทอดมาจนถึงในปัจจุบัน และกลองปู่จายังมีคตินิยมในการใช้เพิ่มมากขึ้นกว่าสมัยยุคประวัติศาสตร์ล้านนา โดยนิยมใช้ประกอบในงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นล้านนา และวัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในล้านนาปัจจุบันก็มักจะมีกลองปู่จาปรากฏอยู่ภายในวัดต่าง ๆ ทุกวัดทั่วพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นอาศัยอยู่ โดยแต่ละพื้นที่ก็จะมีชื่อเรียกกลองปู่จาแตกต่างกันไปตามแบบอย่างคตินิยมของกลองปู่จาที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกในล้านนา เช่น กลองชัย กลองมังคละเกร์ กลองชัยมังคละ กลองนันทเกร์ เป็นต้น บางท้องถิ่นอาจเรียกรองปู่จาว่า “กลองหลวง” ตามขนาดรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่ของกลองปู่จา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคติการสร้างกลองปู่จาในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทกับคติทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สรุปละอภิปรายผล

จากการศึกษาในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง ทั้งเมืองสิบสองปันทนา,เมืองหลวงพระบาง,เมืองเชียงตุง,และกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่อยู่อาศัยในตอนบนของประเทศไทย อาทิ จังหวัดน่าน,พะเยา,เชียงใหม่,ลำพูนและลำปางบางส่วน ผู้วิจัยพบว่า วิถีวัฒนธรรมดนตรีกลองปู่จาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงทั้งในราชอาณาจักรไทยและต่างประเทศมีวิธีการใช้กลองปู่จาและวิถีวัฒนธรรมความเชื่อที่เหมือนกันโดยสรุปเป็นข้อดังนี้

ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารโบราณและหนังสือที่เกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง พบว่า ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไทกะไดเหมือนกับชาติพันธุ์ไท้วงที่อาศัยอยู่บริเวณทางใต้ของประเทศจีนและยังไม่มี การนับถือพระพุทธศาสนา จึงมีการนำกลองไม้ขนาดใหญ่มาตีคู่กับกลองมะโหระทึกเป็นเครื่องดนตรีในพิธีกรรมบูชาเทพเจ้า ผีฟ้า ผีแถนเพื่อบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้กับมนุษย์

ในยุคประวัติศาสตร์ล้านนา

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารโบราณและหนังสือที่เกี่ยวกับดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขง พบว่า หลังจากทีอาณาจักรสิบสองปันทนามีกกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้ออพยพมาอยู่ในดินของอาณาจักรล้านนา ในสมัยพระญามังราย ได้มีการใช้กลองไม้ขนาดใหญ่ที่เรียกว่า กลองชัย มาใช้ในการทำศึกสงคราม ตีเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณในการออกรบ โดใช้เสียงของกลองปลุกใจให้เหล่าท้าวทหารมีความฮึกเหิมในการต่อสู้กับศัตรู และนำชัยชนะมาสู่บ้านเมืองดังชื่อที่เรียกว่า “กลองชัย”

ในยุคพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรล้านนา

หลังจากทีพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรล้านนาในสมัยพระญากือนา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงที่อาศัยอาณาจักรล้านนาได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและถวายตัวเป็นกัลปนาข้าพระโยมสงฆ์ จึงได้มีวิธีการนำกลองชัยมาเป็นกลองที่ตีถวายเป็นพุทธบูชา ตีบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นที่มาของการเรียก “กลองปู่จา”

ในยุคปัจจุบัน

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นผู้เลื่อมใส ศรัทธา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จึงมีวิถีในการใช้กลองปู่จาดังนี้

1.วิถีวัฒนธรรมการตีกลองปู่จาในทางพระพุทธศาสนาโดยตรง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นผู้เลื่อมใส ศรัทธา และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา นั้น ยังพบการใช้กลองปู่จาในวัดและยังใช้ตีในทางพระพุทธศาสนา อาทิ ตีรับผ้าป่า กฐิน หรือการกุศล ตีก่อนเริ่มและจบพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ก่อนขึ้นเทศน์และหลังจบเทศน์



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. วิถีวัฒนธรรมการตักลงบูชาในทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีที่เป็นพุทธบูชาแล้ว ยังวิถีการใช้กลองบูชาในทางสังคม โดยตีเพื่อการบอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัด ในหมู่บ้าน ในเมือง อาทิ เกิดโจรปล้นวัด ไฟไหม้วัด การขึ้นนั่งบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์ ตีเพื่อบอกวันเวลา เช่น ตีวันโกน ตีในวันพระธรรมสวนะ หรือแม้แต่ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อในลุ่มน้ำโขงได้นำกลองบูชามาตีเพื่อต้อนรับเจ้านายพระบรมวงศานุวงศ์ และบุคคลสำคัญ การนำกลองบูชาไปใช้ในด้านการท่องเที่ยว ตีเพื่อเปิดงานพิธีการสำคัญ ตีแสดงในพิธีงานเปิด หรือนำกลองบูชาไปใช้ในการทำเพลงเพื่อประกอบการฟ้อนในนาฏศิลป์ เป็นต้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- สร้อยดี อ่องสกุล. (2546). พื้นเมืองเชียงแสน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- (2551). ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- (2559). พินิจหลักฐานประวัติศาสตร์ล้านนา. เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สงกรานต์ สมจันทร์. (2559). ประวัติดนตรีล้านนา. กรุงเทพฯ: จริยสุนทรวงศ์การพิมพ์.
- (2558). ดนตรีล้านนา: บางบท. กรุงเทพฯ: จริยสุนทรวงศ์การพิมพ์.
- (2557). ดนตรีล้านนา: มุมมองการศึกษาทางดนตรีวิทยาที่ผ่านมา.
- เพลงดนตรี, 20(3), 12-17.
- สงกรานต์ สมจันทร์. (2556). Gerald P. Dyck นักดนตรีชาติพันธุ์วิทยาผู้ศึกษาดนตรีล้านนา
- คนแรก. เพลงดนตรี, 18(7), 12-17.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2539). วัดร้างในเวียงเชียงใหม่. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์.
- (2554). สังคมวัฒนธรรมล้านนาจากคำบอกเล่า. เชียงใหม่: ส. การพิมพ์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2546). วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
- การวิจัย.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กีตาร์บลูส์ : ความเป็นมาและเทคนิคการบรรเลง

Blues Guitar : derivation and technique

ปฐมพงษ์ ธรรมลังกา^{*}, พงษ์พิทยา สัพโส^{**}, กฤษฎา วงศ์คำจันทร์^{**}

Pathompong Tammalangka^{*}, Pongpitthaya Sapaso^{**}, Kritsada Wongkhamchan^{**}

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

ดนตรีบลูส์ เป็นดนตรีที่ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ 1600 เป็นต้นมา เป็นดนตรีที่มีสำเนียงลึกซึ้ง ใช้เสียงเครื่องดนตรีที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว ดนตรีบลูส์ในยุคดั้งเดิมจะมีท่วงทำนองเศร้าสร้อย โหยหวน กระซอกอารมณ์ผู้ฟัง รวากับเข้าไปอยู่ในส่วนหนึ่งของบทเพลง เป็นเพราะถูกถ่ายทอดจากอารมณ์เศร้า ผิดหวังและอัดอั้น น้อยเนื้อ ต่ำใจ แสดงผ่านบทเพลงของชนผิวดำในประเทศอเมริกา รูปแบบจังหวะดั้งเดิมของดนตรีบลูส์นั้นมีพื้นฐานมาจาก 2 จังหวะ Shuffle และ Slow Blues และจังหวะ Straight จนถึงคริสต์ศตวรรษ 1900 ถึงปัจจุบันมีการผสมจังหวะรูปแบบอื่นๆ เข้ามาและเครื่องดนตรีที่นิยมนำมาใช้บรรเลงในดนตรีบลูส์ คือ กีตาร์ไฟฟ้า ด้วยเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น คือ การดันสาย (Bending) และการสั่นสาย (Vibrato) การตบสายและการเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) การสไลด์ (Slide) รวมถึงการใช้บันไดเสียงบลูส์ (Blues Scale) ในทางเดินคอร์ดบทเพลงบลูส์พบการใช้ 12 บาร์บลูส์ มากที่สุด จนนำไปสู่การด้นสด (Improvisation) เป็นสิ่งสำคัญในการบรรเลงกีตาร์บลูส์ เป็นการสร้างสรรค์ โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ เทคนิคบรรเลงที่มาจากความรู้สึกและอารมณ์ของผู้บรรเลงที่แตกต่างกันไป

คำสำคัญ : กีตาร์บลูส์, ความเป็นมา, เทคนิคการบรรเลง

Abstract

Blues music has been evolving continuously since the 1600s onwards. It has a deep accent. Using unique charming musical instrument sounds Traditional blues music has melodies of sadness and howls that stir up the audience's mood. As if being in a part of the song It is because it is transmitted from sadness. Disappointed and less repressed, the lyrics show up through their songs in Black America. The original blues rhythms were based on the Shuffle and Slow Blues and Straight until 1900 to the present day. Other rhythms are mixed.

.....
^{*}นักศึกษาลัทธิสุตรปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{**}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{*}Doctor of Philosophy program in Music, Faculty of Fine and Applied Arts Khon Kaen University

^{**}Assistant Professor Dr., Faculty of Fine and Applied Arts Khon Kaen University

^{*}Corresponding author e-mail: skymanphrae7589@gmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Come in and the instruments that are popularly used to play in the blues is the electric guitar, with a unique technique that is different from other instruments, namely pushing the strings (Bending) and vibrato strings. Hammer on & Pull off Slide, as well as the use of a blues scale in the blues chord corridor. The use of 12 bars blues was found the most, leading to a Improvised (Improvisation) is essential in playing the blues guitar. Be creative By using Patiphan wit Techniques that derive from the feelings and emotions of the performers vary.

Keywords: Blues Guitar, derivation, technique

บทนำ

ดนตรีบลูส์ (blues music) เป็นดนตรีที่มีสำเนียงลึกซึ้ง มีต้นกำเนิดในประเทศอเมริกา ใช้เสียงเครื่องดนตรีที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว ดนตรีบลูส์ ดั้งเดิมจะมีท่วงทำนองเศร้าสร้อย โหยหวน กระซอกอารมณ์ผู้ฟัง ราวกับเข้าไปอยู่ในส่วนหนึ่งของบทเพลง เป็นเพราะถูกถ่ายทอดจากอารมณ์เศร้า ผิดหวังและอัดอั้น น้อยเนื้อต่ำใจ แสดงผ่านบทเพลงของชนผิวดำในประเทศอเมริกา ที่มาจากปัญหาการถูกกดขี่ข่มเหงเหยียดสีผิว และสิทธิความเป็นมนุษย์ที่ไม่เท่าเทียมกัน เป็นบาดแผลที่ฝังลึกในจิตใจของคนผิวดำที่เป็นทาสในอดีตกาล

ในปีค.ศ.1600 เป็นต้นมาชาวผิวดำในทวีปแอฟริกาถูกบังคับใช้แรงงานเป็นทาสผิวดำโดยชาวผิวขาวส่วนใหญ่ได้นำตัวมาจากภาคตะวันตก ภาคกลางและภาคตะวันออก เพื่อทำงานเกษตรกรรมทางตอนเหนือของอเมริกาเป็นอาชีพลูก เช่น สวนฝ้าย สวนกาแฟ สวนอ้อย สวนยาสูบ เป็นต้น ระบบทาสทำให้คนผิวดำถูกข่มขู่และลงโทษอย่างโหดร้ายทั้งกายและใจ อีกทั้งจำกัดเสรีภาพในทุกด้าน เจ้าของทาสผิวดำหลายคนดุด่าและเศร้าใจในการแสดงออกทางอารมณ์ของทาสผิวดำของเขา ผ่านบทเพลงดนตรีที่มี 12 วลี ซึ่งกลั่นออกมาจากความรู้สึกโศกเศร้า คับข้องและอัดอั้น น้อยเนื้อต่ำใจ แต่กระนั้นการขาดนักดนตรีในยุคนี้ทำให้การคัดคนงานผิวดำที่มีความสามารถการเล่นและร้องดนตรีได้จะมีค่าจ้างมากกว่าคนอื่นๆ Edward komara (2006 : 111-112)

ปีค.ศ.1803 ชาวผิวดำเริ่มใช้การปรบมือและตบลงบนร่างกายของเขาแทนจังหวะกลองในรูปแบบเน้นความสามัคคีแบบแอฟริกา จนนำไปสู่การใช้เครื่องดนตรีประกอบการร้องเพลง เป็นทำนองเพลงโต้ตอบกันโดยใช้ทำนองหนึ่งเป็นพื้นฐานให้เครื่องดนตรีหลายๆชิ้น ทั้งเพลงบทสวดทางศาสนาและช่วงพักหลังจากทำงานเสร็จ มีการฝึกฝนบทเพลงที่มี 12 วลี ในหมู่คนงานผิวดำที่เริ่มแพร่กระจายไปทั่วทุกแห่งในอเมริกาดนตรีพื้นบ้านที่ได้ยินได้ฟังกันอย่างแพร่หลาย แม้แต่ในกลุ่มเด็กๆแทบจะร้องกันได้ทุกคน ดังเช่น Matchbox Blues, Sitting on the top of the world, Milk Cow Blues มีเนื้อหาเน้นการบรรยายเรื่องราวที่เกิดขึ้น ความทรง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จำ ความเป็นอยู่และมีนักเทศน์ในโบสถ์ผู้มีนามว่า Broonzy กล่าวว่า เพลงบทสวดของคริสตจักรได้แรงบันดาลใจจากชาวแอฟริกา และจิตวิญญาณของบลูส์จะไม่มีวันตาย (David P.Satmary,1991 : 4)

ในปี ค.ศ.1850 วัฒนธรรมของสามเหลี่ยมปากแม่น้ำมิสซิสซิปปีซึ่งเป็นดินแดนที่เป็นจุดเริ่มต้นของดนตรีบลูส์ถูกหล่อหลอมและถ่ายทอดด้วยความโหดร้าย โดนกดขี่ข่มเหงของทาสผิวดำ การแบ่งเชื้อชาติและชนชั้นที่ชัดเจน ทำให้สังคมถูกปรับระดับขึ้น เป็นความรู้สึกที่เป็นสินค้ามากกว่าคน ส่งผลให้มีจำนวนทาสผิวดำสำหรับคนผิวขาวในอัตรา 5 ต่อ 1 คน Ted Gioia (2008 : 3)

ปี ค.ศ.1861-1865 ทาสผิวดำมีจำนวนเพิ่มขึ้นพร้อมกับขอบเขตทางภูมิศาสตร์ในฐานะรัฐใหม่ที่ก่อตั้งและเป็นที่ยอมรับจากคาบสมุทรกัลฟ์ (อลาบามา, มิสซิสซิปปี, ลุยเซียนา, เท็กซัส), ทั้งสองด้านของแม่น้ำมิสซิสซิปปี (โดยเฉพาะอาร์คันซอ, เทนเนสซีและมิสซูรี)ดินแดนตะวันตกเฉียงเหนือ (มิชิแกนและอิลลินอยส์) และแม้แต่ในเวสต์โคอา (แคลิฟอร์เนีย)และได้เกิดสงครามกลางเมืองหรือ "Civil War" ระหว่างอเมริกาเหนือกับอเมริกาใต้ได้จุดปะทุขึ้นด้วยฉนวนสงครามที่มีเวลายาวนานมาหลายปี ซึ่งสาเหตุที่แท้จริงของการปะทะกันยังมีที่มาไม่ชัดเจน โดยภาพรวมปัญหาน่าจะมาจากการที่อเมริกาเหนือสนับสนุนการเลิกทาส ในขณะที่อเมริกาใต้ไม่เห็นด้วย ในที่สุดเมื่ออเมริกาเหนือประกาศได้ชัยชนะ สงครามก็ได้ยุติลง กฎหมายการเลิกทาสในอเมริกาใต้ถูกประกาศโดยประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์นใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1863 และความเป็นทาสนั้นได้ประกาศให้ผิดกฎหมายทุกที่ในสหรัฐอเมริกาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่13 ซึ่งมีผลบังคับใช้สำเร็จในปี ค.ศ. 1865 ภายใต้อุดมการณ์ที่เชื่อมั่นที่จะเป็นประเทศเสรีภาพ ความเสมอภาค และความความเท่าเทียมอย่างสมบูรณ์ และเพื่อสนองนโยบายแห่งชาติการเป็นอิสรภาพที่ทุกคนรอคอยอย่างยาวนาน (Edward komara (2006 : 113-117) ปี ค.ศ.1865-1890 หลังสงครามกลางเมืองคนผิวดำส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในพื้นที่ที่พวกเขาเคยเป็นทาส การยึดครองทางทหารของภาคใต้ การประกาศใช้การประกาศอิสรภาพงานนี้คนผิวดำได้ใช้สิทธิของตนเองเต็มที่ แต่ยังมีกลุ่มเล็ก ๆ ยังทำงานอยู่เหมือนเดิมแต่ได้ค่าแรงตามประกาศกฎหมาย คนผิวดำบางส่วนได้สร้างอาชีพและสร้างธุรกิจของตนเองจนนำไปสู่วัฒนธรรมทางสังคมของพวกเขาด้วย การศึกษาสำหรับคนผิวดำเริ่มมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างและหลังสงครามกลางเมืองโดยผู้สอนศาสนาชาวผิวขาวได้สอนทักษะการอ่านให้กับชาวผิวดำและรวมถึงวัฒนธรรมทางสังคมดนตรีด้วย คนผิวดำมีสถานที่ท่องเที่ยวยามค่ำคืน ทั้งแหล่งเล่นการพนัน ฟังเพลง หรือเต้นรำ จุดเด่นของ ดนตรีบลูส์ในช่วงแรก คือ สไตล์ของเสียงร้องที่ได้แรงบันดาลใจจากความเจ็บปวด รวดเร็ว ความเศร้าโศกในอดีตที่เคยตกเป็นทาส แสดงผ่านอารมณ์บทเพลงออกมาอย่างจริงใจ ถึงแม้ได้ประกาศเลิกทาสแล้ว อเมริกาก็ยังสร้างสังคมที่กีดกันแบ่งแยกสีผิวอยู่ในหลายพื้นที่ หากดูภาพรวมในสภาพสังคมและเศรษฐกิจเกือบทุกด้านคนผิวดำได้รับการยอมรับ แต่คนผิวขาวในอเมริกายังคงมีการแบ่งชนชั้นแบ่งแยกออกจากคนผิวดำอย่างชัดเจน ในสถานที่ต่างๆ เช่น โรงภาพยนตร์ โบสถ์ ร้านอาหาร โรงแรมที่พัก ห้องน้ำ ก็ต้อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

แบ่งแยกทางเข้าออกสำหรับคนผิวขาวกับคนผิวดำ (ผิวสีหรือ "colored") และการบริการก็ไม่มีสิทธิที่เท่าเทียมกัน สร้างความเลื่อมล้ำระหว่างคนผิวดำกับคนผิวขาวยังคงมีอยู่ เช่น การบริการทางการเงินธนาคาร การแพทย์ โรงพยาบาลและคลินิก การลงคะแนนเลือกตั้ง การจ้างงานบางประเภท ยังมีการเลือกปฏิบัติระหว่างคนผิวดำและคนผิวขาว

ปี ค.ศ. 1900 เป็นต้นมา ดนตรีบลูส์ได้ถูกยกเปรียบเทียบกับความใกล้เคียงกับแนวดนตรีคันทรี่ แต่ดนตรีบลูส์จะมีจุดเด่นที่ท่วงทำนองเศร้าสร้อย โหยหวน กระซอกอารมณ์ผู้ฟังและจะรู้สึกได้ถึงอารมณ์ของผู้แต่ง เนื้อเพลงจะสื่อถึงกิจกรรมต่างๆ สื่อถึงความคิดในชีวิตประจำวันและ กิจกรรมทั่วไป (Alan lomax, 1993 : 9) กล่าวว่า เพลงบลูส์เป็นเพลงที่สะท้อนถึงความเป็นธรรมแสดงอยู่ในจังหวะ ทำนองและเนื้อหาของเพลงเป็นสัญลักษณ์ที่ชัดเจนของวัฒนธรรมอิสระ (จ้อ ชีวาส, 2543 : 16-18) ดนตรีคันทรี่จะสื่อถึงเส้นทางที่มีความลำบากและเดินทางไปสู่การประสบความสำเร็จ แต่ในเรื่องราวของดนตรีบลูส์นั้น จะสื่อถึงเส้นทางที่มีความลำบาก โดนกดขี่ ข่มเหง แสดงผ่านเนื้อหาที่วนเวียนอยู่กับความรุนแรงและความโหดเหี้ยมและมักวนกลับไปจบที่คุก ฆาตกรรม ความหุดหู่ และจบที่ความตาย จึงทำให้ผู้บรรเลงบทเพลงและผู้ฟังต่างมีความรู้สึกร่วมกับบทเพลงเช่นเดียวกัน แต่ก่อนในอดีตดนตรีบลูส์นิยมเล่นอยู่ในกลุ่มของคนผิวดำเท่านั้น จะพบในตามสถานที่ต่าง ๆ ตามผับบาร์ และเริ่มเป็นที่นิยมในกลุ่มคนผิวขาวในเวลาต่อมา แต่กว่าที่จะเป็นบทเพลงให้คนผิวขาวฟังจะต้องมีการคัดกรองเนื้อหาของบทเพลงเพื่อให้ไม่มีความหมายที่แอบแฝง แสดงถึงความรุนแรงหรือความโหดร้ายที่คนผิวดำถูกกระทำหรือเสียตีสักคนผิวดำ ต้องมีการเปลี่ยนเนื้อร้องไม่ให้ขัดกับสิทธิมนุษยชนทั้งคนผิวขาวและผิวดำต่างก็มีทางเดินของตนเองการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ทางด้านการตลาดยังคงอยู่ภายใต้แผ่นเสียงยักษ์ใหญ่ทั้ง 3 คือ RCA, Columbia และ Decco วงบลูส์ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะแบบกลุ่มที่มีการร้องโดยมีเครื่องดนตรี กลอง เบส กีตาร์ คีย์บอร์ดและฮาโมนิกา เป็นแบ็คอัพจังหวะท่วงทำนองให้หรือบรรเลงท่วงทำนองของเครื่องดนตรีอย่างเดียว แต่ก็น่าเสียดายอยู่บ้างเพราะการสร้างค่านิยมของแผ่นเพลงสไตรล์บลูส์ไปยังสังคมของคนผิวขาว ล้วนต้องอาศัยนักธุรกิจผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ ทั้งนักประพันธ์เพลง ศิลปิน ห้องบันทึกเสียงล้วนแต่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างค่านิยมในดนตรีบลูส์ แต่นักดนตรีกลุ่มคนผิวดำก็ไม่ได้ใส่ใจในอุปสรรค เดินตามทางของตนเอง จนนำไปสู่ความสำเร็จในการนิยมดนตรีบลูส์อย่างแพร่หลายในอเมริกา แต่ก็ต้องใช้เวลานานหลายทศวรรษกว่าจะเป็นที่นิยมจนปัจจุบัน

ความเป็นมาของนักกีตาร์บลูส์ (Guitar Blues)

ปี ค.ศ. 1902 มือกีตาร์บลูส์จากกลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี ที่มีพลังอารมณ์และเทคนิคกีตาร์สไลด์ที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณ และเขายังเป็นผู้สอนศาสนาอีกด้วย ชื่อของเขาคือ Son House ได้รับการกล่าวขานว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อ Robert Johnson และ Muddy Waters (Katherine Charlton (2008 : 12-24)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



รูปภาพที่ 1 Son House

ที่มา <https://www.democratandchronicle.com/story/lifestyle>

นักกีตาร์บลูส์ในรุ่นต่อมา ปี ค.ศ.1911 นักกีตาร์บลูส์คนหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลต่อวงการกีตาร์บลูส์จนปัจจุบันนี้ แม้ว่าเขาจะตายไปแล้วแต่ชื่อเสียงของเขายังคงอยู่และเป็นมือกีตาร์บลูส์ที่ทุกคนต่างยอมรับเป็นผู้บุกเบิกในยุคแรกๆ คือ Robert Johnson ผู้มีฉายาว่า มือกีตาร์ผู้ชายวิญญาณให้ซาตาน เขาเกิดในครอบครัวผิวสีในกลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปีถูกยกย่องว่าเป็นราชาดนตรีมิสซิสซิปปี แต่ผลงานของเขาที่มีเพียง 29 เพลงเท่านั้น เพลงที่ได้รับความนิยมคือ Crossroad , Me and The Devil Blues และ Come On In My Kitchen เป็นต้น Katherine Charlton(2008 : 12-24)



รูปภาพที่ 2 Robert Johnson

ที่มา <https://www.npr.org/2011/05/07>

ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ปี ค.ศ.1912 หนึ่งในนักกีตาร์บลูส์คนแรกที่ใช้กีตาร์ไฟฟ้าเป็นเครื่องดนตรีเดี่ยว ผู้มีชื่อว่า T-Bone Walker ซึ่งสไตล์ของเขานั้นแตกต่างไปจากนักกีตาร์บลูส์คนอื่นๆ ด้วยการเน้น Solo



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เดี่ยว รูปแบบการเล่นแพรวพราวไม่ตายตัวใช้เทคนิคการกรีดสายที่ละเอียดและการกระโดดข้ามคอร์ด มากกว่าการเล่นและร้องผสมเป็นท่อนๆเพลงไป สไตล์การเล่นของเขานี้มีอิทธิพลอย่างมากและเป็นผู้นำสไตล์ของกลุ่ม เซาท์เวสเทิร์นบลูส์เป็นแบบอย่างให้นักกีตาร์บลูส์ในรุ่นต่อมา โดยเฉพาะ B. B. King เป็นต้น Katherine Charlton(2008 : 12-24)



รูปภาพที่ 3T-Bone Walker

ที่มา <https://batesmeyer.com/official-aaron-t-bone-walker-licensing>

ปี ค.ศ.1915 มือกีตาร์ที่เกิดในครอบครัวผิวสีในกลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปีอีกคนหนึ่งที่มีบ้านอยู่ไม่ไกลจาก Robert Johnson ชื่อของเขา คือ Muddy Waters ผู้พลิกรูปแบบของบลูส์จากมิสซิสซิปปีสู่ชิคาโกและได้รับฉายาว่าบิดาแห่งอิเล็กทริคบลูส์ เขาได้นำกีตาร์ไฟฟ้าเข้ามาสู่ชิคาโกด้วยเทคนิคการสไลด์โดยสวมคอกขวดเหล้า ช่วยในการสไลด์สำเนียงกีตาร์ยุคสมัยใหม่ขึ้น กระนั้นดนตรีบลูส์นั้นก็ยังคงพัฒนาสืบต่อมาเรื่อยๆ จากรุ่นสู่รุ่น Katherine Charlton(2008 : 12-24)



รูปภาพที่ 4 Muddy Waters

ที่มา <https://www.imdb.com/name/nm0914149/mediaviewer/rm2276724480>



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ปี ค.ศ.1920 มือกีตาร์บลูส์ชาวอเมริกาซึ่งเป็นที่ยอมรับจากหลายๆคนในยุคนั้นว่า เป็นราชาแห่งเดลต้าบลูส์ "Father of the Delta Blues" เขาชื่อ Charley Patton ด้วยเทคนิคการสไลด์คอขวดบนกีตาร์ในบทเพลงบลูส์ที่ชวนให้ผู้ฟังหลงใหลและดึงดูดใจ David P.Satmary (1991 : 5)



รูปภาพที่ 5 Charley Patton

ที่มา <https://www.udiscovermusic.com/stories/charley-patton>

ปี ค.ศ.1925 มือกีตาร์บลูส์ชาวอเมริกาสายเลือดแอฟริกาจากกลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปีผู้ถูกยกย่องว่าเป็นราชากีตาร์บลูส์ตลอดกาล มีชื่อเต็มว่า ไรลีย์ บี.คิง (Riley B. King) หรือที่ผู้คนทั้งโลกรู้จักในชื่อ บี.บี.คิง (B. B. King) ในช่วงอายุ 12 ปี เขาเกิดในครอบครัวของชาวนาใกล้กับเมืองอิตาปีนามิสซิสซิปปี และได้กีตาร์ตัวแรกเป็นของตัวเอง เขาตระเวนแสดงดนตรีไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งโบสถ์ ไนต์คลับ จนทำให้ชื่อเสียงของ บี.บี.คิงเริ่มติดหูของแฟนเพลงและได้ตั้งชื่อให้เขาว่า “BluesBoyKing” เขาเป็นคนฉลาดหลักแหลมมีความเป็นมิตรและถ่อมตนทั้งที่ตนเอง มีความรู้ทั้งด้านดนตรีและด้านอื่นๆ และเขามีกีตาร์คู่ใจ ชื่อ ลูซิลล์ “Lucille” คือชื่อกีตาร์ Gibson Es-355 สีดำตัวโปรด ที่ใช้แสดงคอนเสิร์ตทุกครั้ง (Ted Gioia ,2008 : 315-322) ที่มาของการตั้งชื่อกีตาร์ว่า ลูซิลล์ “Lucille” ของ บี.บี.คิง เพราะคำคืนหนึ่งในหน้าหนาวปี ค.ศ.1949 ในขณะที่ขึ้นแสดงได้มีผู้ชาย 2 คน ทะเลาะวิวาทกันเรื่องแย่งผู้หญิงจนทำให้ถังน้ำมันก๊าซที่เอาไว้อุจจกรคลายความหนาวระเบิดและเกิดไฟไหม้ฮอลล์ บี.บี.คิง หนีออกมาได้ แต่เขานึกขึ้นได้ว่าลืมกีตาร์คู่ใจไว้เวทีแสดง เขาจึงได้วิ่งฝ่ากองไฟที่กำลังลุกเข้าไปเอากีตาร์ออกมา หลังจากนั้นเขาได้ทราบว่าผู้หญิงที่ชายทั้ง 2 คนทะเลาะแย่งกันชื่อ ลูซิลล์ “Lucille” เขาจึงนำมาตั้งชื่อให้กีตาร์ของเขาเพื่อเตือนสติจะได้ไม่ทำอะไรโง่เช่นเหตุการณ์นี้อีก (Edward komara, 2006 : 574-575) ด้วยเทคนิคที่นักกีตาร์ทั่วโลกยกย่องให้เป็นเอกลักษณ์ของ บี.บี.คิง คือ การสั่นสาย (Vibrato) และการดันสาย (Bending) ที่ไม่มีนักกีตาร์คนไหนเทียบได้ เขาจะไม่เล่นเร็ว เล่นโน้ตไม่เยอะ แต่ทุกเสียงที่เล่นออกมานุ่ม ลึกซึ้ง กินใจผู้ฟัง รวากับว่าเขาได้สร้างเสียงแห่งความสุขของดนตรีบลูส์ที่ทำให้คนฟังมีความรู้สึกจากทุกโน้ตที่เขาเล่นออกมา บี.บี. คิง เคยกล่าวไว้ว่า “เมื่อฉันร้องและเล่นเพลงของฉัน มัน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ออกมาจากใจของฉันและนาฬิกาที่ฉันหยุดร้องเพลง ฉันจะเริ่มร้องเพลงอีกครั้งกับลูซิอัล” และบทเพลงที่สร้างชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนทั้งโลกคือ Three O’ Clock Blues , The Thrill is , Rock me baby , How blue can you get , Sweet Little Angel เป็นต้น ในปี ค.ศ. 1997 ได้รับการจดบันทึกว่า เขาได้แสดงคอนเสิร์ตมาแล้วถึง 342 ครั้งด้วยกัน และในปีค.ศ. 2015 ปี.ปี.คิง ล้มป่วยจนต้องทำการทำการรักษาตัวในโรงพยาบาลจากภาวะแทรกซ้อนของโรคเบาหวาน จนทำให้ต่อมาเขาเสียชีวิตอย่างสงบในวันที่ 14 พฤษภาคม ปี ค.ศ. 2015 ที่ลาสเวกัส รัฐเนวาดา ประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยวัย 89 ปี และนี่ถือเป็นการปิดฉากมือกีตาร์เพลงบลูส์ที่ดีที่สุดของโลก Edward komara (2006 : 573)



รูปภาพที่ 6 B.B. King

ที่มา <https://www.grammy.com/grammys/artists/bb-king>

เทคนิคการบรรเลง

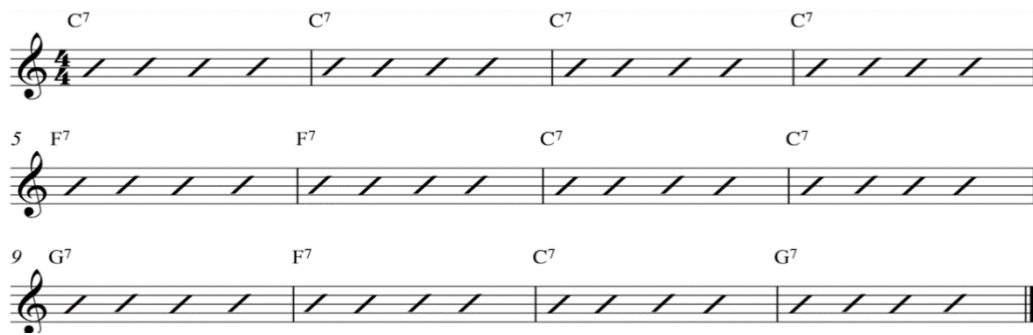
รูปแบบจังหวะดั้งเดิมของดนตรีบลูส์นั้นมีพื้นฐานมาจาก 2 จังหวะ Shuffle และ Slow Blues และจังหวะ Straight พบในบทเพลงหลังจากช่วงหลังจากปี ค.ศ. 1950 มีการผสมจังหวะรูปแบบอื่นๆ เข้ามาใช้ในการดนตรีบลูส์ องค์ประกอบด้านทำนอง สำเนียงการเล่นทำนองในดนตรีบลูส์จากการวิเคราะห์พบว่าการมีการใช้บันไดเสียงและโหมดเสียงผสมกัน 3 ประเภทเป็นหลัก ได้แก่ บันไดเสียงบลูส์ (Blues Scale) เพนทาโทนิคเมเจอร์ (Pentatonic Major) และโหมดมิกโซลิเดียน (Mixolydian Mode) เป็นต้น องค์ประกอบด้านเสียงประสาน วิเคราะห์ทางเดินคอร์ดบทเพลงบลูส์พบการใช้ 12 บาร์บลูส์ มากที่สุด รองลงมาคือ บทเพลงบลูส์ลักษณะทางเดินคอร์ดที่เป็นอิสระ (Free form) ทางเดินคอร์ดที่เป็นอิสระ คือ การเปลี่ยนทางเดินคอร์ดไปมาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับทำนองร้องของนักร้อง สามารถปรับเปลี่ยนไปตามการร้องได้ตลอดเวลา และประเภทของคอร์ดที่ใช้พบมากที่สุดคือ คอร์ดโดมินันท์ทาบ 7 และคอร์ดเมเจอร์ มีบางบทเพลงที่ใช้คอร์ดไมเนอร์เป็นหลัก องค์ประกอบด้านสีสันทันของเสียง สีสันทันของเสียงจำแนกทางด้านเทคนิคที่สำคัญในการเล่นบทเพลงบลูส์ ได้แก่ 4



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เทคนิค ประกอบด้วย 1) การดันสาย (Bending) 2) การสั่นสาย (Vibrato) 3) การตบสายและการเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) 4) การสไลด์ (Slide) และการใช้เสียงกีตาร์ในบทเพลงบลูส์นิยมใช้เสียง Clean และ Overdrive เป็นหลัก



รูปภาพที่ 7 แสดงรูปคอร์ด 12 บาร์บลูส์ (ผู้เขียน วันที่ 20 มิ.ย. 2563)

บันไดเสียงของดนตรีบลูส์ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ จะเห็นได้ชัดคือ เสียงโน้ตตัวที่ 3,5 และ 7 จะต่ำลงครึ่งเสียงจึงทำให้เกิดเป็นบันไดเสียงดนตรีบลูส์



รูปภาพที่ 8 แสดงบันไดเสียงบลูส์ (ผู้เขียน วันที่ 20 มิ.ย. 2563)

การเล่นโน้ตสั่นหรือทำให้ฟังดูห้วน ๆ การเล่นหน่วงจากค่าน้ตปกติการเล่นแบบ Shuffle fill การดันสายขึ้นจากที่ดันขึ้นไปแล้วในจังหวะสุดท้ายหรือช่วงเลี้ยววินาทีเพื่อให้ได้สำเนียงเอื้อนของกีตาร์ ด้วยเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น คือ การดันสาย (Bending) และการสั่นสาย (Vibrato) การตบสายและการเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) การสไลด์ (Slide)



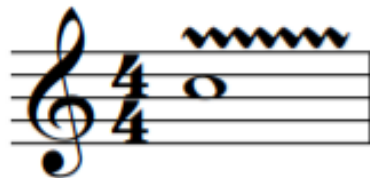
วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



รูปภาพที่ 9 แสดงการดันสาย (Bending) (ผู้เขียน วันที่ 23 มิ.ย. 2563)

การเล่นโน้ตโดยการสั่นสายด้วยนิ้วที่กด เรียกกันว่า การสั่นสาย (Vibrato) จะให้เสียงที่ฟังและ
ความรู้สึกของผู้บรรเลงออกมาคล้ายคลื่นน้ำที่ส่นำเสมอ เป็นเทคนิคที่นิยมใช้กันมากในกลุ่มนักกีตาร์บลูส์



รูปภาพที่ 10 การสั่นสาย (Vibrato) (ผู้เขียน วันที่ 24 มิ.ย. 2563)

การเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) คือ Hammer on การทำให้โน้ตมีเสียงสูงขึ้นจากการตี
เพียงครั้งเดียว โดยการกดนิ้วลงในช่องที่สูงขึ้นไป จึงทำให้ได้เสียงที่สองที่สูงกว่าเสียงแรก ส่วน Pull off คือ
การทำให้เสียงต่ำ ลงจากการตีเพียงครั้งเดียว โดยการปล่อยนิ้วที่กดไปหานิ้วที่กดอยู่ที่ช่องต่ำกว่าหลังจากตี
แล้วจะทำให้เสียงต่ำลง สามารถใช้รวมกันกับการเล่นกีตาร์เพื่อเพิ่มสีสันในการบรรเลงมากขึ้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



Hammer on Pull off

รูปภาพที่ 11 การเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) (ผู้เขียน วันที่ 27 มิ.ย. 2563)

การสไลด์ (Slide) เป็นการรูดนิ้วไปตามสายไปยังช่องอื่นที่สูงขึ้นหรือต่ำลง หลังจากตีไปแล้วโดยไม่ต้องยกนิ้วขึ้นเหมือนกับเทคนิค hammer on หรือ pull off



รูปภาพที่ 12 การเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) (ผู้เขียน วันที่ 27 มิ.ย. 2563)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดได้แสดงถึงความเป็นมาและเทคนิคการบรรเลงของกีตาร์บลูส์ การพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่คริสต์ศักราช 1600 เป็นต้นมา มีเหตุการณ์สำคัญและการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างๆ ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไป ดนตรีบลูส์เป็นดนตรีที่มีสำเนียงลึกซึ้ง ใช้เสียงเครื่องดนตรีที่มีเสน่ห์เฉพาะตัว ดนตรีบลูส์ในยุคดั้งเดิมจะมีท่วงทำนองเศร้าสร้อย โหยหวน กระซางอารมณ์ผู้ฟัง ราวกับเข้าไปอยู่ในส่วนหนึ่งของบทเพลง เป็นเพราะถูกถ่ายทอดจากอารมณ์เศร้า ผิดหวังและอัดอั้น น้อยเนื้อ ต่ำใจ แสดงผ่านบทเพลงของตนผิวดำในประเทศอเมริกา รูปแบบจังหวะดั้งเดิมของดนตรีบลูส์นั้นมีพื้นฐานมาจาก 2 จังหวะ Shuffle และ Slow Blues และจังหวะ Straight จนถึงคริสต์ศักราช 1900 ถึงปัจจุบันมีการผสมจังหวะรูปแบบอื่นๆ เข้ามาและเครื่องดนตรีที่นิยมนำมาใช้บรรเลงในดนตรีบลูส์ คือ กีตาร์ไฟฟ้า ด้วยเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากเครื่องดนตรีชนิดอื่น คือ การดันสาย (Bending) และการสั่นสาย (Vibrato) การตบสายและการเกี่ยวสาย (Hammer on & Pull off) การสไลด์ (Slide) รวมถึงการใช้บันไดเสียงบลูส์ (Blues Scale) ในทางเดินคอร์ด บทเพลงบลูส์พบการใช้ 12 บาร์บลูส์ มากที่สุด จนนำไปสู่การด้นสด (Improvisation) เป็นสิ่งสำคัญในการบรรเลงกีตาร์บลูส์ เป็นการสร้างสรรค์ โดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ เทคนิคบรรเลงที่มาจากความรู้สึกและอารมณ์ของผู้บรรเลงที่แตกต่างกันไป หากผู้บรรเลงมีความเข้าใจในเทคนิคของกีตาร์บลูส์และเข้าใจความเป็นมาของแต่ละช่วงเวลาของความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะทำให้การบรรเลงได้เนื้อเสียงที่ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าถึงอารมณ์ของดนตรีบลูส์และสื่อถึงผู้ฟังให้เข้าถึงอารมณ์ของดนตรีบลูส์ได้ดียิ่งขึ้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

จ้อ ชีวาส. (2543). **เล่าขานตำนานร็อก**. กรุงเทพฯ : ยูโรปา เพรส บริษัท จำกัด.

ศิริศักดิ์ ศิริโชตินันท์.(2554). **เล่นกีตาร์สำเนียงฝรั่ง Blues Rock** .กรุงเทพฯ : เอ็มไอเอส.

Alan Lomax. (1993). **The Land Where The Blues Began** . New York : Dell Publishing Group, Inc.

Bates Meyer. (2016). T-Bone Walker. (1912).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.16 มีนาคม 2563,
<https://batesmeyer.com/official-aaron-t-bone-walker-licensing/>.

Berklee. (2019). **blues-guitar**. สืบค้นเมื่อ.6 มิถุนายน 2563, <https://online.berklee.edu/courses/blues-guitar>.

David P.Szatmary. (1991). **Rockin In Time** . New Jersey : Prentice – Hall, Inc.

Edward komara. (2006). **Encyclopedia of the Blues** . New York : Routledge Taylor and FrancisGroup, Inc.

Grammy. (2020). B.B. King. (1925).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.19 มีนาคม 2563,
<https://www.grammy.com/grammys/artists/bb-king>.

Joel Rose. (2011). Robert Johnson. (1935).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.16 มีนาคม 2563,
<https://www.npr.org/2011/05/07/136063911/robert-johnson-at-100-still-dispelling-myths>.

John B. Narucki.(2020). Muddy Waters. (1915).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.17 มีนาคม 2563,
<https://www.imdb.com/name/nm0914149/mediaviewer/rm227672448>.

Justin Murphy. (2015). Son House. (1902).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.14 มีนาคม 2563,
<https://www.democratandchronicle.com/story/lifestyle>.

Katherine Charlton. (2008). **Rock Music Styles** . New York : Mc Graw-Hill Book Company, Inc.

Richard Havers. (2019). Charley Patton. (1920).รูปถ่าย.สืบค้นเมื่อ.19 มีนาคม 2563,
<https://www.udiscovermusic.com/stories/charley-patton-the-first-rock-and-roller/>.

Ted Gioia. (2008). **Delta Blues** . New York : Printed in the United States of America.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ความเชื่อเรื่องสัตว์ในพิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยา

Beliefs on sacrificed animals in folk rituals, Changwat Phayao

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์*

Premvit Vivattanaseth*

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมพื้นบ้านกับความเชื่อของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยา ซึ่งได้มุ่งวิเคราะห์สาเหตุของการนำสัตว์แต่ละชนิดมาเป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา แล้วนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า สัตว์ที่นำมาเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดพะเยามี 2 ลักษณะคือ สัตว์ตัวจริงและสัตว์ที่เป็นภาพแทน โดยสัตว์ดังกล่าวจะมีหน้าที่ 2 ประการคือ เป็นเครื่องบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ และเป็นตัวแทนประกอบเรื่องราวในพิธีกรรม ซึ่งสาเหตุที่นำสัตว์ดังกล่าวมาเป็นเครื่องประกอบพิธีนั้น ล้วนเป็นระบบความคิดและความเชื่อของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมที่มีต่อสัตว์ชนิดต่าง ๆ อันได้แก่

1. สัตว์ที่นำมาเป็นเครื่องประกอบพิธี ล้วนเป็นสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคและใช้ในกิจกรรมของครอบครัว
2. การบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยสัตว์ที่พิธีกรรมกำหนด เป็นวิถีปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้กระทำมาแล้วและต่างได้รับผลตามที่มุ่งหวัง
3. สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่ในอีกโลกหนึ่งที่มีลักษณะเป็นโลกที่คู่ขนานและมีสภาพแวดล้อมคล้ายกับโลกมนุษย์ อาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติบริโภคจึงไม่แตกต่างจากอาหารของมนุษย์
4. การบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยสัตว์ที่มีภูมิหลังที่ดี มีสัญญาณทางความหมายหรือมีคุณสมบัติที่เป็นคุณ จะทำให้ผู้บูชาได้รับผลตอบแทนที่ดีและสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา
5. สัตว์บางชนิดที่เป็นเครื่องประกอบพิธีทำหน้าที่เสมือนองค์ประกอบของเนื้อหาพิธีกรรมที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเข้าใจเนื้อหาของพิธีกรรมได้ดียิ่งขึ้น กับทั้งสะท้อนสัญญาณบางประการที่พิธีกรรมนั้นต้องการจะสื่อให้ทราบ

คำสำคัญ : ความเชื่อ, สัตว์ในพิธีกรรม, พิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยา

*สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

* School of Liberal Arts, University of Phayao

*Corresponding author e-mail:



Abstract

The study aims to explore belief and reasons of Phayao folks in using animals in their ritual performance. Folklore study is applied in the study. The data are collected by observing all local rituals that are related to some kinds of animals and have been handed down from generation to generation. Information from local scholars is also collected. Data analysis is done by qualitative method.

The results show that the animals that are used in folk rites are both realistic ones and replica ones created from some material. The functions of those animals are to satisfy some supernatural beings and to narrate the story of those rituals via those animals. The reasons in using those animals in the rituals are as followings:

1. The concept of animal both the real ones and the replica ones in the local rituals are from their animals which are used in their farms or as local people 's food.
2. The animals are considered as the satisfying animals for supernatural beings resulting in success in their lives.
3. People believe the world of supernatural beings and human is similar. They also have meal like human beings, therefore; meat of animals is also needed in supernatural worlds.
4. Using the qualified animals from the appropriate background and the favorite animals that are able to satisfy those supernatural being will bring back good results for sure.
5. Some kinds of animals in the local rituals also support the audience's understanding about the core background of the rituals as well as imply some signs hidden behind the scenario of the rites.

Keywords: Beliefs, sacrificed animals, folk rituals Changwat Phayao



ความสำคัญและที่มาของปัญหา

พิธีกรรมเป็นประติมากรรมทางความเชื่อของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานความคิดเดียวกัน โดยในยุคบรรพกาลอันเป็นช่วงสมัยที่มนุษย์ยังขาดการศึกษา หากแต่ดำรงชีวิตอยู่โดยการแสวงหาและการค้นพบความรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการลองผิดลองถูกแล้วจดจำผลที่เกิดขึ้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในขณะเดียวกันเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ก็เป็นความรู้อย่างหนึ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ เป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้น และยังเข้าใจกันว่าเป็นสิ่งที่มีความอำนาจเหนือมนุษย์ที่จะบันดาลความสุขสวัสดิ์ ความสมหวังแก่มนุษย์ ในขณะเดียวกัน หากทำให้สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติไม่พอใจ ก็อาจบันดาลให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยหรือความไม่สงบสุขแก่บุคคลหรือชุมชนได้ ด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีและร้ายที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด จึงเชื่อว่าเป็นการกระทำของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกยำเกรงและเกรงกลัว ในขณะเดียวกันก็แสดงความเคารพนับถือในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังกล่าวด้วยการแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรม ทั้งนี้ ก็เพื่อให้สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นอำนวยประโยชน์ให้แก่ตนเองและชุมชน ด้วยเชื่อว่าเมื่อกระทำแล้ว จะทำให้สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเกิดความพึงพอใจ และจะปกป้องเหตุร้ายและสิ่งที่เป็นอัปมงคลทั้งหลายไม่ให้นำมาเบียดเบียนแก่ตน ดังปรากฏในพิธีกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่จัดขึ้นทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นประจำ เช่น พิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ (ผีเรือน) ไหว้ผีบ้าน (เสื้อบ้าน) การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน ฯลฯ ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวไทยและกลายเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนไปในที่สุด

พิธีกรรมนับเป็นกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานความเชื่อเดียวกันได้ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อตอบสนองการยอมรับและความศรัทธาของกลุ่มชนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การที่พิธีกรรมจะมีพลังอำนาจต่อการยอมรับและความศรัทธาของกลุ่มชนได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมที่แต่ละคนได้สัมผัส ซึ่งจะประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ อาทิ ผู้ประกอบพิธี วัน เวลาและสถานประกอบพิธี บรรยากาศในขณะที่ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธี และสิ่งสำคัญที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมคือ เครื่องประกอบพิธี ที่จะมีบทบาทในการสื่อความในพิธีกรรม ซึ่งพิธีกรรมแต่ละพิธีจะมีเครื่องประกอบพิธีที่แตกต่างกันตามความหมาย จุดประสงค์ หรือสัญญาณที่ต้องการจะสื่อเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์หรือความเป็นเอกลักษณ์ของพิธีกรรมนั้น ๆ เช่น การบูชาพระราหู ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้เกิดโชคลาภและความสำเร็จจะต้องบูชาด้วยเครื่องดื่มและอาหารสีดำที่สุกแล้ว 8 อย่าง เช่น ไก่ดำ เฉาก๊วย ข้าวเหนียวดำ ไข่เยี่ยวม้า กาแฟดำ ฯลฯ โดยทำพิธี ณ ลานกลางแจ้งในคืนวันพุธ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมที่จัดขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิธีกรรมที่จัดขึ้นในล้านนา อันเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านวัฒนธรรมประเพณีมาแต่อดีต จะมีอุปกรณ์ประกอบพิธีที่หลากหลายที่นอกจากจะแสดงถึงความยิ่งใหญ่อลังการของพิธีกรรมที่จัดขึ้นแล้ว ยังเชื่อมโยงไปถึงความเชื่อของกลุ่มชนเจ้าของพิธีอีกด้วย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าพิธีกรรมส่วนใหญ่ของ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ชาวล้านนาจะมีสัตว์ประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัตว์ในจินตนาการและสัตว์ในบริบททางสังคมมาเป็นอุปกรณ์ประกอบพิธี อีกทั้ง สันน ธรรมธิ (2554, คำนำ) นักวิชาการทางด้านล้านนาศึกษา ได้ให้แง่คิดว่า เรื่องราวของสัตว์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวล้านนาในลักษณะต่าง ๆ นั้น มิใช่เป็นแค่เรื่องของสัตว์ธรรมดา แต่เรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์ล้วนมีความหลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านความเชื่อ มิติทางวัฒนธรรมและบริบททางสังคมแฝงอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาอันหลักแหลมเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ด้วยความเชื่อภายใต้บริบทของสังคมและกาลเวลาที่จะสะท้อนแง่คิดและมุมมองอันแยกคางของชาวล้านนา จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าเพราะเหตุใดชาวล้านนาและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในล้านนาจึงต้องนำสัตว์ประเภทต่าง ๆ มาเป็นส่วนสำคัญในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาระบบความคิดทางความเชื่อของกลุ่มชนที่มีต่อสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรม โดยเลือกศึกษาที่จังหวัดพะเยา อันเป็นแหล่งอารยธรรมดั้งเดิมที่รู้จักกันในนาม “ภูมามยาว” ซึ่งเชื่อว่ากลุ่มชนในจังหวัดพะเยายังคงมีระบบคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกันมา โดยผลการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบถึงระบบคิดของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยาในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรมแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในระบบความเชื่อของกลุ่มชน อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวจังหวัดพะเยากับกลุ่มชนอื่นให้แนบแน่นสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ในพิธีกรรมกับความเชื่อของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยา

ขอบเขตของการวิจัย

1. พิธีกรรมพื้นบ้านที่นำมาศึกษา เป็นพิธีกรรมที่มีสัตว์หรือภาพแทนสัตว์เป็นเครื่องประกอบพิธีและได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดพะเยาที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมว่า เป็นพิธีกรรมที่มีความโดดเด่นและได้จัดอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2. ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยดำเนินการเป็นระยะ ๆ ในระหว่างเดือนพฤษภาคม - ธันวาคม 2563

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความเชื่อ หมายถึง พื้นฐานและระบบความคิดของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยาที่ยอมรับนับถือในพิธีกรรมพื้นบ้านจนเกิดเป็นความศรัทธา ซึ่งนอกจากจะมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของคนในกลุ่มชนที่มีความศรัทธาในสิ่งนั้น ๆ แล้ว ยังเป็นเหตุผลของการนำสัตว์แต่ละชนิดมาใช้ในพิธีกรรมพื้นบ้านจังหวัดพะเยาด้วย

สัตว์ในพิธีกรรม หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่มีโชคนและพันธุ์ไม้ ซึ่งหมายรวมทั้งภาพแทนสัตว์ในรูปลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้จัดพิธีกรรมพื้นบ้านได้จำลองขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของสัตว์ อันเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประกอบพิธีที่กลุ่มชนในจังหวัดพะเยาจัดขึ้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา ความเชื่อและพิธีกรรม และการศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในมิติทางคติชนวิทยา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 สืบหาแหล่งข้อมูลเบื้องต้น โดยตรวจสอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณี

2.2 สืบหาพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนในจังหวัดพะเยาที่เป็นเจ้าของพิธีกรรมว่าเป็นพิธีกรรมของกลุ่มชนที่มีความโดดเด่นและมีการจัดพิธีอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.3 สืบหาและคัดเลือกบุคคลที่จะเป็นวิทยากรผู้ให้ข้อมูลพิธีกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยา โดยกำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้

2.3.1 มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี และเป็นชาวจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นเจ้าของพิธีกรรมนั้น ๆ โดยกำเนิด

2.3.2 เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้อย่างแท้จริงเกี่ยวกับพิธีกรรมของกลุ่มชน

2.3.3 มีความพร้อมและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

จากการสืบหาและตรวจสอบบุคคลในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดพะเยา ปรากฏว่ามีบุคคลที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดและได้รับเลือกเป็นวิทยากรเพื่อให้ข้อมูลพิธีกรรมในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 11 คน

2.4 เมื่อได้วิทยากรที่แท้จริงแล้ว ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมต่าง ๆ จากวิทยากรด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา (Folklore) ว่าด้วยวิธีการวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านเชิงธรรมชาตินิยม (Naturalistic research) โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น จะมีการบันทึกเสียง ภาพ และจดบันทึกสิ่งอื่น ๆ ที่บันทึกไม่ได้ด้วยเสียงและภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ปรากฏการณ์ของพิธีกรรมแห่งชีวิตอันแท้จริงที่สุด

3. การจัดกระทำข้อมูล

3.1 ถ่ายเสียงจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำ โดยให้มีสำเนียงใกล้เคียงกับเสียงจริงของวิทยากรมากที่สุด

3.2 บันทึกถ้อยคำที่เป็นภาษาเดิมของวิทยากรเป็นภาษาไทยกลาง เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป

3.3 ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากวิทยากร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์จริงหรือภาพแทนสัตว์ในพิธีกรรมกับความเชื่อของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยา โดยวิเคราะห์ถึงสาเหตุสำคัญที่นำสัตว์จริงหรือภาพแทนสัตว์แต่ละชนิดมาเป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมแต่ละประเภท

5. การสรุปและอภิปรายผล

6. การเสนอผลการวิจัย

เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกพิธีกรรมที่มีสัตว์จริงหรือภาพแทนสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องประกอบพิธี และได้รับการยอมรับจากกลุ่มชนในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดพะเยาที่เป็นเจ้าของพิธีว่ามีความโดดเด่นและมีการจัดอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 6 พิธี อันได้แก่ พิธีสู่ขวัญ (อำเภอเชียงคำ, อำเภอเชียงม่วน) พิธีส่งเคราะห์ (อำเภอภูซาง) พิธีพ่อนมดผีมะแม (อำเภอจุน) พิธีแห่ช้างเผือก (อำเภอเมืองพะเยา) พิธีเทศน์ธรรมมัจฉา (อำเภอแม่ใจ) พิธีบวงสรวงเจ้าพ่อล้านช้าง หรือพิธีดำหัวผีหอ (อำเภอดอกคำใต้)

จากการศึกษาพิธีกรรมพื้นบ้านที่สำคัญและโดดเด่นของชาวบ้านในจังหวัดพะเยา พบว่า ในการประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านดังกล่าว จะมีทั้งสัตว์จริงและภาพแทนสัตว์ที่จำลองขึ้นโดยใช้วัสดุในพื้นที่ อันได้แก่ ไก่ หมู ช้าง ช้างเผือก ม้า ปลาหิม (ปลาช่อน) รุ้ง (เหี่ยว) นกยาง กา แร้ง นกเหวล (นกอินทรี) เต่าน้ำ และปลาผา (ตะพานน้ำ) ซึ่งสัตว์หรือภาพแทนสัตว์แต่ละชนิดหากดูผิวเผิน จะมีบทบาทหน้าที่เป็นเพียงเครื่องประกอบพิธีที่ทำให้พิธีกรรมมีความสมบูรณ์ตามที่ได้สืบทอดต่อกันมาเท่านั้น แต่เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว สัตว์แต่ละชนิดได้แสดงความเชื่อสำคัญของผู้จัดพิธีหรือชาวบ้านที่เป็นเหตุผลสำคัญของการนำสัตว์เหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์แต่ละชนิดที่นำมาเป็นเครื่องประกอบพิธีกับความเชื่อของกลุ่มชนในจังหวัดพะเยา อันเป็นสาเหตุของการนำสัตว์มาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมต่าง ๆ พบว่า

ไก่

ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ “ไก่” นับเป็นสัตว์ประเภทแรก ๆ ที่ได้รับการกล่าวถึง ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ด้วยเหตุผลสำคัญของระบบความคิดจากความเชื่อของชาวบ้านจังหวัดพะเยาใน 5 ประการ คือ

1. ไก่เป็นเสมือนสัตว์เลี้ยงประจำบ้านที่ทุกครัวเรือนเลี้ยงไว้ เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย ผู้เลี้ยงไม่ต้องเอาใจใส่ดูแลมากนัก ที่สำคัญคือ ขยายพันธุ์ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น ในบ้านแต่ละหลัง แต่ละครัวเรือนจึงมีไก่เป็นจำนวนมากและถูกนำมาใช้ประโยชน์ด้วยการทำเป็นอาหาร ทั้งที่เป็นอาหารในชีวิตประจำวันและอาหารในพิธีกรรม โดยผู้เลี้ยงสามารถนำมาทำอาหารได้ในทันที มีกรรมวิธีที่ได้มาซึ่งเนื้อที่ไม่ยุ่งยาก มีขนาดและปริมาณที่พอเหมาะกับการบริโภคในแต่ละครั้ง และที่สำคัญคือ เนื้อนุ่ม และรสชาติอร่อย



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. การบูชาหรือการเชนสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์ได้กระทำอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยในการบูชาหรือเชนสรวงนั้น จะใช้ไก่เป็นเครื่องประกอบพิธีสำคัญในทุกพิธีมาโดยตลอด ซึ่งผลจากการเชนสรวงด้วยสิ่งดังกล่าว ได้ทำให้ผู้ที่เชนสรวงประสบความสำเร็จคือ บรรลุสมดังที่ปรารถนาเสมอมา ด้วยเหตุนี้ ชนรุ่นต่อ ๆ มาจึงได้มีวิถีปฏิบัติประการหนึ่งตามแบบอย่างบรรพบุรุษที่ได้สืบทอดต่อกันมาคือ การเชนสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติในพิธีกรรมต่าง ๆ จะต้องมิใช่เป็นเครื่องประกอบพิธี

3. มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ นั้น เป็นเสมือนสิ่งมีชีวิต หากแต่อยู่ในอีกโลก (มิติ) หนึ่งที่อยู่ขนานกับโลกมนุษย์ จึงมีสภาพชีวิตและการดำรงชีวิตไม่ต่างไปจากมนุษย์โดยทั่วไป หรือมีการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับขณะที่มีชีวิตอยู่ ในอาหารที่บริโภคก็เช่นกัน ก็จะต้องมีลักษณะเช่นเดียวกับมนุษย์คือ บริโภคไก่เป็นอาหารหลัก (ประเภทเนื้อสัตว์) ดังนั้น การเชนสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติจึงใช้ไก่เป็นเครื่องประกอบพิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งในพิธีกรรมต่าง ๆ

4. ความเชื่อที่หลากหลาย ซึ่งคนไทยได้รับมาทั้งโดยตรงและแฝงมากับสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งต่อทางวัฒนธรรมผ่านความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ อันได้แก่

4.1 การที่คนไทยกับคนจีนมีความผูกพันกันทางสังคมและวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้มีการถ่ายทอดระบบความเชื่อและความคิดระหว่างกัน ซึ่งในความเชื่อเกี่ยวกับไก่นั้น ชาวจีนเชื่อว่า ไก่เป็นสัตว์ที่มีรูปลักษณะของการผสมผสานระหว่างสัตว์มงคล 2 ชนิดคือ มังกรกับนกฟีนิกซ์ (Phoenix) ที่มีความหมายทั้งในเรื่องความสุข ความสมบูรณ์ และความสำเร็จ ชาวจีนจึงนับถือในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นสิริมงคล ในวันตรุษจีน ซึ่งเป็นวันสำคัญของชาวจีน ชาวจีนจึงใช้ไก่เป็นเครื่องประกอบพิธีอันสำคัญในการบูชา แสดงความเคารพต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อบ่งบอกเป็นนัยว่า ขอให้ได้พบเจอในสิ่งที่ใฝ่ฝันและเป็นสิริมงคล ซึ่งความเชื่อดังกล่าวได้ถ่ายทอดมายังระบบความคิดของคนไทยผ่านทางวัฒนธรรมและได้นำมาปฏิบัติกับพิธีกรรมที่มีการเชนสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่ชาวไทยเคารพนับถือด้วย

4.2 ประชากรในประเทศต่าง ๆ เช่น จีน ลาว เขมร ฯลฯ ตลอดทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่ม อาทิ ไทอาหม ไทแดง ไทลื้อ ไทอีสาน ไทล่านนา ฯลฯ ต่างใช้ไก่หรืออวัยวะส่วนต่าง ๆ ของไก่ในการทำนายชีวิตและเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเชื่อว่าไก่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ใช้ไก่เป็นเครื่องประกอบพิธีในการเชนสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ อันทำให้คนในกลุ่มชนเชื่อว่าไก่เป็นสัตว์ที่สามารถเป็นสื่อที่จะนำความไปสื่อสารกับสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติได้ ไก่จึงมีสถานภาพที่เหนือกว่าสัตว์ประเภทอื่นที่สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงจัดให้ไก่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ใกล้ชิดสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งในบทบาทของการเป็นเครื่องประกอบพิธีเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นผู้หยั่งรู้ในฐานะผู้พยากรณ์

4.3 ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเกี่ยวกับความเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของไก่ เช่น ชาวจ้วงเชื่อว่า ไก่เป็นสัตว์ที่ได้รับมอบหมายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนฟ้าให้เป็นผู้ส่งสัญญาณว่าพระอาทิตย์จะขึ้นในตอนรุ่งเช้าด้วยการส่งเสียงร้อง (ขัน) ซึ่งเป็นการสื่อความหมายโดยนัยว่า ความมืด อันเป็นสัญญาณแห่งความไม่ชัดเจน ความคลุมเครือ ความน่ากลัว ตลอดจนความไม่ดีทั้งหลายกำลังจะหมดไป แสงสว่าง อันเป็นสัญญาณแห่งการเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ ที่จะทำให้เกิดความชัดเจนและความดีงามเกิดขึ้น และความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนทั้งหลายจะสูญสลายหายไป ไก่จึงเป็นเสมือนสิ่งที่มีอำนาจในการเป็นผู้กำหนดสิ่งใหม่ที่ดีงามให้แก่ชีวิต

5. ด้วยวิธีการดำรงชีวิตของไก่ได้แสดงให้เห็นว่า ไก่เป็นสัตว์ที่มีความขยันขันแข็ง ตั้งแต่เช้า และกระทำการกิจอย่างต่อเนื่องด้วยความรับผิดชอบโดยไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแม่ไก่ที่รับภาระในการเลี้ยงลูก นับตั้งแต่การให้ความอบอุ่นแก่ลูกด้วยการกกอยู่ใต้ปีกเป็นระยะ ๆ การดูแลปกป้องภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะกล้ำกรายลูก ตลอดจนสอนลูกให้รู้จักคุ้ยเขี่ยหาอาหารเพื่อการดำรงชีวิต ภารกิจของแม่ไก่ได้วนเวียนไปเช่นนี้ตลอดทั้งวัน ดังนั้น ไก่จึงเป็นแบบอย่างแห่งพฤติกรรมของความขยันและการเป็นบุพการีที่ให้ความรักและความเอื้ออาทรแก่ลูกด้วยการเอาใจใส่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดจนลูกสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ไก่จึงเป็นสัตว์ที่ได้รับการยกย่องในคุณธรรมความดี ซึ่งเชื่อกันว่าการที่บูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติและมอบสิ่งดี ๆ แก่สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเป็นสิริมงคลก็จะย้อนกลับและส่งผลย้อนกลับมายังผู้บูชา

หมู

หมู หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า สุกร เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีความผูกพันอย่างใกล้ชิดกับมนุษย์มาแต่อดีตกาลเช่นเดียวกับไก่ กล่าวคือ ทั้งหมูและไก่ต่างเป็นสัตว์มีคนในชนบทนิยมเลี้ยงไว้เป็นสัตว์ประจำบ้าน การที่นำหมูมาเป็นเครื่องประกอบพิธีในการเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น อาจเป็นด้วยเหตุผลสำคัญ ดังนี้



ภาพ 1 หมูทั้งตัวในพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อล้านช้าง หรือพิธีดำหัวผีหอ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

1. วิถีปฏิบัติของการบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยหมู ซึ่งได้รับการสืบทอดแนวปฏิบัติดังกล่าวจากบรรพบุรุษ ทั้งนี้ การปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจาก

1.1 หมูเป็นสัตว์เลี้ยงในบ้าน จึงสามารถนำมาใช้ตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ได้โดยง่ายในทันที และหากจะใช้สัตว์ประเภทอื่น (ที่นอกเหนือจากไก่และหมู) จะต้องสิ้นเปลืองทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการจัดหาอีก

1.2 “หมูเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการบริโภค” เป็นจุดประสงค์หลักและชาวบ้านถือปฏิบัติมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ในพิธีกรรมการบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ (ซึ่งเชื่อว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นเสมือนสิ่งที่มีชีวิต หากแต่อยู่ในอีกโลกหนึ่งที่ขนานไปกับโลกมนุษย์) จึงเซ่นสรวงด้วยอาหาร (ประเภทเนื้อสัตว์) ที่ไม่แตกต่างไปจากอาหารของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นการเซ่นสรวงผีบรรพบุรุษ ซึ่งเคยเป็นมนุษย์มาก่อน เมื่อสิ้นชีวิตจากโลกมนุษย์และไปมีชีวิตในโลกใหม่อีกโลกหนึ่ง จึงบริโภคอาหารเช่นเดียวกับอาหารที่เคยบริโภคเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์

1.3 บรรพบุรุษของกลุ่มชนได้ใช้หมูเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมเพื่อบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมาโดยตลอด ซึ่งในการบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยหมู (ไม่ว่าจะเป็นหมูสุกทั้งตัว หมูดิบหรือหมูสุกเฉพาะบางส่วน หรือหมูที่นำมาปรุงเป็นอาหารแล้ว) ทุกครั้งที่ผ่านมา ล้วนอำนวยความสะดวกให้เจ้าภาพหรือเจ้าของพิธีนั้นสมปรารถนา อันได้แก่ สุข ความสงบเรียบร้อยในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนและหรือบุคคล ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ รอดพ้นจากภัยพิบัติ ตลอดจนสมหวังในสิ่งที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้ชนรุ่นต่อ ๆ มา จึงยึดกรรมวิธีการประกอบพิธีกรรม ซึ่งรวมทั้งการบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยหมูเป็นแนวปฏิบัติสืบต่อมา

2. กลุ่มชนส่วนใหญ่รับรู้ว่ามีหมูเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความถึงความอุดมสมบูรณ์ การกินดี อยู่ดี ความมั่งคั่ง โดยตีความจากรูปลักษณ์ทางกายภาพของหมู การบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยหมู จึงเป็นความเชื่อที่ว่าผู้จัดพิธีหรือเจ้าของพิธีจะได้ผลตามความหมายของสัญลักษณ์นั้นคือ ชีวิตจะมีความอุดมสมบูรณ์ พรั่งพร้อมทั้งความสุขและทรัพย์สินเงินทอง ในขณะเดียวกัน ด้วยรูปลักษณ์ของหมูที่อ้วนกลมเกลี้ยงนั้น ทำให้กลุ่มชนมองว่าเป็นความราบเรียบ ไม่มีอะไรที่จะสะดุด แสดงถึงความราบรื่นในการทำงานและการดำเนินชีวิต ตลอดจนทั้งการประกอบกิจกรรมหรือกิจการใด ก็จะสามารถราบรื่น ปราศจากอุปสรรคขัดขวาง ซึ่งจะประสบความสำเร็จในทุกสิ่งได้โดยง่าย

ช้างเผือก



ภาพ 2 ภาพแทนช้างเผือก (ช้างปัจจัยนาคน หรือปัจจัยนาเคนทร์)

การนำภาพแทนช้างเผือกซึ่งเป็นรูปจำลองมาใช้ในพิธีแห่ช้างเผือกที่ตำบลแม่น้ำเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เป็นการนำคุณสมบัติพิเศษของช้างเผือกที่กลุ่มชนชาวจังหวัดพะเยาได้รับรู้จากวรรณกรรมพุทธศาสนา “มหาเวสสันดรชาดก” ผ่านการเทศนาของพระภิกษุในโอกาสสำคัญที่ทางวัดจัดขึ้น นั่นคือ ช้างปัจจัยนาคน หรือปัจจัยนาเคนทร์ อันเป็นช้างสำคัญที่ปรากฏในกัณฑ์หิมพานต์ มาเป็นต้นแบบเพื่อนำไปสู่พิธีกรรมขอฝน กล่าวคือ ช้างปัจจัยนาคน หรือปัจจัยนาเคนทร์ นอกจากจะเป็นช้างแก้วที่มีคุณลักษณะพิเศษอันเป็นมงคลและเป็นช้างคู่บารมีพระเวสสันดรแล้ว ยังมีอำนาจพิเศษที่จะบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำให้อาณาบริเวณที่ช้างปัจจัยนาคน หรือปัจจัยนาเคนทร์อยู่นั้น มีความอุดมสมบูรณ์ เพียบพร้อมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร จากเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับช้างปัจจัยนาคน หรือปัจจัยนาเคนทร์ที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งพุทธศาสนิกชนชาวไทยได้สืบทอดจากพระธรรมเทศนา ทำให้กลุ่มชนได้รับรู้ว่าช้างปัจจัยนาคนหรือปัจจัยนาเคนทร์ เป็นช้างเผือกที่มีอำนาจพิเศษในการบันดาลให้ฝนตก อันจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ที่จะเอื้อต่อการดำรงชีวิตให้คนในพื้นที่ได้มีความสุข จึงได้นำเอาคุณลักษณะของความเป็นช้างเผือก (สีขาว) มาสร้างเป็นรูปจำลองแล้วนำไปเป็นองค์ประกอบพิธีที่สำคัญในพิธีขอฝนที่ตำบล แม่น้ำเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ปลาหลิมา (ปลาช่อน)

ปลาหลิมา หรือปลาช่อนเป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่งที่พบได้ในแหล่งน้ำทั่วไป คนส่วนใหญ่จะรู้จักปลาช่อนในฐานะของสัตว์น้ำที่นำมาเป็นอาหาร ปลาช่อนจึงมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก แม้แต่ในวรรณกรรมพุทธศาสนาก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับปลาหลิมา (ปลาช่อน) ปรากฏอยู่ ดังในเนื้อหาและพิธีกรรมการการเทศน์



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



ภาพ 3 ภาพแทนปลาช่อน (พญาปลาช่อน)

ธรรมมัจฉาราชา (ปลาช่อน) ที่จัดขึ้นในงานประเพณีบวงสรวงหนองเล็งทราย อำเภอมะนัง จังหวัดพะเยา ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปว่า ในกาลครั้งหนึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสวยพระชาติเป็นปลาช่อน บรรดาปลาน้อยใหญ่ต่างชื่นชมในคุณธรรมอันเป็นวัตรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จึงได้ยกย่องให้เป็น “พญาปลาช่อน” ครั้งหนึ่งได้เกิดภัยแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล น้ำในแหล่งน้ำต่างแห้งขอด สิ่งมีชีวิตทั้งหลายล้วนได้รับความเดือดร้อน เมื่อน้ำในหนองน้ำแห้งขอด บรรดานก กา นกอินทรี เหยี่ยว ฯลฯ ต่างบินโฉบมาจิกกินปลาน้อยใหญ่เป็นอาหาร พญาปลาช่อนเห็นเช่นนั้น ก็เกิดความสงสารและต้องการจะให้บรรดาบริวารพ้นจากอันตรายที่เกิดขึ้น จึงตั้งสัจจาธิษฐานวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยจัดทุกข์ที่เกิดขึ้นกับบริวาร ด้วยบุญญาบารมีของพญาปลาช่อนที่ได้สั่งสมมาตั้งแต่อดีตชาติ ส่งผลให้พระอินทร์ทราบด้วยญาณถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น จึงบัญชาให้เทพที่เกี่ยวกับฟ้าฝนบันดาลให้ฝนตกตามความประสงค์ของพญาปลาช่อน หนองน้ำที่เคยแห้งขอด ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยน้ำ นับเป็นบุญบารมีของพญาปลาช่อนที่ได้สั่งสมมา ส่งผลให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต่างรอดพ้นภัยวิฤตจากการขาดแคลนน้ำในครั้งนั้นได้ (พระโสภณพัฒนาคม, 2553, หน้า 1-4) ด้วยเหตุนี้ เมื่อใดที่อำเภอมะนัง จังหวัดพะเยาประสบภัยแล้งอันเนื่องมาจากฝนไม่ตกตามฤดูกาล ชาวอำเภอมะนังจะร่วมกันจัดพิธีเทศน์ธรรมมัจฉาราชา (ปลาช่อน) ขึ้น หากแต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ชาวอำเภอมะนังจะจัดพิธีเทศน์ธรรมมัจฉาราชา (ปลาช่อน) อย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยจัดขึ้นในคราวเดียวกับพิธีสืบชะตาหนองเล็งทราย จึงอาจกล่าวได้ว่า ปลาช่อนเป็นภาพแทนของพญาปลาช่อนที่ชาวอำเภอมะนังได้จำลองขึ้นเพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการทำฝนตกตามฤดูกาลและในยามที่เกิดภัยแล้ง

ช้าง ม้า

ช้างและม้าเป็นสัตว์ขนาดใหญ่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาล ในยุคสมัยที่มนุษย์ยังไม่มีเครื่องยนต์และเครื่องจักรกลเป็นเครื่องทุ่นแรง มนุษย์ได้นำช้างและม้ามาเป็นเครื่องทุ่นแรงในการประกอบกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิต นับตั้งแต่การใช้เป็นพาหนะในการเดินทาง การขนย้ายสัมภาระและการลากจูงสิ่งของต่าง ๆ รวมถึงเป็นพาหนะในการทำศึกสงคราม ช้างและม้าที่ปรากฏในพิธีกรรมที่ศึกษาในครั้งนี้ พบใน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พิธีกรรมพ่อนผีเม็งของชาวมอญที่บ้านพระธาตุขิงแกง ตำบลพระธาตุขิงแกง อำเภอจุน จังหวัดพะเยาในขั้นตอนของการเสี่ยงทายว่าจะจัดพิธีพ่อนผีเม็งครั้งต่อไปอีกเมื่อใด ซึ่งข้างและม้าที่นำมาใช้ในการเสี่ยงทายเป็นภาพแทนข้างและม้าที่จำลองขึ้นจากไม้จั่ว การที่กลุ่มคนที่จัดพิธีได้นำข้างและม้ามาใช้ในการพิธีกรรมสำคัญของกลุ่มชนนั้น นับเป็นภาพแห่งความทรงจำจากเหตุการณ์ที่ชาวมอญต้องทำสงครามและอพยพย้ายถิ่นที่อยู่ทำให้ชาวมอญคุ้นเคยกับข้างและม้า ซึ่งเป็นพาหนะในการเดินทาง ภาพแห่งความทรงจำของชาวมอญ จึงผูกพันกับข้างและม้ามาอย่างต่อเนื่องและได้มาปรากฏในพิธีกรรมดังกล่าว

รู้ (เหยี่ยว) นกยาง กา แร้ง นกเหวล (นกอินทรี) เต่าน้ำ และปลาผา (ตะพานน้ำ)

รู้ (เหยี่ยว) นกยาง กา แร้ง นกเหวล (นกอินทรี) เต่าน้ำ และปลาผา (ตะพานน้ำ) เป็นภาพแทนของสัตว์ทั่วไปที่ปรากฏในพิธีกรรมการเทศน์ธรรมมัจฉราชา (ปลาช่อน) ที่อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยผู้จัดพิธีกรรมได้จำลองภาพแทนสัตว์ดังกล่าวด้วยวัสดุในพื้นที่คือ ไม้ประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ภาพจำลองของสัตว์ดังกล่าวเป็นเหมือนตัวประกอบในวรรณกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมพิธีมองเห็นภาพเหตุการณ์ในเนื้อหาการเทศน์ธรรมมัจฉราชา (ปลาช่อน) อย่างสมจริง และสามารถจินตนาการตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน การจำลองภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ยังเป็นการสะท้อนสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในป่า อันเป็นระบบนิเวศตามสภาพจริงที่ผู้จัดพิธีได้รับรู้และคุ้นเคยกับภาพดังกล่าวในชีวิตประจำวันอีกด้วย

หมู หม่า ข้าง วัว ควาย เป็ด ไก่



ภาพ 4 ภาพแทนสัตว์ต่าง ๆ ในพิธีสงเคราะห์

หมู หม่า ข้าง วัว ควาย เป็ด และไก่ เป็นภาพแทนของสัตว์ที่พบเห็นในชนบททั่วไป ซึ่งผู้ประกอบพิธี สงเคราะห์ที่อำเภอภูซางได้จำลองเป็นภาพแทนขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตของคนในชนบทที่มีความใกล้ชิดและผูกพันกับสัตว์ชนิดดังกล่าวจนสามารถให้ความไว้วางใจในการทำภารกิจสำคัญ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ตามที่เป็นเจ้าของต้องการได้ อันได้แก่ การนำสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายออกไปให้พ้นตัวผู้เป็นเจ้าของที่กำลังประสบเคราะห์กรรม การเป็นเสมือนเครื่องบรรณาการเพื่อเป็นตัวแทนผู้เป็นเจ้าของที่กำลังประสบเคราะห์กรรมไปรับใช้สิ่งที่อำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นเจตนาที่แฝงในพิธีส่งเคราะห์ที่ชาวอำเภอกุฉินารายณ์จัดขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยา ตามลักษณะพิธีกรรมที่กำหนดไว้ พบว่า พิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยาที่กลุ่มชนในจังหวัดพะเยาจัดขึ้น มีสัตว์ ทั้งที่เป็นสัตว์จริงและภาพแทนของสัตว์ที่ได้จำลองมาในรูปลักษณะที่แสดงถึงสัตว์ชนิดต่าง ๆ เป็นเครื่องประกอบพิธี โดยสัตว์ดังกล่าวจะมีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละพิธีกรรม ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. สัตว์ที่เป็นเครื่องบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเสมือนตัวละครสำคัญในวรรณกรรม ที่นอกจากจะเป็นเครื่องบูชาหรือเซ่นสรวงเพื่อความสมบูรณ์ของพิธีกรรมแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญทั้งในแง่ของการแสดงสัญลักษณ์และแสดงภาพเพื่อสื่อความบางประการด้วย

2. สัตว์ที่เป็นตัวประกอบเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรม ซึ่งเป็นเสมือนตัวละครประกอบในวรรณกรรม จะทำหน้าที่ให้เรื่องราวในวรรณกรรมมีความสมจริง สมเหตุสมผล และทำให้ผู้รับสาร (ผู้เข้าร่วมพิธี) เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์ในพิธีกรรมกับความเชื่อของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของพิธีกรรม อันเป็นสาเหตุสำคัญของการนำสัตว์มาเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมแล้ว พบว่า การนำสัตว์ชนิดต่าง ๆ มาเป็นเครื่องประกอบพิธี เกิดจากระบบความคิดเกี่ยวกับความเชื่อของคนในกลุ่มชน ดังต่อไปนี้

1. นับแต่อดีตกาล สัตว์พื้นบ้านได้แก่ ไก่ หมู เป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการบริโภคและใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว เช่น การเป็นของเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ฯลฯ โดยจะเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้าน เมื่อนำมาใช้ประโยชน์ใด ๆ ก็จะสามารถทำได้โดยสะดวก ประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย

2. การใช้สัตว์พื้นบ้านเพื่อบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นวิถีปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้กระทำมาอย่างต่อเนื่อง และมักจะประสบความสำเร็จในการอ้อนวอน ร้องขอจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่

3. สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น บรรพบุรุษของครอบครัวหรือชุมชนจะดำเนินชีวิตหลังความตายในอีกโลกหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายโลกมนุษย์ ดังนั้น อาหารที่สิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติและมนุษย์บริโภค จึงมีลักษณะไม่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน

4. หากนำสัตว์ที่มีภูมิหลัง (ชาติกำเนิด, ประวัติความเป็นมา) ที่ดี มีสัญลักษณ์ทางความหมายในทางที่เป็นคุณ หรือมีคุณสมบัติพิเศษที่ต่างจากสัตว์ทั่วไป มาเป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีกรรมต่าง ๆ จะทำให้เจ้าภาพ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

(เจ้าของพิธี) ได้รับผลตอบแทนที่ดีและบรรลุในสิ่งที่ต้องการตามที่อ่อนน้อม ร้องขอจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ

5. สัตว์บางชนิดที่เป็นเครื่องประกอบพิธีทำหน้าที่เสมือนองค์ประกอบของเนื้อหาพิธีกรรมที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมพิธีเข้าใจเนื้อหาของพิธีกรรมได้ดียิ่งขึ้น กับทั้งสะท้อนสัญญาณบางประการที่พิธีกรรมนั้นต้องการจะสื่อให้ทราบ

อภิปรายผล

ความเชื่อเป็นระบบความคิดที่เกิดจากการสืบทอดต่อกันมาจากคนรุ่นก่อน ในขณะเดียวกันก็อาจเกิดจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับ ซึ่งความเชื่อทั้ง 2 ลักษณะนี้จะฝังอยู่ในระบบความคิดและความทรงจำของมนุษย์ตลอดมา ต่อเมื่อมนุษย์ได้รับความรู้ใหม่ที่ขัดหรือแย้งกับความรู้เดิมและได้รับการพิสูจน์ว่าความรู้ใหม่เป็นความจริง ก็อาจเป็นไปได้ว่าความเชื่อเดิมจะถูกปรับเปลี่ยนหรือถูกลบเลือนไปจากระบบความคิดที่เป็นความทรงจำเดิม

ในเรื่องของความเชื่อดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษนั้น ไม่อาจกล่าวได้อย่างแน่ชัดว่าจะมีจุดกำเนิดหรือจุดเริ่มต้นจากบุคคลใดหรือที่ใด แต่จะกล่าวได้เพียงว่า ความเชื่อดั้งเดิมอย่างหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นคือ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเชื่อว่าปรากฏการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุและไม่สามารถอธิบายที่มาของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ ล้วนเป็นการกระทำของสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่บันดาลให้เป็นไป มนุษย์จึงพยายามแสวงหาแหล่งคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายและบันดาลให้เกิดความสุขโดยแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ นับตั้งแต่การบูชาด้วยความนอบน้อม การวิงวอนขอพร และขอความช่วยเหลือ การบนบาน รวมไปถึงการจัดพิธีกรรมอย่างเต็มรูปแบบตามที่ได้กระทำสืบทอดกันมา ด้วยเชื่อว่าเมื่อได้กระทำการดังกล่าวแล้ว จะทำให้เกิดสวัสดิมงคล รอดพ้นจากเหตุเภทภัยทั้งปวง และได้รับในสิ่งที่ปรารถนา

ในการจัดพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละพื้นที่ ถึงกระนั้นพิธีกรรมพื้นบ้านที่จัดขึ้นดังกล่าว ล้วนเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานความเชื่อที่มีมาในอดีตคือ ความเชื่อเกี่ยวกับภูติผี ความเชื่อในพระพุทธรูป และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกันอย่างลงตัวและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มชนที่จะถือปฏิบัติร่วมกันด้วยความเต็มใจ ดังเช่นพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดพะเยาที่จัดขึ้น แม้ในพื้นที่ที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน แต่พิธีกรรมพื้นบ้านที่จัดขึ้นสามารถผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับภูติผี ความเชื่อในพระพุทธรูป และความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืน โดยความเชื่อดังกล่าวจะปรากฏให้พบเห็นได้ในองค์ประกอบของพิธีกรรม อันได้แก่ สารของพิธีกรรม ขั้นตอนของพิธีกรรม และเครื่องประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้ การปรากฏของความเชื่อในองค์ประกอบของพิธีกรรมนั้น อาจปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนหรือปรากฏผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ใน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พิธีกรรม ในกรณีที่น่าประหลาดใจที่เห็นอย่างชัดเจนนั้น จะเห็นได้จากพิธีกรรมส่วนใหญ่จะมีขั้นตอนของการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (พระรัตนตรัย เทพเจ้า ผีบรรพบุรุษ) ทั้งด้วยการแสดงการสักการะหรือกล่าวคำบูชา ตลอดทั้งขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมที่ยึดโยงอยู่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ส่วนการปรากฏผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีกรรม ที่อาจเป็นทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม จะต้องอาศัยการตีความเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏนั้น จึงจะทราบความหมายที่แท้จริงที่แฝงอยู่ได้ แต่ถึงกระนั้น สิ่งที่ปรากฏในพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ใด ล้วนเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นมงคลทั้งสิ้น ดังที่ปรากฏในงานวิจัยเรื่อง การสู่ขวัญ: พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ของ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ (2555) ที่พบว่า เครื่องประกอบพิธีที่สำคัญในพิธีสู่ขวัญของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มี 2 อย่างคือ ชันตั้งครุ และขันบายศรี โดยมีสิ่งของต่าง ๆ บรรจุอยู่ในขันดังกล่าวล้วนเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นมงคลทั้งสิ้น ซึ่งในพิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยาก็มีสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมที่แสดงถึงความเป็นสิริมงคลด้วยเช่นกัน อาทิ

1. การนำสาระหรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาเป็นสื่อในพิธีกรรม ดังปรากฏในพิธีกรรมพื้นบ้าน จังหวัดพะเยา 2 พิธี คือ พิธีแห่ช้างเผือก และพิธีเทศน์ธรรมมัจฉาราช (ปลาช่อน) โดยพิธีกรรมดังกล่าวได้นำสัญลักษณ์ที่ปรากฏในชาดก อันเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตชาติ คือ ช้างปัจจัยนาคน (ปัจจัยนาเคนทร์) และปลาช่อน มาเป็นเครื่องประกอบพิธีในพิธีขอฝนคือ พิธีแห่ช้างเผือก และพิธีเทศน์ธรรมมัจฉาราช (ปลาช่อน) ตามลำดับ ซึ่งนับเป็นสิริมงคลอย่างยิ่งแก่คนในชุมชนแม่น้ำเรือและชุมชนแม่ใจ จังหวัดพะเยาที่ได้ผูกโยงวิถีปฏิบัติของคนในชุมชนกับเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตชาติได้อย่างกลมกลืนและชัดเจน

2. การใช้เครื่องประกอบพิธี (เครื่องบูชา, เช่นสรวง) ที่มีความหมายในทางที่เป็นมงคลหรือเป็นไปในทางที่ผู้จัดพึงประสงค์ ดังที่พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2537, น. 47) อธิบายว่า การเซ่นไหว้เทพเจ้าด้วยสิ่งของหรืออาหารที่มีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งนั้นก็จะเป็นสิริมงคลหรือมีความหมายมงคลเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่พบ อันเป็นข้อสังเกตประการหนึ่งในพิธีกรรมพื้นบ้านจังหวัดพะเยาคือ ในทุกพิธีกรรม จะมีสัตว์ในพิธีกรรมคือ ไก่ เป็นเครื่องประกอบพิธีในการบูชาหรือเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากไก่ออกจากจะเป็นสัตว์เลี้ยงพื้นบ้านที่ทุกครัวเรือนเลี้ยงไว้ โดยมีขนาดที่พอเหมาะในการนำมาบริโภคหรือใช้ประโยชน์ในแต่ละครั้ง อีกทั้งนำมาใช้ประโยชน์ได้ง่ายเพราะประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายแล้ว ไก่ยังเป็นสัตว์ที่มีความพิเศษทั้งด้านคุณลักษณะและคุณสมบัติที่ได้รับการกล่าวขานกันว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจลึกลับซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม อาทิ กะเหรี่ยง ไทลื้อ ไทอาหม ชาวไทยในภาคอีสาน ฯลฯ ใช้ไก่ (อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของไก่) เป็นสัตว์ทำนายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังปรากฏในงานวิจัยหลายเรื่อง อาทิ งานวิจัยเรื่อง ผีปูด: ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมหาสารคาม ของ สิปปชัย ชาญสาสนี จันทรดอน ทรงคุณ จันทร และระพี



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พันธ์ ศิริสัมพันธ์ (2561) งานวิจัยเรื่อง ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ บ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ของ พลพัฒน์ (2549) ฯลฯ การที่กลุ่มชนในจังหวัดพะเยาใช้ไก่เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมในการเซ่นสรวงสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่เคารพศรัทธา จะทำให้พิธีกรรมที่จัดขึ้นมีความเป็นสิริมงคลแก่ผู้จัดและผู้เข้าร่วมพิธี ตลอดจนมีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ อันจะเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ในการบันดาลให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การประกอบพิธีกรรมพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา ยังมีสัตว์อีกหลายชนิดที่เป็นเครื่องประกอบพิธี ทั้งที่เป็นเครื่องบูชาหรือเครื่องเซ่นสรวง และทำหน้าที่เป็นตัวประกอบเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพิธีกรรม ซึ่งสัตว์ที่นำมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีดังกล่าว ล้วนเป็นสัตว์พื้นบ้านในชุมชนที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอดีตกาล เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย สุนัข ฯลฯ โดยในพิธีกรรมจะปรากฏทั้งที่เป็นสัตว์จริงและภาพแทนสัตว์ที่จำลองมาด้วยวัสดุท้องถิ่น สัตว์ดังกล่าวล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายแฝงอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า การนำสัตว์ต่าง ๆ มาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมนับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการจะสื่อความบางประการผ่านพิธีกรรมอันเป็นวิธีส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ทราบถึงระบบคิดหรือความเชื่อของคนในอดีต กับทั้งฉายภาพการดำเนินชีวิตในอดีตให้คนรุ่นต่อ ๆ มาได้รับรู้เพื่อธำรงคุณลักษณะแห่งความเป็นกลุ่มชนไว้ให้คงอยู่สืบไป

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากพิธีกรรมพื้นบ้านเป็นหนึ่งในวิถีชีวิตของกลุ่มชนในทุกพื้นที่ที่คนในพื้นที่มีความผูกพันและได้ประสบตลอดทั้งชีวิต พิธีกรรมพื้นบ้านจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาตัวบทของพิธีกรรม ทั้งในเรื่องขั้นตอนของพิธีกรรม ภาษาในพิธีกรรม และเครื่องประกอบพิธีกรรม เพื่อวิเคราะห์รูปแบบ ลักษณะ ความหมายและหรือสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ อันจะทำให้ทราบถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงของพิธีกรรม ระบบคิดและความเชื่อของผู้กำหนดพิธีกรรม โดยอาจศึกษาภาพรวมของทุกพิธีกรรมพื้นบ้านในชุมชนเดียวกัน หรือศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมพื้นบ้านพิธีเดียวกันในหลายพื้นที่ ในขณะเดียวกัน ก็อาจศึกษาพลวัตของพิธีกรรมพื้นบ้านนั้น ๆ เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยและสาเหตุที่ทำให้ระบบคิดและความเชื่อของพิธีกรรมพื้นบ้านนั้นเปลี่ยนแปลงไป



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อรรถาการ. (2527). “ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย” ใน ไทยคดีศึกษา: อารยธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์. (2555). การสู่ขวัญ : พิธีกรรมแห่งชีวิตชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. งานวิจัย, มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.
- พรพรรณ จันทโรนานนท์. (2537). ฮก ลก ซิ่ว: โศก ลาก อายุยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- พระโสภณพัฒนาคม. (2553). ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนการเทศน์ธรรมמצฉราชา (ปลาซ่อน). พะเยา: เทศบาลตำบลแม่ใจ.
- พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง. (2549). ตำราการทำนายด้วยกระดูกไก่ บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย. เชียงราย: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- สนั่น ธรรมธิ. (2554). สัตว์เมืองเหนือ ความเชื่อโบราณ. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทกานต์กราฟิคการพิมพ์.
- สิปปิย ชาญสาสนี จันทรดอน ทรงคุณ จันทจร และระพีพันธ์ ศิริสัมพันธ์. (2561). ผีปู้ตา: ประเพณีและ พิธีกรรมของชาวมหาสารคาม. วารสารช่อพะยอม, 29(1), 115-240.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุกในมหาชาติ

เวสสันดรชาดกล้านนา

Symbolic Meaning Construction of Chu Chok's Characteristics in Mahajati

Vessantara Jataka Lanna Issue

ยุทธพงษ์ สุยะ^{*}, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ^{**}, วรัญญา ยิ่งยงค์ดี^{***}

Yuttapong Suya^{*}, Premvit Vivattanaset^{**}, Warunya Yingyongsak^{***}

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุก ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา (2) ศึกษากระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชุก ในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา และกระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชุก ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา ฉบับร้อยสังกรรวรรณและเรียบเรียงโดย พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโ) ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง รวบรวมและเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี และฉบับกวีคำ รวบรวมและเรียบเรียงโดย พระครูอดุลสีล-กิตติ ซึ่งในการศึกษาจะเน้นการวิเคราะห์โดยเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาวรรณกรรมกับแนวคิดทางสังคม เข้าด้วยกัน โดยอาศัยทฤษฎีสัญวิทยาและแนวคิดความเป็นอื่น นำเสนอและวิเคราะห์แบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดทั้งสามสำนวนนั้น ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากรูปลักษณ์ภายนอก หมายถึง รูปร่างลักษณะภายนอกของชุก สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากพฤติกรรม หมายถึง กิริยา วาจา ท่าทางที่ชุกแสดงให้เห็นผู้อ่านได้พบ และสัญลักษณ์ที่ปรากฏจากความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นมีต่อชุก ซึ่งอาจเป็นวลี ข้อความที่กล่าวถึงชุกโดยตรงหรือข้อความที่ ผู้แต่งประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้แก่ตัวละครชุก

จากการศึกษากระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชุกนั้น พบว่า กระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้กับตัวละครชุกนั้นได้ถ่ายทอดผ่านตัวละครชุกด้วยกระบวนการสร้างความเป็นอื่นจากมนุษย์โดยทั่วไป กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านเชื้อชาติ และกระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านวรรณะพราหมณ์ อันเป็นกระบวนการที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อสะท้อนความคิดทางด้านความเชื่อ โดยมีการผลิตซ้ำตอกย้ำและ กำหนดกระบวนการดังกล่าวให้สืบทอดผ่านวรรณกรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนามาจนถึงปัจจุบัน

*

*Corresponding author e-mail:



Abstract

The qualitative research paper aims to investigate (1) the symbolic meaning construction of Chu Chok's characteristics (2) the process of otherness to Chu Chok in Mahajati Vessantara Jataka Lanna Issue. Three Mahajati Vessantara Jataka Lanna Issues are studied. The first version is named Soi Sang Kara. It was edited by PhraUpalikunupamajara (Fu Attacheevo). The second one is called Mai Phai Chae Ria Dang, edited by Prof. Dr. Udom Runreunsri and the last issue is Kutikham version, edited by Phrakruadulsrilakitti. Semiology and otherness theory are used to study in this research and descriptive method is applied to demonstrate all result of the study.

From the study of all of three issues, it shows three symbolic meaning of Chu Chok's characteristics; the first aspect is Chu Chok's character, the second is Chu Chok's behaviors presented in the issue and the third one is the meaning of words or author's perspective expressed throughout the issues. These factors construct symbolic meaning to Chu Chok in Mahajati Vessantara Jataka.

In terms of the study of the otherness of Chu Chok, it indicates that the otherness is transferred to Chu Chok through human perspective, race and Brahman cast. This process is produced repeatedly to reflect belief and this continues to grow through Mahajati Vessantara Jataka till the present time.

ความสำคัญของปัญหา

มหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณกรรมชาดกที่แสดงถึงการบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระบรมโพธิสัตว์ คือ ทานบารมี อันเป็นการบริจาคอันยิ่งใหญ่ 5 ประการ หรือ ปัญจมหาบริจาค ได้แก่ ธนบริจาค คือ การสละทรัพย์สมบัติเป็นทาน อังคบริจาค คือการสละอวัยวะให้เป็นทาน ชีวิตบริจาค คือการสละชีวิตให้ เป็นทาน บุตตบริจาค คือการสละลูกให้เป็นทาน และทารุบริจาค คือการสละภรรยาให้เป็นทาน ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็จะนิยมศึกษาด้วยการอ่านหรือฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกหรือที่เรียกว่า ฟังเทศน์ มหาชาติ ซึ่งชาวล้านนาไทยเรียกว่า ประเพณีตั้งธัมมหลวง (พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์, 2556, หน้า 1) ต่อมา ภายหลังเวสสันดรทีปนิหรือพระมหาเวสสันดรทีปนิซึ่งเป็นผลงานวรรณกรรมบาลีที่แต่งเป็นภาษาบาลี โดยพระสิริมังคลาจารย์ พระมหาเถระปราชญ์ชาวเชียงใหม่หรือมหาปราชญ์ชาวล้านนาในอดีตทรงงานขึ้น มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความหมายของคำและความของมหาชาติเวสสันดรชาดกที่มีความโดดเด่นในเรื่อง การบำเพ็ญทานบารมี ให้เข้ากับชุด “ปัญจมหาบริจาค” หรือการบริจาคอันยิ่งใหญ่ 5 ประการแล้ว ยังได้ ถูกนำมาแต่งเติมเพื่อให้ได้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

อรรถรสในการเทศน์และการฟัง เพื่อให้มีท่วงทำนองไพเราะ เสนาะหู สามารถนำไปเผยแพร่ให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้น นักปราชญ์สายวรรณกรรมในล้านนาไทยได้นำมาแก้ไขปรับปรุงรจนารขึ้น ใหม่ซึ่งรู้จักกันทั่วไปว่า มหาชาติเวสสันดรชาดกฉบับล้านนา และจัดให้มีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ดังกล่าวในแต่ละท้องถิ่นที่เป็นประจำทุกปี จนถือเป็นประเพณีหนึ่งของชาวล้านนา โดยการเทศน์มหาชาติใน ประเพณีตั้งธัมมหลวงนั้น เป็นการเทศน์ตามคัมภีร์ไบบลานด้วยทำนองเฉพาะท้องถิ่นล้านนาไทย โดยจะมี เอกลักษณะท่วงทำนองเฉพาะตัวของผู้เทศน์แต่ละคน (นคร ประทีป, 2546, หน้า 3) นอกจากนั้นในการ เทศน์มหาชาตินั้นจะมีการจำลองเหตุการณ์ด้วยการจัดสถานที่รวมทั้งตัวละครในเรื่องมาแสดงเพื่อให้ผู้ฟัง ได้เห็นภาพไปพร้อมกับการแสดงพระธรรมเทศนาของพระภิกษุอีกด้วย ซึ่งเทคนิควิธีดังกล่าวสามารถสร้าง ความสนใจให้แก่ผู้สวดรับฟังพระธรรมเทศนานั้นได้ไม่น้อย

อย่างไรก็ตาม ตัวละครที่ปรากฏในการแสดงประกอบการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ตัวละครหลักและตัวละครเสริม ซึ่งตัวละครเหล่านี้จะแสดงบทบาทของ ตนไว้อย่างเด่นชัด กล่าวคือ ตัวละครหลัก (พระเวสสันดร) ได้แสดงพฤติกรรมการให้ทาน ส่วนตัวละคร เสริม (ชูชก) เป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมเป็นผู้ขอและเป็นผู้รับสิ่งของที่ตัวละครหลักพระราชทานให้ (บุญทัน คนใจบุญ, 2544, บทคัดย่อ) ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนผ่านพฤติกรรมและลักษณะนิสัย ของตัวละครแต่ละตัว

ชูชก นับเป็นตัวละครที่มีลักษณะพิเศษที่โดดเด่นในเรื่องการเป็นคนช่างขอ ขอบพุดจาโอ้อวด มีวาจาถ่อย และมีพฤติกรรมโหดร้ายทารุณ เป็นบุคคลไม่มีความเมตตา ตลอดทั้งเป็นผู้ที่มีรูปลักษณ์อัน อับลักษณ์ โดยมีลักษณะเป็นบุรุษโทษ 18 ประการ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้ชูชกเป็นตัวละครกาลี

การศึกษาวิจัยทางภาษาและวรรณกรรมที่ผ่านมา ยังไม่มีการนำตัวละครชูชกไปศึกษาการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน พบแค่เพียงการศึกษาในด้านแนวคิด การศึกษาคุณค่าของ วรรณกรรม เช่น การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก: กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ ไบลานอักษรขอมของพระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน) (2556) การศึกษาพุทธปรัชญาในพฤติกรรมของ ตัวละครหลักและตัวละครเสริมในมหาเวสสันดรชาดก ของบุญทัน คนใจบุญ (2544) และภาพสะท้อนวิถี ชีวิตตอนชูชก ในงานจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น: กรณีศึกษาวัดสุวรรณารามและวัดดาวดึงษาราม กรุงเทพมหานคร ของ ชนิษฐา แสงทอง (2553) จากผลงานที่กล่าวมาจะพบว่า นักวิชาการแต่ละท่านได้ ศึกษาในหัวข้อที่แตกต่างกันไป แต่ยังคงไว้ซึ่งประเด็นที่จะศึกษาเดียวกัน คือ ตัวละครชูชก การศึกษาใน ครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาในประเด็นเดียวกับที่กล่าวมา หากแต่ใช้ตัวบทที่แตกต่างกัน โดยจะศึกษาจาก มหาชาติเวสสันดรชาดกฉบับล้านนา ที่ปริวรรตเป็นภาษาไทยกลาง โดยผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับการประกอบ สร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์จนถึงการนำไปสู่ความเป็นอื่นที่ปรากฏกับตัวละครชูชกในมหาชาติเวสสันดร ชาดกฉบับล้านนา เพื่อเป็นประโยชน์และแนวทางการศึกษาแก่ผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นดังกล่าว และ การนำไปสู่การศึกษาในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุก ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา
2. ศึกษากระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชุก ในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เชื่อมโยงระหว่างการศึกษาวรรณกรรมกับแนวคิดทางสังคมเข้าด้วยกัน โดยอาศัยทฤษฎีสัญวิทยา และแนวคิดความเป็นอื่น เพื่อมุ่งหาคำตอบ 2 ประการ คือ การค้นหาการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุก ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา และกระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ชุก ที่ปรากฏในมหาชาติ เวสสันดรชาดกล้านนา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายของรูปสัญลักษณ์และ ความเป็นอื่นที่ปรากฏอันเป็นแนวทางการวิเคราะห์กับตัวละครชุก ในวรรณกรรมเรื่อง มหาชาติ เวสสันดรชาดกล้านนา ทั้ง 3 ส่วน โดยมีจุดยืนอยู่บนบริบทของรูปสัญลักษณ์ของเฟอร์ดิน องด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand De Saussure) และความเป็นอื่น (The Otherness) เป็นหลัก

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตัวละครชุกในประเด็นที่จะศึกษาจากวรรณกรรมมหาชาติ ส่วนล้านนาจำนวน 3 ส่วน ได้แก่ ฉบับสร้อยสังกร รวบรวมและเรียบเรียงโดย พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตสิโว) จัดพิมพ์ครั้งที่ 5 ในปีพ.ศ. 2516 โดยพระสังฆการพิมพ์ ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง รวบรวม และเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2545 โดยโรงพิมพ์มิ่งเมือง เชียงใหม่ และฉบับกุฎีคำ รวบรวมและเรียบเรียงโดย พระครูอดุลสีกิตติ จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2556 โดยณัฐพลการพิมพ์ ซึ่งทั้ง 3 ฉบับนี้ ผู้แต่งได้รวบรวม แต่งเติม แก้ไขจากมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา ฉบับอื่น ๆ แล้วปริวรรตเป็นภาษาไทยกลาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้ กรอบแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ คือ

1. แนวคิดเรื่องสัญวิทยา

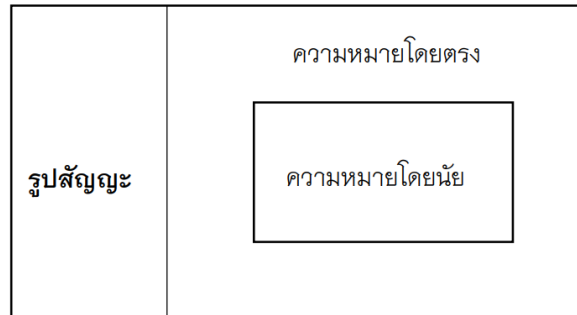
ผู้วิจัยใช้ตารางสัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ เพื่อหาความหมายโดยตรง ที่กล่าวตามตรงหรือความหมายพื้นฐาน และค้นหาความหมายโดยนัยซึ่งมีความเกี่ยวพันมายาคติที่กล่าวถึงความหมายแฝง ซึ่งต้อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ใช้ทักษะในการตีความถึงจะได้ความหมายนั้นมา และความหมายเหล่านั้นมักจะสอดคล้องเข้า กับรูปสัญลักษณ์ได้เป็นอย่างดี ดังภาพ



ภาพ 1 การตีความรูปสัญลักษณ์

ทั้งนี้ในการตีความหมาย จะกำหนดให้ความหมายโดยตรงเป็นความหมายพื้นฐานของภาษา และให้ความหมายโดยนัยเป็นความหมายทางวัฒนธรรม

2. แนวคิดเรื่องความเป็นอื่น

ความเป็นอื่น เป็นการวิเคราะห์เพื่อนำมาอธิบายกระบวนการตลอดจนทำให้เห็นวิธีการเบียดขับกลุ่มชนชายขอบและเป็นการตอกย้ำว่า ทุกสิ่งที่ปรากฏต้องมีสองชั่ว โดยการตอกย้ำนั้น แสดงถึงอำนาจที่เหนือกว่าและรวมไปถึงการต่อรองอำนาจของผู้ที่ได้เปรียบกว่า สุดท้ายกระบวนการสร้างความเป็นอื่น คือ สิ่งที่แบ่งแยกความเป็น “เขา” และ “เรา” ได้อย่างชัดเจน โดยไม่สนใจว่าผลที่ตอบกลับมานั้นจะเป็นบวก หรือลบ

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุก ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนาทั้งสามสำนวน พบว่า

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้งสามสำนวน ปรากฏ 3 ลักษณะ คือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากรูปลักษณ์ภายนอก หมายถึง รูปร่างลักษณะภายนอกของชุกดังข้อความ “พราหมณ์เจตบุตรหนุ่มหน้า ได้นาคำพราหมณ์เถ่ากล่าวว้าจักป็น มันหันทรงเพสชะกิเหลียดในตน แคนแต่ดินผมลงลุ่ม เล็บตีนชุ่มหนองไหล เหมนสาปไคลทัวเท้า ตบปุ่เฝ้าชีพราหมณ์แล” (อุตม รุ่งเรืองศรี และคณะ, 2545, หน้า 224) จาก ข้อความที่ขีดเส้นใต้ สามารถแปลความหมายได้ดังนี้ ชะ หมายถึง นาร้างเกียจ (อุตม รุ่งเรืองศรี และคณะ, 2545, หน้า 482) กิเหลียด หมายถึง ชิงชัง, ร้างเกียจ (อุตม รุ่งเรืองศรี, 2534, หน้า 46) เมื่อนำความหมาย มาประกอบเป็นข้อความจะได้ความว่า “พราหมณ์หนุ่มเจตบุตรได้นาคำพูดของชุกพราหมณ์ว่าจะแบ่งของ ให้ พราหมณ์เจตบุตรเห็นว่าแตงตัวนาร้างเกียจ ตั้งแต่ผมลงถึงเท้า เล็บเท้าก็เต็มไปด้วยหนองที่กำล้งไหล มีกลิ่นเหม็นสาปชีไคลทัวเท้าของชุกพราหมณ์” สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากพฤติกรรม หมายถึง กิริยา วาจา ท่าทางที่ชุกแสดงให้เห็นให้อ่านได้พบดัง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ข้อความ “เมื่อนั้น พรหมณ์พาโลบาบไป คีเหงาเหงิบให้ซบเซา มันมา มัวเมากามราดเข้าอานาจกั้วเมีย” (อุดม รุ่งเรืองศรี และคณะ, 2545, หน้า 202) กามราด หมายถึง ความกำหนดในกาม (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2534, หน้า 38) เมื่อนำความหมายมาประกอบเป็นข้อความจะได้ ความว่า “เมื่อนั้นซุชกพรหมณ์ซัวซ้าบาปหนา ก็เจียบซิมและรื่องให้ เพราะว่ามันมัวเมาในกามราคะ จน กลายเป็นคนกั้วเมีย” และสัญญาที่ปรากฏจากความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นที่มีต่อซุชก ซึ่งอาจจะเป็นวลี ข้อความหรือประโยคที่กล่าวถึงซุชกและหรือเป็นวลี ข้อความหรือประโยคที่ผู้แต่งบรรยาย ให้แก่ซุชกผู้แต่งได้ประกอบสร้างความหมายเชิงสัญญาให้แก่ตัวละครซุชกดังข้อความ “พรหมณ์ผู้นี้มีรูป อันผางร้ายปูนกั้วแล” (อุดม รุ่งเรืองศรี และคณะ, 2545, หน้า 280) เมื่อนำมาแปลความหมายและ ประกอบเป็นข้อความจะได้ความว่า “ซุชกพรหมณ์ผู้นี้ มีรูปร่างอัปลักษณ์น่ากลัว”

โดยเริ่มจากลักษณะภายนอกที่พบเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนที่สุดคือ ซุชกเป็นชายแก่ที่มีรูปร่างอัปลักษณ์อันเป็นลักษณะบุรุษโทษ 18 ประการ รูปร่างโดยรวมแล้วคล้ายผีปิศาจไม่เหมือนคน ต่อมาผู้แต่ง ได้ประกอบสร้างความหมายเชิงสัญญาให้แก่ตัวละครซุชกในเรื่องลักษณะนิสัย ทำให้ซุชกมีพฤติกรรมที่ ซัวซ้าเลวทราม เป็นคนพาล ซี้โมโห เกียจคร้าน ไม่มีความเมตตาปราณี ซี้ขลาด กลัวตาย ไม่มีความรู้ บาปหนา ชอบขอโดยพูดเพื่อให้ได้สิ่งของที่ตนต้องการ มัวเมาด้วยตัณหา กามราคะ ชอบหญิงสาวอายุน้อย และมีจิตใจอาฆาตมาดร้าย นอกจากนี้ผู้แต่งได้ประกอบสร้างความหมายเชิงสัญญาให้แก่ตัวละครซุชกโดย ผ่านความรู้สึก ทั้งที่เกิดจากการใส่ความรู้สึกของผู้แต่งลงไปข้อความและทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกตาม ว่า ซุชกพรหมณ์มีฐานะยากจน เป็นกาลีณีและเสนียดจัญไรแก่ผู้พบเห็น โดยรวมแล้ว การประกอบสร้าง ความหมายเชิงสัญญาทำให้ตัวละครซุชกเป็นบุคคลที่ซัวซ้า มีลักษณะเหมือนผีปิศาจ อีกทั้งยังเป็นเสนียด จัญไรแก่ผู้พบเห็นด้วย

จากการศึกษากระบวนการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ซุชก พบว่า กระบวนการสร้างความเป็นอื่น ให้กับตัวละครซุชกนั้นถูกสร้างและถ่ายทอดผ่านเนื้อหาของตัวเอง โดยเกิดจากการที่ผู้แต่งได้ประกอบ สร้างขึ้น และเกิดจากการที่ผู้อ่าน อ่านแล้วเกิดความรู้สึกนึกคิดจึงได้เกิดการจินตนาการสร้างภาพให้กับ ตัวละครซุชกดังนี้

1. กระบวนการสร้างความเป็นอื่นจากมนุษย์โดยทั่วไป

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นจากมนุษย์โดยทั่วไป เป็นกระบวนการที่เพิ่มหรือกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่ตัวละครซุชก ให้มีความผิดแผกแตกต่างไปจากมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่งปรากฏ 2 ด้าน คือ

1.1 ด้านรูปร่าง

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านรูปลักษณ์ภายนอกของตัวละครซุชกนั้น ปรากฏขึ้นในรูปร่างของตัวละครซุชกที่ถูกประกอบสร้างให้มีลักษณะอัปลักษณ์ จึงทำให้เห็นได้ว่าผู้แต่งได้กำหนดให้ตัวละคร ซุชกมีลักษณะอัปลักษณ์น่าเกลียดน่ากลัว โดยมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างจากคนปกติโดยทั่วไป ซึ่งมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้งสามสำนวน ปรากฏความอัปลักษณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครซุชกเช่นเดียวกัน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

1.2 ด้านอุปนิสัย

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านอุปนิสัย ตัวละครชุกได้ถูกกำหนดให้มีลักษณะพฤติกรรมที่แตกต่างจากคนปกติทั่วไป โดยมีนิสัยชอบขบ มั่วเมากามราคะ และเกียจคร้าน จึงเห็นได้ว่ากระบวนการ สร้างความเป็นอื่นด้านอุปนิสัยนั้นผู้แต่งได้ทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดหรือภาพจำว่าตัวละครชุกนั้นมีอุปนิสัย ที่เลวร้าย ต่างจากคนปกติโดยทั่วไป ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ชุกถูกเปื้อนดัดให้เป็นบุคคลขายขบของสังคม

2. กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านเชื้อชาติ (เผ่าพันธุ์)

กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านเชื้อชาตินั้น เป็นกระบวนการที่เพิ่มหรือกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่ตัวละครชุก ให้ความผิดแผกแตกต่างไปจากเชื้อชาติตระกูลทั่วไป โดยกำหนดชุกเป็นคนต่ำช้าจะเห็นได้ ว่าผู้แต่งได้กำหนดอัตลักษณ์ให้ชุกมีความประพฤติที่แตกต่างจากตนเอง โดยการประกอบสร้างให้ชุกนั้น ประพฤติในเรื่องที่ต่ำช้าไม่เหมาะสมที่จะอยู่ครองเรือนร่วมกับคนอื่นได้

3. กระบวนการสร้างความเป็นอื่นด้านวรรณะพราหมณ์

ผู้แต่งได้กำหนดให้ชุกพราหมณ์อยู่ในวรรณะชั้นสูง กล่าวคือวรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะของนักบวช ในศาสนาฮินดู มีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องพิธีกรรมและศาสนกิจ โดยเป็นผู้ศึกษาเกี่ยวพระพรหม ผู้สืบทอดคัมภีร์ พระเวทเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมให้กับบุคคลทุก วรรณะ รวมไปถึง การวางตัวของวรรณะพราหมณ์ ซึ่งต้องประพฤติตนเป็นคนดีตามหลักปฏิบัติของศาสนา พราหมณ์ ฉลาดไฟ เรียนรู้ ขยันทำงาน ทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมและแสวงหาหลักธรรม รวมไปถึง อุปนิสัยที่พราหมณ์ปฏิบัติ โดยเป็นบุคคลที่มีความเมตตากรุณา เผื่อแผ่แก่ผู้ยากไร้ วาจาไพเราะ น่าฟัง เป็นผู้รู้จักกาลเทศะ เป็นผู้ขยันอย่างประเสริฐ จิตใจมีแต่เรื่องกุศลบุญ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้ สู่เรียนมา ปราศจากโลภ โกรธ หลง มองแล้วน่าเลื่อมใสศรัทธา หากแต่ผู้แต่งได้กำหนดอัตลักษณ์ให้ชุก-พราหมณ์นั้นแตกต่างจากพราหมณ์ในวรรณะเดียวกัน แบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ ด้านการวางตน ผู้แต่งได้ กำหนดให้ตัวละครชุก เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรม และความประพฤติที่ไม่น่าเลื่อมใสศรัทธาเฉกเช่นพราหมณ์ โดยทั่วไป

ดังนั้นกระบวนการสร้างความเป็นอื่นที่เกิดขึ้นกับตัวละครชุกในมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนาทั้ง สามสำนวนนั้น ปรากฏเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหมือนกันทั้งสามสำนวน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้ถูกผลิตขึ้น เพื่อสะท้อนความคิดทางด้านความเชื่อ มีการผลิตซ้ำ ตอกย้ำและกำหนดกระบวนการดังกล่าวให้ สืบทอดผ่าน วรรณกรรมมหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนามาจนถึงปัจจุบัน



สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของตัวละครชุกนั้น เกิดจากสัญลักษณ์ ๓ ลักษณะ คือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากรูปลักษณ์ภายนอก ที่หมายถึง รูปร่างลักษณะภายนอกของชุกที่มี รูปร่างลักษณะอันอัปลักษณ์ ต่อมาคือ สัญลักษณ์ที่ปรากฏจากพฤติกรรม หมายถึง กิริยา วาจา ท่าทาง ก้าวร้าว โหดร้ายทารุณซึ่งชุกแสดงให้เห็นผู้อ่านได้พบ และสัญลักษณ์ที่ปรากฏจากความรู้สึก หมายถึง ความรู้สึก นึกคิดของผู้อ่านที่มีต่อชุก ซึ่งอาจจะเป็นวลี ข้อความหรือประโยคที่กล่าวถึงชุก ทำให้ตัวละครชุกเป็น บุคคลที่ชั่วช้า มีลักษณะเป็นผีปิศาจน่ากลัว ดูแล้วไม่ใช่คน อีกทั้งยังเป็นเสนียดจัญไรแก่ผู้พบเห็นหรืออยู่ ใกล้เคียง

หากมองจากสภาพแวดล้อมของชุกแล้ว การที่ชุกมีรูปร่างลักษณะอัปลักษณ์นั้นอาจเกิดจาก ความผิดปกติของร่างกาย หรือมีโรคประจำตัว ซึ่งวิทยาการทางการแพทย์ในสมัยนั้นยังไม่เจริญก้าวหน้า เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องอยู่กับโรคที่ป่วยนั้นไปจนสิ้นชีวิต ส่วนลักษณะทางพฤติกรรม สาเหตุที่ชุกมีวาจา ก้าวร้าว โหดร้ายทารุณและมีนิสัยชั่วช้านั้น อาจเกิดจากการที่ชุกไม่มีความรู้ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาวิชาจากสำนักใด ๆ จึงไม่มีครูบาอาจารย์ที่จะอบรมสั่งสอนและเป็นแบบอย่างในด้านการปฏิบัติตัว จึงทำให้ชุก ไม่ได้ขัดเกลาสติปัญญาจึงถูกผู้อื่นกล่าวหาว่าเป็นคนไม่มีปัญญา ซึ่งถ้าหากชุกไม่ป่วยและมีโอกาสได้ ศึกษา โดยมีครูบาอาจารย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวให้ประพฤติปฏิบัติตาม หรือหากครอบครัวของชุกพอมีสมบัติที่ จะส่งเสียให้ได้ เรียนรู้หรือหากชุกมีความขยันหมั่นเพียรในเรื่องการเรียน ก็อาจทำให้ชุกเองไม่ปรากฏ ภาพลักษณ์ด้านลบ ในความรู้สึกของผู้อ่าน และอีกประการหนึ่งคือ ความอัปลักษณ์ทางด้านร่างกายของ ชุกจึงอาจเป็นผลผลักดันให้ชุกอยากมีอยากได้หรือโดดเด่นกว่าคนอื่น เช่น การมีภรรยาเด็ก ความสวยงามและความต้องการมีทรัพย์สินสมบัติ ดังที่ทฤษฎีบุคลิกภาพของแอดเลอร์ (Adler's Personality Theory) ซึ่งอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) เรียกว่า จิตวิทยาปัจเจกชน (Individual Psychology) เชื่อใน อิทธิพลของสังคมที่ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของบุคคลจะเป็นอย่างไรนั้น มักถูกกำหนดโดยสังคมนรอบตัว เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ประเพณี วัฒนธรรม วิธีการเลี้ยงดูบุตร และอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) มี ความเชื่อว่า บุคคลโดยพื้นฐานแล้วถูกจูงใจโดยปมด้อย บุคคลบางคนมีความรู้สึกเป็นปมด้อย เมื่อมี ร่างกายพิการและมีความต้องการที่จะชดเชยปมด้อยเหล่านั้น ความรู้สึกที่ตนเองมีปมด้อยทำให้เกิดแรงขับ ที่เรียกว่า ปมเด่น เป็นการสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีสิ่งมาทดแทนในสิ่งที่ขาดหาย และอัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler)ยังมีความเชื่อว่า ความรู้สึกของตนเองจะแสดงบทบาทที่สำคัญ ในการสร้างรูปแบบของบุคลิกภาพการรู้จักสร้างตนเอง และบุคลิกภาพแบบที่รู้จักตนเองที่ก่อให้เกิดความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรค ทั้งหลาย และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ เพราะว่า ศักยภาพนี้เป็นลักษณะพิเศษที่มีอยู่ในแต่ละ บุคคล (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2539, หน้า 59) แต่ทั้งนี้ทุกสิ่งเกิดขึ้นจากการที่ผู้แต่งได้สร้างให้ชุกมีลักษณะ ดังที่กล่าวมาข้างต้นเพื่อต้องการให้เห็นถึงความโดดเด่นและความยิ่งใหญ่ในการทำทานบารมีของ พระ เวสสันดรได้อย่างชัดเจน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ส่วนการศึกษาระบบการสร้างความเป็นอื่นให้แก่ตัวละครชุกนั้น พบว่า เกิดจากระบบการสร้างความเป็นอื่นในเรื่องของเชื้อชาติ ที่ผู้แต่งกำหนดให้วงศ์ตระกูลของชุกเป็นตระกูลที่ต่ำช้า ซึ่งสอดคล้องกับระบบการสร้างความเป็นอื่นด้านวรรณะพราหมณ์ที่แม้จะให้ชุกดำรงสถานะเป็น พราหมณ์ ซึ่งเป็นวรรณะที่อยู่สูงที่สุด แต่ในวรรณะพราหมณ์เองก็มีการแบ่งแยกชนชั้นภายในวรรณะด้วย เช่นกัน จึงทำให้ชุกอยู่ในวรรณะพราหมณ์ชั้นล่างสุด มีหน้าที่ขอทานเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเองและ ครอบครัว นอกจากนี้แล้ว ชุกยังทำให้กลายเป็นอื่นในด้านสติปัญญา ซึ่งผู้แต่งได้กำหนดให้ชุกเป็นผู้ไม่มี ปัญญาซึ่งขัดแย้งกับสถานภาพความเป็นพราหมณ์ที่ตามปกติต้องมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยว จิตใจในด้านศาสนาให้แก่ผู้คนที่นับถือ แต่ชุกกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น เมื่อชุกเป็นบุคคลไม่มีความรู้ ความสามารถก็เท่ากับว่าชุกไม่สามารถทำหน้าที่ของพราหมณ์คือการเผยแผ่และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจใน ด้านศาสนาให้แก่ผู้คนที่นับถือได้ แม้กระทั่งในเรื่องทางด้านศาสนาเองชุกก็เป็นคนไม่มีความรู้ด้วย เมื่อไม่ได้เรียนรู้และขัดเกลา จึงทำให้ชุกเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมหยาบกระด้าง มีจิตใจชั่วช้า ไม่รู้ผิดรู้ถูก รู้เพียงแต่ว่าจะเลี้ยงชีพและสนองความอยากของตนได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้ชุกจึงกลายเป็นบุคคลไม่ดีใน สายตาของผู้ที่พบเห็น ส่วนระบบการสร้างความเป็นอื่นในเรื่องรูปลักษณ์นั้น ชุกถูกประกอบสร้างให้มี รูปร่างอัปลักษณ์ ดูน่าเกลียดน่ากลัว ซึ่งความอัปลักษณ์ทางรูปร่างของชุกนั้นเกิดจากความพิการและ อาการป่วยซึ่งไม่มีทางรักษา จึงทำให้ชุกมีรูปร่างไม่ปกติเหมือนคนทั่วไป ส่งผลให้เกิดกระบวนกรสร้าง ความเป็นอื่นด้านความรู้สึก ซึ่งความรู้สึกที่เกิดขึ้นเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่ผู้แต่งได้ใส่ความรู้สึกของตนเอง ลงไปในเนื้อเรื่องและเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่ได้จินตนาการตามเนื้อเรื่อง จะเห็นได้ว่า กระบวนกรสร้างความเป็นอื่น ด้านความรู้สึกนั้นผู้แต่งได้ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าตัวละครชุกไม่ใช่ คนปกติโดยทั่วไปซึ่งเปรียบได้ว่า ชุกถูกเบียดขับให้เป็นบุคคลชายขอบด้วยลักษณะดังที่กล่าวมา

จึงอาจกล่าวได้ว่า สันถุญะที่ผู้แต่งประกอบสร้างให้แก่ตัวละครชุกนั้น ทำให้ชุกเปรียบ เหมือนผีปิศาจที่ไม่ใช่คน จนนำไปสู่กระบวนกรสร้างความเป็นอื่น โดยการที่ชุกถูกเบียดขับให้กลายเป็น บุคคลชายขอบในวรรณะพราหมณ์และบุคคลชายขอบในสังคมที่ไม่มีใครต้องการ ถึงแม้ตายไปแล้ว ชากศพ ของชุกเอง ผู้คนยังคิดว่าเป็นกาลกิณี ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ จะพบว่าสามารถแยกได้ 2 ประเด็น โดย ประเด็นแรก กล่าวถึงการใช้แนวคิดคู่ตรงข้าม ระหว่างตัวละครชุกกับพระเวสสันดร ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของพระสมหมาย ปวโร (ดิตะปัน) (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม มหาเวสสันดรชาดก: กรณีศึกษาชุกกัณฑ์ในคัมภีร์ไบลาน อักษรขอม ซึ่งพบว่า ชุก มีลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ เจ้าปัญญา โอ้อวดซึ่คย และตลกขบขันซึ่งตรงข้ามกับพระเวสสันดรที่เปรียบเสมือนสมมติเทพลงมาจุติ มีลักษณะรูปร่างงดงามและมีพฤติกรรมน่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ชาวเมืองผู้นับถือ ส่วนงานวิจัยเรื่อง มหาชาติ ฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชุก: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ของสมาน ไช้เหม (2528) พบว่าพระมหาษัตริย์ เปรียบเสมือนเทวาลงมาเกิดเพียบพร้อมด้วยอำนาจ วาสนาและบารมี แต่ชุกนั้นเกิดมาด้วยความลำบาก ยากแค้นและขัดสนในเรื่องของการดำรงชีวิต การวิจัยทั้งสองเรื่องนี้ มีตัวบทเนื้อหาที่แตกต่างกัน เนื่องจาก พระสมหมาย ปวโร (ดิตะปัน) ได้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วิเคราะห์วรรณกรรมที่มีตัวบทภาษาเป็นอักษรขอม และผลงานของสมาน โช๊ะเหม ได้วิเคราะห์วรรณกรรมที่มีตัวบทภาษาเป็นอักษรไทยอยุธยาโบราณ จากที่กล่าวมาทำให้เห็น ข้อแตกต่างได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องขนบธรรมเนียมซึ่งเป็นไปตามสภาพสังคม โดยจะเห็นได้จาก การที่ผู้แต่งได้นำมากล่าวหรือสอดแทรกไว้ในงานวรรณกรรมได้อย่างลงตัวและมีคุณค่าควรแก่การศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. แนวทางการวิจัยครั้งต่อไปอาจใช้แนวคิดนี้วิเคราะห์วรรณกรรมหาชาติเวสสันดรชาดกที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการให้ครบทั้ง 4 ภูมิภาคของประเทศไทยเพื่อเปรียบเทียบแนวคิดและความแตกต่าง ทางวัฒนธรรมและสังคมของแต่ละภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- ชนิษฐา แสงทอง. (2523). ภาพสะท้อนวิถีชีวิต ตอนซุก ในงานจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีศึกษาวัดสุวรรณารามและวัดดาวดึงษาราม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- นคร ประจักษ์. (2546). การศึกษาวิเคราะห์การเทศน์แบบปฏิภาณที่มีลักษณะซับซ้อนของพระสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด., บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่.
- บุญทัน คนใจบุญ. (2544). การศึกษาพุทธปรัชญาในพฤติกรรมของตัวละครหลักและตัวละครเสริมในมหาเวสสันดรชาดก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- พระครูอดุลศิลป์กิตติ. (2558). มหาชาติเวสสันดรชาดกล้านนา ฉบับกุฎีคำ. เชียงใหม่: ธีรพลการพิมพ์.
- พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน). (2556). การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก:กรณีศึกษาซุกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม. วิทยานิพนธ์ พธ.ม., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อดตสิโว). (2516). มหาชาติภาคพายัพ สำนวนเอก ฉบับสร้อยสังกร.เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์.
- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2555). การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2539). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- สมาน โช๊ะเหม. (2528). มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ซุกกัณฑ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.วิทยานิพนธ์ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- อุดม รุ่งเรืองศรี และคณะ. (2545). เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แจ้เรียวแดง. เชียงใหม่: มิ่งเมืองการพิมพ์.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

วจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน

“แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ1”

The stylistic in the book, Life Compass:

"A Map to See the Mind, Manage Life to Financial and Mind Freedom"

รัชตา มาอากาศ^{*}, ณรงค์กรณ รอดทรัพย์^{**}, อรทัย ชินอัครพงศ์^{***}

Ratchata Maakat^{*}, Narongkan rodsab^{**}, Orathai Chunakhrapong^{***}

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ณ พัทลุง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 7 บท 77 เรื่อง มาเป็นข้อมูลในการศึกษา โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่องวจนลีลาของมาร์ติน โจส (Joos, M., 1961) ผลการศึกษา พบว่า วจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต เป็นวจนลีลาแบบหาหรือ (Consultative style) มากที่สุด นอกจากนั้น พบ วจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) และ วจนลีลาแบบสนิทสนม (Intimate style) ตามลำดับ และพบว่าเป็นหนังสือที่ไม่ใช้วจนลีลาแบบตายตัว (Froze style) และวจนลีลาแบบเป็นทางการ (Formal style)

คำสำคัญ : วจนลีลา , หนังสือเข็มทิศชีวิต

Abstract

The objectives of this study are to examine the style of a book “Life Compass: a map of mind for life management to the freedom of money and mind” by Thitinart Na Pattalung. The book contains 7 chapters with 77 stories. The conceptual framework employed in data analysis is Martin Joos Style (Joos, M., 1961). The result of the study reveals that the style of the book Life Compass is consultative style the most. In addition, there is casual style and intimate style are frequently found, respectively. This book does not contain froze style or formal style.

Keywords: Style, Life Compass

*นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

***ดร.ภาควิชาภาษาศาสตร์ คติชนวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

*Corresponding author e-mail:



บทนำ

หนังสือ ประเภท How to หรือหนังสือประเภทให้แนวคิด แง่คิด ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก หนังสือชั้นนำทั่วไปจึงนิยมนำหนังสือประเภทนี้เข้ามาวางจำหน่าย ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีหนังสือหลายเล่มที่ตีพิมพ์ซ้ำ ๆ จากหลายสำนักพิมพ์ ซึ่งผู้เขียนได้นำประสบการณ์ความทุกข์ของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น การเปลี่ยนความทุกข์ให้กลายเป็นบทเรียนอันล้ำค่า แปรปัญหาที่บั่นทอนชีวิตจิตใจ ให้กลายเป็นปัญหาสร้างสรรค์ชีวิต และจุดประกายความหวังให้แก่คนจำนวนมาก ได้อย่างน่าชื่นชม หนังสือที่สร้างกำลังใจ ให้แง่คิด แนวทางการดำเนินชีวิตจากประสบการณ์ของผู้เขียนนั้น เรียกว่าหนังสือ How to ซึ่ง พจนานุกรม แปลความหมายภาษาอังกฤษ-ภาษาไทย ได้ให้ความหมาย How to (เฮาทุ) ว่าหมายถึง การสอนหรือวิธีอธิบายการทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (<https://www.online-english-thai-dictionary.com/?word=how-to&d=1&m=0&p=1>)

หนังสือประเภท How to นั้นเป็นหนังสือที่มีบทบาทสำคัญและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั่วโลก ตามร้านหนังสือต่าง ๆ ได้จัดลำดับและให้ความสำคัญกับหนังสือประเภทนี้อย่างมาก เนื่องจากหนังสือประเภทนี้สามารถ สร้างแนวคิดใหม่ให้กับผู้อ่านเพื่อแก้ปัญหาของตนหรือสังคม หนังสือ How to จึงเป็นส่วนหนึ่งของจิตวิทยาพัฒนาตนเอง อริยญา ดัยคัมภีร์, และจิระสุข สุขสวัสดิ์ (2542, น. 44) กล่าวว่า หนังสือประเภทจิตวิทยาพัฒนาตนเอง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Self - development ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับ คำว่าการพัฒนาตนเองและมักใช้แทนกัน ได้แก่ การปรับปรุงตน Self - Improvement การบริหารตน Self - management และการปรับตน Self- modification ซึ่งล้วนหมายถึงการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการและเป้าหมายของตนเองหรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวังโดยแบ่งจุดมุ่งหมายของหนังสือประเภทจิตวิทยาพัฒนาตนเอง ออกเป็น 2 ความหมาย คือ หนังสือที่มุ่งการพัฒนาตน การที่บุคคลพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะสมกว่าเดิม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการแรงจูงใจ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ กับอีกความหมายหนึ่ง คือ การพัฒนาศักยภาพด้วยตนเองให้ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นตลอดจนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสันติสุข

นักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมยังได้กล่าวถึงการพัฒนาตนว่า เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลไปสู่ทิศทางที่เหมาะสม กับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้วยการตระหนักรู้ในตนเอง และพัฒนาตนไปสู่การรู้จักตนเอง การตระหนักในคุณค่าและศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง และการใช้ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ตัวอย่างเช่น คาร์ลสัน ชัม โรเจอร์ อังใน (อริยญา ดัยคัมภีร์, และจิระสุข สุขสวัสดิ์, 2542, น. 44) กล่าวว่า บุคคลแต่ละคนเกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ ด้านบวก คุณความดี การมีความสามารถ และการมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาตนเองไปข้างหน้า สู่การเป็นผู้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้เต็มศักยภาพด้วยตัวเอง คาร์ล จุง (Jung, C. G., 2012) ได้เสนอแนวทางพัฒนาตน หรือพัฒนาแก่นแท้ โดยใช้คำว่า “ความเป็นปัจเจก



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บุคคล (Individuation) ซึ่งหมายถึง กระบวนการพัฒนาส่วนบุคคลโดยมีการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของบุคคล ภายในจิตใจได้สำนึกส่วนตัว เปลี่ยนให้เป็นความตระหนักรู้ การพัฒนาแก่นแท้ มีผลต่อการรักษาด้านภายใน จิตใจและด้านกายภาพของบุคคลแบบองค์รวม นอกจากการสัมฤทธิ์ผลในส่วนของคุณภาพทางกายภาพและ สุขภาพทางจิตแล้ว บุคคลที่สามารถเข้าสู่การพัฒนาแก่นแท้แห่งตนได้นั้น คือผู้ที่มีความกลมกลืน มีความ รับผิดชอบ รวมไปถึงมีอิสรภาพและความยุติธรรม เข้าใจในการทำงานของมนุษย์ ธรรมชาติและจักรวาล

ในบรรดาหนังสือจิตวิทยาพัฒนาตนเองที่เขียนโดยนักเขียนชาวไทย งานเขียนชุด “เข็มทิศชีวิต” ของฐิตินาถ ณ พัทลุง เป็น หนังสือที่ขายดีติดอันดับหนังสือขายดี (Best Seller) มาอย่างยาวนาน ได้รับคำ นิยมจากผู้อ่านที่มีชื่อเสียงหลายท่านด้วยกัน ดังเช่น

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวไว้ในหนังสือเข็มทิศชีวิต 1 (ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547). ว่า “คุณฐิตินาถ มิใช่ นักปฏิบัติธรรมทั่วไป ที่มองว่าธรรมะเป็นเรื่องของจิตใจ หากยังเห็นว่าธรรมะนั้น ควรช่วยสังคม ธรรมชาติ และโลก มีสภาพที่ดีกว่าเดิมด้วย” คุณหญิงจันทรี หาญเจนลักษณ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเข็มทิศ ชีวิต 1 (ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547) ว่า “รู้สึกอัศจรรย์ใจกับการเข้าถึงธรรม ความคิดอ่านของผู้หญิงคนนี้ อ้อยดัง ความเป็นนักคิด นักธุรกิจ นักปฏิบัติธรรมมาผสมผสานกันได้อย่างพอเหมาะพอดี” ท่านองเดียวกับที่ ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเข็มทิศชีวิต 1 (ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547). เช่นเดียวกันว่า มองว่าในชีวิตอัน รบเร่ของมนุษย์ในปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้จะก่อให้เกิดความบันเทิงใจกับผู้อ่านจนอยากฝึกดูใจของตนเอง แม้แต่นักอ่านในวงการบันเทิง เช่น ดารา นักแสดง อย่าง มาช่า วัฒนพานิช เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ให้ประโยชน์ กับตนเองช่วยให้เกิดความสงบและรู้เท่าทันตัวเอง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการใช้ภาษาซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของนักเขียนแต่ละคนการใช้ ภาษาสะท้อนถึงประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด รสนิยม ตลอดจนความรู้ความสามารถของนักเขียนแต่ละคน อาจแสดงในรูปของการใช้คำ การใช้ประโยค ซึ่งผู้อ่านสามารถสังเกตได้จากงานเขียนของนักเขียนนั้น ๆ ซึ่งกลวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาและการใช้ภาษา เรียกว่า วาจนาลีลา

มาร์ติน โจส เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ และเป็นที่รู้จักกันดีในเรื่องวจนาลีลา เพราะทำการวิจัย เกี่ยวกับวจนาลีลาในภาษาอังกฤษ และได้เขียนหนังสือเรื่อง The Five Clocks เป็นการวิเคราะห์ให้เห็น ความแตกต่างของวจนาลีลา 5 ระดับในภาษาอังกฤษ โดยเรียงลำดับจากวจนาลีลาที่เป็นทางการมากที่สุดไป ยังวจนาลีลาที่เป็นทางการน้อยที่สุด (Joos, M., 1961, pp. 11 – 18 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2547, น. 76 – 78) ดังต่อไปนี้

1. วจนาลีลาแบบตายตัว (Frozen style) ได้แก่ รูปแบบของภาษาที่ใช้พูดกับบุคคลที่เป็นที่เคารพสักการะสูงสุด เช่น ภาษาที่ใช้กราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ และราชาศัพท์ที่ใช้บรรยายพระราช-กรณียกิจ ต่าง ๆ รวมทั้งภาษาที่ใช้เรียกขานในศาล ที่ประชุมรัฐสภา และภาษาที่ใช้กล่าวในพิธีการสำคัญ ๆ ต่าง ๆ และเป็นภาษาเก่าแก่ที่มีใช้มาเป็นเวลานานในสังคม



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. วัจนลีลาแบบเป็นทางการ (Formal style) ได้แก่ ภาษาที่ใช้ในโอกาสสำคัญ และใช้พูดกับบุคคลที่สูงกว่าและใช้พูดเรื่องสำคัญซึ่งผู้พูดมีความเอาใจจริงเอาใจ เช่น ภาษาที่ใช้ในบทความทางวิชาการ การกล่าวสุนทรพจน์ การบันทึกรายงานการประชุม การเขียนจดหมายราชการ ลักษณะเด่นของภาษาในวัจนลีลานี้ไม่เอียงการและตายตัว แต่ก็มีรูปแบบที่ซับซ้อนและสมบูรณ์ทางไวยากรณ์ของภาษาไทย

3. วัจนลีลาแบบปรึกษาหารือ (Consultative style) ได้แก่รูปแบบภาษาที่ใช้ติดต่อสนทนาในอาชีพการงานประจำวัน การประชุม การปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการ ผู้พูดมีความจริงใจน้อยกว่าในวัจนลีลาเป็นทางการ แต่ก็มากกว่าในวัจนลีลาเป็นกันเอง ลักษณะด้านภาษาของวัจนลีลาหารือมีโครงสร้างที่หลวมกว่าและไม่สมบูรณ์ตามกฎไวยากรณ์ มีการละคำ เช่น ละประธานของประโยค มีการใช้คำภาษาต่างประเทศ และประโยคซับซ้อนน้อยกว่า

4. วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) ได้แก่ การใช้ภาษาที่ใช้พูดกับเพื่อนฝูงที่รู้จักคุ้นเคยกันพอสมควร แต่ไม่ถึงกับสนิทสนมมากนัก ผู้พูดจะรู้สึกสบายๆ ไม่ตึงเครียด ลักษณะของภาษามีข้อสังเกตได้คือ มีการออกเสียงไม่ชัดเจน มีการรวบคำ กร่อนคำ หรือใช้คำย่อ มีการใช้คำสแลง และคำลงท้าย รูปประโยคไม่ซับซ้อนและมีการละประธานมากกว่าในวัจนลีลาหารือ ใช้คำซ้ำ

5. วัจนลีลาแบบสนิทสนม (Intimate style) ได้แก่ การใช้ภาษาในกลุ่มเฉพาะ ภาษาถิ่น การละความไว้วางใจที่เข้าใจแบบไม่เป็นทางการมากที่สุด ลักษณะของภาษาอาจแยกจากวัจนลีลาเป็นกันเองได้ยาก แต่อาจสังเกตได้จากการกร่อนของคำและประโยคมีมากกว่า และมีการใช้คำย่อ หรือคำสแลงสาบานมาก

กรอบแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ณ พัทลุง ต่อไป

วัตถุประสงค์

ศึกษาวัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ตามแนววัจนลีลาของมาร์ติน โจส (Joos, M., 1961) และเพ็ญญา คล้ายสิงโต (2555) มาผนวกเข้าด้วยกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้คือ ข้อความในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” เล่ม 1 ของฐิตินาถ ณ พัทลุง ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 7 ภาค 77 เรื่อง ดังนี้

1. หยุดทบทวน
2. รู้กฎของชีวิต
3. วางใจให้ถูกต้อง
4. กำหนดเป้าหมายให้ถูกต้อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

5. ใช้ชีวิตให้ตรงเป้าหมาย
6. เลือกและรักษาความสัมพันธ์กับคนให้ดี
7. ทุกอย่างรวมลงที่...ใจ

ผู้วิจัยได้นำข้อความในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่คู่มือชีวิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ฦ พัทลุง จำนวน 7 ภาค 77 เรื่อง นำมาศึกษาวิเคราะห์วจนลีลาเฉพาะลักษณะทางภาษา 3 มิติ โดยใช้แนวทางของ เพ็ญญา คล้ายสิงห์โต ดังนี้

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์วจนลีลาการใช้ภาษางานเขียนของ ฐิตินาถ ฦ พัทลุง ซึ่งสะท้อนออกมาเป็น วจนลีลา พบว่า มีการใช้วจนลีลา 3 แบบ ได้แก่ วจนลีลาระดับที่ 3 - 5 คือ วจนลีลาแบบหารือ วจนลีลาแบบเป็นกันเอง และวจนลีลาแบบสนทนา ตามลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วจนลีลาแบบหารือ (Consultative style) มีลักษณะเด่นทางภาษา คือ

ใช้ภาษาพูด คือมีการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 คำว่า ฉัน ผม และคำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำว่า เธอ คุณ พวกคุณ พวกเธอ เป็นต้น มีการใช้คำลงท้าย (final particles) เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เช่นคำว่า ค่ะ ครับ สำหรับการใช้ประโยคจะมีลักษณะใช้ประโยคความเดียวโดยเรียงลำดับส่วนประกอบของประโยคตามส่วนที่ต้องการเน้น และใช้ประโยคความรวมที่มีทั้งคำเชื่อมและไม่มีคำเชื่อม ประโยคไม่ซับซ้อน หรือใช้ประโยคคำถาม การใช้คำภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน ฯลฯ จะมีการอ้างอิงข้อมูลจากบุคคลสำคัญ และใช้ภาษาที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกใช้การละคำ (ellipsis) ในปริมาณน้อย

1. “เคยสังเกตบ้างหรือไม่ว่า มีแรงผลักดันขึ้นมาในใจเรา ผลักให้เราเดินไปโทรศัพท์หาเพื่อนเวลาเหงา ไปเปิดทีวี เปิดวิทยุฟัง.....”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวจนลีลาแบบหารือ เนื่องจาก ผู้แต่งใช้ประโยคคำถาม “เคยสังเกตบ้างหรือไม่ว่า” ใช้คำภาษาต่างประเทศ ได้แก่คำว่า ทีวี

(ฐิตินาถ ฦ พัทลุง, 2547, น. 26)

2. “.....หยิบโทรศัพท์โทรหาเพื่อนเปิดทีวีตลอดเวลา เพราะใจมันว้าวุ่น เหงา แกว่ง”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวจนลีลาแบบหารือ เนื่องจาก ผู้แต่ง ใช้ประโยคความรวม โดยละประธาน และละคำเชื่อม ซึ่งควรใช้ประโยคว่า “ฉันหยิบโทรศัพท์โทรหาเพื่อน และเปิดทีวีตลอดเวลา เพราะใจมันว้าวุ่น เหงา แกว่ง”

(ฐิตินาถ ฦ พัทลุง, 2547, น. 35)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

3. “ฟังเสร็จก็กลับมาเดิน วินาทีนั้นเอง ดิฉันรู้เลยว่า เราโง่จริงๆ”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ใช้การละคำในประโยค โดยละคำว่า ดิฉัน ซึ่งเป็นประธานของประโยค ประโยคที่ถูกต้องควรเป็น “ดิฉันฟังเสร็จ.....”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 48)

4. “ความปวดเป็นเพียงอาการตื้อ ๆ”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ใช้คำ “ตื้อ ๆ” เป็นคำเลียนเสียงแสดงความรู้สึก

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 51)

5. หลวงพ่อชา สุภัทโท อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง เคยกล่าวไว้ว่า “ไก่อีกเป็นไก่ เป็ดก็เป็นเป็ด เมื่อไหร่ที่เราอยากให้ไก่เป็นเป็ด ไก่มันก็เป็นไม่ได้”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ยกคำกล่าวของบุคคลที่สำคัญมาอ้างอิง

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 62)

6. “หัวใจสำคัญในการดำเนินชีวิตคือ การรู้จักที่จะหยุดฟังเข็มทิศภายใน ในชีวิตที่ทุกอย่างเป็นอย่างเป็นของ สำเร็จรูป ตั้งแต่ กาแฟ บะหมี่ ไปจนถึงวิธีดำเนินชีวิต.....”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ไม่มีการใช้คำสแลง

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 68)

7. มีครั้งหนึ่งในหลักสูตรที่เราทุกคนมีหน้าที่ตามรู้ ร่างกายและจิตใจตนเอง มีชายคนหนึ่งลุกขึ้นไป บอกวิทยากรผู้ดูแลว่า “ผมคิดว่า ถ้าผมอยู่ต่อไป ผมคงเป็นอัมพาต หรืออัมพฤกษ์อย่างแน่นอน เพราะผมปวดหัว ปวดคอ ปวดหลัง ปวดเอว ปวดขา ปวดไปหมดทั้งตัว”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 “ผม” เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง และใช้ประโยคความเดียว ประโยคความรวม และประโยคความซ้อน ละประธาน “ผมปวดหัว ผมปวดคอ ผมปวดหลัง ผมปวดเอว ผมปวดขา ผมปวดไปทั้งตัว”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 70)

8. Samuel Smiles กล่าวว่า ความคิดกำหนดการกระทำ การกระทำกำหนดนิสัย นิสัยกำหนดความเคยชิน ความเคยชินกำหนดชะตากรรม

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ หรือ เนื่องจากผู้แต่ง ใช้การอ้างอิงจากต่างประเทศ

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 142)

9. แม่ค้าขายกระท้อนลอยแก้ว....”เธอบอกว่าน้ำจะได้ใสเป็นสีสวย ไม่มีสิ่งเจือปน รสหวานเค็มพอดี มีเสียน้ำแข็งทุบกระแทกกันกรึกกรึก”



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบหารือ เนื่องจากผู้แต่ง ใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 2 “เธอ และ ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คือเสียงก้องน้ำแข็งที่กระทบกัน “กรึกกรึก”

(ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547, น. 145)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ฐิตินาถ ณ พัทลุง ใช้วัจนลีลาแบบหารือ เนื่องจากมีการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 คำว่า **ฉัน** **ผม** และคำสรรพนามบุรุษที่ 2 คำว่า **เธอ** เป็นต้น มีการใช้คำลงท้าย (final particles) เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เช่นคำว่า **คะ** สำหรับการใช้ประโยคจะมีลักษณะใช้ประโยคความเดียวโดยเรียงลำดับส่วนประกอบของประโยคตามส่วนที่ต้องการเน้น โดยเน้นคำว่า “**เพราะ**” ใช้ประโยคความซ้อน และประโยคความรวม โดยละประธาน “**ฉันหาอะไรทำตลอดเวลา เพื่อให้ตัวเองรู้สึกว่ายังมีค่า แต่ก็ยังเหนื่อย ยิ่งหงุดหงิด และหมดพลัง**” ใช้ประโยคความรวมที่มีทั้งคำเชื่อมและไม่มีคำเชื่อม ประโยคไม่ซับซ้อน หรือใช้ประโยคคำถาม “**เคยสังเกตบ้างหรือไม่ว่า**” การใช้คำภาษาต่างประเทศ เช่น ทวี มีการอ้างอิงข้อมูลจากบุคคลสำคัญ โดยใช้ของ Samuel Smiles และหลวงพ่อบุชา สุภทโท อดีตท่านเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ คือเสียงก้องน้ำแข็งที่กระทบกัน “**กรึกกรึก**” ใช้คำ “**ตุ๊บ ๆ**” เป็นคำเลียนเสียงแสดงความรู้สึก ใช้การละคำ (ellipsis) ในปริมาณน้อย โดยละคำว่า “**ดิฉัน**” “**ฉัน**” ซึ่งเป็นประธานของประโยค ประโยคที่ถูกตัดควรเป็น “**ดิฉันฟังเสร็จ.....**” และ “**ฉันหยิบโทรศัพท์โทรหาเพื่อน และเปิดทีวีตลอดเวลา เพราะใจมันว้าวุ่น เหงา แกว่ง**”

2. วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) มีลักษณะเด่นทางภาษา คือ

มีการใช้คำสรรพนามเลียนเสียงพูด เช่น ปม ใช้คำลงท้าย (final particles) เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง คำว่า **จ๊ะ** **นะ** **นะจ๊ะ** **คับ** **คร่า** ใช้คำภาษาปากและภาษาสแลง (colloquial speech and slang) ใช้การกร่อนคำ ใช้ประโยคเรียบง่าย และใช้คำอุทาน

1. “**อ้อ ยายน่ะทำเข็มหล่นตรงหน้าเตียงในห้องนอนจ๊ะ**”

“**อ้าว แล้วยายมาหาตรงนี้ทำไมละจ๊ะ**”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้คำอุทาน “**อ้อ**” “**อ้าว**” และคำลงท้าย “**จ๊ะ**” “**ละจ๊ะ**”

(ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547, น. 23)

2. **ทำไมจะไม่ได้ละหลานรัก.....ยังไปเที่ยวหาตามผับ ตามบาร์ ตามห้างได้ทุกวันเลย**”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้การกร่อนคำ “**ห้าง**” แทนคำว่า “**ห้างสรรพสินค้า**”

(ฐิตินาถ ณ พัทลุง, 2547, น. 25)

3. **พาดฟันกับคนอื่นทุกวิถีทาง หวังว่าเมื่อเป็นที่หนึ่งแล้วจะมีความสุข.....**”



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปาก คำว่า “ฟาดฟัน” ควรใช้ คำว่า “ต่อสู้อยู่”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 34)

4. “บางคนเสพติดการซื้อปั้ง เสื้อผ้า เครื่องประดับ.....”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปาก คำว่า “ซื้อปั้ง”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 66)

5. วิทพยากรจึงตอบว่า “เออดินะที่ไม่มีหาง”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปาก คำว่า “เออดินะ” ควรใช้ คำว่า “ดินะที่ไม่มีหาง”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 70)

6. “คุณ มัวร้องไห้เสียตายรอลูกอยู่ได้ยังไง ดูโน่นสิ แขนของคุณกระเด็นไปอยู่ปากโน้นนั่นะ”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปาก ยังไง คือ อย่างไร ยังไม่ทราบ “ปากโน้น” เป็น “ฝั่งโน้น” และคำลงท้าย “นั่นะ”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 132)

7. “กิจกรรมแน่นเอียดทั้งวันเสาร์อาทิตย์”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบกันเอง เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปาก “แน่นเอียด” แทน “แน่น มาก”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 174)

8. “มีผู้หญิงหลายคนที่ชอบแต่งตัวโป๊ โชว์เนื้อหนังร่างกายเยอะ ๆ”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบสนทนา เนื่องจากผู้แต่ง ใช้ภาษาปากและคำสแลง คำว่า “โป๊” เป็นภาษาปาก ที่ถูกต้องใช้คำว่า “ไม่เรียบร้อย” “เยอะๆ” เป็นคำสแลง “ที่ถูกต้องใช้คำว่า “มาก ๆ”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 187)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ฐิตินาถ ฅ พัทลุง ใช้วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง เนื่องจาก ใช้คำอุทาน “อ้อ” “อ้าว” และคำลงท้าย “จ๊ะ” “ละจ๊ะ” “นั่นะ” ใช้ภาษาปากเพื่อบอกเล่าเรื่องราวและแสดงความคิดเห็น ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นกันเองเหมือนกำลังสนทนากับผู้เขียน เช่น คำว่า “เนียนะ” แทนคำว่า “นี่นะ” คำว่า “ฟาดฟัน” “เออดินะ” “ยังงี้” “ปากโน้น” เป็น “ฝั่งโน้น” “แน่นเอียด” เป็น “แน่นมาก” “ซื้อปั้ง” ใช้การ กร่อนคำ เช่นคำว่า “ห้าง” แทนคำว่า “ห้างสรรพสินค้า” การเขียนโดยการใช้คำสแลง “บ้า” ควรใช้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

“...เร่งเพิ่มตัวเลขในธนาคารอย่างมากมาย” และคำว่า “โป๊” “เยอะ ๆ” ที่ถูกต้องใช้คำว่า “ไม่เรียบร้อย” และ “มาก ๆ” ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้พูดโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน

3. วัจนลีลาสนธิสนม (Intimate style) มีลักษณะเด่นทางภาษา คือ

มีการใช้คำสรรพนามบุรุษที่ 1 กู บุรุษที่ 2 พวกแก ใช้คำลงท้าย (final particles) เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง คำว่า เนาะ ละเนาะ คร้าฟ มีการใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่ม (Jargon) และคำย่อที่คนนอกกลุ่มหรือคนไม่สนิทไม่รู้จักความหมาย และใช้สลับสับเปลี่ยน

1. ทุกวันนี้เราเห็นตำราของชาวตะวันตกมากมายที่สอนให้เรา be proactive บ้าง be in the present บ้าง

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบสนธิสนม เนื่องจากผู้แต่ง ใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่ม (Jargon) be proactive บ้าง be in the present บ้าง

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 29)

2. “คนชอบกินเหล้าก็มีเพื่อนเป็นก๊วนเหล้า”

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นวัจนลีลาแบบสนธิสนม เนื่องจากผู้แต่ง ใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะวงการ คำ “ก๊วน” ที่ถูกควรใช้ “กลุ่ม” “คนชอบกินเหล้าก็มีเพื่อนเป็นกลุ่มกินเหล้า”

(ฐิตินาถ ฅ พัทลุง, 2547, น. 187)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ฐิตินาถ ฅ พัทลุง ใช้วัจนลีลาแบบสนธิสนม เนื่องจาก มีการใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่ม (jargon) be proactive บ้าง be in the present บ้าง

ผลการศึกษาดังนี้ แสดงให้เห็นว่า วัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ฅ พัทลุง ซึ่งใช้หลักการแบ่งวัจนลีลาตามแนววัจนลีลาของมาร์ติน โจส (Joos, M., 1961), อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547) และเพ็ญญา คล้ายสิงโต (2555) ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 7 บท 77 เรื่อง พบว่า การใช้วัจนลีลา 3 ประเภท ได้แก่ วัจนลีลาหารือ (Consultative style) วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) และ วัจนลีลาแบบสนธิสนม (Intimate style) ตามลำดับ ส่วน วัจนลีลาแบบตายตัว (Frozen style) และวัจนลีลาเป็นทางการ (Formal style) ไม่ปรากฏการใช้ในงานเขียนของ ฐิตินาถ ฅ พัทลุง



สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า วัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิตสู่ อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของ จิตินาถ ณ พัทลุง เป็นวัจนลีลาแบบหาข้อ (Consultative style) วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) และวัจนลีลาแบบสนิทสนม (Intimate style) ตามลำดับ ซึ่งต่างจาก วัจนลีลาในการเขียนข้อความสถานะเฟซบุ๊กในภาษาไทย ของเพ็ญญา คล้ายสิงโต (2555) ที่พบการใช้ วัจนลีลาแบบเป็นกันเองและวัจนลีลาแบบสนิทสนม โดยมีมิติด้านการใช้คำ เช่น การใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เพื่อแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง การใช้คำสแลง การใช้คำอุทาน การใช้ภาษาปาก การใช้การกร่อน คำละคำหรือคำย่อ ใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ และการใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะวงการ มิติด้าน รูปเขียน ใช้คำเลียนเสียงแสดงความรู้สึก ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ แต่ไม่มีการใช้มิติการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเพื่อแสดงอารมณ์ และมิติด้านโครงสร้าง ใช้รูปแบบการเขียนประโยคที่ไม่ซับซ้อน ใช้ประโยคคำถาม ให้ผู้อ่านหาคำตอบ ใช้การละคำซึ่งเป็นประธานของประโยค ใช้การอ้างอิงจากต่างประเทศ และยกคำกล่าวของบุคคลที่สำคัญ อีกลักษณะหนึ่งการใช้บทสนทนา เพื่อดึงดูดความสนใจผู้อ่าน ของวัจนลีลาในเรื่องเล่าสำหรับเด็กไทย: นัยสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา ซึ่ง สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ (2559) ใช้ภาษาพูด เช่น คำลงท้าย การใช้ชนิดของประโยคและคำกริยาที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจอยากเรียนรู้ และมีลักษณะคล้ายกับวัจนลีลาของหนุ่มเมืองจันทน์ในหนังสือรวมบทความของเรื่อง “คำถามสำคัญกว่า คำตอบ” ของกระต่ายเพชร คงรอด และคณะ (2557) ที่พบการใช้ภาษาไม่เป็นทางการเพื่อสร้างความเป็นกันเอง ใช้คำยืมจากภาษาต่างประเทศ ใช้ประโยคขอร้องหรือชักชวนเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดตาม และตรงกับวัจนลีลาในงานเขียนของ ปราบดา หยุ่น ของพรพรรณ กลั่นแก้ว (2548) มีวัจนลีลา 3 ประเภท คือ วัจนลีลาแบบหาข้อ (Consultative style) วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง (Casual style) และวัจนลีลาแบบสนิทสนม (Intimate style) และพบในงานวิจัยของ นิชาพร ยอดมณี (2558) “การศึกษาวัจนลีลาในงานเขียนภาษาไทยของ นักศึกษาระหว่างเพศชายและเพศหญิง กรณีศึกษางานเขียนเรื่อง “ความฝันและเป้าหมายในชีวิต” ก็ใช้หลักการแบ่งวัจนลีลาตาม มาร์ติน โจส (Martin Joos) ผลการศึกษาพบว่า “เพศ” ของนักศึกษาเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างของวัจนลีลาในงานเขียนภาษาไทย โดยนักศึกษาเพศหญิงใช้วัจนลีลาแบบกึ่งทางการมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาเพศชายใช้วัจนลีลาแบบเป็นกันเองมากที่สุด ในงานเขียนของ ปาติยะห์ แวบาจิง (2554) ได้ศึกษา “วัจนลีลาในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุญปาน” ซึ่งใช้ภาษาระดับกึ่งแบบแผนกับ ภาษาปาก หรือใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างความเป็นกันเอง การอ้างอิงเอกสารหรือข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และโน้มน้าวให้ผู้อ่านสนใจติดตามเนื้อเรื่อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่า วัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ณ พัทลุง พบวัจนลีลา 3 ประเภท คือ วัจนลีลาแบบहारो, วัจนลีลาแบบเป็นกันเอง และวัจนลีลาแบบสนิสนม ไม่พบวัจนลีลาตายตัว และวัจนลีลาเป็นทางการ เนื่องจากงานเขียนของฐิตินาถ ณ พัทลุง เป็นงานเขียนที่มีลักษณะเหมือนกำลังเล่าให้ผู้อ่านฟัง และให้ผู้อ่านคิดตามหรือหาคำตอบไปด้วยกับผู้เขียน วัจนลีลาที่ใช้จึงมีความเป็นทางการน้อย ในงานเขียนวัจนลีลาในหนังสือเข็มทิศชีวิต ตอน “แผนที่ดูจิต บริหารชีวิต สู่อิสระทางการเงินและจิตใจ” ของฐิตินาถ ณ พัทลุง จำนวน 7 ภาค 77 เรื่อง ผลการวิจัยข้อความในหนังสือเข็มทิศชีวิตจึงทำให้เห็นลักษณะการใช้วัจนลีลาทั้ง 3 ประเภท โดยใช้การวิเคราะห์ลักษณะทางภาษาใน 3 มิติ แต่ในมิติด้านรูปแบบเขียนไม่ปรากฏมิติด้านรูปแบบเขียนในการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเพื่อแสดงอารมณ์ และพบว่าวัจนลีลาที่พบมากที่สุดจะเป็นวัจนลีลาแบบहारो รองลงมาจะเป็นวัจนลีลาแบบเป็นกันเอง พบน้อยที่สุดคือวัจนลีลาแบบสนิสนม และหากมีการศึกษาวัจนลีลาในงานเขียนของนักเขียนอื่น ๆ ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจก็สามารถนำไปต่อยอดเป็นการศึกษาเปรียบเทียบวัจนลีลาที่ปรากฏในงานเขียนของนักเขียนท่านอื่นต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวัจนลีลาในงานเขียนของนักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้อ่านในปัจจุบัน เช่น “ความสุขของกะทิ” ของงามพรรณ เวชชาชีวะ “ความสุขฉบับพกพา ของนักรวม เพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางภาษาใน 3 มิติ และใช้ภาษาอย่างไรจึงทำให้อ่านประทับใจและเป็นที่ยอมรับของผู้อ่าน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กะรัตเพชร คงรอด, ชูขวัญ เย็นใจชน, ปุณยวีร์ อินทรักษา, ศุภรางคณา มะณีโชติ, อิทธิพัทธ์ ทยา และ มนตรี มีเนียม. (2557). วรรณลีลาของหนุ่มเมืองจันทน์ในหนังสือรวมบทความเรื่อง “คำถามสำคัญกว่าคำตอบ”. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 6(1), 44-60.
- ขวัญใจ บุญคุ้ม. (2559). *วรรณลีลาและบทบาทหน้าที่ของเพลงลูกทุ่ง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฐิตินาถ ณ พัทลุง. (2547). *เข็มทิศชีวิต 1*. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).
- นิชาพร ยอดมณี. (2558). *การศึกษาวรรณลีลาในงานเขียนภาษาไทยของนักศึกษาระหว่างเพศชายและเพศหญิง กรณีศึกษางานเขียนเรื่อง “ความฝันและเป้าหมายในชีวิต” ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปาดิยะห์ แวบางิง. (2554). *วรรณลีลาในบทไว้อาลัยผู้วายชนม์ของ ชรรค์ชัย บุนปาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปราณี กุลละวณิชย์, และคณะ. (2532). *ภาษาทัศนาว*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรม-ดิกชันนารี. (ม.ป.ป.). สืบค้น 13 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.online-english-thai-dictionary.com/?word=how-to&d=1&m=0&p=1>
- พรพรรณ กลั่นแก้ว. (2548). *วรรณลีลาในงานเขียนของปราบดา หยุ่น* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญภา คล้ายสิงห์โต. (2555). *วรรณลีลาในการเขียนข้อความสถานะเฟซบุ๊ก ในภาษาไทย (Speech Styles in Thai Facebook Status Posting)*. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์. (2528). *ระบบหน่วยคำ: การศึกษาโครงสร้างภายในคำ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพร มั่นตระกูล แพ่งพิพัฒน์. (2540). *การเขียนเพื่อการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ. (2559). *วรรณลีลาในเรื่องเล่าสำหรับเด็กไทย: นัยสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา*. *วารสารนิดาภาษาและการสื่อสาร*, 21(29), 92-109.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2547). *รู้ทันภาษา รู้ทันการเมือง*. กรุงเทพฯ: ขอบคิดด้วยคน.
- อรรณญา ตัญคำภี, และจิระสุข สุขสวัสดิ์. (2542). *จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาตนและสร้างสรรค์สังคม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Joos, M. (1961). *The five clocks. A linguistic excursion into the five styles of English usage.*

New York: Harcourt, Brace and World.

Jung, C. G. (2012). *The Red Book: A Reader's Edition: A Reader's Edition.* WW Norton & Company.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก Model Law for the Orderliness of Non-hotel Accommodation and Dormitory

วรรณชัย พรหมรักษ์*, สุนีย์ มัลลิกะมาลย์**

Wanchai Promrak*, Sunee Mallikamarl**

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบในการควบคุมหรือจัดระเบียบธุรกิจที่พักแรม ซึ่งไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 ให้เป็นกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการดำเนินการ การบริหารจัดการและการให้บริการของผู้ประกอบกิจการที่พักแรม โดยมีมาตรการที่เหมาะสม และมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรงในการควบคุม กำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เศรษฐกิจของประเทศในการป้องกันปัญหาด้านอาชญากรรม ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ด้านสุขอนามัยด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ด้านความมั่นคงของรัฐ และส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว เนื่องจากการประกอบกิจการที่พักแรมประเภทนี้ ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุม กำกับและส่งเสริมการดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องแต่นำมาบังคับใช้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมาแล้ว ซึ่งกระจัดกระจายไปตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ

ผลผลิตที่ได้จากการวิจัย คือ ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรม และหอพัก ซึ่งมีมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม โดยกฎหมายต้นแบบนี้จะเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับการควบคุมและดูแลการประกอบกิจการที่พักแรม อันจะเป็นประโยชน์ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้ง ประโยชน์ของ ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรม ในการที่จะได้รับการส่งเสริมจากรัฐ โดยมีโครงสร้างของกฎหมายซึ่งเป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรม และหอพัก พ.ศ. โดยมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย คำนิยามของที่พักแรม องค์กรที่กำกับควบคุม คณะกรรมการส่งเสริมและกำกับธุรกิจที่พักแรม

การแจ้งและขออนุญาตประกอบกิจการ การบริหารจัดการเพื่อป้องกันปัญหา ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการและการมีส่วนร่วมของประชาชน

คำสำคัญ : ที่พักแรม, การบริหารจัดการ, กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรม

*นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**ศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

* Student in Doctor of Law, Sripatum University

** Professor Dr. of Law, Sripatum University

*Corresponding author e-mail: wannachai_chai@hotmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Abstract

This research has the purpose for preparing the Model Law for the Orderliness of Non-hotel Accommodation and Dormitory which is not under the Hotel Act B.E. 2547 and the Dormitory Act B.E. 2558 to be the general law which is the law for setting the minimum standards in the operation, management, and servicing of the hotel entrepreneur with the enforceable measures and the responsible organization to control, direct, and promote the operation from the beginning which shall be useful to the social and economic of the country in the terms of the protection crime, social order, hygiene, consumer protection, state security, and tourism image. Currently, Thailand has not a specific law for controlling, directing, and promoting the operation, efficiently. The current law has be brought to enforce when the problems has been happened and distributed into the various laws.

The result is the draft of the Model Law for the Orderliness of Non-hotel Accommodation and Dormitory which has the enforceable suitable law measures. The Model Law shall be the enforceable for the accommodation operation for useful, protection and solving any problems, includes it shall be the benefit to the entrepreneur that will be promoted by the state. The model law will be establish as the Orderliness of Non-hotel Accommodation and Dormitory Act B.E. which will be comprised of Definition of Accommodation, Organization to direct and control, Promoting and Directing Committee, Authorization, Administration, Liability of Entrepreneur, and Public participation.

Keywords: Accommodation, Management, Model Law for the Orderliness of the Accommodation

บทนำ

ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาประเทศของไทย ได้ให้ความสำคัญกับภาคธุรกิจและการท่องเที่ยว ประกอบกับการรวมตัวของประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ทำให้เกิดการเดินทางของนักธุรกิจและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก จึงเกิดธุรกิจประเภทหนึ่งขึ้น คือ ธุรกิจที่พักแรม (Accommodation) ซึ่งเป็นการประกอบธุรกิจขายบริการที่พักชั่วคราว อาจมีการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มด้วย ธุรกิจให้บริการที่พักแรมนี้ มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากสร้างรายได้หรือเงินตราเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น มีการนำเอาทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า ช่วยลดปัญหาการ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ว่างงาน ทำให้คนในสังคมหรือท้องถิ่นรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น การนำผลิตผลในท้องถิ่นมาขายเป็นสินค้าพื้นเมืองหรือของที่ระลึก เป็นต้น

จากความจำเป็นที่จะต้องมียที่พักแรมสำหรับคนเดินทางจากต่างถิ่นที่ต้องการพักค้างนี้เอง ทำให้เกิดธุรกิจที่พักแรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงแรม (Hotel) หอพัก (Dormitory) โมเต็ล (Motel) รีสอร์ท (Resort) คอนโดมิเนียม (Condominium/Condotel) อพาร์ทเมนต์ (Apartment) ที่พักประเภทถือกรรมสิทธิ์ร่วมกัน (Timesharing) พาราเดอร์ส (Paradors) มอเตอร์โฮเทล (Motor Hotels) ธุรกิจเรือนแรม หรือเพ็นซัน หรือบอร์ดดิ้งเฮาส์ (Guest House, Pension, Boarding House) ธุรกิจบังกะโล หรือกระท่อม หรือเรือนทัศนาจร (Bungalow, Cottage, Tourist - House) ธุรกิจบ้านพักในบ้านหรือในฟาร์ม (Home Stay, Farm Stay) ธุรกิจที่ตั้งแคมป์หรือที่จอดรถคาราแวน (Campground, Caravan Parking) และธุรกิจเรือพักแรม (House boat) เป็นต้น

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมแห่งหนึ่งของโลก กิจกรรมที่พักแรมจึงเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงแรมในจังหวัดท่องเที่ยว (สำนักบริหารการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า) และมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Eco Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นต้น จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยจำนวนมากตามเป้าหมายการท่องเที่ยวของแต่ละคน ดังเช่น ใน พ.ศ. 2558 มีนักท่องเที่ยวเข้ามามากถึง 29.88 ล้านคน และประเมินว่าใน พ.ศ. 2559 จะมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทย อยู่ระหว่าง 32.54 - 34.02 ล้านคน (วรรณสิริ โมรากุล, หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ปีที่ 36 ฉบับ วันที่ 7 - 9 มกราคม พ.ศ. 2559) และเพิ่มมากขึ้นทุกปี นำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศจำนวนมาก จนจัดได้ว่าเป็นรายได้หลักที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ผลที่ตามมาก็คือ ความต้องการในด้านที่พักแรมได้ขยายเพิ่มตามไปด้วย แต่เนื่องจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ มีทั้งที่เป็นนักท่องเที่ยวที่ขอความหรรษาที่มีความสามารถและความพร้อมในการเข้าพักแรมในโรงแรมได้ ในขณะที่มีนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่ง ชอบการผจญภัยหรือนักท่องเที่ยวประเภท “Backpacker” ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการประหยัดค่าใช้จ่าย ในการเดินทางท่องเที่ยวนี้จะพักในที่พักแรมที่มีราคาถูกที่มีใช้โรงแรม เดินทางอย่างเรียบง่าย ไม่เน้นความหรรษา จึงมีการสร้างที่พักแรมตามจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น ตรอกข้าวสาร กรุงเทพมหานคร อำเภอบางปะอิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรืออำเภอบ้านฝาง จังหวัดสมุทรสงคราม ฯลฯ ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะในด้านเศรษฐกิจและสังคม ถือได้ว่าเป็นแหล่งสร้างงานและรายได้ให้แก่ประชาชน ตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 84 ซึ่งกำหนดให้รัฐดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ค้ำครอง ส่งเสริมและขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของประชาชน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งน่าจะเป็นผลกระทบทางด้านบวกที่เกี่ยวข้องกับที่พักแรมในลักษณะของที่พักที่มีใช้โรงแรมตาม



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 หรือหอพัก ตามพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 ซึ่งมีกฎหมายควบคุมอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม นอกจากที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมหรือหอพัก ซึ่งปัจจุบันเกิดขึ้นมากมายแล้วนั้นในนี้ธุรกิจที่พักแรมหมายรวมถึง ธุรกิจที่ผู้ประกอบการนำที่พักหรือห้องพักหรือบ้านที่อยู่อาศัยแบ่งเป็นที่พักแรม โดยเก็บค่าตอบแทนจากผู้ที่พักแรมเข้าอาศัย ราคาห้องพักไม่แพงมาก ไม่มีการควบคุมจากผู้ประกอบการมากนัก จัดว่าเป็นธุรกิจประเภทหนึ่งที่มีได้ทำธุรกิจในลักษณะของหอพัก ตลอดจนที่พักซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์นั้นนำออกหาประโยชน์ในการให้เช่าพัก โดยได้ไปซึ่งค่าตอบแทน เช่น เรือ บ้านบนต้นไม้ เป็นต้น รวมทั้ง การที่เจ้าของที่พักให้บริการที่พักผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชัน (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, <http://www.depa.or.th/th/article/sharing-economy>) ซึ่งเป็นการดำเนินธุรกิจในยุคดิจิทัลจากกระแสเศรษฐกิจแบ่งปัน (Sharing Economy) ในตลาดของธุรกิจที่พักอาศัย โดยตัวกลางจะให้ผู้ที่มีบ้านหรือห้องที่ว่างอยู่ในทำเลต่าง ๆ โพสต์ข้อมูลและปล่อยเช่า ทำให้ผู้ที่กำลังมองหาบ้านเช่าหรือห้องพักสามารถจองที่พักจากเจ้าของที่พักได้อย่างง่ายผ่านแอปพลิเคชันหรือซอฟต์แวร์ เพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายและสร้างรายได้ให้แก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ อันเนื่องมาจากที่พักแรมในลักษณะเช่นนี้ ได้ให้ความสะดวกแก่ผู้พักค้างแรมซึ่งพักค้างตามความหลากหลาย ในการเข้าพักของแต่ละคน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดหรือมีเป้าหมายของการ พักแรมแตกต่างกันอย่างไร เช่น เพื่อเป็นที่พักในระหว่างการท่องเที่ยว การศึกษา หรือทำกิจธุระ ฯลฯ แต่ผลที่ติดตามมาก็คือ ปัญหาต่าง ๆ คือ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปัญหาความมั่นคง ปัญหาสุขภาพพลานามัย การดัดแปลงอาคาร การละเมิดสิทธิของผู้เข้าพัก การเป็นแหล่งหลบภัยของบุคคลต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองหรือหนีคดี และการหลีกเลี่ยงภาษี เป็นต้น ที่สำคัญก็คือ ยังไม่มีกฎหมายโดยตรงที่จะใช้เพื่อการควบคุม การประกอบกิจการ จะมีก็แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมาแล้ว เช่น ประมวลกฎหมายอาญากรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น

ปัญหาเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องมีการการควบคุม ป้องกันและแก้ไข โดยมีมาตรการที่เหมาะสมและมีกฎหมายรองรับโดยตรง ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายควบคุมการดำเนินการที่พักแรมเพียง 2 รูปแบบเท่านั้น ในขณะที่รูปแบบของกิจการที่มีความหลากหลายดังได้กล่าวไว้แล้ว ยังไม่มีกฎหมายรองรับ และยังคงเป็นปัญหา ก็คือ รูปแบบของที่พักแรมนอกเหนือจากโรงแรมและหอพัก ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้ว ที่พักแรมในรูปแบบดังกล่าวน่าจะ สามารถพัฒนาหรือปรับปรุงให้เป็นโรงแรมหรือหอพักได้แต่ก็ยาก เนื่องจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทำเลที่ตั้ง ระยะแคว้น ความแข็งแรงของอาคาร งบประมาณดำเนินการ และทุนทรัพย์ของผู้ประกอบการ ฯลฯ รวมทั้ง มีที่พักแรมบางส่วนที่มีจำนวนห้องพักไม่เกินสี่ห้องหรือจำนวนผู้เข้าพักไม่เกินยี่สิบคนซึ่งไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายว่าด้วยโรงแรมทำให้กฎหมายที่มีอยู่ไม่อาจบังคับใช้ครอบคลุมไปถึง ขาดการตรวจสอบและควบคุม จึง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เป็นแหล่งสะสมของปัญหาต่าง ๆ มากมายและนับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่ว่าจะเป็น ที่พักแรมในรูปแบบหรือประเภทใดก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการดำเนินการต่อไป ทั้งนี้เพราะยังคงมีผู้เดินทางสัญจรเพื่อการประกอบหน้าที่การงาน การศึกษา ท่องเที่ยว การย้ายถิ่นฐาน หรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีการสร้างที่พักแรมมากขึ้นตามลำดับ แต่เนื่องจากในปัจจุบัน การควบคุมการดำเนินการที่พักแรมมีกฎหมายเพียงสองฉบับดังที่กล่าวไว้แล้ว ซึ่งก็ครอบคลุมเฉพาะโรงแรมกับหอพักเท่านั้น ในขณะที่ปัจจุบันนี้มีที่พักแรมรูปแบบต่าง ๆ และอาจมีรูปแบบอื่นเพิ่มขึ้นอีก ดังนั้น เพื่อให้มีการควบคุม ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีอยู่และคาดว่าจะเกิดในอนาคต การวิจัยนี้ จึงมีความประสงค์จะศึกษาและวิจัย เพื่อนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบในการควบคุมและจัดระเบียบที่พักแรม สำหรับรูปแบบที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก โดยมุ่งหวังให้เป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการควบคุมหรือจัดระเบียบธุรกิจที่พักแรมซึ่งไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 เพื่อให้เป็นกฎหมายกลางหรือกฎหมายต้นแบบที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการ หรือการให้บริการของผู้ประกอบกิจการที่พักแรม การมีหน่วยงานรับผิดชอบในการควบคุมการประกอบธุรกิจตั้งแต่เริ่มต้น เช่น การกำหนดเงื่อนไขและรับจดทะเบียนหรืออนุญาต การให้ปฏิบัติตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ การรับเรื่องร้องเรียน รวมทั้ง ส่งเสริมหรือเสนอแนะแนวทางในการประกอบธุรกิจที่พักแรมดังกล่าวให้มีมาตรฐานในการบริการที่ดี หรือสาระในการให้บริการที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพพลานามัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง การละเมิดสิทธิของผู้เข้าพัก ความมั่นคงของประเทศ รวมทั้ง ส่งเสริมภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว จึงเป็นที่มาของหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่มีโรงแรมและหอพัก”

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมที่พักแรม
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาและผลกระทบจากที่พักแรม
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายว่าด้วยที่พักแรมของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก
4. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจากการให้บริการที่พักที่มีโรงแรมและหอพัก
5. เพื่อจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบ ในการควบคุมและจัดระเบียบธุรกิจที่พักแรมซึ่งไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยโรงแรมและหอพัก



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยได้ศึกษา ค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์จาก ตั๋วบทกฎหมาย ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย ผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจที่ พักแรม แนวคิด ทฤษฎีและหลักเกณฑ์ของต่างประเทศ สัมภาษณ์เจาะลึก (Indepth Interview) บุคคลซึ่ง เกี่ยวข้อง จากนั้น ผู้วิจัยได้จัดทำประเด็นที่เป็นสาระสำคัญในโครงสร้างของกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบ ที่ พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก ที่จะนำไปเป็นแนวทางกำหนดโครงสร้างกฎหมายต้นแบบ และเพื่อเป็นการ ยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ตามความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ต้องปฏิบัติตาม กฎหมาย ผู้บังคับใช้กฎหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดังกล่าว การวิจัยจึงได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยการมีส่วน ร่วมในการออกแบบ (Participatory Design ,Co-design) จากนั้น จึงร่างกฎหมายต้นแบบไปสัมภาษณ์ฟังความ คิดเห็น (Hearing) ผู้ที่เกี่ยวข้อง จนปรับปรุงแก้ไขเป็นร่างกฎหมายที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ปัจจุบันที่พักแรมที่มีกฎหมายควบคุม กำกับโดยตรง ได้แก่ที่พักแรมที่อยู่ภายใต้บังคับของ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 โดยผู้เข้าพักในโรงแรมจะเป็น บุคคลอาชีพอิสระได้ที่ประสงค์จะเข้าพัก แต่ในส่วนของโรงแรมที่พักนั้น ผู้เช่าจะเป็นผู้ซึ่งอยู่ระหว่างการศึกษาศึกษาใน สถานศึกษาระดับไม่สูงกว่าปริญญาตรีและมีอายุไม่เกินยี่สิบห้าปี แต่ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาการ ท่องเที่ยวหรือการกีฬา หอพักสถานศึกษาอาจรับบุคคลทั่วไป เข้าพักเป็นการชั่วคราวได้ในระหว่างปิดภาค การศึกษาที่ไม่มีผู้พักได้ ซึ่งโดยปกติการพักค้างในโรงแรมจะมีช่วงระยะเวลาในการเช่าสั้นกว่าหอพัก ข้อ แตกต่างระหว่างโรงแรมกับหอพักนั้น โรงแรมสามารถพักรวมกันได้ทั้งหญิงและชาย ส่วนหอพัก ผู้เข้าพักหรือผู้ เช่าจะต้องแยกห้องพักออกเป็นหญิงและชาย โดยโรงแรมและหอพัก พ.ศ. 2558 นั้น จะมีลักษณะของการ บริหารและจัดการที่มีระบบ ซึ่งกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบการ ผู้จัดการ ผู้ดูแลตั้งแต่ต้น ตลอดจนขั้นตอน การเลิกกิจการ การบริหารจัดการ การอนุรักษ์ และมาตรการลงโทษกับผู้ฝ่าฝืน รวมถึง กำหนดหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจนในการควบคุม ตรวจสอบ อันเป็นมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในที่พัก ดังนี้

1) มีระบบอนุญาต

โรงแรมอยู่ในการควบคุมกำกับของกรมการปกครอง โดยเขตกรุงเทพมหานคร มีอธิบดีกรมการ ปกครองเป็นนายทะเบียน ในต่างจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายทะเบียน ในส่วนของหอพัก จะอยู่ภายใต้ การควบคุมกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลกรุงเทพมหานคร เมืองพัทยาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง ทั้งนี้ ไม่หมายความว่ารวมถึงองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด โดยนายทะเบียนหอพัก คือ (1) นายกเทศมนตรีสำหรับในเขตเทศบาล (2) นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบลสำหรับในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (3) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสำหรับในเขต



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กรุงเทพมหานคร (4) นายกเมืองพัทยาสำหรับในเขตเมืองพัทยา และ(5) ผู้บริหารท้องถิ่นหรือหัวหน้าคณะผู้บริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งสำหรับในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นโดยทั้งสองหน่วยงานสังกัดกระทรวงมหาดไทย

การที่กฎหมายทั้งสองฉบับที่กำหนดให้มีระบบการขออนุญาตไว้นั้น เป็นการวางระบบการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ด้านสุขอนามัย ความสะอาดในที่พัก ความเป็นระเบียบเรียบร้อย สิทธิของผู้เข้าพักที่จะได้รับการบริการที่เพียงพอ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จึงกำหนดให้ผู้ขออนุญาตจะต้องดำเนินการในส่วนของการมาตรฐานการบริการ สถานที่ คุณสมบัติของผู้ขออนุญาต เพื่อรับการตรวจสอบตั้งแต่ต้น รวมทั้ง เป็นเรื่องของการจัดเตรียมความพร้อมในการให้บริการของที่พัก เพื่อให้มีมาตรฐานขั้นต่ำอย่างเพียงพอ นายทะเบียนจึงออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ขอรับใบอนุญาตได้ เมื่อเห็นว่าสถานที่ตั้ง ขนาด ลักษณะ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือมาตรฐานการประกอบธุรกิจของโรงแรมและหอพักเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 ครบถ้วนแล้ว

2) การบริหารจัดการ

เมื่อผู้ประกอบการได้รับอนุญาตให้ดำเนินการกิจการโรงแรมและหอพักแล้ว กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจและผู้จัดการไว้ชัดเจน เช่น จัดให้มีป้ายหรือประกาศต่าง ๆ จัดให้มีแผนผังแสดงทางหนีไฟและป้ายทางออกฉุกเฉิน จัดให้มีระเบียบอันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของ ผู้เข้าพัก การดูแลเรื่องของความสะอาด สุขอนามัย การดูแลไม่ให้เกิดปัญหาอาชญากรรมในที่พัก หรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ รวมทั้ง จัดทำและเก็บทะเบียนผู้พักเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและติดตาม และช่วยป้องกันการแพร่ของโรคติดต่ออันตรายหรือโรคติดต่อตามกฎหมาย

3) ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ

พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 กำหนดให้ผู้ประกอบการจะต้องจัดให้มีเอกสารแสดงข้อจำกัดความรับผิดชอบตามมาตรา 675 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและกำกับธุรกิจโรงแรม เรื่อง กำหนดแบบเอกสารแสดงข้อจำกัดความรับผิดชอบ ตามมาตรา 675 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยโรงแรมระบุจำนวนเงินที่ประสงค์จะแสดงความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของผู้เข้าพัก และให้มีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศกำกับไว้ด้วยก็ได้ โดยให้จัดแสดงไว้ในที่เปิดเผยและสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ผู้เข้าพักได้รับทราบอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับสิทธิอันพึงได้รับตามกฎหมาย หากทรัพย์สินที่นำพามาได้รับความเสียหายหรือสูญหายในโรงแรม ส่วนพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 กำหนดให้ผู้ประกอบกิจการหอพัก ต้องจัดให้มีการประกันภัยเพื่อคุ้มครองชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของผู้พักตามหลักเกณฑ์ ที่คณะกรรมการกำหนด (มาตรา 57) ซึ่งในกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้สถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของหอพักเป็นผู้เอาประกันภัย และผู้พัก ที่อยู่ในหอพักเป็นผู้ได้รับความ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

คุ้มครอง อันเป็นหลักประกันได้ว่าหากเกิดเหตุการณ์ใด ๆ ตามที่กล่าวมากับผู้เข้าพัก จะได้รับการชดเชยหรือเยียวยาจากประกันภัย โดยที่ผู้ประกอบการเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันภัย

4) ระบบการควบคุม

กฎหมายได้กำหนดหน้าที่ของ นายทะเบียนในการกำกับ ดูแลการประกอบธุรกิจ ตัวอาคารสถานที่ การบริการผู้เข้าพัก ฯลฯ เพื่อควบคุมการประกอบกิจการโรงแรมและห้องพัก ซึ่งหากผู้ประกอบการปล่อยปละละเลยให้เกิดปัญหาในสถานประกอบการ ให้มีอำนาจสั่งให้แก้ไข พักใบอนุญาต หรือเพิกถอนใบอนุญาต หากพบมีการฝ่าฝืน ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อดี เนื่องจากใน บางกรณีผู้ประกอบการอาจหลงลืมหรือบกพร่อง เมื่อมีการแก้ไขก็จะเป็นประโยชน์ทั้งผู้เข้าพัก ผู้อาศัยอยู่ใกล้เคียง และผู้ประกอบการเอง ตลอดถึงเป็นการแก้ไขปัญหาต่างที่จะเกิดในโรงแรมและห้องพัก นอกจากนี้ การที่กฎหมายกำหนดว่ากิจกรรมใด ที่ผู้ประกอบการไม่ปฏิบัติหรือฝ่าฝืน หรือผู้เกี่ยวข้องขาดคุณสมบัติ อาจถูกตักเตือน หรือเพิกถอนใบอนุญาต หรือยกเลิกใบอนุญาต ทำให้ผู้ประกอบการเข้าใจ ตระหนักและรับรู้สิ่งที่ตนจะต้องกระทำมาแต่ต้น รวมทั้ง นายทะเบียนมีหลักเกณฑ์ที่จะออกคำสั่งได้โดยไม่ต้องใช้ดุลพินิจ

5) พนักงานเจ้าหน้าที่

1) พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547

พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายทะเบียนโดยแต่งตั้งจาก

- (1) ข้าราชการตำรวจตั้งแต่ชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป หรือ
- (2) ข้าราชการพลเรือนตั้งแต่ระดับสามขึ้นไป หรือ
- (3) ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ระดับสามขึ้นไป

2) พระราชบัญญัติห้องพัก พ.ศ. 2558

ในการปฏิบัติหน้าที่ นายทะเบียนและพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่ง ประกอบด้วย ปลัดกรุงเทพมหานคร ปลัดเทศบาล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ หรือเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติห้องพัก พ.ศ. 2558

จากการที่กฎหมายทั้งสองฉบับได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนั้น เอาไว้ในกฎหมายเพื่อตรวจสอบและติดตาม ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องแต่ละภาคส่วนมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่ชัดเจนในขั้นตอนต่าง ๆ มีแนวทาง และแบบแผนปฏิบัติในการตรวจสอบ ติดตามการดำเนินกิจการโรงแรมและห้องพักซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของตน รวมทั้ง กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการ จะต้องให้ความร่วมมือ มิฉะนั้นอาจมีโทษ อันเป็นการรับรู้เกี่ยวกับหน้าที่ของตนทั้งสองฝ่าย จึงทำให้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงแรมและห้องพัก มีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย หรือสามารถแก้ไขได้ทันท่วงทีเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

6) การอุทธรณ์

ในการดำเนินกิจการโรงแรมและหอพัก กฎหมายทั้งสองฉบับ ได้ให้อำนาจนายทะเบียน ซึ่งหากเห็นว่าผู้ประกอบการดำเนินการไม่ครบถ้วนหรือฝ่าฝืนกฎหมาย ให้มีคำสั่งให้แก้ไขปรับปรุง หรือระงับการดำเนินการได้ แต่ก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการซึ่งได้รับผลกระทบจากคำสั่ง สามารถอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นายทะเบียนได้พิจารณาคำสั่งของตนให้รอบคอบอีกครั้ง ซึ่งหากพบข้อผิดพลาดทำให้สามารถแก้ไขได้ทันเวลาที่ การอุทธรณ์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาผลกระทบที่เกิดขึ้นแก่ผู้ประกอบการ โดยเปิดโอกาสให้ได้แย้งคำสั่งและขอให้นายทะเบียนทบทวนและเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือ เพิกถอนคำสั่ง เกิดความยืดหยุ่น

7) บทกำหนดโทษ

ในการประกอบธุรกิจโรงแรมและหอพัก ซึ่งเป็นกิจการที่มีลักษณะเป็นการพาณิชย์และการให้บริการ และเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้เข้าพัก รวมทั้ง บุคคลจำนวนมาก กฎหมายจึงได้กำหนดมาตรการบังคับที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมและสร้างความ เป็นระเบียบเรียบร้อยแก่สังคม รวมทั้ง ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุอันตรายบางอย่าง อันอาจส่งผลให้เกิดปัญหา หรือความไม่สงบขึ้นในสังคม โดยการกำหนดโทษทางอาญาต่อผู้ประกอบการหรือบุคคลผู้ฝ่าฝืนไว้โดยชัดเจนในกฎหมาย ส่งผลให้ผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตาม เกิดผลดีกับทุกฝ่าย

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 มีการบังคับใช้โทษทางปกครองกับการกระทำความผิดที่ เป็นการฝ่าฝืนระเบียบ หรือข้อบังคับ ซึ่งเป็นการลงโทษทางวิชาชีพ ในส่วนของพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 ก็ได้กำหนดให้คณะกรรมการเปรียบเทียบมีอำนาจเปรียบเทียบบรรดาความผิดได้ทุกฐานความผิด เมื่อ เปรียบเทียบแล้วผู้ประกอบการชำระค่าปรับ ตามจำนวนที่เปรียบเทียบภายใน 15 วัน ให้ถือว่าคดีเลิกกัน (มาตรา 95) ซึ่งทั้งสองกรณีทำให้การลงโทษเป็นไปด้วยความรวดเร็ว และไม่สร้างปัญหาให้คดี ขึ้นสู่ศาลเป็น จำนวนมาก

เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยโรงแรมได้กำหนดให้สถานประกอบการที่จะขอจดทะเบียนเป็นโรงแรมได้ นั้นจะต้องมีห้องพักตั้งแต่ 4 ห้องขึ้นไปหรือมีผู้เข้าพักตั้งแต่ 20 คน จึงทำให้มีที่พักบางส่วน ไม่เข้าเกณฑ์ที่จะขอจดทะเบียนเป็นโรงแรม กับอีกส่วนหนึ่งก็คือ เข้าลักษณะที่จะเป็นโรงแรมหรือหอพัก แต่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นโรงแรมหรือหอพักได้ เนื่องจากมีโครงสร้างและวัสดุอาคารส่วนใหญ่จะสร้างจากไม้ เป็นหลักในลักษณะของที่อยู่อาศัยต่อเติมภายหลัง หากจะให้มีการปรับปรุงแก้ไขย่อมทำได้ยากและทำให้มี ค่าใช้จ่ายสูงไม่คุ้มกับค่าเช่าที่พักซึ่งมีราคาถูก หรือผิดวัตถุประสงค์การบริหารจัดการในรูปแบบเป็นการหารายได้ เสริมในครัวเรือน ซึ่งที่พักประเภทนี้ไม่ใช่โรงแรมและหอพักประเภทนี้เป็นธุรกิจที่เรียกเก็บค่าตอบแทนจากผู้เข้าพัก และมีสาระในการให้บริการที่ใกล้เคียงกับโรงแรมและหอพัก พบว่า ยังไม่มีกฎหมายควบคุม กำกับ ดูแลโดยตรง ถึงแม้ในปัจจุบันที่พักประเภทโฮมสเตย์ ซึ่งกรมการท่องเที่ยวได้ออกระเบียบว่าด้วยการใช้เครื่องหมายรับรอง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

มาตรฐานโฮมสเตย์ที่ผ่านการประเมินและได้มาตรฐานจะได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ตามประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548 โดยกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพมาตรฐานโฮมสเตย์ เพื่อการรับรองมาตรฐาน ก็เป็นเพียงมาตรการสนับสนุนหรือสร้างแรงจูงใจ ไม่ได้กำกับดูแลแต่อย่างใด ประกอบกับปัจจุบันที่พักแรมประเภทนี้เป็นที่นิยมในการเข้าพัก เนื่องจากค่าห้องพักราคาถูกไม่มีมาตรการตรวจสอบคนเข้าพักและไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการเข้าพักมากนัก จึงเป็นที่รวมของบุคคลจากหลายแหล่งที่มา หลากหลายอาชีพและหลากหลายวัตถุประสงค์ในการเดินทางมาอาศัย อยู่รวมกันจึงเป็นแหล่งรวม หรือที่ช่องสุ่มของอาชญากรรมต่าง ๆ และเป็นแหล่งหรือบ่อเกิดของปัญหาอื่นอีกมากมาย

รูปแบบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่พักแรมของต่างประเทศ

1. ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมธุรกิจการให้เช่าที่พักอาศัยเพื่อรองรับธุรกิจแบบแบ่งปัน หรือ “The Minpaku Home Sharing Law” หรือ “มินปากุ” (minpaku) โดยสาระสำคัญของกฎหมาย มีดังต่อไปนี้

1) ระบบอนุญาต

ผู้ให้เช่าต้องลงทะเบียนที่พักกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยมีเงื่อนไขในการอนุญาต คือ

- (1) ตรวจสอบมาตรฐานที่พักอาศัย ขนาดห้องพัก
- (2) ตรวจสอบประวัติของผู้ให้เช่า
- (3) มีระบบเตือนภัย

2) การบริหารจัดการ

(1) ดูแลสุขภาพของผู้พักอาศัยให้ปลอดภัย โดยจะต้องมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 33 ตารางเมตรหรือกว้างกว่าของพื้นที่ทั้งหมดของบ้านพัก เพื่อใช้สำหรับการทำความสะอาดและระบายอากาศในห้องพัก

(2) ผู้ประกอบการจะต้องดำเนินการตามมาตรการที่จำเป็น เช่น ติดตั้งอุปกรณ์ให้แสงสว่างฉุกเฉิน แสดงเส้นทางอพยพ มาตรการอื่น ๆ เพื่อความปลอดภัยของผู้พักอาศัยในกรณีที่เกิดไฟไหม้หรือภัยพิบัติอื่น ๆ

(3) จัดให้มีความสะดวกสบายของผู้เข้าพักที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยจะต้องมีสิ่งที่เป็นจำเป็น เช่น มาตรการในการพักอาศัย การให้คำแนะนำเป็นภาษาต่างประเทศเกี่ยวกับวิธีการใช้อุปกรณ์ในที่พัก การให้ข้อมูลเป็นภาษาต่างประเทศเกี่ยวกับการขนส่งและหมายเลขโทรศัพท์ที่จะโทรในกรณีที่เกิดไฟไหม้หรือ ภัยพิบัติอื่น ๆ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

(4) จัดให้มีทะเบียนของผู้เข้าพักเพื่อการยืนยันตัวตน เช่น ชื่อ ที่อยู่อาชีพ และวันที่เข้าพักของผู้พักแต่ละราย สัญชาติและหมายเลขหนังสือเดินทางในกรณีที่ผู้พักอาศัยไม่มีที่อยู่ถาวรในประเทศญี่ปุ่น โดยเก็บรักษาไว้เป็นเวลา 3 ปีนับจากวันที่ได้ทำขึ้น

(5) ห้ามโฆษณาให้ผู้พักอาศัยเข้าใจผิด หรือไม่ขัดแย้งกับความเป็นจริงในสิ่งที่เป็นการโฆษณา สำคัญหรือทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด หรือเชื่อว่าเงื่อนไขที่พักดีกว่าสภาพที่เป็นจริง

3) บทกำหนดโทษ

ในกรณีที่ผู้ให้เช่าไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เช่น เปิดให้เช่าที่พัก โดยไม่มีการลงทะเบียนกับหน่วยงานท้องถิ่น กฎหมายกำหนดบทลงโทษขั้นต่ำ คือ การปิดให้บริการที่พักดังกล่าวเป็นการชั่วคราวและบทลงโทษสูงสุดคือ การปรับไม่เกิน 1,000,000 เยน หรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน

2. สาธารณรัฐประชาชนจีน

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่พักแรมโฮสเตย์ (Regulations for the Management of Home Stay Facilities) ซึ่งมีสาระ ดังนี้

1) ระบบอนุญาต

องค์กรที่มีอำนาจสำหรับที่พักโฮสเตย์ คือ กระทรวงคมนาคมและสื่อสารระดับรัฐบาลกลาง สำหรับรัฐบาลท้องถิ่นในระดับของเขตปกครองตนเองอยู่ภายใต้อำนาจโดยตรงของผู้บริหารจากรัฐบาลกลาง (Executive Yuan) และเขตหรือเขตปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเงื่อนไขในการอนุญาต คือ ในการประกอบการธุรกิจโดยหลักแล้วจะต้องมีจำนวนไม่เกินกว่า 5 ห้องพัก และมีพื้นที่ไม่เกินกว่า 150 ตารางเมตร อย่างไรก็ตามการออกใบอนุญาตประกอบการธุรกิจนั้น อาจออกให้แก่ที่พักที่มีลักษณะของการท่องเที่ยวเฉพาะ ซึ่งมีพื้นที่ใช้สอยไม่เกินกว่า 15 ห้องพัก โดยมีพื้นที่ใช้สอยไม่เกินกว่า 200 ตารางเมตรได้ สำหรับที่พักที่ตั้งอยู่ในเขตสงวนหรือฟาร์มสันตนาการที่มีใบอนุญาตจดทะเบียน

2) การบริหารจัดการ

(1) ผู้ประกอบการต้องเก็บรักษาสมุดลงทะเบียนผู้พักอาศัย โดยจะต้องบันทึกข้อมูลการเข้าพักในแต่ละวันตามรูปแบบที่กำหนด และส่งให้ข้อมูลดังกล่าวแก่สถานีตำรวจท้องที่ด้วย และต้องเก็บรักษาไว้เป็นเวลา 1 ปี

(2) ผู้ประกอบการแจ้งต่อเจ้าพนักงานตำรวจท้องที่ ในกรณีสงสัยว่ามีเหตุการณ์ที่เป็นภัยต่อความมั่นคง

(3) ผู้ประกอบการจะต้องส่งข้อมูลสถิติจำนวนการเข้าพัก รายได้และอื่น ๆ หกเดือนล่าสุด ในเดือนมกราคมและกรกฎาคมแต่ละปี โดยผู้มีอำนาจปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องส่งข้อมูลดังกล่าวไปยังสำนักงานการท่องเที่ยวของกระทรวงคมนาคมและการสื่อสารสิ้นเดือนถัดไป



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

3) ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ

กำหนดให้ผู้ประกอบการต้องซื้อประกันที่คุ้มครองความรับผิดชอบและเอาประกันสิ่งมีค่าแก่ผู้พัก

การมีส่วนร่วมออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co – Design)

เมื่อผู้วิจัยได้จัดทำประเด็นที่เป็นสาระสำคัญในโครงสร้างของกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบ ที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก ที่จะนำไปเป็นแนวทางกำหนดโครงสร้างกฎหมายต้นแบบแล้ว เพื่อเป็นการยืนยันความครบถ้วนสมบูรณ์ตามความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ซึ่งเป็นผู้ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้บังคับใช้กฎหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดังกล่าว การวิจัยจึงได้ใช้วิธีการวิจัย การมีส่วนร่วมในการออกแบบ (Participatory Design ,Co-design) ด้วยการให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 4 กลุ่ม มาร่วมออกแบบในประเด็นสาระสำคัญที่จะให้มีอยู่ในกฎหมาย ตามกระบวนการมีส่วนร่วมออกแบบ และคำตอบที่ได้รับจะนำมาเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัย เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นรูปแบบโครงสร้างกฎหมายที่จะจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพักที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์มาเป็นประเด็นในการร่วมออกแบบ โดยเชิญประชากรร่วมออกแบบ คือกลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของกรมโยธาธิการและผังเมือง เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เจ้าหน้าที่ของกรมการปกครอง และอดีตข้าราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการและนักกฎหมาย จำนวน 4 คน ประกอบด้วย นักวิชาการด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านกฎหมายมหาชน และทนายความ

กลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย เจ้าของโรงแรมในจังหวัด สุราษฎร์ธานี ผู้จัดการโรงแรมในจังหวัดนครนายก เจ้าของฟาร์มสเตย์ในจังหวัดสมุทรปราการ เจ้าของห้องพักในจังหวัดกรุงเทพมหานคร และเจ้าของห้องเช่าในจังหวัดหนองบัวลำภู

กลุ่มที่ 4 ผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว จำนวน 4 คน

ประชากรทั้ง 4 กลุ่มนี้ แยกออกเป็น 2 ชุด คือ

ชุดแรก ประชากรกลุ่มเฉพาะ คือ ประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่มีประสบการณ์เหมือนกันหรือภาระหน้าที่คล้ายกัน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงต่อผลของการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก มีทั้งหมด 4 กลุ่ม

ชุดที่สอง คือ ประชากรกลุ่มผสม คือ ประชากรที่มาจากกลุ่มเฉพาะ แยกกลุ่มละ 1-2 คน มารวมเป็นกลุ่มใหม่เป็นกลุ่มผสม โดยมี 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มผสม จึงประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการและนักกฎหมาย ผู้ประกอบการ และผู้บริโภค



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ทั้งนี้ การจัดให้มีประชากรกลุ่มเฉพาะทำให้การอภิปรายร่วมกันภายในแต่ละกลุ่มเฉพาะ ซึ่งต่างก็มีประสบการณ์คล้ายกัน มาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการให้มีการจัดระเบียบ ที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพักซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก ในส่วนของการจัดให้มีกลุ่มผสม ร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะทำให้ได้รูปแบบการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพักที่มาจากบุคคลซึ่งมีประสบการณ์ที่แตกต่างกันออกไปของประชากรแต่ละคนในกลุ่ม ซึ่งเมื่อได้ข้อสรุปออกมาจะทำให้ได้รูปแบบการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพักเกิดจากการยอมรับ ของประชากรกลุ่มผสม

ผลการทำ Co-Design คำตอบของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม ที่นำมาวิเคราะห์ มีดังนี้

- 1) ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและกำกับในระดับจังหวัด โดยให้มีตัวแทนจากผู้ประกอบการเป็นกรรมการ และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานรับผิดชอบ
- 2) ควรใช้ระบบแจ้งการดำเนินการกิจการต่อนายทะเบียนสำหรับที่พักแรมบางประเภทหรือขนาด เพื่อความรวดเร็วและไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการมากนัก โดยมีการกำหนดเงื่อนไขไว้ด้วย
- 3) มีมาตรการให้ผู้ประกอบการปฏิบัติเพื่อป้องกันด้านอาชญากรรม ด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ด้านสุขอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค และด้านความมั่นคงของประเทศ โดยมีมาตรการที่เหมาะสม และมีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร ซึ่งอาจนำหลักเกณฑ์จากพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 และพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2558 มาปรับใช้
- 4) กำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ และให้นำระบบประกันภัยมาคุ้มครองผู้เข้าพัก
- 5) กำหนดหน้าที่ของผู้เข้าพัก
- 6) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ติดตามตรวจสอบ แจ้งข่าว ร้องเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย ผู้วิจัยได้ร่างพระราชบัญญัติการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก พ.ศ. โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักการและเหตุผล

เนื่องจากการประกอบธุรกิจที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก เป็นกิจการที่มีลักษณะเป็นการพาณิชย์และการให้บริการที่ได้รับความนิยมและเพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ชาติ อันจะเป็นประโยชน์ในการก่อให้เกิดรายได้ประชาชนในท้องถิ่น เกิดการจ้างงาน ส่งเสริมให้เกิดการลงทุน การรักษาสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศน์ ความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งการประกอบกิจการประเภทนี้เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนจำนวนมาก จึงกำหนดหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการประกอบธุรกิจ เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมและสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่สังคม รวมทั้ง ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุบางอย่างอันอาจส่งผลให้เกิดปัญหาหรือความไม่สงบขึ้นในสังคม และยกระดับมาตรฐานการประกอบการและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการบริการที่มีคุณภาพและเป็นธรรม อีกทั้ง มีมาตรการใน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การมีส่วนร่วมของประชาชนและมาตรการส่งเสริมธุรกิจที่เหมาะสม โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมประเภทนี้มาแจ้งและขอรับอนุญาต

2. โครงสร้างร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก พ.ศ.

....

โครงสร้างร่างพระราชบัญญัติการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก พ.ศ. ประกอบด้วยบทบัญญัติทั้งหมด 27 มาตรา แบ่งเป็น 7 หมวด และบทเฉพาะกาล ดังนี้

บททั่วไป (มาตรา 1 – มาตรา 4)

หมวด 1 คณะกรรมการ(มาตรา 5- มาตรา 7)

หมวด 2 การประกอบกิจการที่พักแรม (มาตรา 8 - มาตรา 15)

หมวด 3 มาตรการในการบริหารจัดการ (มาตรา 16 - มาตรา 19)

หมวด 4 ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ (มาตรา 20)

หมวด 5 มาตรการส่งเสริม (มาตรา 21)

หมวด 6 บทกำหนดโทษ (มาตรา 22 - มาตรา 24)

หมวดที่ 7 อุทธรณ์ (มาตรา 25 - มาตรา 26)

บทเฉพาะกาล (มาตรา 27)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้

ได้กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการจัดระเบียบที่พักแรมที่ไม่ใช่โรงแรมและหอพัก ซึ่งเป็นประโยชน์กำกับดูแล และส่งเสริมกิจการที่พักแรม โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่สังคม รวมทั้ง ป้องกันปัญหาหรือความ ไม่สงบขึ้นในสังคม และยกระดับมาตรฐานการประกอบการ และความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน รวมทั้งเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการบริการที่มีคุณภาพ และเป็นธรรม อีกทั้ง มีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เข้าพักและมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้ง มีมาตรการส่งเสริมธุรกิจที่เหมาะสม โดยกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมประเภทนี้มาขึ้นทะเบียน และขอรับอนุญาต ซึ่งมีสาระสำคัญในกฎหมาย ดังนี้

1) มีคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมระดับจังหวัดคณะเดียว โดยมีหน้าที่เสนอแผนและมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับการกำกับ ดูแล ติดตาม กำกับ และส่งเสริมกิจการที่พักแรม

2) กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งที่พักแรมนั้นตั้งอยู่เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ

3) กำหนดให้ที่พักแรมบางประเภทแจ้งนายทะเบียนก่อนดำเนินกิจการ เพื่อความรวดเร็วในการประกอบกิจการ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

4) มีมาตรการในการป้องกันปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมโดยไม่เป็นการสร้างภาระให้ผู้ประกอบการจนเกินควร

5) กำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ และผู้เข้าพัก

6) นิยามที่พักแรมครอบคลุมไปถึงสิ่งหาที่พักที่นำออกให้เช่าเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยชั่วคราว โดยได้ไปซึ่งประโยชน์ เพื่อรองรับรูปแบบที่พักประเภทต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

7) การมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1) มีคณะกรรมการหรือมาตรการในการตรวจสอบที่พักบางประเภทที่คาบเกี่ยวว่าจะเป็นที่พักตามพระราชบัญญัตินี้หรือที่พักตามพระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547

2) รัฐควรมีมาตรการที่เหมาะสมในการออกใบอนุญาต การกำกับ ควบคุมที่พักแรม โดยให้มี ความรวดเร็วทุกขั้นตอน ตอบสนองการลงทุนและการแข่งขันในตลาดธุรกิจที่พักแรม เช่น ลดขั้นตอนที่ซ้ำซ้อน ลดระยะเวลา ใช้ระบบบริการออนไลน์แบบครบวงจร (One Stop Service) โดยใช้แพลตฟอร์มออนไลน์แบบไร้เอกสาร (Paperless Trade Platform)

3) ควรมีมาตรการส่งเสริมที่พักทุกประเภทที่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และให้บริการเป็นที่ประทับใจของผู้เข้าพักหรือนักท่องเที่ยว อันเป็นภาพลักษณ์ของประเทศ เช่น การให้รางวัล หรือใบประกาศ การลดภาษีหรือค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

4) รัฐควรมีศูนย์ข้อมูล (Data Center) ที่เชื่อมถึงกัน เช่น ข้อมูลที่พักทุกประเภท ข้อมูลผู้เข้าพักและนักท่องเที่ยว ข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้นในที่พัก ข้อมูลการเสียค่าธรรมเนียมหรือภาษี ฯลฯ

5) รัฐควรมีมาตรการในการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากการโฆษณาของผู้ประกอบการที่พัก ทุกประเภท ซึ่งทำให้ผู้พักอาศัยเข้าใจผิด หรือขัดแย้งกับความเป็นจริงในสิ่งที่ป็นสาระสำคัญ หรือเชื่อว่าเงื่อนไขที่พักดีกว่าสภาพที่เป็นจริง มากกว่าบังคับใช้กฎหมายเมื่อเกิดปัญหาหรือข้อร้องเรียน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงกีฬาและการท่องเที่ยว. (2557) **สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยวท่องเที่ยว มกราคม – ธันวาคม 2556** (มปท.).

คณาธิป ทองรวีวงศ์. **ปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมสถานที่พักเพื่อการท่องเที่ยว**. วารสารกระทรวงยุติธรรม ปีที่ 4 กรกฎาคม – กันยายน 2554 .

ชัยสมพล ชาวประเสริฐ. (2547). **การตลาดบริการ**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด มหาชน.

ธีรกิติ นวรัตน์ ณ อยุธยา. (2549). **การตลาดบริการ: แนวคิดและกลยุทธ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2541). **อาชญากรรม (การป้องกัน: การควบคุม)**. นนทบุรี: พรทิพย์.

นิศา ชัชกุล. (2554). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (มปป.). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry)**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.

ปวีณา ศิวาลัยและรัตพงษ์ สอนสุภาพ. **การปรับตัวของธุรกิจโรงแรมไทยเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ**

อาเซียน กรณีศึกษา: โรงแรมเอ็มโพเรียมสวิต บาย ชาเทรียม. วารสารการเงิน การลงทุน การตลาด และการ บริหารธุรกิจ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม ถึงมีนาคม 2557).

วุฒิสาร ตันไชย. (มปป). **การกระจายภารกิจหน้าที่ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคใหม่**. สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น. (มปป.)

วีระพงษ์ ปุณฺณฤาส. (2548). **อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

สุดสงวน สุธีสร. (2554). **อาชญาวิทยา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. (2547). **คู่มือการคัดสรรโฮมสเตย์มาตรฐานไทย และการกำหนดสัญลักษณ์โฮมสเตย์ไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ. (2560). **กฎหมายควบคุมการให้เช่าที่พักอาศัยรูปแบบใหม่เพื่อการท่องเที่ยว แอร์บีเอ็นบี (Airbnb)**. บทความวิชาการ สำนักวิชาการ :สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). **Airbnb ออนไลน์แพลตฟอร์มสำหรับการเช่าที่พักระยะสั้น** เอกสารข่าวสารการวิจัยและพัฒนา ปีที่ 17 ฉบับที่ 192 สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

โสภา ขปิลมัน. (2537). **อาชญากรรม: ปัญหาที่ควรแก้ไขในสังคมปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อุษาวดี พูลพิพัฒน์. (2545). **การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาการท่องเที่ยว**. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 21 (ตุลาคม – ธันวาคม). การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Packer, Herbert L. (1968). *The Limits of the Criminal Sanction*. California: Stanford University Press.

พยอม ธรรมบุตร. (2549). *เอกสารประกอบการสอน สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*
(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : www.uneptie.org/pc.tourism/policy/about_principles.htm
[2562, พฤศจิกายน 21]



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะ

เพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา

The Model Law of Public Attorney for the Protection of the Right of People to Access Justice in Criminal Cases

สันติพงษ์ กุมารสิงห์*, สุนีย์ มัลลิกะมาลย์**

Santiphong Kumansing*, Sunee Mallikamarl**

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบ กฎหมาย และโครงสร้างองค์ประกอบของทนายความสาธารณะในคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับบริบทประเทศไทย เพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา พัฒนาระบบการยุติธรรมและระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บและรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา มีทนายความอาสา และทนายความขอแรง โดยรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับศาลอาญาไทย คือ ระบบทนายความสาธารณะ การวิจัยได้จัดทำกฎหมายต้นแบบเป็นร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. มี 9 หมวด 30 มาตรา และบทเฉพาะกาล มีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย องค์การสังกัด สถานะกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ คณะกรรมการ คุณสมบัติ ความรับผิดชอบ ค่าตอบแทน

ร่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่....) พ.ศ. มีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย การเพิ่มเติมข้อความว่า สำนักงานทนายความสาธารณะ และกำหนดให้สำนักงานทนายความสาธารณะ มีหน้าที่และอำนาจ

ร่างแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. มีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย การเพิ่มเติมข้อความว่า ทนายความสาธารณะ

ร่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน ต้องปฏิบัติ

*นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**ศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม

*Doctor of Laws, Sripatum University

**Prof.Dr., Research Advisor, Director of LL.D Programme. School of Law, Sripatum University.

*Corresponding author e-mail: lawyer_santiphong@hotmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. มีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย การเพิ่มเติมข้อความว่า ทนายความสาธารณะ หมายความว่า ทนายความที่รัฐจัดหาให้ตามกฎหมายแห่งกระทรวงนี้

การวิจัยมีข้อเสนอแนะให้ผลักดันร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. เข้าสู่คณะรัฐมนตรี เพื่อให้ความเห็นชอบและเข้าสู่กระบวนการตรากฎหมายตามลำดับขั้นตอนต่อไป และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมตรากฎหมายฉบับรอง คือ ร่างกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน ต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. และร่างกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม(ฉบับที่....) พ.ศ. เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่เพิ่มขึ้นและเหมาะสมกับสภาพของงานที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะทำให้การปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่และอำนาจมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวงนี้

ข้อเสนอแนะหัวข้อวิจัยต่อไป คือ การกำหนดนโยบายความเป็นอิสระของทนายความสาธารณะในประเทศไทย การกำหนดให้มีสถาบันพัฒนาทนายความอาสา เพื่อจัดโครงสร้างหน่วยงานให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสให้เหมาะสมกับปริมาณงานที่เพิ่มมากขึ้น การกำหนดนโยบายด้านทนายความช่วยเหลือในคดีอาญา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม การกำหนด นโยบายด้านทนายความช่วยเหลือในคดีอาญา สำนักศาลยุติธรรม และการกำหนดการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ในคดีอาญาและแนวทางการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในระดับประเทศสมาชิก ASEAN

คำสำคัญ : ทนายความอาสา, ทนายความขอแรง, คุ้มครองสิทธิคดีอาญา, ความยุติธรรม, รูปแบบ, การพัฒนา

Abstract

The objective of this research is to determine the legal models and the constituent structures of public lawyers in criminal cases suitable for the Thai context. To protect the right to justice of the poor in criminal cases Develop justice and democracy in Thailand. Using the qualitative research methodology And quantitative research consists of documented research. In-depth interviews And collection and collection of information

The research results were found that Protecting the Right to Justice of People in Criminal Cases Have volunteer lawyers And the lawyer asked for labor The appropriate format for the Thai criminal justice system is the public lawyer system. The research has prepared a model law as a draft of the Public Lawyer Decree, B.E.

The research is suggested to push forward the draft decree. Draft decree of public



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

lawyers into the cabinet In order to approve and enter the law enactment process in the next hierarchy And the Minister of Justice shall enact a second law, ie a draft ministerial regulation To be in line with the mission of reforming the country in the law and the judicial process that will make the implementation of the mission of protecting rights and freedoms more efficient and effective. Therefore it is necessary to issue this royal decree. The next research topic suggestions are: Draft Ministerial Regulation Dividing Government Sector, Department of Rights and Liberties Protection Ministry of Justice (No.) BE Determination of the independence policy of public attorneys in Thailand to structure agencies to help the poor or the disadvantaged to suit Increased workload Prescribing the provision of legal assistance to people in criminal cases Department of Rights and Liberties Protection Ministry of Justice

Keywords: Justice, Access to justice, The poor or the disadvantaged, Format, Development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันมีความขัดแย้งและพิพาทกันทำให้เกิดการเรียกร้องหาความยุติธรรมในการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ รวมถึงการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาจึงเป็นปัญหาของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีหลายขั้นตอนนับตั้งแต่การถูกสอบสวน การดำเนินการทางคดี การต่อสู้คดีในชั้นศาล ฯลฯ เหล่านี้ย่อมต้องมีผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านกฎหมายเข้าช่วยเหลือนั่นก็คือการมีผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านกฎหมายในรูปแบบของทนายความซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นอันเป็นหลักประกันความเสมอภาคที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การคุ้มครองมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2517 จนถึงฉบับปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งมีบัญญัติในหมวด 1 ทั่วไป มาตรา 3 มาตรา 4 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 29 หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 68 เนื่องจากเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

การคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้นนั้นมีหลายหน่วยงานของรัฐได้จัดให้ประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากปัญหาข้อพิพาทหรือการถูกกล่าวหา ร้องเรียนซึ่งต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมาย ได้ขอรับความช่วยเหลือ เช่น กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครองมีศูนย์ดำรงธรรมกระจายทั่วทุกจังหวัดของประเทศที่จะรับการร้องทุกข์หรือร้องเรียนกรณีถูกกระทำที่ส่งผลต่อความไม่ยุติธรรมเพื่อให้ศูนย์ดำรงธรรมได้ช่วยเหลือ กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มีสำนักงานกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ มีคลินิกยุติธรรมให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายด้วยการให้คำแนะนำปรึกษาด้านกฎหมายและการรับเรื่อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ร้องเรียนร้องทุกข์และทนายความอาสาคล้ายกับศูนย์ดำรงธรรมของกรมการปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุดมีสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (ส.ค.ช.) เนติบัณฑิตยสภา มีสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์มีสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย สถาบันการศึกษาของรัฐ และเอกชนที่มีคณะนิติศาสตร์ก็มีการให้คำแนะนำปรึกษาด้านกฎหมาย และ องค์การพัฒนาเอกชน มีกลุ่มช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เป็นต้น แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ หน่วยงานดังกล่าวนี้จะให้ความช่วยเหลือเพียงการให้คำแนะนำทางกฎหมายในเบื้องต้นก่อนการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเท่านั้นที่เป็นปัญหาก็คือหากเมื่อประชาชนได้รับความเดือดร้อนและจะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลบทบาทของทนายความที่เคยทำหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษากฎหมายจะต้องขยายไปสู่การทำหน้าที่เป็นผู้ว่าต่างทางคดี ซึ่งหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายเหล่านั้นไม่รวมไปถึงการให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นศาล โดยสำนักงานศาลยุติธรรม ที่มีศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญา จึงเท่ากับเป็นการให้ความช่วยเหลือที่ไม่ครบขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมที่จะมีความต่อเนื่องในขั้นตอนการสอบสวนและการต่อสู้คดีในชั้นศาล

สำหรับสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นองค์กรด้านการว่าความคดีต่าง ๆ ที่มีสมาชิกเป็นทนายความทั่วประเทศได้จัดให้มีทนายความช่วยเหลือประชาชนในชั้นสอบสวน เรียกว่าทนายความอาสา แต่ก็ยังไม่ช่วยเหลือต่อเนื่องไปถึงการต่อสู้คดีในชั้นศาล เว้นแต่จะเข้าหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะศาลยุติธรรมเองก็มีการจัดให้มีทนายความขอแรงทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในการต่อสู้คดีหากประชาชนร้องขอให้ศาลจัดให้ จึงน่าจะเท่ากับเป็นการรับเรื่องเชิงคดีจากทนายความอาสาที่จะทำให้เกิดการต่อเนื่องของรูปคดี แต่ก็เป็นเช่นนั้นไม่เพราะการปฏิบัติหน้าที่ของทั้งทนายความอาสาและทนายความขอแรงต่างฝ่ายต่างทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และที่ปรากฏไม่พบว่าทนายความอาสาและทนายความขอแรงจะเป็นคนเดียวกันที่รับผิดชอบต่อเนื่องกัน คงเป็นทนายความอาสาที่รับอาสาเข้าช่วยเหลือเป็นครั้งคราว เช่นเดียวกับทนายความขอแรงจึงส่งผลต่อรูปคดีและการต่อสู้เชิงคดีของทนายความในชั้นศาล

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีทั้งทนายความอาสาและทนายความขอแรงดังกล่าวนี้จึงดูเหมือนกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอนนี้มีองค์กรที่จะให้ความช่วยเหลืออยู่แล้ว แต่หากพิจารณาว่าการที่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมได้ให้การคุ้มครองสิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในรูปแบบของการให้ทนายความเข้าไปทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายนับตั้งแต่การสอบสวนและการต่อสู้คดีในชั้นศาลซึ่งก็น่าจะเพียงพอแต่ก็เป็นเช่นนั้นไม่ยังคงมีปัญหาเนื่องมาจาก

1. การมีทนายความอาสา กับทนายความขอแรงนั้นมีได้ 2 ขั้นตอน คือ ทนายความอาสา มีในขั้นตอนชั้นสอบสวน และทนายความขอแรงมีในชั้นพิจารณาคดีของศาล โดยที่ทนายความอาสาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 จะไม่เข้าไปช่วยเหลือในชั้นศาลคงเป็นหน้าที่ของศาลจะจัดหาทนายความขอแรงให้ ทำให้เป็นปัญหาของความต่อเนื่องในการต่อสู้คดีในชั้นศาลที่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงจาก



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การสอบสวนซึ่งเป็นขั้นตอนของการถามค้าน (Cross-Examination) ที่อาจกระทบต่อสิทธิและความยุติธรรมที่จะได้รับ

2. ในแต่ละคดีความที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลตามที่ฟ้องร้องต่อศาลนั้นอาจมีหลายคดีที่เกี่ยวข้องกับความผิดตามกฎหมายหลายฉบับที่ไม่จำกัดเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น ดังนั้น หนายความขอแรงที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือนั้นจะต้องเป็นหนายความที่มีความรู้ และประสบการณ์ในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น แต่ที่เป็นจริงกลับไม่มีการกำหนดถึงคุณสมบัติของหนายความขอแรงให้เหมาะสมกับรูปคดีจึงก่อให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงคดีได้

3. การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 165/1 มาตรา 173 กำหนดให้ศาลมีหน้าที่จัดหาหนายความขอแรงให้แก่จำเลยในคดีนั้นจะมีความขัดแย้งกับการทำหน้าที่ประสิทธิประสาทความยุติธรรมซึ่งศาลไม่สมควรที่จะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับจำเลยในคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาจะส่งผลต่อความกังขาในความยุติธรรมที่คู่ความจะได้รับ

นอกจากนี้ยังพบว่า การขาดแคลนหนายความอาสา และหนายความขอแรงทั้งในด้านของจำนวนและความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์พิเศษเฉพาะในแต่ละประเภทของคดี เนื่องจากเป็นความสมัครใจที่ส่วนใหญ่จะเป็นหนายความใหม่ที่ใช้เป็นแหล่งฝึกฝนประสบการณ์ทางคดี และบางครั้งเป็นเพราะมีการกำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะมีสิทธิสมัครสอบตำแหน่งผู้พิพากษาจะต้องมีประสบการณ์ด้านคดีเป็นเวลา 2 ปี จึงใช้วิธีการอาสาสมัครเป็นหนายความขอแรงเป็นแหล่งฝึกงาน อีกประการหนึ่งการเป็นอาสาสมัครหนายความอาสา หรือหนายความขอแรงแม้จะมีค่าตอบแทนให้แก่ทั้งจำนวนน้อยมาก (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4923/2557 , 15140/2555 , 16408/2555 , 10109/2554 , 9907/2554 , คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายหนายความที่ศาลตั้ง ราชกิจจานุเบกษา, 2555, หน้า 81) จึงไม่เป็นสิ่งจูงใจในการเข้าทำงานในลักษณะเช่นนี้

ความแตกต่างในความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและมีผลอย่างมากต่อความยุติธรรมที่จะได้รับจึงเป็นปัญหาของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ปัญหาในลักษณะเช่นนี้ก็มีในต่างประเทศแต่ก็ได้รับการแก้ไขแล้วในบางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกามีการให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนผู้ยากไร้ โดยมีกฎหมายรองรับในระดับรัฐธรรมนูญ และมี Criminal Justice Act of 2003; Justice for All Act of 2004 มีสมาคมให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและการต่อสู้คดีแห่งชาติ (The National Legal Aid and Defender Association) มีสำนักงานกฎหมายภายใต้รัฐบาลมลรัฐ เช่น สำนักงานกฎหมายภายใต้รัฐบาลท้องถิ่น Massachusetts Defenders Committee (M.D.C.) ซึ่งมีหนายความและมีสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เรียกว่า (Public Defender) และมีระบบศาลแต่งตั้งหนายความให้แก่จำเลยที่ยากจนเป็นหนายความเอกชนที่ถูกศาลขอแรง (Assigned Counsels) เรียกว่าหนายความที่รัฐจัดหาให้จำเลย (Public Defender) เช่นกัน มีสำนักงานกฎหมายของ Federal Defender



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Public Administration ดำเนินการภายใต้การบริหารของ Criminal Justice Act of 1964 (CJA) PLAN 18 U.S.C. § 3006A โดยระบบทนายความที่รัฐจัดทำให้จำเลย (Public Defender System) เป็นองค์กรที่แยกออกมาจากสำนักงานอัยการโดยมีระบบทนายความตามสัญญา (Contract Attorney System) ประเทศอังกฤษ มีกฎหมายและการให้ความช่วยเหลือต่อสู้คดีอาญา (Criminal Defender Service) ทนายความตามสัญญา (Contracted Scheme) ทนายความนั่งเวรฯ (Duty Solicitor Scheme) ทนายความจำเลยของรัฐ (Public Defender Service) ประเทศญี่ปุ่น มีกฎหมาย The Constitution of Japan Act 1946 , The Code of Criminal Instruction of 1880 และทนายความจำเลย (Defense Counsel)

นอกจากปัญหาที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีอีกปัญหาซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการต่อสู้เชิงคดีที่จะส่งผลต่อการได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นั่นก็คือการเปรียบเทียบระหว่างพนักงานอัยการซึ่งเป็นทนายความของรัฐและเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ กับทนายความอาสาและทนายความขอแรงซึ่งเป็นทนายความของประชาชนผู้ยากไร้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในลักษณะขององค์กรที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่ชัดเจนและเป็นความแตกต่างที่มีผลโดยตรงต่อการต่อสู้เชิงคดีและส่งผลอย่างมากต่อความยุติธรรมที่จะได้รับจึงเป็นปัญหาของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนผู้ยากไร้ กล่าวคือการจะเป็นพนักงานอัยการได้จะต้องผ่านการแข่งขันสอบคัดเลือกที่กำหนดคุณสมบัติทั้งความรู้และประสบการณ์ในวิชาชีพว่าความรวมทั้งเมื่อสอบผ่านการคัดเลือกแล้วยังจะต้องผ่านการฝึกอบรมในการปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความของรัฐก่อนในขณะที่การเป็นทนายความอาสาหรือทนายความขอแรงนั้นเกิดจากความสมัครใจของทนายความซึ่งแม้จะผ่านการอบรมการว่าความมาแล้วแต่ก็ไม่มีข้อกำหนดคุณสมบัติเช่นเดียวกับพนักงานอัยการทำให้เป็นปัญหาขององค์ความรู้ด้านกฎหมาย และประสบการณ์การว่าความ ที่น่าจะดีกว่า และที่สำคัญก็คือสิ่งจูงใจหรือส่งเสริมให้ทนายความอาสาหรือทนายความขอแรงมีความมุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่อย่างเต็มประสิทธิภาพมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับพนักงานอัยการ เช่นค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้ง ๆ ที่พนักงานอัยการได้ค่าตอบแทนในรูปของเงินเดือนจากภาษีของประชาชนเช่นเดียวกันกับทนายความอาสาหรือทนายความขอแรง แต่ก็เป็นค่าตอบแทนที่ต่ำกว่ากันมาก จึงน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่เป็นทนายความของประชาชนผู้ยากไร้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วจึงเป็นปัญหาที่ชี้ให้เห็นได้ชัดว่าความเสมอภาคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนมีความแตกต่างกันตามสถานภาพของประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และรูปแบบทนายความอาสา ทนายความขอแรง และทนายความ (Public Defender) คดีอาญาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย แล้วจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบที่แสดงถึงการให้ประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงการคุ้มครองสิทธิและเข้าถึงความยุติธรรมในคดีอาญาอย่างต่อเนื่อง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สมมุติฐานการวิจัย

ปัญหาการทนายความที่รัฐจัดทำให้ประชาชนในชั้นสอบสวนที่เรียกว่าทนายความอาสาและในชั้นศาลที่เรียกว่าทนายขอแรง ที่ไม่มีรูปแบบและระบบปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสด้วยความเสมอภาค ซึ่งรูปแบบและโครงสร้างองค์การบริหาร การคัดเลือก การบังคับใช้กฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ ขอบเขตแห่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ สิทธิประโยชน์ หน่วยงานสังกัด กฎหมายต้นแบบทนายความสาธารณะเพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิในระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศ และเป็นแนวทางในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ ว่าด้วยเรื่องการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเป็นวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการใช้วิธีวิทยาการวิจัยดังกล่าวนำมาวิเคราะห์ (Data Analysis) เพื่อหารูปแบบและโครงสร้างองค์ประกอบของทนายความสาธารณะของไทย เพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับบริบทประเทศไทย และจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร

เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เป็น ปรัชญา ทฤษฎี แนวคิด และหลักการ กฎหมายไทยและต่างประเทศโดยเอกสารที่ศึกษาเป็นเอกสารข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และทุติยภูมิ (Secondary data) ประกอบด้วย หนังสือ ตำรา รายงานวิจัย บทความ คำพิพากษาของศาลฎีกา และเอกสารอื่นๆ โดยมีสาระสำคัญของเอกสาร ประกอบด้วย

- 1) ปรัชญาความยุติธรรม (Philosophy of Justice)
- 2) ทฤษฎีองค์กร (Organization Theory)
- 3) แนวคิดกระบวนการยุติธรรม
- 4) หลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights)
- 5) หลักนิติรัฐ (Legal State)
- 6) หลักนิติธรรม (Rule of Law)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กฎหมายไทย

ในการศึกษาและวิจัยเพื่อหารูปแบบทนายความสาธารณะเพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญามีกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- 2) ประมวลกฎหมายอาญา
- 3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
- 4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
- 5) พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560
- 6) พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560
- 7) พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528
- 8) พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558
- 9) พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545
- 10) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

กฎหมายระหว่างประเทศ

- 1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights)

กฎหมายต่างประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกา

- 1) United States Constitution
- 2) Criminal Justice Act 2003
- 3) Justice for All Act of 2004
- 4) Criminal Justice Act of 1964 (CJA) PLAN 18 U.S.C. § 3006A
- 5) Federal Rules of Criminal 2015

ประเทศอังกฤษ

- 1) Legal Aid Act 1988
- 2) Access to Justice Act 1999
- 3) The Criminal Defense Service Act 2006
- 4) The Criminal Procedure Rules 2010
- 5) The Courts Act 2003

ประเทศญี่ปุ่น

- 1) The Constitution of Japan Act 1946



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2) The Code of Criminal Instruction of 1880

3) The Panel Code of 1947

4) The Code of Criminal Procedure of 1948

ข้อมูลเอกสารในการวิจัยนี้ใช้เพื่อการสังเคราะห์ให้ได้รูปแบบทนายความสาธารณะเพื่อคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา เพื่อเป็นประเด็นสำหรับการนำไปสู่การสร้างประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสร้างเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย ประชากรการคัดเลือก เทคนิคการสุ่มตัวอย่าง การกำหนดจำนวนประชากรจากการสุ่มตัวอย่าง และการสร้างและทดสอบแบบสอบถามด้วยการเก็บและรวบรวมข้อมูล

2. สัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกระหว่างผู้วิจัยกับประชากรสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา ในศาลยุติธรรม ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ ประชากรสัมภาษณ์ประกอบไปด้วย ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ทนายความ และนักวิชาการ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล (แบบสอบถาม)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรโดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมคือแบบสอบถาม และเมื่อได้คำตอบจากผลของการวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลประชากรโดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมคือแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหารูปแบบทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา ที่มีความเหมาะสมกับบริบทประเทศไทย นำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบ

5. การจัดทำกฎหมายต้นแบบ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการหารูปแบบทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายทนายความฉบับใดคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแนวทางที่จะให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาอย่างต่อเนื่องจะต้องมีการออกกฎหมายที่มีศักดิ์เทียบเท่ากับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้วิจัยจึงได้จัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. ขึ้น ซึ่งมีศักดิ์เท่ากับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. นี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทั้งในและต่างประเทศ นำมาประกอบกับความคิดเห็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรม



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ของประชาชนในคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เมื่อได้รูปแบบที่มีความเหมาะสมแล้ว จะนำมาจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบ แล้วดำเนินการรับฟังความคิดเห็นเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวร่างกฎหมายต้นแบบ รวมถึงปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขต่างๆ หากมีการนำร่างกฎหมายไปใช้ เพื่อให้ได้ร่างกฎหมายที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

6. การรับฟังความคิดเห็น

เป็นการจัดประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อข้อค้นพบจากการจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. เพื่อนำความคิดเห็นที่ได้จากผู้เข้าร่วมประชุมมาปรับปรุงร่างกฎหมายต้นแบบให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด โดยประชากรที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นจะประกอบไปด้วยตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการ สภานายความ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ทนายความ และนักวิชาการ ฯลฯ เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า การคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาในต่างประเทศมี คือ สำนักงานทนายจำเลยของรัฐแห่งสหพันธรัฐ (Federal Public Defender Offices) และทนายความ (Public Defender)

สำนักงานทนายจำเลยของรัฐแห่งสหพันธรัฐ (Federal Public Defender Offices) หมายถึงสำนักงานที่ได้จัดเตรียมทนายความที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญาที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแห่งสหพันธรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบสำนักงานทนายจำเลยของรัฐแห่งสหพันธรัฐ (Federal Public Defender Offices) คือ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา

ทนายความ (Public Defender) หมายถึง ระบบให้ความช่วยเหลือประชาชนในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยรัฐ คือ สหพันธรัฐ สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศไทยพบว่าการมีทนายความเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา 2 ระบบ คือ ทนายความอาสา และทนายความขอแรง

โดยระบบทนายความอาสาจะมีในชั้นสอบสวนเท่านั้น คือ ในชั้นตอนสอบสวน ซึ่งสภานายความมีหน้าที่จัดส่งรายชื่อทนายความอาสา ไปยังกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อให้ทนายความอาสาให้คำแนะนำและเข้าร่วมฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนเท่านั้น แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ปัญหาระบบกฎหมายองค์กรให้ความช่วยเหลือซ้ำซ้อน มีหลายหน่วยงาน ขาดทิศทาง ขาดความเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้การให้ความช่วยเหลือมีความล่าช้า มีค่าใช้จ่ายมาก จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้คนจนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ทนายความขอแรง ในขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อช่วยเหลือจำเลยในกระบวนการพิจารณาคดีให้ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เพื่อรับรองการเข้าถึงความยุติธรรม แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ทนายความขอแรงจำเป็นที่จะต้องยึดถือพยานหลักฐานที่ได้มาในขั้นตอนการสอบสวนจากทนายความอาสา เพราะฉะนั้นจึงเกิดความต่อเนื่องของการทำหน้าที่ทนายช่วยเหลือในระดับของทนายความอาสา ทนายความขอแรง คือไม่มีความเชื่อมโยงทั้ง ๆ ที่เป็นคดีเดียวกัน นี่คือนิติกรรมที่เป็นอยู่ในขณะนี้ นี่คือนิติกรรมที่เกิเกิดขึ้นในขณะนี้ จึงเห็นได้ว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในประเทศไทยมีอยู่น้อยมาก ประเทศไทยจึงต้องหารูปแบบการมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีความเหมาะสมกับบริบทประเทศไทย

จากการวิจัยพบว่า ทนายความอาสา ทนายความขอแรงยังไม่มีที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับบริบทสังคม และวัฒนธรรมของไทย เพราะยังไม่คุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญาอย่างต่อเนื่อง จึงอาจกระทบต่อความยุติธรรมต่อประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ระบบที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย คือ ทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา เพราะเป็นระบบที่คุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน และเป็นการให้ประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมด้วยความเสมอภาคเท่าเทียม ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในระบบผู้พิพากษามีนัยกฎหมายภาครัฐเป็นฝ่ายจำเลย ทำให้จำเลยได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ได้มากขึ้น จึงมีความเหมาะสมที่นำมาประยุกต์ใช้กับศาลอาญา ซึ่งการนำระบบทนายความสาธารณะมาใช้ในศาลอาญาไทยนั้นจะต้องมีรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับจารีตประเพณี และวัฒนธรรมของคนไทยด้วย ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมกับประเทศไทย มีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบองค์กร

ในการจัดทำกฎหมายต้นแบบต้องมีการกำหนดองค์กรทนายความสาธารณะให้มีความเหมาะสม ซึ่งหากไม่มีการกำหนดองค์กรให้ความช่วยเหลือเป็นการเฉพาะไว้ก็จะทำให้มีองค์กรให้ความช่วยเหลือคดีอาญาหลายองค์กรที่มีทนายความให้ความช่วยเหลือเนื่องจากกฎหมายที่มีโทษทางอาญามีมากมายหลายฉบับ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่าระบบทนายความอาสา ทนายความขอแรงจะนำมาใช้ในความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น เพราะประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่หากจะนำระบบทนายความอาสา ทนายความขอแรงมาใช้ในความผิดทั้งหมดตามประมวลกฎหมายอาญานั้น การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของประเทศไทยอาจจะยังไม่ครอบคลุมต่อเนื่อง สำหรับการเริ่มต้นที่จะนำระบบทนายความสาธารณะมาใช้ จึงกำหนดสำนักงานทนายความสาธารณะทำหน้าที่การให้ความช่วยเหลือในกระบวนการยุติธรรมคดีอาญาอย่างต่อเนื่องตามความผิดของประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติที่กำหนดโทษทางอาญา ซึ่งเป็นความผิดที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การจัดหาทนายความโดยรัฐให้ความช่วยเหลือประชาชนที่มี



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ฐานะยากจนในคดีเหล่านี้จึงสมควรที่จะต้องมีสำนักงานทนายความสาธารณะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือด้วย

2. สถานะ

การดำรงตำแหน่งทนายความสาธารณะเป็นข้าราชการ หมายถึงเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระทรวง ทบวง กรม มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บริการแก่ประชาชนโดยไม่หวังผลตอบแทน นอกจากเงินเดือนที่รัฐจ่ายเป็นค่าตอบแทน และการสวัสดิการที่รัฐจัดให้เพื่อการดำรงชีพตามสมควรแห่งฐานะ ข้าราชการตำแหน่งหน้าที่ของทนายความสาธารณะ โดยวาระการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความสาธารณะนั้น หากทนายความสาธารณะมาจากการคัดเลือก เพื่อการปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายความสาธารณะไปตามความรู้ และประสบการณ์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ทนายความสาธารณะ

สำหรับการพ้นจากตำแหน่งทนายความสาธารณะในคดีอาญาจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ออก
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติอื่น ๆ
- (5) ขาดการปฏิบัติหน้าที่ตามเวรปฏิบัติหน้าที่กำหนดถึงสามครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร
- (6) ประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่การเป็นทนายความสาธารณะ

3. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ

เพื่อกำหนดประโยชน์ในการใกล้ชิดและประนอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องโดยใช้แนวทางเดียวกับพระราชบัญญัติการใกล้ชิดข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และเพื่อกำหนดประโยชน์ในการบริหารจัดการงบประมาณ การเงิน ทรัพย์สิน และการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2549 ตามแผนปฏิบัติการและแผนการใช้จ่ายงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ขึ้นภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่าย ประจำปี พ.ศ. 2562 โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) แผนการปฏิรูปประเทศ แผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ นโยบายรัฐบาล (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2562 - 2565)

4. ขอบเขตอำนาจหน้าที่

กำหนดให้ทนายความสาธารณะมีขอบเขตแห่งอำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญซึ่งจะเป็นตัวกำหนดอำนาจของทนายความสาธารณะ จากการวิเคราะห์ ทนายความสาธารณะจะมีสถานภาพเป็นข้าราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามีอำนาจ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

หน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่เพื่อให้ทนายความสาธารณะปฏิบัติหน้าที่ตามกรอบแห่งขอบเขตอำนาจและหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

5. คณะกรรมการ

เพื่อให้การบริหารการประชุมโดยมีคณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน(ฉบับที่5) พ.ศ.2545 และกฎกระทรวงว่าด้วยกลุ่มภารกิจ พ.ศ.2545 กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงาน ก.พ.ร.สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2550กฎกระทรวง ว่าด้วยการไต่ถามและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ. 2553 กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2556 และเพื่อปรับปรุงให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2561 บัญญัติให้มี“หน่วยงานของราชการส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 บัญญัติให้มีอาณาเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร ให้แบ่งพื้นที่การบริหารกรุงเทพเป็นเขตและแขวงตามพื้นที่ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 บัญญัติให้จัดตั้งเมืองพัทยามีอาณาเขตเมืองพัทยา

6. คุณสมบัติ

สถานะและคุณสมบัติของทนายความสาธารณะมีความสำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพราะจะแสดงถึงการมีวิสัยทัศน์ คุณวุฒิและประสบการณ์ ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีความในชั้นสอบสวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ถึงคุณสมบัติทนายความสาธารณะไว้ในกฎหมายต้นแบบ โดยจะมีการบัญญัติคุณสมบัติทนายความสาธารณะไว้ว่า ต้องมีคุณสมบัติ และไม่มีลักษณะต้องห้าม

7. ความรับผิด

เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561 และเพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐ ในฐานะเป็นบุคคลที่ต้องอำนวยความสะดวกและให้บริการประชาชนให้สามารถเข้าถึงบริการของภาครัฐในด้านต่าง ๆ แต่หากเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือกระทำการใด ๆ โดยไม่รอบคอบจนทำให้เกิดความเสียหายเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

8. คำตอบแทน

เพื่อปรับปรุงให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎ ก.พ. ว่าด้วยการให้ข้าราชการพลเรือนสามัญได้รับเงินเดือน พ.ศ.2551 และเพื่อปรับปรุงให้ถูกต้องสอดคล้องกับสวัสดิการข้าราชการตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ(ฉบับที่25) พ.ศ. 2551

จากผลการวิจัยได้นำไปสู่การจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. โดยมีโครงสร้างกฎหมาย ประกอบด้วย 9 หมวด 30 มาตรา และบทเฉพาะกาล มีสาระสำคัญของบทบัญญัติ ประกอบด้วย องค์การสังกัด สถานะ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ คณะกรรมการ คุณสมบัติ ความรับผิด คำตอบแทน

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

แนวคิดในการให้ประชาชน ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้วยความเสมอภาคตามปรัชญาความยุติธรรม ทฤษฎีองค์กร แนวคิดกระบวนการยุติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสากลตามกฎหมายระหว่างประเทศ คือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 และตามกฎหมายต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายประเทศอังกฤษ กฎหมายประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสของประเทศไทยไม่แตกต่างไปจากหลักสากลและต่างประเทศ ซึ่งคำตอบที่ได้มานำไปสู่การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ว่าด้วยร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. ร่างกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่) พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. และร่างกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน ต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน เพื่อสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้วยความเสมอภาคของประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับระบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา เพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัยได้จัดทำกฎหมายต้นแบบเป็นร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. หากจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิผลแก่ประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยได้นั้น การวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. จะทำให้มีจุดเด่นที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อทนายความช่วยเหลือคนจนอย่างมาก และจะส่งผลให้มีหน่วยงานสังกัด องค์การสังกัด การบริหาร การคัดเลือก การบังคับใช้กฎหมาย การปฏิบัติหน้าที่ ขอบเขตแห่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ ค่าตอบแทนสิทธิประโยชน์ และมีการคัดเลือกการทนายความปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเชี่ยวชาญ และการช่วยเหลือเป็นไปด้วยความยุติธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชนผู้ยากไร้หรือด้อยโอกาสที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อประเทศในการพัฒนาทั้งด้านกระบวนการยุติธรรม และระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เพื่อให้กฎหมายต้นแบบที่ได้จัดทำขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. โดยการเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบและเข้าสู่กระบวนการตรากฎหมายตามลำดับขั้นต่อไป

2. การตรากฎหมายลำดับรอง

เมื่อร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. มีผลเป็นกฎหมายโดยการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว คณะกรรมการทนายความสาธารณะ ต้องอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. ดำเนินการตรากฎหมายลำดับรอง คือ ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. ร่างกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่) พ.ศ. และร่างกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน ต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. โดยอาศัยอำนาจ เพื่อให้ได้ทนายความสาธารณะมาปฏิบัติหน้าที่

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า มีประเด็นที่สมควรนำไปศึกษาและวิจัยต่อไป คือ การกำหนดนโยบายความเป็นอิสระของทนายความสาธารณะในประเทศไทยและต่างประเทศ การสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของทนายความสาธารณะเพื่อให้เกิดหลักประกันความเป็นอิสระในรัฐธรรมนูญ การกำหนดนโยบายด้านทนายความช่วยเหลือในคดีอาญา สำนักงานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ การกำหนดนโยบายด้านทนายความช่วยเหลือในคดีอาญา สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม การกำหนดนโยบายด้านทนายความช่วยเหลือในคดีอาญา สำนักงานศาลยุติธรรม และการจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่) พ.ศ. เกี่ยวกับ สถาบันพัฒนาทนายความ องค์การเอกชนและค่าตอบแทนทนายความ การจัดทำร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยทนายความ พ.ศ. การจัดทำพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทนายความสาธารณะ พ.ศ. ... การจัดทำร่างแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการสถาบันพัฒนาข้าราชการทนายความสาธารณะ พ.ศ. ...



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- ประมวลกฎหมายอาญา. (2499, 15 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 73 ตอนที่ 95.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 52.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. (2478, 10 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 52.
- พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560. (2560, 31 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 79 ก.
- พระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. 2560. (2560, 31 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 79 ก.
- พระราชบัญญัติหนายความ พ.ศ. 2528. (2528, 19 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 102 ตอนที่ 129.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543. (2543, 21 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 ตอนที่ 59 ก.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551. (2551, 11 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 32 ก.
- พระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543. (2543, 18 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 117 ตอนที่ 44 ก.
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534. (2534, 4 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 108 ตอนที่ 156.
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545. (2545, 2 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 119 ตอนที่ 99 ก.
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550. (2550, 15 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอนที่ 55 ก.
- พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545. (2545, 2 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 119 ตอนที่ 99 ก.
- พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558. (2558, 27 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 132 ตอนที่ 102 ก.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. (2546, 20 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 120 ตอนที่ 58 ก.
- พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544. (2544, 12 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 118 ตอนที่ 104 ก.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2549. (2549, 15 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

เล่ม 123 ตอนที่ 26 ก.

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542. (2542, 10 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 94 ก.

กฎหมาย

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานกฤษฎีกา พ.ศ. 2561. (2561, 25 พฤษภาคม).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 37 ก.

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561. (2561, 25

พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 37 ก.

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545. (2545, 9

ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 119 ตอนที่ 103 ก.

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความ

ให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549. (2550, 16 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่

11 ก.

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2528) ออกตามความในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528. (2528, 18

ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 102 ตอนที่ 193 .

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2561. (2561, 20

กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 51 ก.

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (2562, 26 เมษายน).

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 136 ตอนที่ 55 ก.

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2557). หลักการและวิธีการเขียนงานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ปัญญาชน.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2555). วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. (2560). วิธีวิทยาการวิจัยทางนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: อาร์

ทิพานัย จำกัด.

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(The Code of Criminal Instruction of 1880)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (The Universal Declaration of Human Rights)

รัฐธรรมนูญแห่งประเทศญี่ปุ่น ค.ศ.1946 (The Constitution of Japan Act 1946)

Access to Justice Act 1999

United States Constitution



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

Criminal Justice Act 2003

Justice for All Act of 2004

Criminal Justice Act of 1964 (CJA) PLAN 18 U.S.C. § 3006A

Legal Aid Act 1988

The Criminal Defence Service Act 2006



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

กลวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษผ่านงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญย์

Representation of Prisoners from documentaries of Chavoret Jaruboon

อติพงษ์ เพ็ชรเกิด *

Atiphong Peatchkerd *

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษที่ปรากฏในงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญย์ โดยศึกษาจากสารคดีเรื่อง บันทึกร...แดนประหาร คุกบางขวาง ที่ตีพิมพ์ปี พ.ศ. 2554 โดยใช้แนวคิดกลวิธีทางภาษาของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2557) และแนวคิดภาพแทนของสจิวต์ ฮอลล์ (Hall, 1997) ในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า งานเขียนสารคดีของ ชาวเรศน์ จารุบุญย์ ประกอบสร้างภาพแทนให้กับนักโทษผ่านกลวิธีทางภาษาจำนวน 2 กลวิธี คือ กลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้นักโทษจำนวน 3 ลักษณะ คือ ภาพแทนบุคคลอันตราย ภาพแทนบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต และภาพแทนบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ อันนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ให้นักโทษในที่สุด

คำสำคัญ : กลวิธีการสร้างภาพแทน, สารคดี, นักโทษ, ชาวเรศน์ จารุบุญย์

Abstract

This research article aimed to study the methods of representing the prisoners from documentaries of Chavoret Jaruboon. The study was carried out through the analysis of a documentary entitled “Bunthuk Daenprahan Khuk Bang Kwang” (Record ... Land of execution, Bang Kwang prison) published in 2011. This study adopted the framework of Jantima Angkapanichkit language strategies (2014) and and Stuart Hall's representation (1997) as a conceptual framework. The study found that Chavoret Jaruboon's documentary writing works created the representation of prisoners through two language strategies: lexicalization

*นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

* Doctor of Art Program in Thai Student, School of Liberal Arts, University of Phayao

*Corresponding author e-mail: yai_crazy@hotmail.com



and discourse pragmatic strategies. Such language strategies created visual representations for prisoners in three different ways: representations of dangerous persons, representation of a person with a mental disorder, and representations of people that society does not want, which eventually led to the creation of identity for prisoners.

Keywords: Representation, Documentaries, Prisoners, Chavoret Jaruboon

ความสำคัญของปัญหา

นักโทษเป็นเสมือนคนขายขอบที่ถูกสังคมกำหนดให้เป็นบุคคลอันตรายหรือถูกมองในแง่ลบอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุผลที่ว่านักโทษมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากระเบียบปฏิบัติของสังคม นอกจากนี้พฤติกรรมในการก่อคดีของนักโทษมักถูกบอกเล่าต่อ ๆ กันไปในทางร้าย และการถูกนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ก็ยิ่งตอกย้ำให้พฤติกรรมของนักโทษถูกผลิตซ้ำให้อันตรายและเป็นส่วนเกินของสังคมมากยิ่งขึ้น

สารคดีเป็นงานเขียนประเภทหนึ่งที่น่าเสนอประเด็นต่าง ๆ ในสังคมตามข้อเท็จจริงผ่านภาษาที่สร้างสรรค์ ตรงประเด็น และสื่อความหมายชัดเจน จึงเป็นกฎเกณฑ์หนึ่งที่บังคับให้ผู้อ่านเกิดความรับรู้เรื่องราวที่ปรากฏในสารคดีนั้นได้สร้างสรรค์มาจากเรื่องจริงไม่มีการปรุงแต่งใด ๆ หากแต่คุณลักษณะประการหนึ่งของภาษาที่ถูกมองข้ามนั่นคือ การแฝงความเชื่อ ทศนคติ หรือค่านิยมบางอย่าง (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556, น. 30) ด้วยเหตุนี้ตัวบทสารคดีจึงเป็นการเชื่อมโยงกันระหว่างวาทกรรมและการนำเสนอภาพแทน (Representation) ที่นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีนักเขียนเป็นผู้กำหนด ดังนั้นสารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักโทษจึงมีการสร้างภาพแทนให้แก่ักโทษในทิศทางต่าง ๆ ตามเจตนาของนักเขียน

ปัจจุบันมีนักเขียนสารคดีหลายท่านที่น่าเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับนักโทษ ทว่ามีนักเขียนท่านหนึ่งที่นำเสนอใจนั้นคือเชาวเรศน์ จารุบุญ ซึ่งเป็นนักเขียนที่เคยรับราชการสังกัดเรือนจำกลางบางขวางเป็นระยะเวลากว่า 19 ปี (พ.ศ. 2527-2546) โดยในช่วงเวลาดังกล่าวได้พบเจอนักโทษที่หลากหลายตั้งแต่นักโทษคดีทั่วไป จนถึงนักโทษประหารคดีอุกฉกรรจ์ ประกอบกับการปฏิบัติหน้าที่เป็นเพชรฆาตประหารชีวิตนักโทษ ส่งผลให้เชาวเรศน์ จารุบุญ มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับนักโทษเป็นจำนวนมากทั้งด้านพฤติกรรม อารมณ์ความรู้สึก และความคาดหวังของนักโทษในระหว่างที่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ประสบการณ์ดังกล่าวช่วยให้งานเขียนมีความลุ่มลึกของข้อมูลที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของนักโทษได้เป็นอย่างดี ซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยมีผู้ใดเคยศึกษาในประเด็นนี้มาก่อน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษที่ปรากฏในงานเขียนสารคดีของเชาวเรศน์ จารุบุญ เพื่อให้มองเห็นปฏิบัติการทางภาษาที่หล่อหลอมความคิดคนในสังคมที่มีต่อนักโทษ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษที่ปรากฏในงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพแทน งานเขียนสารคดี และปฏิบัติการทางภาษาและวัฒนธรรม

2. ศึกษาและรวบรวมงานเขียนประเภทสารคดีที่มีการดำเนินเนื้อเรื่อง หรือมีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของนักโทษที่เขียนโดยชาวเรศน์ จารุบุญ ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีจำนวนหนึ่งเล่ม คือ บันทึกร...แดนประหาร คุกบางขวาง (2554)

3. วิเคราะห์ภาพแทนนักโทษที่ปรากฏในงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญ โดยใช้แนวคิดเรื่องกลวิธีทางภาษา ของจันทิมา อังคณชกิจ (2557) ในการวิเคราะห์ตัวบทของการสื่อสาร และใช้แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) ของสจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997) ในการวิเคราะห์ภาพแทนนักโทษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ใกล้กับบริเวณที่พบศพมีสภาพอันสุดเศร้าสลดใจของผู้ปกครองของ ‘น้องอ้อม’ เหยื่อ ไ้บ้กาม เป็นร่างของนางเพียร ภูมา อายุ 36 ปี มารดาของหนูน้อย ที่ร่ำไห้ น้ำตาทะลักอาบแก้ม คร่ำครวญปึมใจจะขาดตายตามลูกน้อย...”

(ชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 277)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ ด้วยการใช้คำเรียกนักโทษว่า “ไ้บ้กาม” โดยคำว่า “ไ้” ที่ปรากฏในข้อความช่วยสะท้อนมุมมองของผู้เขียนในการมองนักโทษว่ามีความไม่เท่าเทียมกับคนปกติ และคำว่า “บ้กาม” ยังช่วยบ่งบอกถึงพฤติกรรมในการก่อคดีของนักโทษด้วยเช่นกัน

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่านักโทษเป็นบุคคลอันตรายต่อสังคมอย่างยิ่งเนื่องจากมีพฤติกรรมในการล่วงละเมิดทางเพศผู้บริสุทธิ์จนได้รับความบอบช้ำทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งนักโทษบางรายมิได้มีเจตนาข่มขืนเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาฆาตกรรมผู้อื่นเพื่ออำพรางคดีและปกปิดความผิดของตนเองด้วยเช่นกัน การสร้างภาพแทนเช่นนี้เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของสังคมต่อนักโทษ จนกลายเป็นบุคคลอันตรายที่สังคมต้องระมัดระวัง

4. สรุปและอภิปรายผลแบบพรรณนาวิเคราะห์



กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วรรณกรรมนอกจากจะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านแล้ว วรรณกรรมยังมีหน้าที่ในการบันทึกภาพของสังคมด้วย และสิ่งที่บันทึกนั้นเป็นการประกอบสร้างขึ้นมา ดังที่ เสนาะ เจริญพร (2546, น. 18) กล่าวว่า การบันทึกภาพสังคมนั้นมิได้เป็นการบันทึกตามหลักของความเป็นจริง แต่เป็นการประกอบสร้างทางสังคม (social artefact) ที่พูดถึงมนุษย์ ชีวิต และโลก ผ่านการตีความเชิงอุดมการณ์ ด้วยเหตุนี้การศึกษาวรรณกรรมจึงให้ความสำคัญต่อ “กระบวนการผลิตความหมาย” ภายในตัวบทเป็นสิ่งแรก ดังนั้นการทำความเข้าใจวรรณกรรมจำเป็นต้องพิจารณากระบวนการเสนอภาพในตัวบทวรรณกรรมว่าเป็นวาทกรรม (Discourse) ประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับบอร์แมน แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995, p. 98) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) โดยวิเคราะห์ผ่าน 3 ช่องทาง ช่องทางแรก ได้แก่ ตัวบท (Text) ช่องทางที่สอง คือ วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practices) และช่องทางสุดท้าย คือ วิถีปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practices) ดังต่อไปนี้

ตัวบท (Text) คือ ภาษาที่ผู้เขียนใช้สื่อสารในสารคดี ด้วยการวิเคราะห์ศัพท์ ไวยากรณ์ และการเชื่อมโยงประโยค

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practices) คือ กระบวนการสร้างตัวบท วิเคราะห์ กระบวนการนำเสนอและการตีความตัวบทเพื่อพิจารณาวิธีการสร้างวาทกรรมของผู้เขียน ตลอดจนวิธีการถ่ายทอดวาทกรรมดังกล่าว

วิถีปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Practices) คือ การศึกษาบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ที่ปรากฏแวดล้อมตัวบทเพื่อให้เข้าใจความหมายและกระบวนการสร้างวาทกรรม

แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมแบบ 3 มิติของแฟร์คลาฟช่วยให้มองเห็นว่า การศึกษาวรรณกรรม จำเป็นต้องพิจารณาภาษาในลักษณะของเครื่องมือ ที่ใช้หล่อหลอมอุดมการณ์ที่ให้แก่คนในสังคม ทั้งนี้ในการศึกษางานเขียนสารคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนักโทษช่วยให้ทราบถึงอุดมการณ์บางประการที่สังคมมีต่อนักโทษ อันนำมาซึ่งการสร้างภาพแทนนักโทษให้มีความผิดปกติไปจากบรรทัดฐานของสังคมด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุที่ภาพแทนมีความสัมพันธ์กับกรอบวาทกรรม ดังนั้นภาษาที่ใช้ในตัวบทจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณา เนื่องจากภาษาที่ปรากฏในตัวบทนอกจากจะทำหน้าที่สื่อแทนความคิด (ideational representation) และสื่อแทนปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal representation) แล้ว ภาษาที่มนุษย์เลือกใช้สื่อสารยังมีการสื่อเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางประการแฝงอยู่ในตัวบทด้วย ดังนั้นการศึกษาคำนี้ผู้วิจัยจึงได้อธิบายภาษาที่ใช้สื่อสารในเชิงการใช้ที่มีวัตถุประสงค์บางอย่างแฝงอยู่หรือที่เรียกว่า กลวิธีทางภาษา (linguistic strategies) ซึ่งเป็นกลวิธีในการผลิตตัวบทที่แฝงวัตถุประสงค์หรือมีเจตนามุ่งหมายของผู้ส่งสารที่ต้องการสื่อไปยังผู้รับสารท่ามกลางบริบทการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไป โดยจันทิมา อังคพนิชกิจ (2557, น. 138-170) ได้เสนอกลวิธีทางภาษาเพื่อใช้วิเคราะห์ตัวบทในการสื่อสาร จำนวน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

4 กลวิธี คือ กลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization) กลวิธีการขยายความ (Modification) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) และกลวิธีทางวาทศิลป์ (Rhetorical Strategies) ซึ่งกลวิธีทางภาษาดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการแสดงความคิด ทักษะคติ หรือเจตนาบางอย่างของผู้เขียนเพื่อแนะนำหรือโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านให้เกิดความคิด ความรู้สึก หรือทักษะคติให้ตรงกับผู้เขียน และนำมาซึ่งการสร้างเป็นภาพแทนให้แก่สิ่งต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

การสร้างภาพแทนเป็นกระบวนการสร้างความหมายให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นผ่านกระบวนการทัศน์หรืออุดมการณ์ของผู้สร้าง เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้เกี่ยวกับความหมายนั้น ๆ ผ่านการสร้างวาทกรรมชุดต่าง ๆ โดย สจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997, p.15) ได้กล่าวถึงความหมายของภาพแทน (Representation) ไว้ในหนังสือ “Representation: Cultural Representations and Signifying Practices” โดยอธิบายว่าการสร้างภาพแทนให้กับสิ่งต่าง ๆ นั้น เป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านทางภาษา โดยเชื่อมโยงระหว่าง “แนวคิด” กับ “ภาษา” เข้าด้วยกัน เพื่ออ้างอิงถึงวัตถุ ผู้คน หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกแห่งความจริง หรือแม้กระทั่งโลกแห่งจินตนาการก็ตาม นอกจากนี้สจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997, p.17-19) ได้อธิบายถึงการทำงานร่วมกันระหว่างความหมายและภาษาไว้ 3 ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง คือ การสะท้อนความจริง (reflective approach) เป็นการทำหน้าที่ประการหนึ่งของภาษา นั่นคือ ภาษาที่มีหน้าที่สะท้อนหรือเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในโลก ดังนั้นภาพเสนอที่ปรากฏจึงเป็นเรื่องของการเลียนแบบนั่นเอง

ประการที่สอง คือ การตั้งใจให้เป็นความจริง (intentional approach) ประการนี้มีความคิดพื้นฐานว่าผู้สื่อสารคือผู้ที่กำหนดความหมายของสิ่งต่าง ๆ ผ่านภาษาพูดและภาษาเขียน จะแปลหรือถอดความผิดไปไม่ได้ ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีข้อบกพร่อง เนื่องจากภาษาเป็นเรื่องของการสื่อสารที่ขึ้นอยู่กับแบบแผนทางภาษาศาสตร์ที่ต้องพึ่งขนบและรหัสทางภาษาที่ใช้ร่วมกันจึงจะสามารถถอดความได้ ดังนั้นภาษาจึงไม่ผูกขาดกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ประการที่สาม คือ การประกอบสร้างความจริง (constructed approach) โดยเชื่อว่าไม่มีผู้ใช้ภาษาคนใดสามารถกำหนดความหมายของภาษาให้หยุดนิ่งได้ เพราะสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีความหมายอย่างที่เป็น แต่มนุษย์คือผู้ที่ประกอบสร้างความหมายขึ้นมาโดยใช้ระบบภาพตัวแทนซึ่งผนวกระบบความคิดและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อใช้สื่อความหมายกับผู้อื่นให้เกิดการรับรู้ร่วมกัน

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างภาพแทนจะประกอบไปด้วยระบบ 2 ระบบ ระบบแรกเป็นระบบที่ช่วยจำแนกวัตถุ ผู้คน หรือเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับชุดความคิด (a set of concept) ที่มีอยู่ในสมองของแต่ละคน ส่งผลให้สามารถอ้างอิงภาพ (image) หรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสมองและนอกสมองได้ และระบบที่สอง คือการกลั่นกรองและเรียบเรียงความรู้ความคิดในสมองแล้วสื่อสารออกมาให้ผู้อื่นรับทราบผ่านระบบสัญลักษณ์ เช่น ภาษาหรือภาพ เป็นต้น นอกจากนี้การสร้างภาพแทนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับบริบททาง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วัฒนธรรมอื่น ๆ (the circuit of culture) อาจกล่าวได้ว่า การสร้างภาพแทนจึงเป็นการสร้างที่ปราศจากความโปร่งใสและความบริสุทธิ์ เนื่องจากผู้สร้างได้แต่งเติมความหมายบางประการลงไป (สุพัชรินทร์ นาคคง คำ, 2556, น. 5)

จากกรอบแนวคิดข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การสร้างภาพแทนนั้นมีความสัมพันธ์กับกรอบวาทกรรมที่แสดงออกมาผ่านกลวิธีทางภาษาของผู้เขียน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงภาพแทนนักโทษ ซึ่งผลการศึกษาคือจะช่วยให้ทราบว่านักเขียนได้กำหนดความหมาย คุณค่า และคาดหวังต่อนักโทษอย่างไร

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภาพแทนนักโทษผ่านงานเขียนสารคดี เรื่อง บ้านทีก...แดนประหาร คุกบางขวาง ของ เชาวเรศน์ จารุบุญ พบการสร้างภาพแทนผ่านกลวิธีทางภาษา 2 กลวิธี คือ กลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) โดยกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) เป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้คำศัพท์ (lexical choices) เพื่อสื่อแทนประสบการณ์หรือความคิดของผู้ส่งสาร เนื่องจากการเลือกใช้คำศัพท์ของนักเขียนในฐานะของผู้ผลิตตัวบทนั้นเป็นเรื่องที่แปรไปตามปัจจัยทางสังคม และมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมในวงกว้าง ดังนั้นการใช้คำศัพท์ของนักเขียนย่อมสื่อให้เห็นถึงมุมมองของนักเขียนเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังกล่าวถึง ส่วนกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และ วาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) เป็นกลวิธีที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ข้อความโดยพิจารณาที่กลวิธีทางศัพท์และการขยายความตัวบทนั้นภายใต้บริบทภายนอกตัวบทที่สัมพันธ์กับความรู้ ความคิด สถานการณ์ และข้อมูลทางด้านสังคมวัฒนธรรมประกอบการวิเคราะห์ ซึ่งหากผู้รับสารไม่มีความรู้ด้านสถานการณ์และทางสังคมวัฒนธรรมแล้วอาจส่งผลให้ไม่เข้าใจข้อความที่กำลังอ่านหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ทางภาษาศาสตร์ด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์และความรู้ด้านวาทกรรมด้วย กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้แก่ักโทษจำนวน 3 ลักษณะ ได้แก่ ภาพแทนบุคคลอันตราย ภาพแทนบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต และภาพแทนบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ ดังต่อไปนี้

ภาพแทนบุคคลอันตราย

ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลต่อสวัสดิภาพของสังคมไทยมาโดยตลอด เนื่องจากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น ทำให้รัฐต้องสร้างมาตรการควบคุมผ่านการออกกฎหมายเพื่อปรามไม่ให้กระทำผิด ประกอบกับสังคมไทยเป็นสังคมแห่งพุทธศาสนา ดังนั้นพฤติกรรมในการก่อคดีของนักโทษจึงถูกสังคมมองว่าเป็นปฏิปักษ์กับหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมไปโดยปริยาย เป็นเหตุให้ภาพลักษณ์นักโทษถูกผลิตซ้ำให้เห็นถึงความอันตราย และเป็นส่วนเกินของสังคมมากขึ้นตามไปด้วย การสร้างภาพแทนบุคคลอันตรายในงานเขียนสารคดีของเชาวเรศน์ จารุบุญ มีกลวิธีทางภาษา จำนวน 3 กลวิธี ดังนี้



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

1. บุคคลที่มีนิสัยโหดเหี้ยมอำมหิต

งานเขียนสารคดีของเชาวเรศน์ จารุบุญ ได้นำเสนอเรื่องราวของนักโทษในคดีต่าง ๆ อย่างหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักโทษที่ต้องโทษประหารชีวิต ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวของนักโทษเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมในการก่อคดีที่โหดเหี้ยมอำมหิตสร้างความหวาดกลัวให้แก่คนในสังคม ดังนั้นภาพแทนที่ปรากฏส่วนมากจึงเป็นภาพของบุคคลอันตรายที่มีนิสัยโหดเหี้ยม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) “...บรรดานักโทษทุกคนล้วนแล้วแต่มีประวัติอันโชกโชน เคยก่อกรรมทำชั่วให้แก่มนุษย์ในสังคมมาแล้วมานับไม่ถ้วน มีรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ประเภทมือปืนรับจ้างฆ่าคนตายโดยเจตนาทั้งที่ไม่เคยรู้จักหรือมีสาเหตุโกรธเคืองกันมาก่อน หรือบางคนไม่รู้จึกจะทำมาหากินอะไรเลยชวนพรรคพวกไปร่วมกันชิงทรัพย์ปล้นทรัพย์ หากเจ้าของทรัพย์ขัดขืนหรือเกรงกลัวว่าจะจำหน้าตนเองได้ก็ฆ่าเสีย...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 73)

2) “...นายวิชัย ศรีเจริญสุขยิ่ง และนางจิตรา ศรีเจริญสุขยิ่ง (นายจ้าง) เจ้าของร้านอาหาร “สมบุญโภชนา” ตั้งอยู่จุฬาซอย 60 เขตปทุมวัน เข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจว่า นางกิ่งแก้ว ลอสูงเนิน (ลูกจ้าง) จับตัวเด็กชายวีระชัย ศรีเจริญสุขยิ่ง อายุ 6 ขวบ ไปเรียกค่าไถ่เป็นเงินสองแสนบาท

โดยให้ทั้งสองนำเงินใส่ถุงกระดาษแล้วนั่งรถไฟไปโยนลงในช่วงระหว่างสถานีปากช่อง-จันทัก นางโจรโง่บาปจะปักธงเป็นสัญลักษณ์”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 259-260)

3) “สภาพศพที่ใบหน้าขาวซีด ลักษณะเหมือนแช่น้ำอยู่นาน จมูกมีรอยถูกบีบชิดเข้าเหมือนถูกบีบ จมูกแล้วกดศีรษะลงโถน้ำล้างห้องน้ำจนเหยื่อขาดอากาศสิ้นใจอย่างทรมาน โดยคาดว่าเสียชีวิตมาไม่ต่ำกว่า 20 นาที นอกจากนี้ไม่พบหลักฐานร่องรอยฆาตกรผู้กระทำการเยี่ยงสัตว์ป่ากับหนูน้อยผู้ใดแต่อย่างใด...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 277)

4) “...ครอบครัวเล็ก ๆ ผัวเมียเผชิญชะตากรรมสุดโหดในสังคมแหกเหลว หนูน้อยวัย 4 ขวบ เพิ่งเรียนชั้นอนุบาลตกเป็นเหยื่อมารสังคมที่มีวิญญาณสัตว์ร้ายเต็มอณูเรือนร่าง บุกรุกเข้าไปล่อลวงหนูน้อยลากไปขังขึ้นใจยับคาห้องน้ำ แล้วสังหารอย่างโหดเหี้ยมเกินจินตนาการในโรงเรียนกลางวันแสบ ๆ...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 280)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) จำนวน 2 กลวิธี กลวิธีแรก คือ การใช้คำอ้างถึงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมมีค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ดังปรากฏผ่านคำว่า “ฆ่า..ทั้งที่ไม่รู้จัก, ฆ่าเสีย” ที่แสดงให้เห็นว่านักโทษทุกคนล้วนมีนิสัยโหดเหี้ยมอำมหิตชอบก่อกรรมทำชั่วแก่ผู้อื่นในสังคมทั้งที่ไม่รู้จักกันมาก่อน และกลวิธีที่สองคือ การใช้คำศัพท์หรือวลี ซึ่งเป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นผู้อ่านทราบถึงมุมมองและความคิดของนักเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง เนื่องจากคำศัพท์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการใช้คำศัพท์อื่นนอกเหนือจากศัพท์เดิมที่มีอยู่ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อหรือความคิดบางอย่างของนักเขียน ดังปรากฏผ่านคำว่า “นางโจรใจบาป, ฆาตกรผู้กระทำการเยี่ยงสัตว์ป่า, มารสังคมที่มีวิญญาณสัตว์ร้ายเต็มอณูเรือนร่าง” ยังช่วยแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมความโหดเหี้ยมของนักโทษอีกด้วย

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่า นักโทษทุกคนล้วนเป็นผู้ที่มีนิสัยโหดเหี้ยมอำมหิตและเป็นอันตรายต่อคนในสังคมอย่างยิ่ง โดยนักเขียนได้เปรียบนักโทษเหล่านี้เป็นเหมือนกับสัตว์ร้ายที่ขาดสำนึกในความเป็นมนุษย์ กระทำความผิดตามสัญชาตญาณโดยไม่คำนึงถึงบาปกรรมหรือผลกระทบที่จะตามมา ก่อให้เกิดความหวาดกลัวอย่างยิ่งให้แก่ผู้บริสุทธิ์

2. บุคคลที่มีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ

ในงานเขียนของเชาวเรศน์ จารุบุญย์ พบว่ามีการนำเสนอภาพแทนนักโทษที่มีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ ด้วยการใช้ความรุนแรงบังคับขึ้นใจผู้บริสุทธิ์ ซึ่งเหยื่อบางรายอาจถูกนักโทษฆาตกรรมเพื่อปกปิดความผิดอีกด้วย การนำเสนอภาพแทนเช่นนี้ช่วยตอกย้ำให้เห็นความเป็นบุคคลอันตรายมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) “...8 ทมิฬหีนกาม ช่วยกันทำร้ายร่างกายและใช้ดินเหนียวอุดปากพร้อมกับบีบคอระหว่างข่มขืน เสร็จแล้วพา กันหลบหนีไป”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 189)

2) “... ระหว่างที่ขบวนรถจอดรออยู่ที่หน้าประตูเรือนจำ ผู้สื่อข่าวสอบถามนักโทษประหารเสนห์อ่อนแอว่า ‘มีอะไรจะส่งเสียถึงใครทางบ้านบ้างไหม’

แต่ฆาตกรหีนกามยังไม่ทราบชะตากรรมของตนเอง จึงทำท่าทางแปลกใจ ผู้สื่อข่าวต้องถามย้ำไปว่า ‘ถูกนำ ตัวมาฝากขังที่นี่ยังกะทันหันแบบนี้ จะสั่งให้ไปบอกทางบ้านหรือเปล่า’

นักโทษประหารยิ้ม แล้วตอบว่า ‘ช่วยบอกพ่อแม่ให้มาเยี่ยมบ้าง’

จากนั้นขบวนรถก็แล่นเข้าสู่ประตูเรือนจำ...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 195)

3) “ใกล้กับบริเวณที่พบศพมีสภาพอันสุดเศร้าสลดใจของผู้ปกครองของ ‘น้องอ้อม’ เหยื่อไ้บ้ากาม เป็นร่างของนางเพียร ภูมมา อายุ 36 ปี มารดาของหนูน้อย ที่ร่ำไห้ น้ำตาทะเล็กอาบแก้มคร่ำครวญปึมใจจะขาดตายตามลูกน้อย...”



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 277)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) จำนวน 1 กลวิธี คือ การใช้คำศัพท์หรือวลี ซึ่งเป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นให้ผู้อ่านทราบถึงมุมมองและความคิดของนักเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง เนื่องจากคำศัพท์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการใช้คำศัพท์อื่นนอกเหนือจากศัพท์เดิมที่มีอยู่ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อหรือความคิดบางอย่างของนักเขียน ดังปรากฏผ่านคำว่า “หมิ่นทึนทาม, ไอ้ฆาตกรทึนทาม, ไอ้บ้าทาม” โดยคำว่า “ฆาตกร”, “บ้าทาม” และ “ทึนทาม” ช่วยบ่งบอกว่านักโทษเป็นผู้ที่มีความต้องการทางเพศสูง จึงส่งผลให้เกิดพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศผู้อื่นตามมา

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่านักโทษเป็นบุคคลอันตรายต่อสังคมอย่างยิ่ง เนื่องจากมีพฤติกรรมในการล่วงละเมิดทางเพศผู้อื่นจนได้รับความบอบช้ำทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งนักโทษบางรายมิได้มีเจตนาข่มขืนเพียงอย่างเดียว แต่มีเจตนาฆาตกรรมผู้เคราะห์ร้ายเพื่ออำพรางคดีและปกปิดความผิดของตนเองด้วยเช่นกัน การสร้างภาพแทนเช่นนี้เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของสังคมของนักโทษ จนกลายเป็นบุคคลอันตรายที่สังคมต้องระมัดระวัง

3. บุคคลที่กระทำผิดซ้ำ

แม้ว่านักโทษจะผ่านการขัดเกลากฎกรรมและพัฒนาด้านทักษะอาชีพในสถาบันเฉพาะทางอย่างทัศนสถานมาแล้วก็ตาม แต่นักโทษบางรายยังคงไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วก็ออกมาก่อคดีเช่นเดิม การกระทำเช่นนี้ช่วยให้นักโทษดูเป็นบุคคลที่อันตรายมากยิ่งขึ้น ซึ่งงานเขียนของเชาวเรศน์ จารุบุญย์ ได้นำเสนอภาพแทนของนักโทษที่กระทำผิดซ้ำเพื่อแสดงให้เห็นว่านักโทษหลายรายเมื่อพ้นโทษออกมาแล้วมีพฤติกรรมในการก่อคดีซ้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) “...ตัวผู้เสียหายเองไม่ค่อยกล้าแจ้งความเพราะอับอาย ทรชนเหล่านี้เลยได้ใจทำมาหลายครั้ง แต่เวอร์กรรมมีจริง ศาลพิพากษาประหารชีวิต เพราะไปข่มขืนเหยื่อและฆ่าเหยื่อโดยอ้างความจำเป็นในการต่อสู้คดีว่า เมาครองสติไม่อยู่เหยื่อขัดขืนเลยทำร้ายไม่ได้ตั้งใจจะฆ่า...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 74)

2) “...เจ้าหน้าที่ตำรวจขยายผลการสอบสวนได้ความว่า นายเสน่ห์ อ่อนแก้ว มีอายุ 21 ปี เป็นลูกผู้ใหญ่บ้านที่ นายสมชาย, นายเชิดชัย และนายนรินทร์ รวมทั้งเด็กหญิงวาริ์ตั้งบ้านเรือนอยู่

ชาวบ้านหลายคนที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันให้การว่านายเสน่ห์มีนิสัยชอบข่มเหงและฉุดผู้หญิงไปข่มขืนมาหลายคน สาเหตุที่หญิงผู้เสียหายไม่กล้าไปแจ้งความ เพราะมีความอาย แลเกรงกลัวอิทธิพลของนายเสน่ห์และผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นพ่อ”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 189)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

3) “...จังหวะนี้เองมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเจ้าของคดีบางคนเดินเข้ามาอธิบายเหตุผลให้ผมฟังว่า ‘จริง ๆ แล้วไอ้เสนห์นี่มันร้ายมาก มันข่มขืนลูกสาวชาวบ้านหลายคนแล้ว แต่ส่วนใหญ่เขากลัวอิทธิพลของพ่อมัน พ่อมันมีอิทธิพลมาก คดีนี้มันทำร่วมกับหลาน มันคิดว่าจะหลุด แต่พวกผมดันมีหลักฐานพัวพันไปถึงตัวมัน’...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 197)

4) “...จากสำนวนการสอบสวนปรากฏว่า นายจำเนียร จันทรา รับสารภาพว่าเคยถูกจับกุมในข้อหากระทำความผิดฐานลักทรัพย์และทำร้ายร่างกาย!

ส่วนนายธัญชัย มนตรีวัต รับสารภาพว่าเคยต้องโทษจำคุกฐานลักทรัพย์และรับของโจรมาแล้ว 1 ปี 4 เดือน!

ส่วนนายสนอง โพธิ์บาง รับสารภาพว่าเคยต้องโทษฐานลักทรัพย์และเคยถูกจับกุมฐานชกโจร!...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 224)

5) “...เหมือนเสื้อที่เคยตี้มเลือด ถ้าหากได้กลิ่นเลือดก็ต้องเข้าไปตี้มกินอย่างเอร็ดอร่อย ถ้าหากปล่อยไว้โดยไม่ตัดสินลงโทษประหารชีวิต เกรงว่าวันหนึ่งเมื่อฆาตกรเหล่านี้หลุดพ้นออกมาสู่โลกภายนอก อาจกลับไปก่อคดีข่มขืนแล้วฆ่าสตรีเพศแม่ ที่อ่อนแอกว่า สร้างความเดือนร้อนให้กับสังคมไม่มีวันจบสิ้น...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 250)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางวาทกรรมปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) จำนวน 2 กลวิธี กลวิธีแรก คือ การใช้สหบท ซึ่งเป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้ตอกย้ำให้ผู้อ่านทราบถึงข้อเท็จจริงของนักโทษผ่านความคิด น้ำเสียง หรือข้อมูล จากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องและมีการตอบสนอง ตอบโต้ หรือมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งจากข้อความข้างต้นนักเขียนได้อ้างถึงข้อมูลในการกระทำผิดซ้ำของนักโทษที่มาจากตัวผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ตำรวจ และจากชาวบ้านซึ่งเป็นพยานแวดล้อมในเหตุการณ์มาประกอบสร้างให้เห็นว่านักโทษเหล่านี้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ไม่สามารถกลับตัวกลับใจเป็นคนดีได้ นอกจากนี้นักเขียนยังใช้กลวิธีที่สอง คือ การใช้ความเปรียบ ซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งที่ต่างกันสองสิ่งหรือมากกว่า แต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน มาเปรียบเทียบกันด้วยการพรรณนาให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพอันส่งผลต่อการรับรู้และเข้าใจในความเป็นนักโทษมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏผ่านข้อความ “เหมือนเสื้อที่เคยตี้มเลือด” โดยข้อความนี้เปรียบให้เห็นว่านักโทษมีนิสัยที่คล้ายกับเสื้อซึ่งเป็นสัตว์ที่มีสัญชาตญาณดุร้ายไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งมีลักษณะเดียวกับนักโทษที่เคยกระทำความผิดแล้วก็ยอมทวนคืนสู่พฤติกรรมเดิมไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

กลวิธีดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่า นักโทษเป็นบุคคลอันตรายที่มีพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ไม่มีทางกลับตัวกลับใจเป็นคนดีของสังคมได้ ดังจะเห็นได้จากคำให้การของชาวบ้าน และสำนวนการสอบสวนทางคดีความของตำรวจ พบว่าผู้ต้องหาที่ถูกจับกุมส่วนใหญ่ล้วนเคยต้องคดีความมาแล้วทั้งสิ้น พฤติกรรมเหล่านี้ปรากฏซ้ำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นภาพแทนของบุคคลอันตรายที่ฝังลึกอยู่ในทัศนคติของคนในสังคมมาจนถึงปัจจุบัน

4. บุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

การสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน ที่ต้องดำรงไว้เพื่อให้เกิดเป็นความผาสุกของคนในชาติ แต่นักโทษกลับมีความประพฤติดีที่เป็นภัยต่อความมั่นคงและสร้างความหวาดกลัวให้แก่คนในสังคม ดังนั้นภาพแทนของนักโทษจึงถูกสะท้อนผ่านงานเขียนให้เห็นว่าเป็นผู้ทำลายความมั่นคงของชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) “...เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดขั้นร้ายแรงต่อประเทศชาติได้ คือ นายมัน บุญประเสริฐ หรือ “หมั่นโคก” ผู้ต้องหาที่ 1 นายเทียนชัย ทองอยู่ หรือ “แกละ” ผู้ต้องหาที่ 2 นายสมใจ จันทรตรา หรือ “เตี้ย” ผู้ต้องหาที่ 3 นายอยู่ จาก ผู้ต้องหาที่ 4 และนายสุเอย แช่คู หรือ “ยี่อ่า” ผู้ต้องหาที่ 5

เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการสอบสวนได้ความว่า นายมันเป็นตัวการระดับหัวหนาร่วมกับนายเทียนชัย, นายสมใจ, นายอยู่ และพวกอีก 20 คนเศษ นำทหารกัมพูชาเข้าโจมตีหมู่บ้านชาวไทยที่บ้านกกค้อ บ้านหนองค้อ และบ้านน้อยนาไร่ และวางเพลิงหมู่บ้านอย่างทารุณโหดเหี้ยม ทำให้ชาวไทยเสียชีวิต 28 ศพ...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, น. 203-204)

จากข้อความข้างต้นพบว่ามี การประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) จำนวน 1 กลวิธี คือ การใช้คำศัพท์หรือวลี ซึ่งเป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นผู้อ่านทราบถึงมุมมองและความคิดของนักเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง เนื่องจากคำศัพท์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการใช้คำศัพท์อื่นนอกเหนือจากศัพท์เดิมที่มีอยู่ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อหรือความคิดบางอย่างของนักเขียน ดังปรากฏผ่านคำว่า “ผู้กระทำความผิดขั้นร้ายแรงต่อประเทศชาติ” ที่แสดงให้เห็นว่า นักโทษในบางคดีโดยเฉพาะคดีความเกี่ยวกับการก่อการร้าย จำเป็นต้องรับจับกุมดำเนินคดีเพราะหากปล่อยไว้ อาจส่งผลต่อความมั่นคงของชาติได้ นอกจากนี้การสร้างภาพแทนบุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติยังถูกนำเสนอผ่านกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2) “...การกระทำความผิดของผู้ต้องหาทั้งหมด เป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ และเป็นการก่อวินาศกรรมหรือคุกคามความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงจำเป็นต้องระงับและปราบปรามการกระทำดังกล่าวอย่างเด็ดขาดและรวดเร็ว เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของบ้านเมือง...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญย์, 2554, หน้า 204)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากข้อความข้างต้นพบการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) จำนวน 1 กลวิธี คือ การใช้คำแสดงทัศนภาวะ ซึ่งเป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและความเชื่อมั่นของนักเขียนที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกล่าวถึงว่าสิ่งที่กำลังกล่าวถึงนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจากตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่าการก่อกติของนักโทษเป็นภัยสังคมที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ จำเป็นต้องจับกุมนักโทษมาดำเนินคดีให้ได้โดยไวเพื่อความสุขของคนในชาติ

ภาพแทนบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต

โรคจิตเวชเป็นโรคที่เกี่ยวกับความผิดปกติทางจิต ซึ่งโรคดังกล่าวไม่อาจสังเกตได้ว่าผู้ใดเป็นโรคจิตเวชเนื่องจากไม่มีการแสดงให้เห็นเด่นชัดเหมือนกับโรคที่เกิดตามเรื้อรังทั่วไปหรือการเจ็บไข้ทั่วไป เช่น โรคผิวหนัง ไข้หวัด หรือไข้เลือดออก เป็นต้น จะทราบก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมา ด้วยเหตุนี้ความผิดปกติทางจิตจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การก่อกติของนักโทษด้วยเช่นกัน โดยงานเขียนของเชาวเรศน์ จารุบุญ ได้นำเสนอภาพแทนของบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต เพื่อแสดงให้เห็นว่าความผิดปกติทางจิตนำมาซึ่งการก่อกติของนักโทษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) “...นักโทษที่รับใหม่ส่วนมาก ผมใช้เวลาพูดคุยด้วยทุกคน เคยสอบถามนักโทษคดีข่มขืนแล้วฆ่าส่วนมากอ้างว่าเพื่อความพอใจ สนุกไปวัน ๆ ไม่คิดอะไร ตัวผู้เสียหายเองไม่ค่อยกล้าแจ้งความเพราะอับอาย...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 74)

2) “...6 กรกฎาคม 2539 สายสืบนครบาลธนบุรีระดมกำลังสกัดเส้นทาง “ไอ้ฆาตรกรวิปริต” ข่มขืน-ฆ่าเด็กนักเรียนอนุบาลคาทอลิกในห้องน้ำในโรงเรียน ดักซุ่มตามสถานี บขส.รถไฟ ออกความหาตามแหล่งมั่วสุมติดยา ตมกาว คาดไอ้เดนคุยงวนเวียนหลบหนีในกรุงเพราะเพิ่งระเห็จออกจากคุกได้แค่ 2 วันยังไร้งานทำเป็นหลักแหล่ง 2 ผัวเมียใจแหลกยับเยินรับศพลูกน้อยตั้งสวดบำเพ็ญกุศลที่วัดข้างบ้านอย่างน่าเศร้าสลดท่ามกลางเพื่อนบ้านร่วมอาลัยกับความสูญเสียครั้งนี้...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 279-280)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) จำนวน 2 กลวิธี กลวิธีแรก คือ การใช้คำอ้างถึงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่าคนใน สังคมมีค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ดังปรากฏผ่านคำว่า “ส่วนมาก” ที่แสดงให้เห็นว่านักโทษคดี ข่มขืนแล้วฆ่าหลายคนรู้สึกสะใจกับพฤติกรรมในการก่อกติของตน ซึ่งเป็นความผิดปกติทางจิตรูปแบบหนึ่ง และกลวิธีที่สองคือ การใช้คำศัพท์หรือวลี ซึ่งเป็นกลวิธีที่แสดงให้เห็นผู้อ่านทราบถึงมุมมองและความคิดของนักเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่กล่าวถึง เนื่องจากคำศัพท์เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการใช้คำศัพท์อื่นนอกเหนือจาก ศัพท์เดิมที่มีอยู่ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

หรือความคิดบางอย่างของนักเขียน ดังปรากฏผ่านคำว่า “ไอ้ฆาตรกรวิปริต” ซึ่งเป็นคำที่ยังช่วยแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความผิดปกติทางจิตของนักโทษอีกด้วย

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่า นักโทษเป็นผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ เพราะนอกจากจะไม่สำนึกต่อความผิดที่ตนเองได้ทำไปแล้ว ยังมองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นเป็นเรื่องสนุกสนานอีกด้วย

ภาพแทนบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ

ด้วยเหตุที่พฤติกรรมในการก่อคดีของนักโทษเป็นสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ เนื่องจากส่งผลต่อความปลอดภัยของคนในสังคม ดังนั้นนักโทษจึงถูกสังคมจัดวางพื้นที่ให้เป็นเสมือนคนชายขอบที่ถูกมองเห็นแต่ด้านลบผ่านการบอกเล่าจากคนในสังคมถึงพฤติกรรมในการก่อคดี หรือแม้แต่การนำเสนอผ่านสื่อต่าง ๆ ถึงความโหดเหี้ยมในการก่อคดีที่แสดงให้เห็นว่านักโทษเป็นบุคคลที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมได้แม้จะผ่านการขัดเกลานิสสัยจากทัณฑสถานมาแล้วก็ตาม ด้วยเหตุนี้ภาพแทนของนักโทษจึงถูกสร้างให้เป็นบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ ดังต่อไปนี้

1) “...ระหว่างที่นายพันธุ์ถูกนำตัวไปยังห้องควบคุม ปรากฏว่ามีชาวบ้านที่รู้ข่าวการจับกุม พวกมันมุงดูจำนวนมาก จนตำรวจต้องเข้าแถวคุ้มกันอย่างแน่นหนา แต่ก็ไม่วายถูกชาวบ้านที่โกรธแค้นโยนถั่วเข้าตบตีชกต่อยที่ใบหน้า หลายคนตะโกนว่าต้องยิงเป้าที่กลางสนามหลวง บางรายตะโกนคำว่า ‘ไอ้ฆาตรกร !!’ ‘ไอ้สัตว์นรก!!’...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 284)

จากข้อความข้างต้นพบว่าการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางศัพท์ (lexicalization) จำนวน 1 กลวิธี คือ การใช้คำอ้างอิงส่วนใหญ่ซึ่งเป็นการกล่าวอ้างถึงบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมมีค่านิยมในการประพฤติดุปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจากข้อความมีการอ้างถึงความรู้สึกของ “ชาวบ้าน” ที่ต้องการกำจัดนักโทษออกจากสังคมด้วยการประหารชีวิต เนื่องจากพฤติกรรมของนักโทษที่เป็นภัยต่อสังคม ซึ่งชาวบ้านเกรงว่าหากไม่ประหารชีวิต ในวันหนึ่งข้างหน้านักโทษอาจกลับมาก่อคดีความเช่นเดิมได้ นอกจากนี้การสร้างภาพแทนของบุคคลที่สังคมไม่ต้องการยังถูกนำเสนอผ่านกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2) “...เรื่องนี้ทำให้ครอบครัวของพวกตนถูกชาวบ้านในชุมชนพากันประณาม ถ้าตำรวจจับได้หรือหากนายพันธุ์ขัดขึ้นก็อยากจะให้ตำรวจใช้มาตรการเด็ดขาดไปเลย เพราะคนในบ้านต่างก็ไม่มีใครสนใจนายพันธุ์อยู่แล้ว...”

(เชาวเรศน์ จารุบุญ, 2554, น. 286)

จากข้อความข้างต้นพบการประกอบสร้างความเป็นนักโทษผ่านกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม (Discourse Pragmatic Strategies) จำนวน 1 กลวิธี คือ การใช้ประโยคแสดงเหตุผล ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นผู้อ่านทราบถึงเนื้อความสองส่วน คือ เนื้อความที่เป็นสาเหตุและเนื้อความที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งจาก



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตัวอย่างที่ 2) แสดงให้เห็นว่านักโทษเป็นส่วนเกินของสังคมที่ต้องได้รับการลงโทษ เนื่องจากพฤติกรรมที่ก่อขึ้นเป็นภัยต่อสังคม แม้แต่คนในครอบครัวก็ไม่ยอมรับในพฤติกรรมของนักโทษด้วยเช่นกัน

กลวิธีทางภาษาดังกล่าวสร้างภาพแทนให้ผู้อ่านเห็นว่า นักโทษเป็นบุคคลที่สังคมไม่ต้องการ เนื่องจากนักโทษมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากระเบียบปฏิบัติของสังคม หากอยู่ร่วมกับคนในสังคมอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นได้ ดังนั้นนักโทษจึงเป็นบุคคลอันตรายที่สังคมต้องกำจัดออกไปเพื่อความปลอดภัยของคนในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยกลวิธีการสร้างภาพแทนนักโทษผ่านงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญ สะท้อนให้เห็นว่านักโทษเป็นผลผลิตที่เกิดจากความไม่พึงประสงค์ของสังคม เนื่องจากมีพฤติกรรมที่ผิดไปจากปทัสถานของสังคม ประกอบกับการที่สังคมไทยเป็นสังคมที่คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงทำให้พฤติกรรมต่างๆ ของนักโทษถูกมองว่าเป็นปฏิปักษ์กับหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมไปโดยปริยาย เป็นเหตุให้ภาพลักษณ์นี้ยังถูกผลิตซ้ำให้เห็นถึงความอันตรายและความเป็นส่วนเกินของสังคมมากขึ้นตามไปด้วย

การสร้างภาพแทนให้นักโทษในงานสารคดีให้มีลักษณะของบุคคลอันตราย ส่งผลให้สังคมจัดวางพื้นที่และกำหนดอัตลักษณ์ให้นักโทษเป็นเสมือนคนชายขอบที่ถูกมองในแง่ลบอยู่ตลอดเวลา สิ่งนี้เป็นตรรกะที่ปิดกั้นโอกาสและผลักดันให้นักโทษกลายเป็นบุคคลที่มีสิทธิไม่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม ทั้งในเรื่องการถูกจำกัดสิทธิในการสมัครงานบางแห่ง การขาดสิทธิในการยอมรับความคิดเห็น หรือการถูกสังคมเพ่งเล็งเป็นพิเศษหากมีคดีความเกิดขึ้น แม้นักโทษจะได้รับการลงโทษตามกฎหมายแล้วก็ตามแต่พฤติกรรมในการก่อคดีของนักโทษยังคงถูกตอกย้ำอัตลักษณ์ให้เป็นบุคคลอันตรายที่ต้องกำจัดออกไปเพื่อไม่ให้ภัยต่อคนในสังคม การสร้างภาพแทนลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤๅษดาวรรณ หงส์ลดาธรม (2543) ที่พบว่าชนกลุ่มน้อยทางตอนเหนือของประเทศไทย ถูกเสนอภาพอย่างมีอคติในสื่อมวลชนและในปริทัศน์สาธารณะอื่น ๆ โดยมองว่าเป็นผู้ทำลายป่า ค้ายาเสพติด และเป็นภัยต่อประเทศ ความคิดดังกล่าวถูกถ่ายทอดผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม และหนังสือเรียนซึ่งเป็นการตอกย้ำให้มองเห็นถึงตัวตนของชนกลุ่มน้อยในลักษณะของคนชายขอบมากยิ่งขึ้น

ซึ่งการสร้างภาพแทนให้นักโทษเป็นบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิตก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ผลิตซ้ำให้เห็นถึงความเป็นส่วนเกินของสังคมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากความผิดปกติทางจิตอาจเป็นสาเหตุในการก่อคดีต่อผู้บริสุทธิ์ได้ การสร้างภาพแทนเช่นนี้ส่งผลให้นักโทษไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนปกติในสังคมได้ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งให้นักโทษหวนกลับไปก่อคดีเหมือนที่ผ่านมา

จากการศึกษาภาพแทนนักโทษผ่านงานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญ สะท้อนให้เห็นว่างานเขียนสารคดีที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นงานเขียนที่น่าเสนอข้อเท็จจริงอย่างบริสุทธิ์ แท้จริงแล้วไม่เป็นเช่นนั้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เนื่องจากเนื้อหาในงานเขียนมีการสร้างความหมายนักโทษผ่านกระบวนการทัศน์หรืออุดมการณ์ของนักเขียน เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้ความหมายนั้นผ่านการสร้างวาทกรรมชุดต่าง ๆ ที่เป็นไปตามกระบวนการสร้างภาพแทนของ สจ๊วต ฮอลล์ (Stuart Hall, 1997) ดังนั้น เราจะเห็นอำนาจของภาษาในการสร้างภาพแทนผ่านวาทกรรมจนนำไปสู่การตีตราเป็นอัตลักษณ์ให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษางานเขียนสารคดีของชาวเรศน์ จารุบุญ ซึ่งเป็่นนักเขียนที่มีใช้คนชายขอบ ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นเพียงการสร้างภาพแทนจากมุมมองของคนในขอบที่มีต่อคนชายขอบเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงควรศึกษาเปรียบเทียบสารคดีที่มีผู้เขียนเป็นนักโทษซึ่งเป็นคนชายขอบด้วย จะช่วยให้มองเห็นถึงมุมมองอีกด้านหนึ่งของคนชายขอบที่มีต่อคนชายขอบด้วยกัน จนนำไปสู่การมองเห็นถึงความคิดของทั้งสองฝ่ายว่ามีบทสรุปร่วมกันหรือต่างกันอย่างไร

2. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาพแทนนักโทษที่ปรากฏในงานเขียนประเภทสารคดีเพียงอย่างเดียว หากมีการศึกษางานเขียนประเภทอื่น เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย และหนังสือพิมพ์เพิ่มเติม จะช่วยให้มองเห็นปฏิบัติการทางภาษาในการสร้างภาพแทนให้กับนักโทษมากยิ่งขึ้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- กฤษดาพรรณ หงส์ดารมภ์. (2543). *ปริเฉทเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์: รายงานผลการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทิมา อังคณิกิจ. (2557). *การวิเคราะห์ข้อความ (Discourse Analysis)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชาวเรศน์ จารุบุญย์. (2554). *บันทึก...แดนประหารคุกบางขวาง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: ดอกหญ้า.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสนาะ เจริญพร. (2546). *ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530 : วิเคราะห์ความโยงใยกับประเด็นสังคม*. ปรินิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุพัชรินทร์ นาคคงคำ. (2556). *ภาพแทนสตรีไทยในนวนิยายอีโรติกของนักเขียนชายไทย*. ปรินิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Fairclough, Norman. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Hall, Stuart. (1997). *Representation: cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publication.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนท่ารำตรวจพลตัวพระในการแสดงโขนและละครใน
Correlates and Characteristics of Troop Reviewing Dance Postures of Male
Protagonists in Khon and Royal Court Drama

ปรมัตต์ บุญยศิริ*, ศุภชัย จันทร์สุวรรณ**, อัศววิทย์ เรืองรอง***

Poramat Boonyasiri*, Supachai Chansuwan**, Akhawit Ruengrong***

(Received : May 11, 2021 / Revised : June 21, 2020 / Accepted : June 29, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนท่ารำตรวจพลของตัวพระในการแสดงโขนและละครใน ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการรับการถ่ายทอดท่ารำโดยตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ คือการรำตรวจพลของตัวพระรวมในการแสดงโขน และการรำตรวจพลของอิเหนาในการแสดงละครใน

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนท่ารำตรวจพลเป็นการรำอวดฝีมือของตัวละครสำคัญในเรื่อง ที่ใช้ในการตรวจไพร่พล เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนกระทำการศึกสงคราม ทั้งการรำตรวจพลตัวพระรวมและตัวอิเหนา ซึ่งมีลักษณะร่วมและเฉพาะที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ด้านองค์ประกอบการแสดง 2) ด้านขั้นตอนการแสดง และ 3) ด้านกระบวนท่ารำ ลักษณะร่วมและเฉพาะดังกล่าวนี้ บ่งบอกถึงแบบแผน จารีตของการแสดงแต่ละประเภท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงรูปแบบของการรำระหว่างโขนและละครใน อันสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของครูอาจารย์แต่โบราณที่ได้ประดิษฐ์การแสดงแต่ละชุดด้วยความประณีต

คำสำคัญ : ลักษณะร่วม ลักษณะเฉพาะ องค์ประกอบ ขั้นตอน กระบวนท่ารำตรวจพล

*ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

**รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

*Master of Fine Arts Program in Thai Performing Arts, Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute.

** Associate Professor Doctor of Fine Arts Program in Thai Performing Arts, Faculty of Music and Drama, Bunditpatanasilpa Institute.

***Assistant Professor Doctor of Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaphraya Rajabhat University.

*Corresponding author e-mail: win.poramat@gmail.com



Abstract

This study is concentrating on both similarities and differences characteristics of choreography on protagonists during military parade inspection in Khon and royal drama, also known as Lakorn-Nai. The study utilizes qualitative research by collecting a number of documents, relevant researches, exclusive interviews and instruction from the professionals in order to examine the choreography of the main actors in both Khon and royal drama, particularly for character of Rama in Khon and the character of Enau, also known as Raden Inu, in royal plays. The study found that the objective for choreography corresponding to the parade inspection scene, before the war will be declared, is to demonstrate the advance dancing skills of the two main characters. The correlated and the specific styles of the mentioned choreography can be distinguished into three different aspects which are the components, procedures of the performance and the choreography itself. These findings not only reflect the tradition and the authentication in each Thai performances but also differentiate the dancing patterns between Khon and royal drama which long ago elaborately fabricated by the dancing inventors.

Keyword: The similarities and difference characteristics, choreography, components, procedures, parade inspection

บทนำ

การรำตรวจพล ปรากฏในศิลปะการแสดงของไทยหลายประเภท รวมถึงโขนและละครใน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อถึงการสำรวจตรวจตราไพร่พลในกองทัพให้พร้อมก่อนกระทำการศึกสงคราม และเป็นการรำเดี่ยวเพื่ออวดฝีมือของตัวละคร

การรำตรวจพลในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ปรากฏอยู่ในหลายตอนด้วยกัน ด้วยหัวใจสำคัญของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์เป็นเรื่องราวการทำสงครามระหว่างฝ่ายธรรมะซึ่งมีพระรามเป็นจอมทัพและฝ่ายอธรรมซึ่งมีทศกัณฐ์เป็นจอมทัพ มีการยกทัพจับศึกกันหลายต่อหลายตอน เมื่อตัวละครจะยกทัพออกไปสู้รบก็จะมีการรำตรวจพล เช่น พระรามตรวจพล พระลักษมณ์ตรวจพล เป็นต้น ส่วนในการแสดงละครในเรื่องอิเหนานั้น ปรากฏเนื้อเรื่องที่มีการทำสงครามอยู่ด้วยกันหลายตอน เช่น อิเหนาตรวจพล ปันหยีตรวจพล เป็นต้น แต่ปรากฏว่าอิเหนาซึ่งเป็นพระเอกของเรื่อง มีบทบาทการออกศึกเพียงครั้งเดียว คือตอนศึกกะหมิงกุหนิง เป็นตอนที่อิเหนาได้ยกทัพสู้รบกับท้าวกะหมิงกุหนิง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ความเป็นมาของกระบวนทำรำตรวจพลของพระรามที่เป็นแบบแผนในปัจจุบัน ปรากฏขึ้นในยุคฟื้นฟูกรรมศิลปากร ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ศักดิ์วิญญูจำบัง จัดแสดง ณ โรงละครอนศิลป์ปากร เมื่อปี พ.ศ. 2492 ส่วนการรำตรวจพลของอิเหนา มีปรากฏการกระบวนทำรำมาแต่อดีต โดยครูลมูล ยมะคุปต์ เป็นผู้นำมาสืบทอด เผยแพร่ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ อันได้รับสืบทอดมาจากคณะละครวังสวนกุหลาบ

ทั้งนี้ตัวละครพระรามและอิเหนา เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่เป็นพระเอกของเรื่องเช่นเดียวกัน มีองค์ประกอบของการแสดง ลำดับขั้นตอนและกระบวนทำรำที่มีลักษณะร่วมกัน แต่ก็ยังปรากฏลักษณะเฉพาะในการแสดง เช่น การเอียงศีรษะของท่ารำร้าย กระบวนท่าที่ใช้ในการรำหน้าหนัง เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ จึงศึกษาค้นคว้าการรำตรวจพลทั้งของพระรามในการแสดงโขนและของอิเหนาในการแสดงละครในนั้น มีลักษณะใดบ้างที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ลักษณะใดบ้างที่เป็นลักษณะที่ร่วมกัน ดังที่ คุณครูอาคม สายาคม อดีตโขนหลวงในรัชกาลที่ 7 เคยกล่าวไว้ว่า “การรำแบบโขนตัวพระกับละครพระไม่เหมือนกัน” (ศุภชัย จันทรสุวรรณ์, 2547, น. 2) ทั้งในด้านขององค์ประกอบการแสดง ขั้นตอนการแสดง และด้านกระบวนท่ารำ รวมถึงสนใจที่จะศึกษาว่าประวัติความเป็นมาของการรำตรวจพลตัวพระ และมีความสัมพันธ์กับบริบทของสังคมไทยอย่างไร เพื่อให้ได้รูปแบบที่เป็นแบบอย่างของการรำตรวจพลของพระรามในการแสดงโขนและการรำตรวจพลของอิเหนาในการแสดงละครใน อันจะเป็นแนวทางในการถ่ายทอดสู่การเรียนการสอนและการแสดงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนทำรำตรวจพลของตัวพระในการแสดงโขนและละครใน

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษากระบวนท่ารำการรำตรวจพลของพระรามในการแสดงโขนจากนายไพฑูรย์ เข้มแข็ง ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ และศึกษากระบวนท่ารำการรำตรวจพลอิเหนาในการแสดงละครใน จากนางสาวเวณิกา บุณนาค ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2558 และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนท่ารำตรวจพลของตัวพระรามจากไพฑูรย์ เข้มแข็ง และศึกษากระบวนท่ารำตรวจพลของตัวอิเหนาจากเวณิกา บุณนาค ซึ่งทั้งสองท่านเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับในวงการนาฏศิลป์ไทยว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างยิ่ง

โดยใช้แนวคิดการรำของตัวพระโขนของศุภชัย จันทรสุวรรณ์ ว่าการรำของตัวพระโขนจะต้องมีลักษณะการรำที่เรียกว่า “รำภูมิ” คือ การแสดงออกถึงความภาคภูมิ สง่างาม และเป็นผู้นำศรัทธาเคารพ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ซึ่งกิริยาอาการของพระรามจะต้องไม่หลุกหลิก ลุกลี้ลুকน ดังนั้นโฉนตัวพระรามจะไม่ออกท่ารามมากนักและอาจไม่ต้องเก็บรายละเอียดของท่ารามอย่างการรำแบบละคร (ศุภชัย จันทร์สุวรรณ์, 2547, น. 338) และใช้แนวคิดการรำของตัวพระละครในของขวัญใจ คงถาวร ว่าการรำของตัวพระละครในจะมีลักษณะการรำที่เรียกว่า “รำงาม” คือ การใช้ลีลาในการปฏิบัติท่ารำ การใช้อารมณ์สอดแทรกกระหว่างการรำ และการใช้จินตนาการเข้ามาประกอบการแสดง (ขวัญใจ คงถาวร, 2562, น. 281 - 282) อันจะทำให้ทราบถึงลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนท่ารำตรวจพลตัวพระในการแสดงโฉนและละครใน ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยตัวพระในการแสดงโฉนและการแสดงละครใน อีกทั้งการลงภาคสนาม เช่นการสัมภาษณ์ และการรับการถ่ายทอดท่ารำโดยตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมาของการรำตรวจพลของตัวพระในการแสดงโฉนและละครในจากแหล่งข้อมูลต่างๆ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีไทย
2. การลงภาคสนาม โดยศึกษากระบวนท่ารำและฝึกปฏิบัติกระบวนท่ารำการรำตรวจพลของพระราม และกระบวนท่ารำการรำตรวจพลอิเหนา ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
3. สรุปลวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การลงภาคสนาม และสรุปข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเรียบเรียงเป็นพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า
4. เผยแพร่ผลการวิจัยในรูปแบบบทความ

ผลการวิจัย

ศิลปะการแสดงเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดมาจากเรื่องราวของชีวิตจริงในสังคมผ่านกระบวนการทางศิลปะการรำตรวจพลก็คือ การตรวจตรากองทัพให้เกิดความพร้อมเพรียงสำหรับการออกรบ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการตรวจพลในบริบทสังคมไทย การรำตรวจพลเป็นกระบวนการหนึ่งที่ครูบาอาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยแต่โบราณ ได้สอดแทรกเอาไว้ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้ผู้ที่ได้ชมนั้นเกิดความตระการตา เกิดความประทับใจ เพิ่มอรรถรสในการแสดง ทำให้การแสดงที่เกี่ยวข้องกับการทำศึกสงครามมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นเป็นการรำอวดฝีมือของตัวละครเอก ทั้งด้านการรำและการใช้อาวุธอย่างคล่องแคล่ว มีท่วงท่าที่อ่อนช้อยสวยงาม แต่แฝงไว้ด้วยความเข้มแข็ง น่าเกรงขาม



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

โดยกระบวนการทำรำตรวพลของตัวพระราม ได้พบหลักฐานว่ากระบวนการทำรำตรวพลของการแสดงโขนที่เป็นต้นแบบในปัจจุบันนี้จากการศึกษาบทความ เรื่อง การยกทัพในนาฏกรรม ของนายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้พบข้อความว่า

“การยกทัพของละครนั้นแต่เดิมไม่มีท่าที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐานว่า ถ้ามีการยกทัพจะต้องออกท่าเช่นนี้ทุกครั้ง ครูบาอาจารย์ที่ฝึกสอนละครตอนตรวพลยกทัพได้ โดยไม่ถือว่าเป็นท่าที่ผิดแต่อย่างใด ครูคนหนึ่งก็มีสิทธิ์ที่จะประดิษฐ์ท่าทางการตรวพลยกทัพที่เป็นแบบฉบับของตนได้ เพราะฉะนั้นละครโรงหนึ่งๆ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีการออกท่าในตอนยกทัพตรวพลเหมือนกับละครอีกโรงหนึ่ง...แต่ในสมัยปัจจุบันนี้กรมศิลปากรจัดแสดงละครแต่ละเรื่องได้กำหนดบทสำหรับแสดง กำหนดลีลาท่ารำเป็นแบบแผน จะแสดงครั้งใดก็จะใช้บทเดิม และลีลาท่ารำก็จะจดจำกันไว้ แล้วนำมาใช้รำในการแสดงทุกครั้ง จึงเป็นมาตรฐานว่าถ้าแสดงละครเรื่องนั้นๆ จะต้องมียี่ลีลาท่ารำนั้นๆ รวมไปถึงการรำตอนตรวพลเพื่อยกทัพด้วย การแสดงของกรมศิลปากรหลายเรื่อง มีการตรวพลยกทัพไปรบ ครูบาอาจารย์ในสมัยที่เริ่มฝึกสอนลีลาท่ารำตอนออกตรวพลยกทัพของละครเรื่องหนึ่งๆ ก็จะประดิษฐ์ลีลาท่ารำเอาไว้สอนตัวแสดงในเรื่องนั้น ครั้นแสดงจบไปแล้วครั้งหนึ่งก็ได้ลืมเลือนลีลาท่ารำเหล่านั้น เมื่อจะแสดงอีกในครั้งต่อไปก็จะแสดงตามแบบเดิม” (ปัญญา นิตยสุวรรณ, 2548, น. 189 - 190)

จากข้อความในบทความนี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทำรำตรวพลนั้น แต่เดิมมิได้มีแบบแผนมาแต่อย่างใด ครูบาอาจารย์สามารถที่จะประดิษฐ์ท่ารำอย่างไรก็ตามฉบับของตนก็มีสิทธิ์อันชอบธรรมก็มีถือว่าผิดจวบจนถึงยุคฟื้นฟูศิลปกรรม (พ.ศ. 2489) ได้มีการกำหนดกระบวนการทำรำไว้เป็นมาตรฐาน จนกลายเป็นต้นแบบของการรำตรวพลมาในปัจจุบันนี้

ซึ่งกระบวนการรำการรำตรวพลของพระรามได้ปรากฏครั้งแรกในการแสดงโขนยุคฟื้นฟูศิลปกรรมในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ชุด ศักดิ์วิญจำบัง ผู้แสดงเป็นพระรามในครั้งนั้นก็คือ นายอาคม สายาคม บทประกอบการแสดงได้มีการบรรจเพลงกราวนอกไว้ดังนี้

เจรจา

พระยาสุครีพขุนกระบี่ รับสั่งพระจักรีก็กราบถวายบังคมลา คลานคล้อยถอยออกมาพ้นหน้าพระที่นั่ง แล้วตรงไปยังศาลาเวรเกณฑ์โยธา ฯ

ฯ เสมอ (ฉากทิ้ง ป่า) โห่กราวนอก ฯ

(จมีนสมุหพิมาน, 2507, น. 101)

จากการแสดงโขนในครั้งนี้เอง จึงสันนิษฐานได้ว่าเป็นต้นแบบของการรำตรวพลของพระรามในการแสดงโขนในปัจจุบัน ต่อมาได้มีการบรรจุการรำตรวพลของตัวพระรามไว้ในหลักสุนทรนาฏศิลป์ชั้นต้น พุทธศักราช 2521 เป็นต้นมา (กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร, 2535, น. 95)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ส่วนกระบวนการทำรำตรวพลของอิเหนา ได้รับสืบทอดมาจากวงสวนกุหลาบ ดังที่รัตติยะ วิกสิตพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ. 2560 และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้กล่าวว่า “แม่ลมุลนำกระบวนการทำรำอิเหนาตรวพลมาจากวงสวนกุหลาบ จากหม่อมครูอิง คือ ครูลมุล ยมะคุปต์ ได้รับถ่ายทอดมาจากบรมครู จนมาถึงรุ่นแม่ๆ ก็ได้รับการถ่ายทอดจากแม่ลมุล แล้วก็สืบทอดมาต่อยังรุ่นหลังๆ” (รัตติยะ วิกสิตพงศ์, 2563, 11 สิงหาคม, สัมภาษณ์) แต่ทั้งนี้เมื่อสืบค้นบทที่ใช้ประกอบการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอนศึกกระหมั่งกุหนิง พบว่ามีได้ปรากฏการบรรจุการรำตรวพลของอิเหนาดังเช่นอดีตอีก

อย่างไรก็ตามได้มีการบรรจุการรำตรวพลของอิเหนาในการแสดงละครใน ในหลักสูตรการเรียนของวิทยาลัยนาฏศิลป์ ไว้ในหลักสูตรนาฏศิลป์ชั้นสูง รายวิชา รำตรวพล 2 (กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร, 2537, น. 54) เพื่อให้ให้นักศึกษารู้ลักษณะขั้นตอนของการรำตรวพลตัวรองและตัวเอก ในการแสดงโขน - ละคร เพราะต้องศึกษาขั้นตอนและกระบวนการทำรำทั้งของอิเหนาและทหาร (กองศิลปศึกษา, 2537, น. 53) จะเห็นได้ว่าแม้จะไม่มีมีการนำการแสดงอิเหนาตรวพลเข้าบรรจุอยู่ในการแสดง แต่ครูบาอาจารย์ก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของการรำตรวพลในละครใน จึงได้นำอิเหนาตรวพลเข้าบรรจุไว้ในหลักสูตร เพื่อการเรียนการสอนอันเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนนักศึกษาต่อไป

เมื่อได้รวบรวมและศึกษาองค์ประกอบ ขั้นตอน และกระบวนการทำรำของการรำตรวพลตัวพระในการแสดงโขนและละครในแล้ว ได้พบกับลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของรำตรวพลตัวพระ 3 ด้านด้วยกัน สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ลักษณะร่วมและเฉพาะขององค์ประกอบการรำตรวพลตัวพระในการแสดงโขนและละครใน

องค์ประกอบในการแสดงนั้นถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยเสริมอรรถรสในการแสดงให้มีสุนทรีรสและความสมบูรณ์มากขึ้น ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาการรำตรวพลของตัวพระรวมในการแสดงโขน และการรำตรวพลตัวอิเหนาในการแสดงละครใน สามารถแบ่งลักษณะร่วมและเฉพาะขององค์ประกอบของการแสดงออกเป็น 6 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดนี้

1.1 ลักษณะร่วมขององค์ประกอบการรำตรวพลตัวพระในการแสดงโขนและละครใน

1) องค์ประกอบการแสดงด้านผู้แสดง

มีรูปร่างสูงโปร่ง ใบหน้ารูปไข่ ทุกส่วนของใบหน้ารับกันได้สัดส่วน มีปฏิภาณไหวพริบ เพราะเป็นตัวเอกของเรื่อง ต้องสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ อีกทั้งมีความขยันหมั่นเพียร สามารถแสดงได้อย่างไม่ติดขัด ด้วยการรำตรวพลนั้นเป็นการรำเดี่ยวอดฝีมือ จึงต้องหมั่นซ้อมให้เกิดความชำนาญ ทั้งกระบวนการทำรำและการใช้อาวุธ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



ภาพที่ 1 ลักษณะผู้แสดงโขนตัวพระ
ที่มา: ไพฑูรย์ เข้มแข็ง



ภาพที่ 2 ลักษณะผู้แสดงละครในตัวพระ
ที่มา: เวณิกา บุนนาค

2) องค์ประกอบการแสดงด้านบทประกอบการแสดง

การแสดงโขนและละครในมีการปรับปรุงมาโดยตลอด ตามแต่โอกาสในการแสดงและระยะเวลาที่ใช้แสดง เมื่อมีการตัดทอนตอนบางตอนหรือเนื้อหาบางส่วนออกไป ก็มีได้กระทบต่อนเนื้อเรื่องหลักของวรรณกรรมแต่อย่างใด

3) องค์ประกอบการแสดงด้านเครื่องแต่งกาย

พระราชมในการแสดงโขนและอิเหนาในการแสดงละครใน มีวิธีการแต่งกายที่เลียนแบบมาจากเครื่องต้นหรือเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ ที่เรียกว่าแต่งกายแบบยืนเครื่อง นุ่งผ้าแบบจีบโจงหางหงส์เช่นเดียวกัน



ภาพที่ 3 ลักษณะการนุ่งผ้าแบบจีบโจงหางหงส์

ที่มา: หนังสือการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายยืนเครื่องโขน - ละครรำ (2550, น.34)

4) องค์ประกอบการแสดงด้านเพลงประกอบการแสดง

เพลงที่ใช้ในการรำอิเหนาตรวจพล มีลักษณะร่วมกับการรำพระรามตรวจพลในฉากที่ 3 ซึ่งใช้เพลงกราวนอกหรือเพลงหน้าทับกราวนอก รวมถึงเพลงเร็วเพื่อตรวจสอบความพร้อมเพรียงของกองทัพ และใช้เพลงเชิดเพื่อยกทัพไปยังสนามรบเช่นเดียวกัน



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

5) องค์ประกอบด้านดนตรีประกอบการแสดง

การรำตรวพของตัวพระรามในการแสดงโขนและตัวอิเหนาในการแสดงละครใน สามารถเลือกใช้ทั้งวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ ส่วนจะเลือกวงปี่พาทย์ประเภทใด ขึ้นอยู่กับโอกาสและความเหมาะสม

6) องค์ประกอบด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง

พระรามและอิเหนาเป็นตัวละครที่เป็นกษัตริย์ชาตินักรบเช่นเดียวกัน มีกลดกางกั้นขณะทำการตรวพพล เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงฐานะอันศักดิ์อันสูงส่ง

จะเห็นได้ว่าในด้านองค์ประกอบของการแสดงในด้านต่างๆ นั้นมีลักษณะร่วมด้วยกันหลายส่วน ซึ่งเป็นไปตามข้อกำหนดทางวรรณกรรมและความเหมาะสมของการแสดงแต่ละประเภท

1.2 ลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบการรำตรวพตัวพระในการแสดงโขนและละครใน

1) องค์ประกอบการแสดงด้านผู้แสดง

ด้วยพระรามเป็นตัวละครในการแสดงโขน ส่วนตัวอิเหนาเป็นตัวละครในการแสดงละครใน จึงมีความแตกต่างที่เพศตามจารีตของการแสดงแต่ละประเภท โดยอิเหนาจะใช้ผู้หญิงแสดง ส่วนพระรามนั้นจะใช้ผู้ชายแสดง อีกทั้งสีผิวของพระรามจะค่อนข้างคล้ำตามบทในวรรณกรรม ด้วยว่าพระรามเกิดในเวลา มัชฌิมยาม (เวลาระหว่าง 22.00 น. ถึง 02.00 น.)

ทั้งพระรามนั้นยังต้องมีภูมิราที่สง่างามและมีความนิ่งตามภูมิหลังของตัวละครที่เป็นเทพเจ้าและเป็นกษัตริย์ชาตินักรบ แต่อิเหนานั้นแม้จะเป็นตัวละครชายที่เป็นชาตินักรบเช่นเดียวกัน แต่ก็ยังเป็นเพียงปुरुชน ซึ่งยังมีความรัก โลภ โกรธ หลง เกลเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไป

2) องค์ประกอบการแสดงด้านบทประกอบการแสดง

บทประกอบการแสดงของโขน แต่เดิมดำเนินเรื่องด้วยวิธีการพากย์เจรจา แต่ต่อมาได้ใส่บทร้องที่ใช้ในการแสดงละครเข้าไปในการแสดงโขน เช่น เพลงดั่งดั่ง เพลงซ้ำปี่ เป็นต้น จากจุดนี้ทำให้บทโขนแบบดั้งเดิม ได้เกิดวิวัฒนาการเป็นบทย่างละครไป ส่วนบทประกอบการแสดงละครใน ไม่มีการการพากย์อย่างเช่นโขน มีแต่บทที่มีบทร้องและเจรจาดำเนินเรื่องอยู่แล้วแต่เดิม แต่มีการดัดทอนเนื้อเรื่องให้กระชับลง ด้วยเหตุผลในเรื่องของระยะเวลาการแสดง

3) องค์ประกอบการแสดงด้านเครื่องแต่งกาย

พระรามจะมีการแต่งกายสีเขียว เนื่องด้วยตามบทวรรณกรรมนั้น พระรามได้ถือกำเนิดในเวลา มัชฌิมยาม (ดึกสงัด) จึงกำหนดให้มีผิวกายสีเขียว ส่วนอิเหนาแต่งกายสีแดง ด้วยจารีตการแต่งกายแต่โบราณที่นิยมให้ตัวละครตัวเอกของเรื่องแต่งกายสีแดง อันเป็นสีแห่งพลังอำนาจ ความกล้าหาญ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

4) องค์ประกอบการแสดงด้านเพลงประกอบการแสดง

ในการรำพระรามตรวจพลทั้งฉาก 1 และ 3 จะใช้เพลงหน้าทับกราวนอก เช่น เพลง กระแตไต่ไม้ เพลงจิ้งจอก ซึ่งเพลงในกลุ่มเพลงชุดกราวนอก มิได้ใช้เพลงกราวนอกโดยตรง เพราะในการแสดง โขนนั้นทั้งตัวละครสืบทอดมรดก (เสนาวานร) และพญาวานร ได้ใช้เพลงกราวนอกประกอบการแสดงแล้ว เมื่อพระรามออกตรวจพล ซึ่งเป็นพระเอกของวรรณกรรม จึงได้ใช้เพลงในกลุ่มหน้าทับกราวนอก ที่มีท่วงทำนองของเพลงที่ให้ความรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ สง่างามมากกว่า

อีกทั้งในการตีจังหวะบรรเลงของกลองทัดและกลองตะโพน (สำเนียงกลองที่ตีเปลี่ยนทำนอง หน้าทับกราวนอก) ในส่วนของการรำตรวจพลของพระรามจะมีใช้ในการรำฉากที่ 1 และฉากที่ 3 เพียงอย่างละ 1 ครั้ง ส่วนในการรำตรวจพลของอิเหนาจะมีการตีบรรเลงถึง 2 ครั้ง

5) องค์ประกอบด้านดนตรีประกอบการแสดง

ในการแสดงโขนจะมีเครื่องดนตรีที่เพิ่มขึ้นจากการแสดงละครทั่วไปอยู่หนึ่งชิ้น นั่นก็คือ “โกร่ง” อันเป็นเครื่องดนตรีประเภทประกอบจังหวะ เพราะเสียงของโกร่งทำให้เกิดความครึกครื้น เข้มแข็ง เหมาะกับประกอบการรำตรวจพลและยกรบ



ภาพที่ 4 โกร่ง

ที่มา: ราชบัณฑิตยสถาน (2545, น. 188)

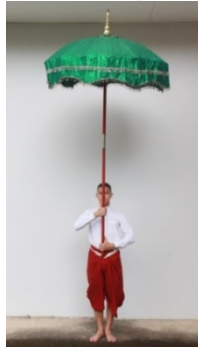
6) องค์ประกอบด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง

การให้สีของกลดประกอบการแสดงนั้น กลดของพระรามใช้เป็นกลดสีเขียว กลดของอิเหนาจะเป็นสีแดง ทั้งนี้เพราะมีการให้สีของกลดให้สอดคล้องกับเครื่องแต่งกายของทั้งสองตัวละคร



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์



ภาพที่ 5 กลดสีเขียว
ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 6 กลดสีแดง
ที่มา: ผู้วิจัย

อาวุธที่ใช้ประกอบการแสดง พระรามจะใช้คันศรเป็นอาวุธ ซึ่งสามารถแปลงศรทำลายศัตรู ระยะไกล และใช้เข้าตีเมื่อรบในระยะประชิด แต่อิเหนามีกริชเป็นอาวุธ ใช้ต่อสู้ในระยะประชิดตัวเท่านั้น



ภาพที่ 7 คันศร
ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 8 กริช
ที่มา: ผู้วิจัย

ส่วนพาหนะที่ใช้ประกอบการรำตรวพล พระรามจะใช้ราชรถเป็นพาหนะ ที่ได้รับมาจากพระอินทร์ตามเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ ส่วนอิเหนาใช้ม้าเป็นพาหนะในการเดินทาง ตามเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่องอิเหนา ซึ่งจะต้องใช้แสดเป็นอุปกรณ์การแสดงควบคู่ไปด้วย



ภาพที่ 9 ม้าแสด
ที่มา: กรมศิลปากร (2556, น. 133)



ภาพที่ 10 ราชรถ
ที่มา: ผู้วิจัย



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

2. ลักษณะร่วมและเฉพาะของขั้นตอนการรำตรวจพลตัวพระในการแสดงโขนและละครใน

ในส่วนของคุณลักษณะร่วมและเฉพาะของขั้นตอนระหว่างกองทัพพระรามและกองทัพอิเหนา มีทั้งลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันในรายละเอียด ดังนี้

2.1 ลักษณะร่วมของลำดับขั้นตอนการรำตรวจพลระหว่างกองทัพของพระรามในการแสดงโขนและกองทัพของอิเหนาในการแสดงละครใน

ขั้นตอนการรำตรวจพลระหว่างกองทัพของพระรามในการแสดงโขนมีลักษณะร่วมกับการรำตรวจพลของกองทัพอิเหนาในการแสดงละครใน คือ เริ่มต้นด้วยคนธง ต่อมาเป็นการออกของทหาร และจอมทัพออกเป็นลำดับสุดท้ายเช่นเดียวกัน อันเป็นการเรียงตามลำดับชั้นยศในการแสดง

2.2 ลักษณะเฉพาะของลำดับขั้นตอนการรำตรวจพลระหว่างกองทัพของพระรามในการแสดงโขนและกองทัพของอิเหนาในการแสดงละครใน

ในการแสดงโขนลำดับการออกมาของพญาวานรในการแสดงโขน เรียงลำดับให้ผู้อาวุโสออกก่อน แล้วจึงเป็นผู้ที่มีความอาวุโสน้อยกว่าออกตามหลัง คือ สุครีพ หนุมาน ขมพูนาน องคต นิลนนท์ เมื่อเป็นส่วนของจอมทัพ พระรามก็จะออกมาก่อน ส่วนพระลักษมณ์ออกเป็นลำดับสุดท้าย แต่ในส่วนของการแสดงละครในจะมีทหาร ซึ่งไม่มีการจัดลำดับใดๆ และส่วนของจอมทัพจะมีเพียงตัวอิเหนาเพียงตัวละครเดียว

3. ลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนการท่ารำของการรำตรวจพลระหว่างการรำตรวจพลในการแสดงโขนและละครใน

จากการลงภาคสนามทั้งการลงมือปฏิบัติและการดูวิดีโอทัศน์ประกอบ พบว่าการรำตรวจพลของพระรามในการแสดงโขนและการรำตรวจพลของอิเหนาในการแสดงละครใน มีลักษณะร่วมและเฉพาะ ดังนี้

3.1 ลักษณะร่วมของกระบวนการท่ารำการรำตรวจพลของพระรามกับการรำตรวจพลของอิเหนา

1. ลักษณะร่วมของกระบวนการท่ารำการรำตรวจพลของอิเหนากับการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 มี 4 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าเท้าฉาก 2) ท่าเฉิดฉิน 3) ท่าสอดสูง 4) ท่าหลบ (พระ) ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 11 ท่าเท้าฉากในพระรามตรวจพลฉาก 1

ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 12 ท่าเท้าฉากในอิเหนาตรวจพล

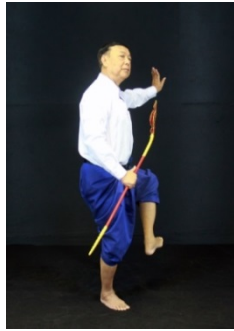
ที่มา: ผู้วิจัย



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. ลักษณะร่วมของกระบวนทำรำการรำตรวจพลของอิเหนากับการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3 มี 5 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าใช้น้ำหนึ่ง (ท่าที่ 2) 2) กระบวนการรำเพลงเร็วที่ถัดเท้าขวา (ในตอนหลังการรำตรวจพลของพระรามฉากที่ 3) 3) ท่าขึ้น (หลังหมดเพลงเร็ว) 4) กระบวนท่าถามความพร้อมของกองทัพ 5) กระบวนท่าสั่งยกทัพไปยังสนามรบ ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 13 ท่าใช้น้ำหนึ่งท่าที่ 2 ในพระรามตรวจพลฉาก 3 ภาพที่ 14 ท่าใช้น้ำหนึ่งท่าที่ 2 ในอิเหนาตรวจพล
ที่มา: ผู้วิจัย

3. ลักษณะร่วมของกระบวนทำรำการรำตรวจพลของอิเหนากับการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 และฉาก 3 มี 4 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าเดิน 2) ท่ารำร้าย 3) ท่าเก็บเท้า 4) ท่าขึ้น ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 15 ท่าเก็บเท้าในพระรามตรวจพลฉาก 1 และ 3 ภาพที่ 16 ท่าเก็บเท้าในอิเหนาตรวจพล
ที่มา: ผู้วิจัย

3.2 ลักษณะเฉพาะของกระบวนทำรำการรำตรวจพลของพระรามกับการรำตรวจพลของอิเหนา

1. ลักษณะเฉพาะของกระบวนทำรำการรำตรวจพลของอิเหนาที่มีความแตกต่างจากการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 มี 6 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าใช้น้ำหนึ่ง (ท่าที่ 2) 2) ท่าหลบ (พระ) ก่อนเคลื่อนที่จากกลางเวทีไปยังส่วนท้ายของเวที (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1) 3) ท่าหลบ (พระ) เมื่อเคลื่อนที่มายังส่วนท้ายของเวที (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1) 4) ท่าขึ้น เป็นกระบวนท่าที่



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ปฏิบัติต่อจากท่าหลบ (พระ) ที่เคลื่อนที่มายังส่วนท้ายของเวที (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1)
4) ท่าหลบ (พระ) ก่อนเข้าหลบฉากหรือเข้าหลังเวที (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1) 5) ท่าเดิน
กลับเข้าหลังเวที (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระราม ฉากที่ 1) ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 17 ท่าหลบ (พระ) ในพระรามตรวจพลฉาก 1

ที่มา: ผู้วิจัย

2. ลักษณะเฉพาะของกระบวนท่ารำการรำตรวจพลของอิเหนาที่มีความแตกต่างจากการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3 มี 6 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าเท้าฉาก (การรำตรวจพลของพระรามฉาก 3 เป็นการเหยียบฉาก) 2) ท่าหลบ (พระ) 3) ท่ากระบวนท่ารำเพลงเร็ว (ท่อนแรก) (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3) 4) ท่ากระบวนท่ารำเพลงเร็ว (ท่อนหลัง) (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3) 5) กระบวนท่าถามความพร้อมของกองทัพ (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3) 6) กระบวนท่าสั่งยกทัพไปยังสนามรบ (มีเฉพาะการรำตรวจพลของพระรามฉาก 3) ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 18 ท่าเหยียบฉากในพระรามตรวจพลฉาก 1

ที่มา: ผู้วิจัย



ภาพที่ 19 ท่าเท้าฉากในอิเหนาตรวจพล

ที่มา: ผู้วิจัย

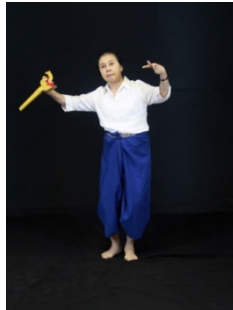
3. ลักษณะเฉพาะของกระบวนท่ารำการรำตรวจพลของอิเหนาที่มีความแตกต่างจากการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 และฉาก 3 มี 10 กระบวนท่า ได้แก่ 1) ท่าเดิน 2) ท่ารำร้าย 3) ท่าใช้หน้าหนัง (ท่าที่ 1) 4) ท่าเก็บเท้า (ตีนกลอง) 5) ท่าฉะ (มีเฉพาะในการรำตรวจพลของอิเหนา) 6) ท่ารวมมือก่อนเคลื่อนที่ไปยังส่วนกลางของกองทัพ (มีเฉพาะในการรำตรวจพลของอิเหนา) 7) ท่าถึงส่วนกลางของกองทัพ (มีเฉพาะในการ



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รำตรวพลของอิเหนา) 8) ท่าเหินบอาวูธ (มีเฉพาะในการรำตรวพลของอิเหนา) 9) ท่าขึ้นม้า (มีเฉพาะในการรำตรวพลของอิเหนา) 10) ท่ารับส้า ดังภาพตัวอย่าง



ภาพที่ 20 ท่าเหินในอิเหนาตรวพล

ที่มา: ผู้วิจัย

สรุป

เมื่อรวบรวมและศึกษาข้อมูลทั้งหมด พบว่าการรำตรวพลของตัวพระในการแสดงโขนและละครในต่างก็มีลักษณะร่วมและเฉพาะอยู่ด้วยกันหลายจุด สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. ลักษณะร่วมและเฉพาะขององค์ประกอบการแสดง ได้แก่ 1) ด้านผู้แสดง ต้องมีใบหน้าที่ได้สัดส่วน มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี แต่ในการแสดงละครในใช้ผู้หญิงแสดง ส่วนการแสดงโขนใช้ผู้ชายแสดง และต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะการรำที่นิ่ง สง่างาม ทั้งต้องมีผิวสีค่อนข้างคล้ำ 2) ด้านบทประกอบการแสดง แต่เดิมโขนดำเนินเรื่องด้วยวิธีการพากย์ เจาจา ส่วนละครในมีบทร้อง และเจาจาในการดำเนินเรื่อง ซึ่งบทประกอบการแสดงของการแสดงทั้ง 2 ประเภท สามารถปรับปรุงบทได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อการเล่นเรื่อง 3) ด้านเครื่องแต่งกาย ใช้วิธีการนุ่งผ้าแบบจีบโจงหางหงส์ ซึ่งเป็นการแต่งกายแบบยืนเครื่องตัวพระ โดยพระรามแต่งกายสีเขียว ส่วนอิเหนาแต่งกายสีแดง 4) ด้านเพลงประกอบการแสดง ใช้เพลงหน้าทับกราวนอกในการบรรเลงประกอบการรำตรวพล โดยการรำตรวพลของพระรามใช้เพลงหน้าทับกราวนอกประกอบการแสดง เช่น เพลงกระแตไต่ไม้ แต่ในการรำตรวพลของอิเหนาใช้เพลงกราวนอกประกอบการแสดง อีกทั้งการตีบทเทศของการรำตรวพลของอิเหนาจะตีบทเทศเพิ่มอีก 1 ครั้ง ช่วงกระบวนท่าเหิน 5) ด้านดนตรีประกอบการแสดง สามารถเลือกใช้วงปี่พาทย์ได้ตามความเหมาะสม โดยในการแสดงโขนได้เพิ่มโกร่ง ซึ่งเป็นเครื่องประกอบจังหวะเข้ามา 6) ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง ใช้กลดเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงเพื่อแสดงถึงฐานะความเป็นกษัตริย์ แต่พระรามใช้กลดสีเขียว ส่วนอิเหนาใช้กลดสีแดง และพระรามมีอาวุธเป็นคันศร มีราชรถเป็นพาหนะ ส่วนอิเหนาใช้อาวุธเป็นกริช มีม้าเป็นพาหนะ

2. ลักษณะร่วมและเฉพาะของขั้นตอนการแสดง ระหว่างกองทัพของพระรามในการแสดงโขนกับกองทัพของอิเหนาในการแสดงละครใน เป็นการเรียงตามลำดับชั้นยศในการแสดง คือ 1) คนธง 2) ทหาร 3)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จอมทัพ แต่ในการแสดงโขนส่วนทหารและจอมทัพ เรียงลำดับให้ผู้มีศักดิ์ที่ใหญ่กว่าออกก่อน แล้วจึงเป็นผู้ที่มีศักดิ์น้อยกว่าออกตามหลัง แต่ในส่วนของการแสดงละครในส่วนของการทหารและจอมทัพไม่มีลำดับศักดิ์

3. ลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนท่ารำ ระหว่างการรำตรวจพลของอิเหนากับการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 มีลักษณะร่วม 4 กระบวนท่า ลักษณะเฉพาะมี 6 กระบวนท่า กับ การรำตรวจพลของพระรามฉาก 3 มีลักษณะร่วม 5 กระบวนท่า ลักษณะเฉพาะมี 6 กระบวนท่า และกับการรำตรวจพลของพระรามฉาก 1 และฉาก 3 มีลักษณะร่วม 4 กระบวนท่า ลักษณะเฉพาะมี 10 กระบวนท่า

ซึ่งกระบวนท่ารำที่มีลักษณะร่วมและเฉพาะแต่ละท่า ขึ้นอยู่กับจารีตการรำของประเภทการแสดง เช่น การเอียงศีรษะ ฯลฯ และบทรพรรณกรรมเป็นหลัก เช่น การขึ้นม้าของอิเหนา ฯลฯ

อภิปรายผล

การรำตรวจพลของพระรามในการแสดงโขน และการรำตรวจพลของอิเหนาในการแสดงละครในด้านองค์ประกอบการแสดงมีความเหมือนและแตกต่างกันออกไป ตามข้อกำหนดทางจารีตของการแสดงและความเหมาะสมของการแสดง ด้านขั้นตอนมีความเหมือนกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียดของลำดับศักดิ์ ลำดับชั้นยศ เพราะโขนมีลำดับชั้นยศที่มากกว่า ส่วนด้านกระบวนท่ารำมีลักษณะร่วมกันในหลายกระบวนท่า แต่ยังมีลักษณะเฉพาะที่มีลักษณะเป็นกระบวนท่าของตนเองอยู่หลายท่า เช่น อิเหนามีกระบวนท่าฉะ อันเป็นกระบวนท่าเดินทางไปขึ้นม้า แม้แต่กระบวนท่าเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด เช่น กระบวนท่ารำเพลงเร็ว ที่อิเหนาจะมีกระบวนท่ารำที่มากกว่าและรำอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการหยุดเปลี่ยนท่ารำ แต่โขนจะมีกระบวนท่าที่น้อยกว่า และมีกระบวนท่าหมดท่า เพื่อเปลี่ยนท่ารำ จากข้อมูลที่ค้นพบนี้ สอดคล้องกับศุภชัย จันทรสุวรรณ์ ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับการรำของตัวพระโขนที่จะต้องแสดงออกถึงความภาคภูมิ สง่างาม และเป็นผู้นำศรัทธาเคารพ ซึ่งกิริยาอาการของพระรามจะต้องไม่หลุกหลิก ลูกลี้ลูกลั่น ดังนั้นโขนตัวพระรามจะไม่ออกท่ารำมากนักและอาจไม่ต้องเก็บรายละเอียดของท่ารำตามอย่างการรำแบบละคร อันแสดงถึงภูมิในฐานะของตัวละครที่เป็นกษัตริย์และภูมิหลังที่เป็นเทพเจ้า เรียกว่า “รำภูมิ” ส่วนการรำตรวจพลของตัวละครอิเหนาในการแสดงละครใน จะต้องมียุทธลักษณะของกระบวนท่าที่ “รำงาม” สอดคล้องกับขวัญใจ คงถาวร ที่แสดงทัศนะเกี่ยวกับการรำตรวจพลของอิเหนาว่า จะมีการใช้ลีลาในการปฏิบัติท่ารำได้อย่างงดงาม คือการเคลื่อนไหวร่างกายในช่วงเชื่อมต่อของท่ารำหลัก ระหว่างท่ารำหนึ่งไปสู่อีกท่ารำหนึ่ง มีการใช้อารมณ์สอดแทรกระหว่างการรำ และการใช้จินตนาการเข้ามาประกอบการแสดง และสื่อให้ผู้ชมสามารถจินตนาการเห็นภาพคล้อยตามได้ อีกทั้งด้านองค์ประกอบต่างๆ นับว่าเป็นบริบทสำคัญที่ช่วยเสริมให้การแสดงรำตรวจพลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อรูปแบบการเรียนการสอนและการแสดงของศิลปะโขน พร้อมด้วยได้องค์ความรู้เรื่องการรำตรวจพลของตัวพระในการแสดงโขนและละครในสืบไป



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาลักษณะร่วมและเฉพาะของกระบวนการทำรำตรวจพลตัวพระในการแสดงละครในและละครนอก เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและแตกต่างของการรำตรวจพลแบบราชสำนักและแบบสามัญชน

เอกสารอ้างอิง

ขวัญใจ คงถาวร. (2562). **วิวัฒนาการละครใน**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

ปัญญา นิตยสุวรรณ. (2548). **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายปัญญา นิตยสุวรรณ**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดีย สแควร์.

รัตติยะ วิกลิตพงศ์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พุทธศักราช 2560 และผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ประมัตต์ บุญยศิริ. (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อ 11 สิงหาคม 2563.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). **สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ - ดุริยางค์**. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินต์ติ้ง.

ศิลปศึกษา, กอง. (2535). **หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2534)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

ศิลปศึกษา, กอง. (2537). **หลักสูตรนาฏศิลป์ขั้นสูง พุทธศักราช 2527**. กรุงเทพฯ: ประชาชน.

ศิลปากร, กรม. (2507). **บทโขน กรมศิลปากรปรับปรุงแสดง ณ โรงละครอนศิลปากร**. (จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพจมีนสมุหพิมาณ หรือหลวงวิลาสวงงาม (หรั่ง อินทรนัญ) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม). พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.

ศุภชัย จันทรสุวรรณ์. (2547). **การศึกษาวิเคราะห์วิธีการร่ายรำและลีลาท่ารำของโขนตัวพระ : กรณีศึกษาตัวพระราม**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

คำแนะนำสำหรับผู้ส่งบทความ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ มีนโยบายในการส่งเสริมและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการ ตลอดจนเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นทางวิชาการระหว่างผู้สอน นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา และผู้สนใจซึ่งครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มีกำหนดออกปีละ 2 ฉบับ คือ มกราคม – มิถุนายน และกรกฎาคม – ธันวาคม ซึ่งบทความวิชาการที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องมีเนื้อหาถูกต้องสมบูรณ์ตามมาตรฐานทางวิชาการ และบทความวิชาการผ่านการพิจารณาคุณค่าจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกเรื่อง

ประเภทบทความ

1. บทความวิชาการ (Academic Article) หมายถึง บทความที่เขียนขึ้นที่ผู้เขียนตั้งใจเขียนยกประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแวดวงวิชาการ วิชาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ วิพากษ์ ทศณะแนวคิดเดิมหรือนำเสนอเผยแพร่แนวคิดใหม่ เพื่อมุ่งให้อ่านเปลี่ยนหรือปรับเปลี่ยนแนวคิด วิเคราะห์ความเชื่อมาสู่ความคิดของผู้เขียน ซึ่งบทความวิชาการเน้นการให้ความรู้เป็นสำคัญและต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการ เอกสารอ้างอิง และเหตุผลที่พิสูจน์ได้ โดยเขียนเป็นภาษาอังกฤษ หรือภาษาไทยก็ได้และอาจมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้

2. บทความวิจัย (Research Article) หมายถึงบทความที่เขียนขึ้นจากงานศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Study) หรือที่เรียกว่างานวิจัย สารของบทความสะท้อนให้เห็นขั้นตอนการดำเนินการศึกษาซึ่งได้แก่การกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ทฤษฎีกรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะและต้องมีการอ้างอิงข้อมูลอย่างเป็นระบบ ซึ่งการแสดงความสัมพันธ์กันหรือผลวิจัยและการบอกความหมาย ความสำคัญของผลที่ได้จากการศึกษาในทางทฤษฎี และปฏิบัติโดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

3. บทความปริทัศน์ (Review Article) หมายถึงงานวิชาการที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการ (State of The Art) เฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป

4. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) หมายถึง บทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่าและคุณภาพของหนังสือ บทความโดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องบอกรายละเอียดของหนังสือ ได้แก่ ชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่งปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้าและเลข ISBN ให้ชัดเจนด้วยโดยใช้หลักวิชาการและดุลพินิจอันเหมาะสม



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การเตรียมต้นฉบับ

1. ผลงานวิชาการ/บทความที่ส่งมาต้องไม่ได้รับการเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. การพิมพ์ ให้จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Office Word ระยะบรรทัดเดียวโดยจัดหน้ากระดาษขนาด A 4 (8.5 x 11 นิ้ว) ตั้งค่าน้ำกระดาษสำหรับการพิมพ์ห่างจากขอบกระดาษทุกด้าน ด้านละ 1 นิ้ว (2.5 เซนติเมตร) ใส่เลขหน้ากำกับทุกหน้ายกเว้นหน้าแรก
3. รูปแบบตัวอักษรใช้ TH SarabunPSK 16 สำหรับภาษาไทย และ TH SarabunPSK 16 สำหรับภาษาอังกฤษ
4. จำนวนหน้าของบทความอยู่ระหว่าง 10 – 15 หน้า (รวมตาราง รูปภาพ และเอกสารอ้างอิง)
5. บทความภาษาไทย มีองค์ประกอบต่างๆ ของบทความวิจัยหรือบทความวิชาการให้จัดทำตามคำแนะนำการเตรียมต้นฉบับนี้ ประกอบด้วยหัวข้อต่อไปนี้
 - 5.1 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) พิมพ์ไว้ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา
 - 5.2 ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย) พิมพ์ไว้ชิดริมขวาของหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 16 pt. อยู่ถัดลงมาจากชื่อเรื่อง ให้ใส่เครื่องหมายดอกจันทน์ (Asterisk) ด้านบน ทำย่นามสกุล
 - 5.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) พิมพ์ไว้ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวหนา
 - 5.4 ในกรณีเป็นบทความภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียน (ภาษาอังกฤษ) พิมพ์ไว้ชิดริมขวาของหน้ากระดาษ ตัวอักษร TH SarabunPSK 16 อยู่ถัดลงมาจากชื่อเรื่อง ให้ใส่เครื่องหมายดอกจันทน์ (Asterisk) ด้านบน ทำย่นามสกุล
 - 5.5 บทคัดย่อ (ภาษาไทย) พิมพ์ไว้ด้านซ้ายของหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา เป็นข้อความสรุปงานวิจัยที่สมบูรณ์ในรูปแบบที่สั้นและกระชับภาษาไทยไม่ควรเกิน 300 คำ และต้องให้มีคำสำคัญ (Keywords) ประมาณ 3-5 คำ ด้านล่างถัดจากบทคัดย่อ
 - 5.6 Abstract (ภาษาอังกฤษ) พิมพ์ไว้ด้านซ้ายของหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา เป็นข้อความสรุปงานวิจัยที่สมบูรณ์ในรูปแบบที่สั้นและกระชับภาษาอังกฤษไม่ควรเกิน 300 คำ และต้องให้มีคำสำคัญ (Keywords) ประมาณ 3-5 คำ ด้านล่างถัดจากบทคัดย่อ
 - 5.7 หัวข้อความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิงพิมพ์ไว้ชิดขอบซ้ายหน้ากระดาษ ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา สำหรับภาษาไทย และภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK 18 pt. ตัวหนา
6. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และชื่อบัญญัติตามหลักของราชบัณฑิตยสถานควรหลีกเลี่ยงการเขียนภาษาอังกฤษปนภาษาไทยโดยไม่จำเป็น กรณีจำเป็นควรให้เขียนคำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยในวงเล็บภาษาอังกฤษ โดยคำแรกให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ ส่วนอักษรและคำที่เหลือทั้งหมดให้พิมพ์ด้วยตัวพิมพ์เล็ก ยกเว้นชื่อเฉพาะทุกคำให้ขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ การปรากฏอยู่หลายที่ในบทความของศัพท์คำเดียวกันที่เป็นภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษให้ใช้คำศัพท์ภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษเฉพาะครั้งแรก ครั้งต่อไปใช้เฉพาะคำศัพท์ภาษาไทยเท่านั้น



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

7. ตาราง รูปภาพ ภาพลายเส้น แผนภูมิ และกราฟ (Tables, Pictures, Figures, Diagrams and Graphs) ให้แทรกไว้ในเนื้อเรื่องอาจจัดทำเป็นขวตาหรือสี่ใดก็ได้ โดยให้ผู้เขียนบทความคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น เรียงลำดับให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง ชื่อตารางให้อยู่ด้านบนของตาราง ส่วนชื่อภาพ แผนภูมิ และกราฟให้อยู่ด้านล่างพร้อมทั้งคำอธิบายสั้นๆ ที่สื่อความหมายได้สาระครบถ้วน

8. เอกสารอ้างอิง

การส่งต้นฉบับ

1. ผู้เขียนส่งบทความฉบับพิมพ์1ชุดพร้อมข้อมูล (File) บทความมาที่ กองบรรณาธิการวารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ 27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ 53000 หรือส่งทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ <http://johuru.com/index.php/johuru/index> ถึงกองบรรณาธิการวารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2. ต้นฉบับให้ระบุชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียน พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และ E-mail address ที่กองบรรณาธิการสามารถติดต่อได้สะดวก

การพิจารณาต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะตอบรับต้นฉบับภายใน 1 สัปดาห์ และจะแจ้งผลการพิจารณาภายใน 1 เดือน การพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์จะคำนึงถึงความหลากหลายและเหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของบรรณาธิการ โดยบทความที่แก้ไขต้นฉบับเสร็จเรียบร้อยแล้วจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ก่อน กองบรรณาธิการวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ จะพิจารณาบทความต้นฉบับที่ได้รับการแก้ไขถูกต้องแล้ว และพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จำนวนอย่างน้อย 2 คน เพื่อพิจารณาบทความ โดยใช้ระบบปกปิดข้อมูลของทั้งสองฝ่าย (Double-Blinded)

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ เวชกามา

บรรณาธิการวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ถ.อินใจมี อ.เมือง จ.อุดรดิตถ์ 53000

โทร. 0-5541-1096 ต่อ 1417 โทรสาร 0-5541-1096 ต่อ 1420

ส่งบทความได้ที่ <http://johuru.com/index.php/johuru/index>

E-mail: hssurujournal@gmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ตัวอย่าง บทความวิจัย (ลำดับหัวข้อ)

การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจในการทำวิจัยของอาจารย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตภาคเหนือตอนบน

An Analysis of Causal Factors Influencing the Motivation toward Research

Work of the Lecturers in the Upper Northern Rajabhat Universities

ทิพย์วัลย์ ศรีพรหม^{*}

Thippawan Sriprom^{*}

บทคัดย่อ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ : การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพล, แรงจูงใจ

Abstract

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: Analysis of Causal Factors Influencing, Motivation

*ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*Master of Education, Research and Education Evaluation, Chiangrai Rajabhat University.

E-mail: Thippawan.1@hotmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความสำคัญของปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

วัตถุประสงค์การวิจัย

1.
2.
3.

วิธีดำเนินการวิจัย

....(อธิบายถึง ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือ การวิเคราะห์ข้อมูล ขอบเขตการศึกษา) ฯลฯ.....

.....

.....

ผลการวิจัย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

อภิปรายผล

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง

.....

.....

.....

.....

.....



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ตัวอย่าง บทความวิชาการ ภาษาไทย (ทั่วไป)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ทิพย์วัลย์ ศรีพรหม^{*}

Thippawan Sriprom^{*}

บทคัดย่อ

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ :

Abstract

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords:

บทนำ (เนื้อหา)

.....

.....

.....

.....

*ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

*Master of Education, Research and Education Evaluation, Chiangrai Rajabhat University.

E-mail: Thippawan.1@hotmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ตัวอย่าง บทความวิชาการ ภาษาอังกฤษ (ทั่วไป)

Title ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

Thippawan Sriprom^{*}

ทิพย์วัลย์ ศรีพรหม^{*}

Abstract

.....

.....

.....

.....

Keywords:

บทคัดย่อ (ภาษาไทย)

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ:

บทนำ (เนื้อหา ภาษาอังกฤษ)

.....

.....

.....

.....

*ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

*Master of Education, Research and Education Evaluation, Chiangrai Rajabhat University.

E-mail: Thippawan.1@hotmail.com



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รูปแบบการเขียนอ้างอิง

สำหรับวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ใช้รูปแบบการเขียนอ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association)

1. การอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่อง

การระบุแหล่งที่มาของข้อมูล ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่อง

1.1 อ้างอิงจากเอกสารต่างๆ

1.1.1 รูปแบบ (อ้างอิงไว้หน้าข้อความ)

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์,/น./เลขหน้า)

ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า)

ตัวอย่าง (ภาษาไทย)

พิบูล ทีปะปาน (2549) ได้ให้ความหมายของ.....	(ผู้แต่ง 1 คน)
พิบูล ทีปะปาน (2549, น. 22-23) ได้ให้ความหมายของ.....	(ผู้แต่ง 1 คน)
เซอร์คิน (Sirkin, 1991) ได้เสนอแนะว่า.....	(ผู้แต่ง 1 คน)
เซอร์คิน (Sirkin, 1991, น. 1-2) ได้เสนอแนะว่า.....	(ผู้แต่ง 1 คน)
สัจจะ จรัสรุ่งเรือง และจักรพงษ์ สุขประเสริฐ (2546, น. 5-7) กล่าวว่า.....	(ผู้แต่ง 2 คน)
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2539, น. 5-7) ได้สรุปดังนี้.....	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)

ตัวอย่าง (ภาษาอังกฤษ)

Sirkin (1991).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
Sirkin (1991, p. 11-12).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
Thomas and Eileen Elliott (2002).....	(ผู้แต่ง 2 คน)
Thomas and Eileen Elliott (2002, p. 11-12).....	(ผู้แต่ง 2 คน)
Dyckman, et al (1992).....	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)
Dyckman, et al (1992, p. 11-12).....	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)
กรณีต้องการอ้างอิง 2 ฉบับ ผู้แต่งคนเดียวกัน เรื่องต่างกัน แต่พิมพ์ปีเดียวกัน หรือพิมพ์คนละปี	
วิชาญ กอบกุล (2557 ก)	
วิชาญ กอบกุล (2557 ข)	

1.1.2 รูปแบบ (อ้างอิงไว้ท้ายข้อความ)

(ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์,/น./เลขหน้า)

(ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์,/p./เลขหน้า)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตัวอย่าง (ภาษาไทย)

.....(พิมพ์ราไฟ เปรมสมิทธิ์, 2536).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
.....(พิมพ์ราไฟ เปรมสมิทธิ์, 2536, น. 10-11).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
.....(สัจจะ จรัสรุ่งรวีร และจักรพงษ์ สุขประเสริฐ, 2546, น. 5-7)	(ผู้แต่ง 2 คน)
.....(ศิริวรรณ เสรีรัตน์, วินัส อัครสิทธิถาวร และสุนีย์ เลิศแสงกิจ, 2539, น. 5-7)	(ผู้แต่ง 3-6 คน)
.....(ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, 2539)	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)
.....(ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, 2539, น. 5-7)	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)

ตัวอย่าง (ภาษาอังกฤษ)

.....(Nocholas, 1998).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
.....(Nocholas, 1998, p. 10-12).....	(ผู้แต่ง 1 คน)
.....(Dyckman, & Elliott, 2002, p. 11-12).....	(ผู้แต่ง 2 คน)
.....(Stanton, William, Buskirk & Spiro, 1991).....	(ผู้แต่ง 3 คน)
.....(Stanton, William, Buskirk & Spiro, 1991, p. 11-12).....	(ผู้แต่ง 3 คน)
.....(Dyckman et al., 1992).....	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)
.....(Dyckman et al., 1992, p. 11-12).....	(ผู้แต่งมากกว่า 6 คน)

1.1.3 รูปแบบ ผู้แต่งเป็นหน่วยงาน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ([สกว.], 2540, น. 20)	(ครั้งแรกอ้างชื่อเต็ม)
..... (สกว., 2540, น. 30).....	(อ้างต่อไปใช้ชื่อย่อ)

1.1.4 ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

ประเภท บทความ ให้ลงชื่อ บทความแทนชื่อผู้แต่ง กรณีชื่อบทความยาวให้ใส่เฉพาะคำแรกใน “.....” เช่น

สงครามเศรษฐกิจในสมัยการเปลี่ยนแปลงของยุคโลกาภิวัตน์	(ชื่อบทความ)
.....(“สงคราม”, 2540).....	(อ้างอิงระบุ)

1.1.5 การอ้างอิงที่ไม่สามารถหาต้นฉบับจริงได้ ให้อ้างจากเล่มที่พบใช้คำว่า “อ้างถึงใน” หรือใช้ “as cited in”

.....เกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (อ้างถึงใน จันทรา ทองคำเกษม, 2540).....	(อ้างถึงใน)
.....caffeine Richard Eberhart (as cited in Browh, 1968).....	
.....เกศินี หงสนันท์ (วิจารณ์ใน สวัสดิ์ สุคนธรังสี, 2517, 379-381).....	(อ้างถึง วิจารณ์)
.....degrees (reviewed in Bashore & Ridderinkhof, 2002)	
.....(สมจิตร สวรรณไพบูลย์ และคนอื่นๆ, 2548, บทที่ 3).....	(อ้าง บทที่)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

.....(Wilmarth, 1980, chap. 1).....
(สมจิตร สวธนไพบุลย์ และคนอื่นๆ, 2548, ตารางที่ 5).....(อ้าง ตารางที่)
(Wilmarth, 1980, see Table 1).....
(สมจิตร สวธนไพบุลย์ และคนอื่นๆ, 2548, รูปภาพที่ 2).....(อ้าง รูปภาพที่)
(Wilmarth, 1980, see Figure 2).....

1.1.6 ผู้แต่งมีบรรดาศักดิ์ อ้างอิง และภิกษุ

.....(แม่นมมาส ขวลิขิต, คุณหญิง, 2544, น. 20).....
(Glasgow, Sir, 1947, p. 12).....
(พระมหาไสว เทวปัญโญ, 2548, น. 20).....

1.1.7 หนังสือแปล มีชื่อผู้แต่งและผู้แปล ให้ใส่ปีที่พิมพ์ต้นฉบับและปีที่พิมพ์ฉบับแปล

.....(ซองต์, 1872/2547, น. 20).....
(Laplace, 1814/1951).....

1.2 การอ้างอิงข้อความที่คัดลอก

1.2.1 อ้างถึงหลังข้อความคัดลอกข้อความสั้นๆ (ประมาณไม่เกิน 4 บรรทัด/ภาษาอังกฤษ 40 คำ)

ตัวอย่าง

“การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกส่งผลดีต่อประเทศจีน แต่ในระยะยาวระบบเศรษฐกิจของจีน และทิศทางการเติบโตทางเศรษฐกิจจะเริ่มเกิดปัญหา” (นฤมิตร สอดสุข, 2548, น. 20)

.....She stated, “Students often had difficulty using APA style,” (Jones, 1998, p. 199)

1.2.2 อ้างถึงก่อน ข้อความคัดลอกข้อความสั้นๆ (ประมาณไม่เกิน 4 บรรทัด/ภาษาอังกฤษ 40 คำ)

ตัวอย่าง

นฤมิตร สอดสุข (2548) พบว่า “การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกส่งผลดีต่อประเทศจีนแต่ในระยะยาว ระบบเศรษฐกิจของจีนและทิศทางการเติบโตทางเศรษฐกิจจะเริ่มเกิดปัญหา” (น. 20)

According to Jones (1998) “Students often had difficulty using APA style, especially when it was their first time citing sources. (p. 199)

1.2.3 การคัดลอกข้อความยาวกว่า 40 คำ หรือ 4 บรรทัด

ให้ขึ้นต้นบรรทัดใหม่ แล้วย่อหน้าเข้าไปจากบรรทัดบน หรือกั้นหน้า 5 ตัวอักษร และเว้นจากกันหลังเข้ามา 5 ตัวอักษร

ตัวอย่าง



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

พินิจ สุขมาก (2548) กล่าวว่า

//////ยอดการค้าของจีนเมื่อรวมกับ NICs หรือสี่เสือแห่งเอเชียแล้ว จะมียอดเท่ากับของ////////

ประเทศสหรัฐ หากจีนขยายตัวต่อไป และหากการพัฒนาอุตสาหกรรมของจีนเป็นไปอย่างราบรื่นก่อให้เกิดชนชั้นกลางขึ้นในเมืองใหญ่ของจีนเป็นจำนวนมาก สิ่งนี้จะกลายเป็นพลังส่งผลต่อรัฐบาลจีนโดยตรง (น. 124)

1.3 การอ้างอิงรูปภาพและตาราง

1.3.1 ตัวอย่าง การอ้างอิงรูปภาพ



ภาพที่ 1 การประชุมครอบครัว

ที่มา : วรินทร์ธร สุขใจ (2556)

(อ้างอิง [บันทึกภาพ])

(หรือ) ที่มา : วรินทร์ธร สุขใจ (2556)

(อ้างอิง ออนไลน์)

1.3.2 ตัวอย่าง ตาราง

ตารางที่ 1

1.4 อ้างอิงจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

รูปแบบ

(ผู้แต่ง,/ปีพิมพ์.)

(กรณีมีผู้แต่ง)

(ชื่อเรื่อง,/ปีพิมพ์)

(กรณีไม่มีผู้แต่ง)

ตัวอย่าง

(สมศักดิ์ รุ่งเรือง, 2550)

(Rubin, 1999)

1.5 การสัมภาษณ์ ติดต่อทางโทรศัพท์ จดหมาย บันทึก หรือการสื่อสารส่วนบุคคล (อ้างอิงในเนื้อหา)

วิจิตร สาระสันต์ (จดหมาย, 2549).....(จดหมาย, บันทึก, โทรศัพท์)

.....(วิจิตร สาระสันต์, จดหมาย,2549).....

M. W. Edleman (personal communication, 2001).....

..... (M.W. Edleman, personal communication, 2001).....

สุวิทย์ รุ่งวิสัย (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2550)..... (สัมภาษณ์)

K. W. Schaie (personal communication, 28 April 2006).....

..... (K. W. Schaie, personal communication, 28 April 2006).....

1.6 หนังสือ หนังสือโฆษณา (Brochure) รายงาน ให้ใส่ชื่อเต็ม

.....จากหนังสือ Reaction Time in Personality Theory (1980).... (หนังสือโฆษณา)

2. การเขียนบรรณานุกรม

2.1 อ้างอิงจากหนังสือ

รูปแบบ

ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์./โรงพิมพ์. (ภาษาไทย)

สกุล,/ชื่อ/ชื่อกลาง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์./โรงพิมพ์.(ภาษาอังกฤษ)

ตัวอย่าง

ยุพาวรรณ วรรณวาณิชย์. (2548). การตลาดบริการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย (ผู้แต่ง 1 คน)

เกษตรศาสตร์.

สัจจะ จรัสรุ่งเรือง และจักรพงษ์ สุขประเสริฐ. (2546). เริ่มต้นอย่างมืออาชีพด้วย Delphi 7 (ผู้แต่ง 2 คน)

ฉบับสมบูรณ์. นนทบุรี: อินโฟเพรส.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์, วินัส อัครสิทธิถาวร และสุนีย์ เลิศแสงกิจ. (2539). การบริการการตลาด(ผู้แต่ง 3-6 คน)



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ยุคใหม่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

DeSacz, Eileen Elliott. (2002). *Marketing Concepts for Libraries and Information Services*. 2nd ed. London: Facet. (ผู้แต่ง 1 คน)

Dyckman, Thomas R. & De Sacz, Eileen Elliott. (2002). *Marketing Concepts for Libraries and Information Services*. 2nd ed. London: Facet. (ผู้แต่ง 2 คน)

Stanton, William J., Buskirk H. & Spiro, Rosam L. (1991). *Sale Management*. 8th ed. Homewood, IL: Irwin. (ผู้แต่ง 3-6 คน)

สำหรับผู้แต่งมากกว่า 6 คน ใส่ชื่อทั้ง 6 คน โดยใช้คำว่า และ ก่อนชื่อคนสุดท้ายในรายการภาษาไทย ใช้เครื่อง & ในรายการภาษาต่างประเทศ

2.2 หนังสือไม่ปรากฏ สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และปีที่พิมพ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (ม.ป.ป.). *วิสัยทัศน์ ประสิทธิภาพ ผลงานและอนาคต*. ม.ป.ท.:ม.

ป.พ.

ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ = (ม.ป.ป.)/(n.d.)

ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ = (ม.ป.ท.)/N.P.

ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์ = (ม.ป.พ.)/n.p.

2.3 อ้างอิงจากบทความวารสาร / หนังสือพิมพ์

2.3.1 รูปแบบ (วารสาร)

ผู้เขียน./ (ปี)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร./ปีที่(ฉบับที่)./หน้า.

ตัวอย่าง

น้ำทิพย์ วิชาวิน. (2547). ศึกษาการใช้และความต้องการสารสนเทศของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารห้องสมุด*, 48(2), 23-39.

Sirkin, Ariene Farber. (1991). Marketing Planning for Maximum Effectiveness.

Special Libraries, 82(1), 1-6.

-กรณีไม่มีปีที่พิมพ์ เช่น

การประกันคุณภาพการศึกษา. (2545, มกราคม-มีนาคม). *วารสารรวมคำแห่ง*, 443, 3-4.

2.3.2 รูปแบบ (นิตยสาร)

ส้มโอมีโอ. (มีนาคม 2545). อาหารบำรุงสมอง. *Update*, 20(210), 37-40.

2.3.3 รูปแบบ (หนังสือพิมพ์)

ผู้เขียน./ (ปีที่ตีพิมพ์./วันที่/เดือน)./ชื่อหัวข้อ/ชื่อหนังสือพิมพ์./หน้า.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตัวอย่าง

อริชัยตันกันยา. (2549, 25 เมษายน). ข้ามพรมแดนไทย-พม่า-จีน สำรวจเส้นทางสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ
หาสู่ทางการค้าท่องเที่ยว. *มติชน*, น.34

Lee, Melanie. (2006, April 26). Plastic perfection. *Bangkok Post*, p. 13.

2.4 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ออนไลน์, วารสาร, หนังสือพิมพ์

2.4.1 รูปแบบ (เว็บไซต์)

ผู้แต่ง./ (ปี)./ชื่อเรื่องหรือชื่อบทความ./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี, จาก : URL ของเว็บไซต์ที่ใช้สืบค้น

ตัวอย่าง

มีชัย ฤชุพันธุ์. (2549). *ภารกิจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง*. สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2550, จาก
<http://www.meechai.thailand.com>.

Brown, H. (1994). *Citing Computer Reference*. Retrieved April 28, 2006, from <http://neal.ctstatue.edu/history/cite.html>

2.4.2 เว็บไซต์ ไม่ปรากฏผู้เขียนและปีที่จัดทำ

ปัญหาชายแดนภาคใต้. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2549, จาก <http://www.meechai.thailand.com>.

2.4.3 บทความ อิเล็กทรอนิกส์บน อินเทอร์เน็ตออนไลน์ (เดิมปรากฏในวารสารฉบับพิมพ์)

พิทยา คำเด่นงาม. (2548). เชื้อนพญามังรายที่เวียงเชียงใหม่. [ฉบับอิเล็กทรอนิกส์].
วารสารเมืองโบราณ, 5, 20-25.

พิทยา คำเด่นงาม. (2548). เชื้อนพญามังรายที่เวียงเชียงใหม่. [ฉบับอิเล็กทรอนิกส์].
มติชน. สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2549, จาก <http://www.matichon.co.th/>

2.4.4 บทความอิเล็กทรอนิกส์บน อินเทอร์เน็ตออนไลน์ (ที่ไม่ได้จัดทำวารสารฉบับพิมพ์)

สันต์ ธรรมบำรุง. (2543, มกราคม-มิถุนายน). กลไกที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์. (2548, สิงหาคม). *วารสารสารสนเทศ*, สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2549, จาก
<http://arcbs.bsu>

2.4.5 หนังสือพิมพ์ออนไลน์ มีฉบับพิมพ์

ทินพันธ์ นาคะตะ. (2549, 4 กรกฎาคม). ในหลวง ศาล กับอำนาจอธิปไตย. [ฉบับ
อิเล็กทรอนิกส์]. *มติชน*. สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2549, จาก
<http://www.matichon.co.th/>



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

2.5 สื่อโสตทัศนวัสดุ บันทึกเทปภาพ และอื่นๆ ซีดี, วีซีดี, ดีวีดี, ภาพยนตร์, หรือ [CD], [VCD], [DVD], [MOVIE]

2.5.1 รูปแบบ

ผู้ผลิต./ (ปี)./ชื่อเรื่อง./[ประเภทวัสดุ]./สถานที่ผลิต./หน่วยงานที่ผลิต.

ตัวอย่าง

ภูวนาม คุณผลิน. (2532). *เจ้าไม่มีศาล* [ซีดี]. กรุงเทพฯ: จี เอ็มเอ็ม แกรมมี่

สรยุทธ สุทัศนะจินดา. (ผู้จัดรายการ). (2549, 1 พฤษภาคม). *ผลการสอบโอเน็ต-เอเน็ต*. [รายการถึงลูกถึงคน]

กรุงเทพฯ: สถานีวิทยุโทรทัศน์ อสมท.

สมชาย งามยิ่ง. (2550, 1 เมษายน). *พิธีแห่เทียนพรรษา*. [บันทึกภาพ]. มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุดรดิต, อุดรดิต.

2.6 วิทยานิพนธ์

2.6.1 รูปแบบ

ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตหรือ

มหาบัณฑิต(สาขาวิชา..... ชื่อสถาบันการศึกษา). สถานที่: ชื่อสถาบัน/แหล่งที่อยู่

ตัวอย่าง

ภัทรารวรรณ เล็กเริงสินธุ์. (2549). การดำเนินงานเกี่ยวกับข้อร้องเรียน ข้อเสนอแนะ และคำชมเชย

ของผู้ใช้ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา. (ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต). อุดรดิต: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

2.7 งานวิจัย

ชื่อนามสกุลผู้วิจัย./ (ปี)./ชื่องานวิจัย(ประเภทของงานวิจัยเช่นรายงานวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/

สำนักพิมพ์.

ฉันทนา บรรณศิริ และโชติ หวันแก้ว. (2535). *การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*

ผู้ด้อยโอกาส: เด็กทำงาน (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2.8 การประชุมวิชาการ

ชื่อนามสกุลผู้เขียนบทความ./ (ปี)./ชื่อบทความ./ใน/การประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง.../(หน้า)/สถานที่
พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ประภาภัทร วรรณศรี. (2555). การพัฒนาชุดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญ.....

. ในการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย

ราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 10 (น. 573 - 581). อุดรดิต: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ

อุดรดิต.



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

2.9 การสัมภาษณ์/E-mail

2.9.1 รูปแบบ

ผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี,/วันที่/เดือน)./[สัมภาษณ์โดย]./สถานที่.

ตัวอย่าง

สมพิศ สุขแสน. (2550, 1 ธันวาคม). [สัมภาษณ์โดย รัตนะ อินจ้อย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.

Cartwright Jennifer. (2006, April 28). [interview with Pisit Chotsawad].

สุวิทย์ รุ่งวิชัย. (2551, 20 มิถุนายน). [จาก อีเมล E-mail: tayart@hotmail.com]

B.J. Kemp (2008, September 30). [from E-mail: tayart@hotmail.com]

2.10 ผลงานทางศิลปะ

กมล ทศนาญชลี (จิตรกร). (1991). ผนังใหญ่ อเมริกันอินเดีย 1991. [ภาพวาด]. *การแสดงนิทรรศการ*

ศิลปินแห่งชาติ ครั้งที่ 37. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2549, จาก <http://www.art-centre.su.ac.th/>

2.11 การอ้างอิงของผู้แต่งคนเดียวกัน มากกว่า 1 รายการ

ตัวอย่าง

ยีน ภูววรรณ. (2532 ก). *เทคนิคการใช้งานฮาร์ดดิสก์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น

ยีน ภูววรรณ. (2532 ข). *การสื่อสารข้อมูลและไมโครคอมพิวเตอร์เน็ตเวิร์ค*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น

Robinson, Danie N. (1976 a). *An Intellectual History of Psychology*. New York: Macmillan.

Robinson, Danie N. (1976 b). *Psychology :Traditions and Perspective*. New York: D.Van Nostrand.

หมายเหตุ: เครื่องหมาย / หมายถึงระยะการเว้นวรรค

2.12 การอ้างอิง ชื่อเมืองที่มีชื่อเสียง ไม่ต้องลงชื่อรัฐ

เช่น London, Mosco, New York, Sydney

2.1.2 ผู้จัดพิมพ์

1. ไม่ต้องระบุชื่อสำนักพิมพ์ กรณีโรงพิมพ์ ให้ลงคำว่าโรงพิมพ์

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ลงว่า ไทยวัฒนาพานิช

บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด ลงว่า ซีเอ็ดยูเคชั่น

โรงพิมพ์ โอ.เอสพรีนติ้ง เซ็นเตอร์ ลงว่า โรงพิมพ์ โอ.เอสพรีนติ้ง เซ็นเตอร์

2. ถ้าเป็นสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยให้ลงคำว่าสำนักพิมพ์

McGraw-Hill Company ลงว่า McGraw-Hill

Brooks/Cole Publishing Company ลงว่า Brooks/Cole

Oxford University Press ลงว่า Oxford University Press



วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

3. ถ้าจัดพิมพ์โดยหน่วยงานราชการ หรือเอกชน ให้ลงชื่อหน่วยงานนั้น

ภาควิชาประวัติศาสตร์

กระทรวงศึกษาธิการ

ธนาคารแห่งประเทศไทย

วิธีเรียงบรรณานุกรม

ก ข ข ค ค ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฎ าล ภา ว ศ ษ ห พ อ ฮ

อะ อัว อัวะ อา อำ อี อี้ อุ ู อุ ู อะ เอ เอาะ เอา เอ็น เอีย เอียะ เอื้อ เอื้อะ แอ แอะ โอ โอะ ไอ ไอ

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ



วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564